

**Els homes invisibles: els pescadors i llurs famílies a les
comarques de l'Alt i el Baix Empordà, la Selva i el Maresme durant
els anys trenta**

Sílvia Carceller Gelmà

TESI DOCTORAL UPF / 2021

DIRECTOR DE LA TESI

Dr. Josep Pich Mitjana

Doctorat en Història

ÍNDEX

Introducció	1
Estat de la qüestió	12
Primera part. Perspectiva antropològica	21
1.Distribució territorial i característiques geogràfiques de la costa catalana	21
1.1. La Costa Brava o “Terra dels Caps”	23
1.2. La costa dels espigons i els sorrals	25
2.Història de la pesca	27
3.La pesca i els pescadors: característiques	33
3.1. Eines, ormeigs i arts de pesca	37
3.2.Les senyes	53
3.3.Els perills de la mar	56
3.4.Tenyir les xarxes	58
3.5.Els pescadors	68
3.6.El contraban	69
3.7.La platja	70
3.8.Pescadors de terra	76
3.9.Les dones dels pescadors	78
3.10.Les drassanes	82
4.La pesca a l’Alt i Baix Empordà i a la Selva	91
4.1.Les barraques de pescadors a la Costa Brava	97
5.La pesca al Maresme	102
Segona part. Perspectiva social i política.	107
1.Contexte polític i sindical a la dècada dels anys trenta	107
1.1.Segona República i Guerra Civil	107
1.2.La CNT i la UGT i la seva relació amb els pescadors	112
2.Llei de la pesca: la progressió de la legislació	138
3.Montepíos i associacions de socors mutus	141
4.Pòsits de pescadors i confraries	144

Tercera part. Anàlisi de casos.	146
1.Les comarques de l'Alt i el Baix Empordà, la Selva i el Maresme	146
1.1.Portbou	146
1.2.Colera	147
1.3.Llançà	148
1.4.Port de la Selva	149
1.5.Cadaqués	152
1.6.Roses	154
1.7.Castelló d'Empúries	156
1.8.Sant Pere Pescador	157
1.9.L'Escala	159
1.10.Torroella de Montgrí - L'Estartit	164
1.11.Pals	166
1.12.Begur	168
1.13.Palafrugell	169
1.14.Palamós	172
1.15.Calonge i Sant Antoni de Calonge	177
1.16.Sant Feliu de Guíxols	179
1.17.Tossa	182
1.18.Lloret de Mar	183
1.19.Blanes	186
1.20.Malgrat de Mar	192
1.21.Santa Susanna	203
1.22.Pineda de Mar	204
1.23.Calella	208
1.24.Sant Pol de Mar	211
1.25.Canet de Mar	213
1.26.Arenys de Mar	216
1.27.Caldes d'Estrac	219
1.28.Sant Andreu de Llaneres	220
1.29.Mataró	221
1.30.Cabrera de Mar	227
1.31.Vilassar de Mar	229
1.32.Premià de Mar	231
1.33.El Masnou	233

1.34.Montgat	235
2.Consulta d'arxius i premsa	237
Conclusions	248
Annexos	250
Arxius i fonts documentals	282
Bibliografia	284

ÍNDIX D'IMATGES

Figura 1. Disseny de l'art anomenat el "bou"	40
Figura 2. Funcionament de l'art anomenat el "bou"	41
Figura 3. Pescadors amb l'almadrava	42
Figura 4. Disseny del palangre	46
Figura 5. Funcionament del palangre	47
Figura 6. Galleda	62
Figura 7. Cassó	62
Figura 8. Semal	63
Figura 9. Cove	64
Figura 10. Pescadors traient una barca	71
Figura 11. Pescadors variant una barca	72
Figura 12. Dos bous estirant una barca	73
Figura 13. Estesa de xarxes a la platja	74
Figura 14. Dona gran al costat d'una xarxa	78
Figura 15. Dona remendant	79
Figura 16. Dones salant el peix	80
Figura 17. Drassanes	83
Figura 18. Recollida de xarxes a la platja	93
Figura 19. Escalencs a la tenda	96
Figura 20. Barraca de pescadors antiga	97
Figura 21. Barraca de pescadors restaurada	98

Als meus avis

AGRAÏMENTS

Aquest ha estat un projecte llarg i difícil amb el qual no hagués pogut arribar al final sense l'ajuda, els consells, la confiança i els ànims del meu director de tesi, el Dr. Josep Pich Mitjana, que se'n va fer càrrec els últims dos anys. Voldria agrair també la oportunitat i la idea de convertir aquest tema del meu treball final de màster en tesi al seu tutor inicial, el Dr. Enric Ucelay Da Cal.

Agraeixo profundament el suport rebut per part dels meus pares i la seva tenacitat amb la qual he continuat amb el projecte. Als meus amics, sobretot a en Xavi, la Raquel i la Judit, per ser-hi sempre, en cada moment i recordar-me que ho podia aconseguir. A la meua companya de feina i fantàstica professora, l'Ana, que m'ha guiat amb els seus consells i de qui aprenc dia rere dia i als meus alumnes, que m'ensenyen constantment com els límits es poden traspasar i superar.

Finalment, agrair les converses a les persones entrevistades i el temps que han invertit en mi arxivers, arxiveres i bibliotecàries. Els errors són culpa exclusiva de l'autora.

Paraules clau

Costa catalana, conservadorisme, pragmatisme, pescadors, CNT, UGT, Guerra Civil, col·lectivitzacions, sindicat, associacionisme, confraries, Societats de Socors Mutus, Montepío, marginalitat, segregació.

Resum

El present treball pretén demostrar com els pescadors formen part d'un grup separat de la resta de la societat quant a la seva manera d'operar i de prendre partit en moments rellevants de l'època històrica dels anys trenta. A través de les dades intentarem saber si els pescadors de manera general s'integren en un col·lectiu sindical tal com obrers o pagesos o no i per què és així. En canvi, s'allunyen i es distancien de qualsevol tipus de revolució que es produeix durant els anys trenta, concretament en el context de la Guerra Civil i de les col·lectivitzacions desenvolupades principalment per la CNT, de manera que només es preocupen per la seva supervivència. Així doncs la investigació mostra des de dues perspectives diferents en què consisteix l'ofici de pescador. Per una banda, des de la descripció i explicació més objectives ens aproximarem a les característiques pròpies de la professió i, per altra banda, des de la perspectiva política i social observarem com van influir la Guerra Civil espanyola en el comportament dels seus integrants.

Resumen

El presente trabajo pretende demostrar como los pescadores forman parte de un grupo separado del resto de la sociedad en su manera de operar y de tomar partido en momentos relevantes de la época histórica de los años treinta. A través de los datos intentaremos saber si los pescadores de manera general se integran en un colectivo sindical como el de los obreros o agricultores o no y por qué es así. En cambio, se alejan y distancian de cualquier tipo de revolución que se produce durante los años treinta, concretamente en el contexto de la Guerra Civil y de las colectivizaciones desarrolladas principalmente por la CNT, de manera que solo se preocupan por su supervivencia. Así pues, la investigación muestra desde dos perspectivas diferentes en qué consiste el oficio de pescador. Por un lado, desde la descripción y explicación más objetivas nos aproximaremos a las características propias de la profesión y, por otro lado, desde la perspectiva política y social observaremos cómo influyó la Guerra Civil española en el comportamiento de sus integrantes.

INTRODUCCIÓ

La investigació sobre els pescadors de les comarques de l'Alt i el Baix Empordà, la Selva i el Maresme, emmarcades en la costa catalana, des de la República fins a la postguerra però focalitzant la nostra atenció en la Guerra Civil és una mostra de com donar a conèixer un sector de la població oblidat per la historiografia i un mitjà a través del qual oferir una nova interpretació de les bases historiogràfiques establertes sobre la oposició capitalista burgesia - proletariat¹, on s'inclou també la pagesia.

Les dades i propostes que apareixeran en el present treball configuren el desenvolupament d'un estudi que pretén donar mostres de com el sistema de treball de grups socials marcadament definits i oposats fins a l'extrem -burgès - obrer, esquerres - dretes- estudiat des de segles enrere, pot capgirar-se i entrar en una altra dinàmica que barreja característiques de bàndols oposats quan es tracta dels pescadors. Tanmateix, es pot copsar com el treball marca unes línies incipients però que poden resultar definitives a llarg termini de com l'ofici de pescador no és un món tancat -tot i això sí que marginat²- quant a estructures associatives i sindicalistes es tracta i, en la base de les transformacions que pateixen aquestes, les famílies relacionades amb l'ofici que en formen part també viuran un moviment d'adaptabilitat d'acord amb l'organització estatal de cada moment i les ajudes que també s'ofereixin des d'aquestes organitzacions en una situació de supervivència i pragmatisme absoluts; des del seu món ho podem contemplar com una altra ideologia i manera de sobreviure.

El treball té la voluntat de mostrar com van interactuar els pescadors en alguns dels diferents pobles del litoral català en temps de revolució i realment observar per què, si formen part del mateix sector que els pagesos i pateixen certes injustícies com en el cas dels obrers, no apareix en ells el mateix esperit de lluita o de revolució que en ambdós grups, de manera general, exceptuant certs casos d'estudi.

Per aconseguir-ho hem situat en el context de l'època els dos sindicats principals durant la dècada dels anys trenta, CNT i UGT, per observar a grans trets les seves característiques principals -orígens, fonaments, objectius i el retrat dels seus afiliats- i qüestionar la causa per la qual els pescadors no segueixen aquests models de forma majoritària³.

Tot seguit es podrà observar que aquesta investigació busca crear un model que desconecem si podria ser el que seguiria tot el litoral català però que en aquests moments és el retrat de dues zones determinades: la Costa Brava i la costa del Maresme. Tot i les dificultats en

¹Hobsbawm, Eric; *Historia del siglo XX*, Crítica, Barcelona, 2009.

²Orwell, George; *Homenatge a Catalunya*, Destino, Barcelona, 2019, p.18.

³Hobsbawm, Eric; *Op. Cit.*, p.374.

la recerca d'informació i dades, per estudis que ja s'han produït prèviament es podrien tenir en compte certes informacions que obririen l'estudi a altres camps o fins i tot a localitats d'altres demarcacions comarcals. La idea és comparar quins van ser els tipus d'organitzacions on es van sindicar els pescadors -precisament per comparar amb el que clarament representaven els sindicats dels quals es van allunyar, però en canvi observar com en d'altres formes d'organitzacions sí que hi convivia i s'hi afiliaven- on observarem com es van transformant al llarg de les èpoques i on s'observa com també la legislació franquista i l'aproximació que va fer cap als pescadors ens mostra una vegada més la seva consciència ideològica.

Tota aquesta la recerca, com és lògic, l'acompanyarem del que era l'ofici dels pescadors per poder entendre perfectament quines raons porten a afirmar una aproximació amb els sindicats i més concretament amb la CNT o, en quins altres casos, se'n van allunyar per complet.

“Els homes invisibles: els pescadors i llurs famílies a les comarques de l'Alt i el Baix Empordà, la Selva i el Maresme durant els anys trenta” cerca com a objectiu principal estudiar els pescadors, no la pesca. Un ofici que ja ha estat més que investigat, analitzat, descrit i explicat a partir de diferents àmbits (l'etnològic, el tecnològic, l'econòmic o l'ecològic) però que ha oblidat les persones que s'hi dedicaven. L'objectiu principal d'aquesta tesi doctoral és dissenyar un estat de la qüestió dels pescadors i la seva inclusió o exclusió de la societat del segle XX partint dels anys trenta i focalitzant l'atenció en la Guerra Civil. A més a més pretenem aconseguir que sigui un punt de partida obert a aportacions i crítiques que el converteixin en un tema important de discussió.

La rellevància de desenvolupar un treball d'aquestes característiques recau en descobrir i donar a conèixer les persones que van treballar en un ofici determinat i que han estat obviades per la història, apareixent únicament a tall d'anècdota o de curiositat en unes ocasions i com a treballadors -no persones- d'un sector com és el de la pesca perquè el producte amb el qual treballen forma part de la base de la dieta.

Dins d'aquest objectiu últim a aconseguir, hi hauria diverses idees a les quals hem de fer referència per assentar la present investigació. La primera d'elles es basa en el marc temporal que prenem. El tractament dels pescadors s'ha de centrar en la combinació entre la llarga durada i el temps específic. Per aquest motiu és cert que ho centrem en un fet determinat de la història del segle XX però des d'una visió generalista que ja estarà composta per estudis de cas o microhistòria i per tant amb casos d'anàlisi particulars que poden caracteritzar-se per trets propis segons cada població costanera. És obvi que cada vila tindrà particularitats que la diferenciaran o la uniran amb d'altres, però nosaltres les utilitzarem per extreure la conclusió

general, com he dit, que pretenem sigui oberta a la discussió, al debat i a l'enriquiment de coneixements.

Respecte a l'aportació historiogràfica que volem aconseguir demostrar amb dades al final de la investigació, destaquem la posició social ocupada pels pescadors. Podem identificar-los, clarament, com a infraproletariat o "marginats" des del punt de vista de la seva activitat (o millor dit inactivitat a grans trets) social, per exemple, integrant-se dins d'un determinat sindicat o facció política. Tal i com s'anomenava a la Catalunya de fa un segle, podríem etiquetar-los com a "gent de ferro": persones o grups pròxims a l'enfrontament i aïllats de la comunitat amb la que, teòricament, conviuen. A diferència d'aquests, però, els pescadors s'allunyaven del conflicte i de la problemàtica de pertànyer a una o altra facció però igual que els primers, es trobaven aïllats del grup social, és a dir del propi poble perquè no van entrar a formar part de les organitzacions que en aquell moment estaven en peu de lluita.

La meua tesi sobre aquest tema recau en una idea principal: la invisibilitat i la manera de fer "pràctica", en la qual van viure els pescadors temps convulsos com per exemple els de la Guerra Civil i els anys que la van seguir. L'estudi consisteix en fer-los visibles i anotar i dibuixar quin era el seu comportament i implicació -en cas que n'hi hagués- en el conflicte. Dins d'aquesta pregunta principal, podem desenvolupar-ne d'altres que es retroalimenten entre sí: podem fer referència als pescadors com una equivalència del proletariat, entès com a classe social (on s'integren obrers i camperols) que intercanvien el seu treball a canvi d'un salari? Des d'aquest punt de vista veurem que realment molts d'ells tenien les seves pròpies embarcacions i utensilis però d'altres també treballaven a canvi d'un petit salari o recompensa. Per tant, on es troba la idea de classe i de revolució que els hauria d'haver caracteritzat teòricament? Així doncs, des d'aquesta disciplina focalitzarem un dels grans objectius d'aquest treball: esbrinar com les conductes dels diferents grups socials esdevenen desiguals depenent de la mateixa base d'aquests grups, dels resultats que vulguin aconseguir o de la supervivència en un determinat moment, és a dir a partir de diferents motius. Com ha observat una historiadora local: "la Guerra Civil se'ns ha mostrat massa simplificada i molta gent continua explicant-se el conflicte com la lluita dels rojos contra els feixistes, oblidant que, sobretot a Catalunya, al principi de la Guerra hi va haver un intent de transformació política, econòmica i social sense precedents, que curiosament va afavorir que es visqués una etapa que molts autors assenyalen com de semiindependència. El buit de poder que va provocar el cop d'estat va propiciar que el poder s'atomitzés i que a cada poble es constituïssin els anomenats comitès antifeixistes, que van ser, durant els primers mesos, els veritables governs municipals encarregats de la defensa i de dur a

terme tot un seguit de transformacions revolucionàries”⁴. La tendència de la historiografia tradicional a concebre focus de grups possiblement homogenis -normalment persones integrades dins un mateix ofici- ha fet que la consciència social obrera que també esperaríem identificar en el cas dels pescadors no s’observa com en els casos de pagesos o obrers i per tant, hem arribat a una conclusió en la qual es trenquen els motllos d’aquesta historiografia social.

Així doncs, aquesta manera de fer “pràctica” d’aquest grup, ens remet a la idea a la qual ens referíem unes línies abans: no sembla ser que hagi existit una inclusió ni relació directe amb el conflicte polític, sinó que, contràriament, cadascú intentava sobreviure de la millor manera que podia i sabia; per tant no podem parlar d’una “consciència de classe” o “consciència social”.

La seva no-participació política s’observa clarament en la seva falta d’organització sindical. En quin moment els veiem afiliats a un o altre sindicat? Quan apareix la CNT o la UGT durant el conflicte al seu costat o quan actuen en nom d’aquestes organitzacions per lluitar contra l’alçament militar? Els dos sindicats més importants i amb més implicació en el conflicte social dels anys vint i trenta, d’esquerres, no van aconseguir una participació comparativament tant àmplia entre els pescadors i les seves famílies. Què els arraconava d’aquesta societat? Contràriament, però, els estibadors dels ports (per tant també situats en àmbit marítim) van ser veritablement actius en la Guerra com assenyalen els estudis de Jordi Ibarz Gelabert.

En relació amb aquesta actitud pragmàtica, apareix una idea rellevant en les entrevistes que ens explica i justifica el seu caràcter: la posició adoptada durant el posterior franquisme. Per ordre de Franco es disposen dos oficis (pagesia i pescadors) com a intocables⁵, ja que els productes que podien oferir a la població i el seu grau d’importància en la societat i en cadascun dels pobles era fonamental de cara a la població i com a suport del règim. A partir d’aquí, podem comprovar -un altre dels objectius- com el règim franquista, sorprenentment, és qui aconsegueix institucionalitzar l’ofici, atorgar-li un estatus, mentre que els sindicats no van guanyar els pescadors com a adeptes. Arrel d’aquest fet, una de les coses que ens podem preguntar és que de forma secundària es tractava també d’una manera d’apaivagar ànims i de donar un exemple a la població de convivència i d’acceptació (millor o pitjor) del règim. A més a més, va ser també durant el franquisme quan els pòsits de pescadors perden la seva denominació i passen a anomenar-se *cofradías*,⁶ traduït al català les confraries que actualment coneixem, una prova més que demostra que el nostre vocabulari a l’actualitat encara s’arrela molt en el règim passat. A tot això cal afegir un tema rellevant: i si parlem de l’estraperlo, el contraban i el mercat negre? Després d’algunes entrevistes fetes a pescadors que van viure el

⁴Garangou i Tarrés, Sònia; *Malgrat 1930 - 1940: els anys silenciats. República, revolució, guerra i dictadura a un poble de l’Alt Maresme*, Ajuntament de Malgrat de Mar, 2005, pp. 17 - 18.

⁵Testimoni d’Antonio Castilla.

⁶ Testimonis Josep Fontrodona i Albert Ros.

moment, aquestes són dades que s'intenten obviar, a les quals es passa per damunt però que acaben apareixent transcorreguts els anys i sense la llosa a la consciència del que podia suposar ser comparat a un "mafiós" que practica el contraban en època de guerra.

Finalment, podríem enllaçar dos objectius últims que es pretenen aconseguir, el segon dels quals va intrínsec a la informació dels pescadors quan els preguntem per la seva quotidianitat. Així doncs, el primer és, seguint la idea de proletariat, preguntar-nos què en sabem de les fàbriques de conserves, per exemple a l'Escala? Si utilitzem el terme fàbrica i continuant amb la historiografia marxista de conceptes burgesia i proletariat, en aquest cas ja estariem parlant d'obrers. Malgrat tot, tampoc s'ha estudiat i és desconegut tot el que envolta aquest ofici des d'aquest punt de vista. El segon d'ells, com deia, s'anirà tractant encara que sigui de manera més secundària, en base a la bibliografia i al testimoni de les persones que s'han pogut entrevistar. Es tracta del tema més descriptiu i ja estudiat i ressenyat sobre la pesca, l'ofici en sí. És obvi que tractant els pescadors i els incidents amb els que es van topar o no al llarg de l'enfrontament bèl·lic apareixeran utensilis de pesca i embarcacions utilitzades, entre molts altres elements, per contextualitzar l'ofici en persones concretes i que van viure l'experiència en una quotidianitat concreta. L'objectiu últim, doncs, serà proporcionar des de la perspectiva político-social, on s'inserirà l'etnogràfica o la de les "formes de vida" amb mencions específiques de determinats temes, una visió sobre els pescadors durant la història contemporània en el segle XX durant els anys trenta. Per altra banda, això ens porta a l'objectiu de generar un estudi ampli i comparatiu prenent entre els pobles de les comarques escollides en base a una tipificació analítica de la qüestió dels pescadors dins l'ordre social del segle XX.

En conclusió, es tracta d'una tesi doctoral difícil per tots els inconvenients i limitacions amb les quals ens hem topat, però molt interessant per investigar des del punt de vista d'aquesta escassetat de dades -i també prenent-ho com a prova- en quin esglaó social podem situar els pescadors en ple moment revolucionari durant el segle XX.

En definitiva, em proposo poder donar una nova dimensió historiogràfica a la pròpia tradició ja marcada, determinada i polititzada, on el protagonisme, fins ara, el pren tot un sector, una classe professional o un grup nacional que respon a unes accions concretes i definides. Tal i com veurem, en el cas dels pescadors aquestes normes de conducta preestablertes viuen un gir radical que donarà nous discursos a la interpretació social dels grups humans dins un conflicte determinat.

A continuació podem observar quines són les qüestions i presumptes hipòtesis que presentem per iniciar i contextualitzar aquest treball. Abans de fer-ho, però, és importantíssim emfatitzar que de fet la tradició historiogràfica sobre el món de la pesca únicament i exclusiva s'ha dedicat a la vessant més descriptiva i explicativa de l'ofici. Així el que apareix en la

bibliografia és tot el tipus d'embarcacions que hi podem trobar, els diferents arts de pesca que s'han utilitzat de forma tradicional, quines zones en cada localitat eren les millors per a la pesca, quins i com eren els barris de pescadors, a quina hora es sortia i es tornava a feinejar depenent del que es pescava, com s'organitzaven les famílies i quins membres continuaven amb l'ofici o quin era el paper de les dones com a figura transversal tant en el manteniment de la casa i la família com amb els diners que guanyaven de la venda del peix.

Podem parlar d'una sindicació de pescadors a la CNT i la UGT de la mateixa manera que d'obrers i pagesos? El sistema de treball -horaris, sou, seguretat social- en el cas de la pesca és comparable a les fàbriques o a les terres? Quina era la importància que se li donava a l'ofici per part de la societat? Tenia facilitats per part de l'Estat o pel contrari passava desapercbut i comptava com un altre més?

Aquestes eren les preguntes del punt de partida i de les primeres dades obtingudes tant dels testimonis com dels pocs documents que esmenten alguna cosa sobre els pescadors i la seva aproximació a la política o no. La informació que n'extreiem era que realment no seguien les regles del joc polític que els grups socials àmpliament estudiats.

La meua hipòtesi és que el tradicional relat historiogràfic dels pols oposats d'esquerres i de dretes com a narració social en el cas dels pescadors no es compleix. El motiu és que sobretot són les pròpies característiques de la seva feina, que així ho demanen, les que els allunyen del joc polític perquè el seu mètode de funcionament és diferent. Per tant, podem dir que l'esperit de supervivència dels pescadors era diferent al de la resta dels oficis i tenien un funcionament pràctic a més de conservador: s'ocupaven de la seva feina de manera tradicional i únicament es concentraven en allò del qual havien de viure, sense aspirar a grans canvis i mantenint tant com es pogués una regularitat en el seu ofici que els permetés viure a ells i a la seva família. Així doncs, la idea central del treball és que la revolució sindical produïda de 1936 a 1939 o àdhuc de 1931 a 1939 no afecta els pescadors, però en canvi, aquesta situació canvia amb l'arribada del franquisme ja que aquest sí que ho fa. Continuem amb aquesta idea: després de la Guerra Civil, segons alguns testimonis, el franquisme posa la pesca, entre d'altres oficis, en una situació privilegiada quasi de "protecció" quan la converteix en un ofici "intocable" i que a partir d'aquell moment estarà ben considerat ja que el peix serà un dels productes més consumits per a la població. És aleshores quan sembla ser que la denominació de Pòsits de Pescadors i *Montepíos Marítimos*, depenent de la zona, canviarà i s'imposarà el concepte de *Cofradías*, que ha arribat fins als nostres dies, també traduït al català, però així conegut actualment.

La metodologia utilitzada per a portar a terme la investigació sobre els pescadors durant la Guerra Civil es basa en la tipificació analítica a través de l'estudi de casos que en aquest treball congreguen el litoral català de nord a sud. Però queda condicionada, no cal dir, pel

problema de les fonts, que resulten penosament difícils, com esmentàvem, per al coneixement de la gent “invisible” i que en detriment ofereixen una extrema visibilitat cap els arts de pesca i les embarcacions, conjuntament amb els seus usos.

Com superar, per tant, la tipificació etnològica de l’ofici de pescador? Podríem destacar dos tipus de fonts a partir de les quals es porta a terme la investigació: les primàries i les secundàries. Dins de les primàries hem de destacar-hi les fonts que conserven els arxius municipals i comarcals diversos i aquells que es puguin aconseguir de les confraries de pescadors. Sumats a aquests afegirem també l’Arxiu Nacional de Catalunya. A més a més, també hem de destacar-hi la recerca de testimonis de l’època o dels descendents d’aquests testimonis que puguin ser útils i puguin haver emmagatzemat informació i “memòria” dels seus familiars.

Tanmateix, hem de tenir en compte una sèrie de qüestions relacionades amb la metodologia que hem exposat: degut al fet que la investigació intentarà aportar nous resultats a la historiografia actual sobre l’ofici dels pescadors des de la perspectiva política i social també ens hem trobat amb molts inconvenients i dificultats al llarg de la seva execució i de la recerca d’informació. En el cas dels documents, a causa de la manca de dades, de documentació en molts arxius, i de tenir informació deslligada entre uns i altres pobles obrirem la investigació a partir de la zona geogràfica d’on puguem obtenir més dades al respecte i que puguem utilitzar com a fil conductor per establir paral·lelismes i diferències amb altres localitats.

La cronologia de la qual pretenem obtenir informació parteix de principis dels anys trenta, coincidint amb la proclamació de la Segona República fins el període que abasta el règim franquista, però situant la nostra mirada en la revolució social iniciada a partir de l’esclat de la Guerra Civil. Malgrat que es tracta d’un període ampli, la qüestió és centrar el focus en els pescadors el 1936, senzillament. Vist que es tractava d’unes persones apartades a les quals no es tenia en compte, la justificació d’aquest període recau en analitzar una part de la història, la del segle XX, on no han estat inclosos; no obstant sí que han estat oblidats. Sent una temàtica que no ha estat tractada tampoc tenim cap referència temporal a la qual ens puguem remetre per començar a estirar el fil des d’un moment concret. Per tant, com a elecció personal i en relació a la rellevància política que observem que no van tenir en el conflicte, és un punt de partida per parlar d’aquest grup.

A banda dels documents d’arxiu, també cal destacar que la cerca de dades està enfocada a la consulta de premsa de l’època, bona part d’ella digitalitzada i que pertany tant a notícies aparegudes al diari com a revistes de l’època que encara es puguin haver conservat.

En el cas dels testimonis i per tant de la memòria oral, els objectius del treball es dirigeixen cap a una vessant més humana de la qüestió⁷. Quan ens referim al terme “humà” és perquè la finalitat de les entrevistes és poder captar i emmagatzemar de primera mà l’experiència emocional i també laboral relativa a l’ofici dels pescadors que cada dia sortien a la mar però també, dins de les possibilitats que hi hagin, poder captar l’opinió de les seves famílies ja que, com hem especificat en reiterades ocasions i una d’elles apareguda en el treball final de màster previ a aquest projecte, una de les característiques d’aquesta feina era el seu caire “familiar”⁸. Tenint en compte aquestes característiques, tota la informació desplegada s’acompanya d’algunes fotografies de l’època que “*al igual que los textos o los testimonios orales (...) reflejan un testimonio ocular*”⁹.

Així doncs, a banda del relat propi d’una jornada de pesca i de l’explicació de quin tipus de barques i de peixos es podien pescar, i per tant quins eren més comuns en uns indrets determinats en detriment d’altres, dades que apareixen en les entrevistes i ho seguiran fent, també busquem altres aspectes. Gràcies al testimoni d’aquestes persones podem fer un recorregut als fonaments polítics i al seu ideari com a grup d’ofici o grup classe, si és que va existir en algun sentit. Hi ha mostres que en alguns indrets per exemple es van produir col·lectivitzacions també dins el sector pesquer cosa que sumades a les agrícoles mostra que aquest ofici també va patir la revolució entre les seves files.

A banda d’aquests temes, però, també és important destacar que en les entrevistes amb els pescadors també apareix el tema de l’ofici de camperol, tenint en compte que pagesos i pescadors “s’agafaven de la mà” quan es tractava d’anar a treballar al camp si no es podia sortir a pescar o a l’inrevés. En definitiva, en aquests casos molts pescadors tenien un “tros” de terra per anar a conrear i els pagesos, per la seva banda, en alguna ocasió podien tenir alguna barca en propietat per sortir a feinejar.

A través d’aquestes entrevistes s’intentarà bàsicament extreure el màxim d’informació possible sobre l’època i sobretot sobre la seva vida i la de les persones del seu voltant en aquell moment. Tanmateix, també volem afegir el fet que la seva recerca es porta a terme a través del contacte que es va produint amb els arxivers i/o les persones més conegudes de cada localitat per aconseguir l’entrevista amb la persona adequada i així aproximar-nos al testimoni concret que ens ha d’ajudar en l’aportació de més dades.

⁷ Fontana, Josep; *Introducció a l’estudi de la història*, Crítica, Barcelona, 1997, p.22.

⁸ Bahia, Joana. “Imágenes que hablan. El uso de la fotografía en la investigación de campo”. *Historia, Antropología y Fuentes Orales*, núm.29. Cinismo y Política, 2003, p170.

⁹Burke, Peter; *Visto y no visto. El uso de la imagen como documento histórico*, Crítica, Barcelona, 2005, p.17.

Finalment només caldria destacar que farem un ús exhaustiu de fonts secundàries començant per tota la bibliografia existent sobre aquesta temàtica tant d'àmbit general com més particular de cada població. A més a més, seguirem per estudis previs que s'han portat a terme des de principis del segle passat fins aquest, on s'emmarquen els diferents aspectes que caracteritzen i expliquen com s'exerceix l'ofici i que ens ajudaran a aproximar-nos i a conèixer sobre què parlem quan ens referim als arts de pesca o als estris que s'utilitzen per sortir a la mar, entre molts d'altres elements. Cal esmentar també, per últim, que hi ha una sèrie d'obres dins la bibliografia a tenir presents però consultades de fons i a nivell general que des de Braudel endavant amplien la reflexió sobre el mar Mediterrani i parlen del debat que ha provocat entre els antropòlegs saber si hi ha un substrat comú en ell. Alguns dels autors que hi podem incloure són Frédéric Le Play, enginyer, sociòleg i economista francès i precursor en les metodologies qualitatives en ciències socials; Germain Tillion, etnologista (antropòloga) i membre de la resistència francesa; Yvette Barbazza, geògrafa francesa autora de la primera tesi doctoral sobre la geografia de la Costa Brava; o José Manuel Montero Llerandi, sociòleg i també investigador sobre el món de les pesca.

L'estructura que pren la present investigació està dividida en dues parts clarament diferenciades. En la primera d'elles es tractarà el pes de la investigació en relació al *modus vivendi* dels pescadors i de les seves famílies des d'un caire social i polític en un temps, sabut per tots, convuls i on la societat estava pendent de la seva supervivència diària.

Des dels anys trenta es farà una anàlisi a través de la quotidianitat dels pescadors. Quin era el seu dia a dia com a grup d'ofici en una època de radicalisme polític i canvi social esdevindrà un dels punts claus per observar la seva no inclusió, majoritàriament, dins dels dos sindicats més importants a l'època: la CNT i la UGT.

Des d'aquest punt de vista, observarem, doncs, el pragmatisme i conservadorisme dels components d'aquest ofici que, tot i pertànyer al sector primari, van desenvolupar una ideologia molt diferent en comparació a bona part del sector agrari i obrer de l'època revolucionària.

A mitjans de la dècada dels anys trenta, precisament aquest mode de comportament es fa més evident davant el procés de col·lectivitzacions iniciat pel sindicat de la CNT. Són molt poques les mostres, fins al moment present, que indiquin l'afiliació de forma voluntària i conseqüent al sindicat anarquista per frenar el cop d'estat militar perpetrat pels anomenats "nacionals". Més aviat el que succeeix és el contrari: en alguns municipis s'observa una obligatorietat en el procés col·lectivitzador tant d'embarcacions com de material mentre que, en d'altres casos, no hi ha una intervenció important de famílies de pescadors dins del procés polític; ni des d'aquest bàndol ni des de cap altre.

Després del fracàs de l'alçament contra el Front Popular al juliol del 1936, és important copsar a través dels diferents testimonis com es viu el dia a dia de la Guerra i, tanmateix, quina és l'experiència del conflicte des d'un punt de vista de conformitat i pragmatisme que continuarà viu durant l'enfrontament i *a posteriori*. Aquestes característiques es fonamenten en les accions que els pescadors portaven a terme de manera clandestina -mercat negre i estraperlo- per aconseguir la seva supervivència i també la de les persones que estaven al seu càrrec.

La organització de la tesi segueix el fil de la transició que va suposar el pas dels coneguts com a "Montepíos" i associacions de socors mutus a les confraries que actualment coneixem. Segons alguns testimonis, aquest concepte apareix de la mà del franquisme quan el règim està instaurat i inicia el seu procés de protecció d'alguns oficis considerats la base de la subsistència de la població: pagesia i pescadors. Ambdós es van convertir en la base del sistema franquista, a partir dels quals podrem observar com la legislació i la posició dels pescadors en la base de la societat canvia, de manera que passen a convertir-se en un element intocable de l'economia estatal i que, per tant, s'ha de cuidar i protegir.

En el mateix moment que podrem observar tot el nou funcionament del comandament franquista, també podrem copsar en què es convertirà el dia a dia dels pescadors després del conflicte i quina importància començaran a tenir en el sí de la societat tenint en compte els canvis que sorgiran.

Per altra banda, la segona part d'aquest treball està destinat a enfocar-se cap a cadascuna de les poblacions estudiades. De forma detallada i concreta s'explicaran les característiques fonamentals dels municipis del litoral. Se'n portarà a terme una descripció per, posteriorment, analitzar quina va ser l'experiència del conflicte entre la població i concloure amb quin va ser el desenvolupament de la consciència -o no consciència política- d'acord amb el moment present.

Amb l'estudi de la manera de fer dels habitants de tots aquests pobles busquem que, en aquesta part, es produeixi una comparació entre ells amb l'objectiu de traçar una primera aproximació, que busca ser contrastada amb estudis futurs, a la forma d'actuar dels pescadors com a grup pertanyent a un ofici important per a la supervivència de la societat i davant el moment de conflictivitat dels anys trenta. Un ofici que formant part del sector primari i amb trets d'identitat que es poden assimilar a la pagesia o als mateixos obrers, no segueix les mateixes línies d'actuació en tots els indrets, menys encara, si aquestes són comparades a la dels altres sectors.

En conclusió, doncs, la divisió de la investigació en les dues parts exposades ens permetrà traçar una explicació de la costa catalana de manera que s'iniciarà presentant els trets generals i el funcionament dels pescadors com a classe-grup social al llarg del litoral. A partir

d'aquí, en la segona part, podrem observar l'estudi cas per cas, a mode de microhistòria, de quina va ser la seva situació i la de les seves famílies en indrets concrets des de la Segona República fins la postguerra i el franquisme, però concentrant-nos en la Guerra Civil.

ESTAT DE LA QÜESTIÓ

La tesi doctoral que presentem a continuació sobre els pescadors a les comarques de l'Alt i Baix Empordà, la Selva i el Maresme durant els anys trenta parteix de la originalitat que es cercava en el moment d'escollir el tema del meu treball final del Màster en Història del Món de la Universitat Pompeu Fabra. Hem pogut observar al llarg de la recerca feta des dels inicis, com hem reiterat, que és molt escassa la informació que hi ha sobre els pescadors al segle XX - malgrat l'abundància d'estudis sobre sectors socials en particular al llarg dels grans aldarulls i canvis de l'època contemporània- des de l'any 1931 passant pels anys posteriors a la Guerra i, fins i tot, arribant en algunes ocasions al 1975, tant a nivell polític, econòmic com social. Això suposa que manca un coneixement mínim sobre la gent de costa, tant des del punt de vista local (en sentit historiogràfic) com general. Tanmateix, però, també és important destacar que des de la vessant més descriptiva de l'ofici com són el tipus d'eines que utilitzaven els pescadors, les varietats d'embarcacions que existien o l'horari de feina que tenien dia a dia, entre d'altres, les dades que han arribat fins als nostres dies són molt abundants i han estat concentrades i específicament detallades en les diverses poblacions del litoral català en les quals s'ha estudiat minuciosament quin tipus de pesca era la més comuna en cada vila i com s'organitzaven els pescadors per dur a terme el seu ofici jornada rere jornada¹⁰. Per tant, amb aquests exemples arribem a la conclusió que s'ha parlat de pesca però no de pescadors. Les paraules que Antonio Gramsci va escriure al seu fill Delio des de la presó poc abans de morir, "jo crec que la història t'agrada, com m'agradava a mi quan tenia la teva edat, perquè s'ocupa dels homes vius, i tot allò que es refereix als homes, al major nombre possible d'homes, a tots els homes del món en tant s'uneixen entre ells en societat, i treballen, i lluiten i es milloren a ells mateixos, no pot deixar d'agradar-temés que qualsevol altra cosa. Però, és així?"¹¹ són les que ens inspiren per desenvolupar aquesta tesi doctoral centrant el focus en les persones corrents, que moltes vegades són les grans oblidades de la Història.

Per començar, és ben sorprenent però hi ha una gran manca d'estudis sobre la dimensió socio-política dels pescadors a Catalunya (per no dir a Espanya). Com a mostra eloqüent, podem observar Santiago Castillo, potser el més acurat especialista en història social reflexa un desconeixement en el sentit etnològic¹² de la paraula -en aquest treball s'entén com la descripció i la interpretació dels mitjans de producció estrictes en la recuperació dels recursos de mar

¹¹ *Roses, 1875-1975. Del model comercial a la revolució turística*. Roses, Ajuntament, 2001.

¹² Kottak, Conrad Phillip; *Introducción a la antropología cultural*, Mc Graw Hill, Madrid, 2007, p.3. Tal com diu Conrad Phillip Kottak l'etnologia examina, analitza i compara els resultats de l'etnografia, és a dir, de les dades que s'han recollit en diferents societats. Per això el treball pretén buidar i aconseguir totes les dades que ens permetin portar a terme aquesta anàlisi sobre els pescadors.

tradicionals- sent molt representatiu un dels seus estudis que tracta sobre les Societats de Socors Mutus¹³ com a formes d'organització socials i laborals que s'han convertit en el precedent del que encara ara, en els nostres dies, coneixem com els sindicats o els partits polítics i que és un dels únics reculls que s'ha desenvolupat sobre aquesta temàtica. És més, és sorprenent i xocant com un tema com el de les idees polítiques en els pescadors no hagi estat estudiat mentre que el camp dels arts de pesca sí -d'una forma molt descompensada- i tenint també en compte com, en els últims anys, ha crescut d'una manera espectacular el tema de la gastronomia i dels xefs i ha eclosionat el concepte de “dieta mediterrània”. És per tots aquests motius que volem donar a llum una nova interpretació d'un tema gens tractat fins el moment i per això anunciem la dificultat del treball i de la recerca de fonts per aconseguir-ho.

Tractar aquest tema de forma antropològica¹⁴ -per tant s'entén des de la vessant més descriptiva de l'ofici i per altra banda política pels pescadors d'acord amb el seu posicionament ideològic o no com a elements integrants de la societat- o mostrar una major sensibilitat a la geografia humana com a camp d'investigació significa obrir-nos a diverses disciplines d'estudi que ens aproximem a una feina que en alguns indrets està en procés de desaparèixer mentre que en d'altres ja és completament inexistent. Serà interessant que ens remuntem a la història de la pesca per aproximar-nos als seus orígens i als dels elements que la defineixen, com els tipus d'eines o els arts de pesca utilitzats per a subsistir. L'ús d'aquestes tècniques i el seu domini ens remetent a la idea del “cooperativisme”, ja que bona part de les activitats es realitzaven en grup i amb l'ajuda de més persones que rebien un petit sou per a la tasca realitzada. En aquest sentit, el nucli familiar era importantíssim i el més comú era que tots els integrants s'hi dediquessin: avis i pares com a patrons de les embarcacions, els fills com a aprenents i les dones com a encarregades de “remendar” les xarxes, de tenir cura de les eines i de vendre el peix a la plaça del poble. Podrem copsar que era una feina difícil caracteritzada per una mancança absoluta d'horaris i principalment aplegada en els homes on, malgrat tot, les dones tenien un paper fonamental en convertir-se en la font de la sustentació familiar. Per últim, no podem obviar que també centrarem la nostra atenció en explicar de quina manera vivien (com eren els seus habitatges, quina indumentària els definia o quines tradicions i celebracions tenien com a pròpies, entre d'altres).

Endinsar-nos en l'ofici des de la segona de les perspectives, la política i social, suposarà obrir el camp d'investigació a un període concret de la història, la duríssima Guerra Civil

¹³ Castillo, Santiago; *Solidaridad desde abajo. Trabajadores y Socorros Mutuos en la España Contemporánea*, Centro de Estudios Históricos, Madrid, 1994.

¹⁴ Kottak, Conrad Phillip; *Op. Cit.*, p.3. Tal com diu Conrad Phillip Kottak, l'antropologia cultural, que és la que ens interessa a nosaltres, estudia de manera general la societat i la cultura humanes observant les similituds i les diferències culturals entre els seus membres; d'aquí que ens interessa per l'estudi de la ideologia i el posicionament social dels pescadors.

espanyola, entre el 1936 i el 1939, que va continuar amb la postguerra. Ambdues etapes suposaran uns anys de canvis i de problemàtiques en el sí de l'agrupació que afectaran la seva feina i les relacions amb altres membres de la mateixa. En aquest context es portaran a terme les col·lectivitzacions, que en aquest sector han suposat un trencament amb la tradicional història social de la "lluita de classes". Aquesta ruptura s'identifica, com observarem a la segona part de la investigació, en què el pes que requeia en la posició que prendrien aquests pescadors -per lògica a favor del procés col·lectivitzador sumat a la militància d'esquerres, anarquista i "democràtica"- ha caigut en detriment d'una relació, en moltes ocasions estrictament per obligació i no per consciència social, dins la CNT.

Aquesta manca d'investigació i la poca atenció prestada a les persones que duien a terme l'ofici fan que no existeixi una història dels pescadors del segle XX general i amb una hipòtesi ben fonamentada sobre la interpretació que en podem extreure com a grup social. A més a més, els pocs treballs que s'han portat a terme sobre la seva vessant humana, política i social han estat també mínims i han quedat relegats a estudis locals on els pescadors s'integraven en un context determinat on el més important era el marc estudiat i dins d'ell s'inclouien molts aspectes del dia a dia d'aquella localitat, des de les cooperatives agrícoles¹⁵, passant per l'ensenyament i arribant a les faccions polítiques del poble. Aquests estudis s'inserien en investigacions on l'objectiu fonamental requeia en explicar l'evolució d'aquestes viles i pobles des del moment en què es va proclamar la Segona República el 14 d'abril del 1931¹⁶, passant per l'esclat de la Guerra Civil¹⁷ fins al seu desenllaç. En aquests treballs els historiadors i investigadors s'han basat, principalment, en descriure i explicar, sovint de manera anecdòtica, com va afectar la revolució a les poblacions -posem-ne algun exemple: Palamós, Blanes, Malgrat de Mar, Pineda de Mar i Arenys de Mar com tantes altres com ara Calella, Sant Pol o Canet de Mar- i com es va anar organitzant el dia a dia en elles durant els inicis de la contesa. A més a més, es fa referència a les diferents forces polítiques i sindicals¹⁸ que hi havia a l'època i com van anar canviant les diferents faccions. Al mateix temps podem afegir que també s'ha estudiat la manera com l'àmbit de l'educació i l'ensenyament¹⁹ va canviar amb tots els inconvenients i elements negatius que això va comportar durant els anys posteriors a la guerra i el franquisme.

¹⁵Pérez Baró, Albert; *Història de les cooperatives a Catalunya*, Crítica, Barcelona, 1989.

¹⁶*Història de la humanitat i la llibertat*, Sàpiens Publicacions, Barcelona, 2015, volum 16, p.120.

¹⁷Preston, Paul; *L'Holocaust espanyol. Odi i extermini durant la Guerra Civil i després*, Base, Barcelona, 2011, p.163.

¹⁸Duarte, Àngel; *Història del republicanisme a Catalunya*, Eumo, Vic, 2004, p.198.

¹⁹Risques, Manel (dir.); Duarte, Àngel; De Riquer, Borja; Roig Rosich, Josep M.; *Història de la Catalunya contemporània*, Pòrtic, Biblioteca Universitària, Barcelona, 1999, p.332.

Seguint amb la desconeixença humana dels pescadors, hem de tenir en compte que si això ha estat així és perquè l'enfocament que s'ha donat a aquest ofici s'ha centrat exclusivament en la seva vessant etnogràfica: explicar les jornades de treball, les tècniques utilitzades, els instruments més comuns o com es dividia la feina entre els rols de gènere, entre d'altres. Sumat a aquest fet, aquests estudis s'han centrat en els segles XIX i XX²⁰ majoritàriament, però en canvi és molt difícil incloure la gent de mar i pescadors en el que és la història contemporània i més concretament, en la història dels anys trenta i quaranta des d'un caire social i polític; per tant és molt difícil donar veu a aquestes persones "oblidades" per la història. Per posar un exemple d'aquesta desmemòria ens podem remetre al congrés sobre "Barcelona i el mar" del mes d'octubre de 2013. Durant aquelles jornades no es va produir cap referència important i novedosa dels pescadors del port de la capital catalana des del punt de vista social, ni tant sols en el moment en el qual arribàvem a la història del segle XX, malgrat sí que es va anomenar a la "pesca" en alguns moments i amb certes consideracions. Curiosament, però, fent referència al tema dels estibadors²¹, aquests i la problemàtica i utilitat dels ports en la Guerra sí que van ser temes clau a abordar i que van aparèixer a les ponències.

Un altre dels exemples, encara més clar, el trobem en la bibliografia. El màxim exponent d'aquesta i dels estudis relacionats amb la pesca és Carles Bas i Peired, a més a més de les investigacions fetes al CSIC, a l'Institut d'Estudis Catalans i a altres llocs sota la seva direcció. Però Bas, nascut l'any 1922 dirigí l'estudi cap a temes d'àmbit ecològic i econòmic²². Així doncs, aquest s'ha focalitzat en explicar la part més tècnica i quotidiana sobre l'ofici i els materials i utensilis utilitzats a més a més de tenir en compte quines han estat i són les diverses tècniques pesqueres per aconseguir un determinat tipus de peix o un altre; de nou ens remetem al tema de moda, la gastronomia²³: tenim coneixement del que passa a la taula però si busquem entre els números del cens, no. Són moltes les peces sobre la història de les persones que es van dedicar a l'ofici que encara avui en dia estan deslligades del que s'ha convertit en un dels conflictes històrics més estudiats tant dins com fora de les nostres fronteres per diversos historiadors i experts en la matèria. És per això que amb la recerca de la diferent documentació volem aprofundir en conèixer de prop els pescadors (òbviament amb pinzellades on apareixeran les tasques que realitzaven i tot allò que formava part de la seva feina) des d'una vessant en concret com és la humana, dins de la qual destacariem la social i política. A través d'elles podrem copsar quines van ser les conseqüències que van patir les famílies dels pescadors amb l'esclat de la guerra i la revolució, si van viure canvis en l'organització del seu treball i, en

²⁰Roig, Emerencià; *La pesca a Catalunya*, Noray, Barcelona, 1996, edició original 1927.

²¹Ibarz Gelabert, Jordi; *Imatges al moll. Els oficis de les feines d'estiba a la Barcelona dels segles XIX i XX*. Generalitat de Catalunya, 2008.

²²Sardà, Francesc; "Carles Bas i Peired", *Scientia Marina*, núm. 76(03), 2012.

²³Teodoro i Sadurní, Manel; *Històries de mar*, Llibres del Setciències, Arenys de Mar, 2000.

definitiva, si els van afectar les noves normes de treball imposades pel règim que en d'altres sectors sí que es van produir. Seguint en aquesta mateixa perspectiva, també seria interessant poder arribar a contrastar els pescadors amb els pagesos i obrers que van accedir al joc polític convertint-se en milicians i soldats que es van veure obligats a participar en la guerra i es van allistar en les diferents lleves o els homes que hi van anar com a voluntaris.

Aturem-nos momentàniament en aquest punt. Una de les qüestions a les que vull fer referència en aquest treball i que apareixerà més endavant és la situació dels pescadors en la seva similitud amb els pagesos²⁴. És a dir, des del meu punt de vista en aquests moments i després de les primeres dades obtingudes considero que mentre que els pescadors es dediquen a un doble ofici tot i que s'integren en el sector primari ho fan d'una forma en què apareixen com a una infraclasse respecte els pagesos. Aclarim-ho: des del moment en què els pescadors també necessiten treballar en alguna altra cosa per garantir més aliments a taula tant per a ells com per a la seva família i aquest altre ofici és el de pagès, realment aquesta feina passa per damunt de les jornades de pesca ja que aquestes s'intercalen entre els dies que es pot sortir a la mar i els que no. Per tant, com que la pesca no es converteix, depenent de l'època de l'any, en un ofici que es pugui desenvolupar de manera regular i els pescadors s'integren en el grup dels pagesos, quan parlo d'una subclasse em refereixo a la posició que ocupen els pescadors dins del sector primari però també i principalment enmig de la societat, quan són els altres productes i oficis als quals se'ls hi atorga un rol fonamental per a la producció de diferents aliments. Així que, no serà fins l'arribada del franquisme quan amb unes mesures que els afavoriran i els mantindran com a un altre element importantíssim de la subsistència de la societat, aquesta també els correspondrà amb la situació de respecte i de no marginalitat que es mereixen. En el cas de la pagesia, almenys fins la seva desaparició actual, això no succeirà ja que es veurà com a sosteniment de la societat respecte a bona part dels aliments que s'extreuen de la terra.

En l'àmbit més social es fa referència a un dels aspectes més importants d'aquell moment com van ser els proveïments d'aliments²⁵. En aquest aspecte, apareix precisament en molts estudis locals el punt d'inflexió en el tema de la nostra recerca: en tots aquests estudis els aliments que constitueixen la base de la dieta òptima són el pa i la llet, a banda de verdures i hortalisses i d'altres queviures. Però...i el peix? Sobre un producte que s'obté del sector primari juntament amb els agrícoles i ramaders, les dades que es conserven al respecte escassegen de manera considerable. Hem de recalcar que, en totes les investigacions conegudes fins al moment de l'elaboració d'aquest projecte, l'ofici de la pesca i dels productes que es podien aconseguir

²⁴Le Play, Frédéric; *Campesinos y pescadores del norte de España: tres monografías de familias trabajadoras a mediados del siglo XIX*, Madrid : Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación. Secretaría General Técnica, 1990.

²⁵BAS, Carles; Camprubí, Raimon; *La pesca a Catalunya*, Destino, Barcelona, 1980.

del mar, ha estat relegat a un segon terme al llarg dels anys que estem estudiant. Pitjor encara, la seva anàlisi s'ha considerat secundària, probablement també com a conseqüència de la manca de dades existents, malgrat la importància que aquest sector ha mantingut al llarg de la història i des de temps prehistòrics. És només ara, durant l'actualitat, quan sí que hi ha un cert discurs, podríem qualificar-lo de fantasiós i avantguardista sobre la cuina i el menjar i que evoca el tòpic de la "cuina Mediterrània"; de fet és una nova mostra de quins són els temes que es toquen quan es vol estudiar el mar o la pesca però, com estem comprovant i pretenem arribar fins al final, mai apareixen els pescadors en tots aquests treballs.

Això doncs, podem demostrar que la documentació al respecte és mínima i a més a més es caracteritza per no seguir un fil conductor, ja no dins del mateix municipi, sinó entre els pobles que formen part de la mateixa comarca o, fins i tot, de dues o més comarques entre elles i en el global de la costa catalana. Aquesta circumstància ens dóna una pista sobre el fet que entre pobles molt propers es van produir diferències notables de caire polític en el mateix conflicte; tanmateix sota la dictadura franquista els ritmes també podien variar d'un lloc a un altre, malgrat que la mateixa historiografia sota un o altre discurs hagi homogeneïtzat les pràctiques i l'ideari polític dels grups socials que ha analitzat.

Com a exemple d'aquesta documentació trobada de forma aïllada podem fer referència per començar a les dades en els llibres d'actes dels ajuntaments -minoritàries-, als padrons conservats per saber quin nombre de persones de cada població es dedicava a l'ofici de pescador -i en alguns llocs sense poder ser consultats- en aquell interval de temps.

A més a més d'ells, les confraries de pescadors dels diversos municipis ens haurien de subministrar algun tipus de dada al respecte, però tanmateix en algunes d'elles la informació també és molt reduïda o pràcticament és inexistent ja que es tracta d'una època, segons diferents opinions, ja massa llunyana i els documents que podien tenir al respecte, en cas que se'n conservessin, són molt pocs o en alguns casos fins i tot desconeguts. En altres confraries, directament l'accés és molt difícil que es pugui efectuar, per tant es pot considerar que realment encara a dia d'avui acostar-nos als pescadors és una tasca dura i de la qual es requereix molta constància.

Per altra banda i aprofitant la menció -que ampliarem més endavant- sobre les fonts, hem de destacar que al llarg d'aquesta investigació en volem cercar una altra com és el testimoni oral, la memòria del qual ens pot servir d'una gran ajuda per complementar les dades que cerquem i que anem trobant, les quals però necessiten prendre veu pròpia, i una de les millors maneres de fer-ho és a través de la cerca de testimonis que encara puguin recordar aquella època i allò que es va produir en les seves localitats, juntament amb les seves pròpies vivències al respecte. A partir de les entrevistes fetes i malgrat que hem de saber distingir molt

bé el que potser és una opinió del que podem donar com a vàlid i per tant es tracta d'un fet que realment va succeir, la memòria dels pescadors vius que recordin el que va passar destaca per aportar dades molt concises i explícites, per tant informació de primera mà, del que corresponia a la vida quotidiana dels homes i dones que es dedicaven a aquest ofici i de les penúries que van passar juntament amb la resta de la població per a sobreviure. És interessant destacar que en aquestes entrevistes l'objectiu principal és saber com es van organitzar els pescadors per garantir la subsistència pròpia i la de les seves respectives famílies, però, a més a més, és important conèixer i interpretar quin era el seu valor i compromís amb la resta de la població, entenent-lo com la seva participació en aturar els sublevats i garantir una ajuda contínua als altres veïns i habitants de la vila.

Recordem, però, que el que trobarem a les següents línies és una aproximació a la ideologia dels pescadors que podria completar-se amb un estudi de la resta de la costa catalana i cap a altres mitjans o eines que ens ajudessin a arribar al món dels pescadors i, no exclusivament, de la pesca. Respecte a les fonts, no ens podem oblidar de comentar que haver-les aconseguit i per tant poder-les treballar ha estat molt difícil ja que en el cas dels documents n'hi ha molt pocs que es conservin en els arxius i que ens puguin donar alguna pista o dada sobre els pescadors que es dedicaven a l'ofici, la possible afiliació que en alguns casos hagués existit o els problemes que podien sorgir entre ells, entre d'altres. Per altra banda, en el cas dels testimonis, trobem avantatges però també inconvenients. Les coses positives és que han ajudat a reorganitzar més informació i han aportat dades molt valuoses a la investigació de manera que ha estat més senzill poder determinar la successió dels esdeveniments i contrastar la seva memòria amb el que es pot trobar de documentació. De forma negativa, però, és que s'ha de tenir molt en compte que estem fent referència a persones i cadascuna d'elles amb la seva pròpia opinió dels fets i memòria -o proximitat a un bàndol o altre durant el conflicte-; a més a més hem de tenir en compte que els qui el van viure són molt grans i s'ha fet molt difícil poder trobar persones que encara conservessin bona salut i bona memòria -a banda de la seva voluntat per fer de testimonis d'un conflicte com la Guerra Civil- per utilitzar la seva veu com a font importantíssima i destacada d'aquesta tesi.

Una vegada plantejat l'estat de la qüestió sobre el tema de la investigació, és interessant que fem referència a les principals aportacions historiogràfiques que hem volgut aconseguir durant el desenvolupament del treball i en el moment del seu final. La feina realitzada fins aquest moment treu a la llum noves aportacions relacionades amb els pescadors que fan trontollar els fonaments de la historiografia tradicional concentrada en determinats individus o grups a la vegada intrínscament relacionats amb sindicats i/o partits polítics. Tanmateix, també hi ha altres persones dins un mateix ofici, en el nostre cas els pescadors, que es trobaven en un

discret segon pla i no van entrar a formar part en temes polítics ni de cap mena. Un exemple interessant sobre aquest tret ens remet a Mercè Vilanova i la seva obra *Les majories invisibles. Explotació fabril, revolució i repressió* es centra en aquelles persones, dones, que no comptaven per a la resta de la societat. Eren els “invisibles” en el sentit que s’encarregaven d’anar a treballar, de sobreviure, però sense involucrar-se amb cap activitat política o social concreta amb un objectiu determinat; per tant eren un número més dins la societat però sense que se’ls prengués en consideració. Sumada a la de Mercè Vilanova podem considerar que com a mostra eloqüent d’aquesta manca d’investigació sobre els pescadors trobem l’obra ja al·ludida del capdavanter sociòleg del treball a Espanya Santiago Castillo i el conjunt de conferències del seu estudi *Solidaridad desde abajo. Trabajadores y Socorros Mutuos en la España Contemporánea* on tampoc, en cap moment, apareix la gent de mar. Tanmateix, el propi autor en la seva direcció de l’obra *Historia de la UGT* concentra el pol d’atracció en l’obrerisme de nou i fins i tot arriba a captar el context agrícola mentre que de la pesca, igualment rellevant per a la subsistència no se n’obté cap mena de visió.

“En ocasiones, el análisis de la marcha económica de la España republicana se asimila al de los problemas derivados de los intentos de establecimiento de una economía socialista, imagen construida desde la importancia de los debates que se desarrollaron a partir de julio de 1936 sobre colectivismo o nacionalización, y sindicalización o estatalización. Ciertamente, estos debates fueron reales y de alcance, así como la resistencia de muchos intereses de pequeña y mediana propiedad ante determinadas experiencias y controles, tanto en el campo como en la industria y el mundo urbano”²⁶.

Com es pot copsar les col·lectivitzacions tendien més a l’agricultura i a la indústria que no pas a la pesca; en aquest sentit és rellevant també fixar-nos en un altre dels volums inclosos dins de la “*Historia de la UGT*” de Santiago Castillo en el qual el marc de revolució pertany a l’esclat de la Primera Guerra Mundial i arriba fins la proclamació a Espanya de la Segona República on, de nou, observem un gran pes de l’obrerisme i d’un socialisme que imprimeix la seva mirada en ell²⁷.

Igualment serveix d’indicació la feina ingent del gran investigador monogràfic que ha estat Carles Bas, que acceptà l’aproximació etnològica, per tècnica o pràctica, però ignorà la sociologia històrica dels pescadors per contrast a la pesca. Un exemple en la mateixa direcció però extrapolable als pescadors el podem trobar en la historiografia produïda la dècada dels 80. En aquell moments les dones no apareixien en la interpretació ni en els fets històrics, únicament

²⁶Gabriel, Pere; *Historia de la UGT. Vol.4. “Un sindicalismo de guerra”, 1936-1939, Siglo XXI, Madrid, 2011, p.241.*

²⁷Martín Ramos, José Luis; *Historia de la UGT. Vol.2. “Entre la revolución y el reformismo, 1914-1931”, Siglo XXI, Madrid, 2008.*

com a menció potser en algun cas. Aquest fet és equiparable amb els pescadors que, formant la part integral de qualsevol vila litoral, tampoc apareixen en el segle XX, cosa que demostra que aquesta tesi doctoral té un component negatiu perquè fa passar la pesca per sobre dels pescadors.

Encara continuant a nivell historiogràfic, molta bibliografia es basa a fer referència a treballadors com a aquelles persones intrínscament lligades al context industrial²⁸. No podem deixar de banda que altres sectors també s'haurien d'incloure dins de la definició de "treballadors" i "treballadores" ja sigui de la terra, en el cas dels pagesos, o bé ja sigui en el mar com es tractaria dels pescadors. En aquesta direcció tornem a la idea originària que les característiques que han donat més èmfasi i s'han ressaltat més en els nombrosos estudis sobre la temàtica han estat de caire professional per a ressaltar com era l'ofici i tot allò que des d'una mirada particular, buscant l'arrel i el romanticisme de la feina, han destacat, per exemple, els objectes i el dia a dia en comptes de les persones que hi treballaven i com havien de sobreviure als mateixos interrogants polítics i socials que aquelles que formaven part d'altres oficis dins la societat.

Confiam que aquesta investigació porti llum en aquest tema i pugui donar cobertura a les persones que formen part d'un ofici molt recordat però pel qual ells han estat difuminats i esborrats de la història. Per concloure voldria subratllar que el meu objectiu durant la producció d'aquest projecte és fer visibles i importants els pescadors -ja que el seu patró organitzatiu no quadra amb els esquemes- i fer ressaltar quin posicionament tenien dins la societat per contrastar les seves accions a les dels grups-classe descrits i interpretats per una historiografia tradicional molt marcada pels rols d'esquerres i dretes, de proletaris i burgesos, i d'homes i dones, entre molts altres.

²⁸ Termes, Josep; *Històries de la Catalunya treballadora*, Empúries, Barcelona, 2000.

PRIMERA PART. PERSPECTIVA ANTROPOLÒGICA

La primera part de la investigació proposa fer un repàs i una anàlisi a la pesca entesa com “*la acción del hombre encaminada a aprovechar para su beneficio los productos naturales existentes en el mar*”²⁹ i a l’ofici de pescador a partir de diverses ciències i disciplines que ens acostin a aquesta activitat primària de subsistència amb l’objectiu que ens ajudin a comprendre la seva dinàmica i el seu mode de vida. Per a fer-ho, utilitzarem una sèrie de bibliografia que ha estat cercada amb l’objectiu d’acostar-nos a la professió i poder-la explicar respecte el seu mode de vida, les característiques que més els definien com a grup social, totes les tècniques, arts de pesca i ormeigs usats i la simbologia i creences que els envoltaven.

Tot i que existeixen descripcions que podrien qualificar-se d’etnogràfics corresponents al segle XVIII, els primers estudis antropològics a Espanya sobre poblacions de pescadors van aparèixer a finals de la dècada dels anys setanta i sobretot en els anys vuitanta del segle XX. Aquesta tardança va produir-se arrel dels temes d’interès que fins aquell moment es tractaven com ara monografies sobre la comunitat, els agricultors i els pobles marginats de l’estat espanyol. L’interior conservava unes característiques encara tradicionals i no havia patit grans canvis subjacents, al contrari la pesca havia viscut una transformació i una davallada de pescadors amb l’arribada del turisme durant els anys seixanta i l’expansió del sector dels serveis³⁰.

1.DISTRIBUCIÓ TERRITORIAL I CARACTERÍSTIQUES GEOGRÀFIQUES DE LA COSTA CATALANA

La pesca ha estat i és un ofici dur i complicat, caracteritzat perquè les persones que l’exerceixen també l’han convertit en un element molt personal i intrínsec de les seves vides en convertir-lo en un mode de vida i en una herència per a la resta de les seves famílies. Però abans d’entrar plenament en l’estudi i l’anàlisi del que és l’ofici dels pescador, és interessant fer una incursió als espais on s’ha desenvolupat i ha entrat en funcionament la pesca al llarg dels segles, limitant-ho a nivell català, a partir del qual situarem la zona de la qual parlarem ja que “al llarg

²⁹Bas, Carles (2003); La pesca. Dins *Economía del mar* (pp. 9 - 38).Barcelona, Carroggio.

³⁰Pascual, José L. i Alegret, Juan L.; *Estado actual de la antropología de la pesca en España*. Quaderns Blaus, núm.10, Universitat de Girona, Càtedra d’Estudis marítims, Museu de la Pesca, Palamós, 2004.

de tota la costa hi abunden les viles i ciutats caracteritzades pel seu fort desenvolupament en alguna o altra, a vegades en totes, de les activitats marineres”³¹.

Segons l’obra *La pesca a Catalunya* de Joan Lluís Alegret, Enric Garcia i Domingo, Miquel Martí i Llambrich i Marta Vives i Jornet, en el conjunt de tot Catalunya la pesca es pot dividir principalment en dues zones de les quals en deriven d’altres, més concretades i explícites. Aquestes dues zones són, en primer lloc, la mar de Tramuntana o Llevant, que s’extén des de les mars del Narbonès fins a la costa dels espigons i els sorrals passant per la zona que va del Cap de Creus fins al Montgrí i la terra dels caps. En segon lloc, hi ha la mar de Ponent que s’extén per diverses àrees que van des del Besòs fins al Llobregat passant per la costa del Garraf i la Mar Fonda i des de Salou fins la punta de Fangar i la mar de l’Ebre.

En aquest treball, les dues àrees principals d’estudi concentrades seran “la terra dels caps”³², coneguda popularment avui com a “Costa Brava” i “la costa dels espigons i els sorrals”³³ coneguda com la costa del Maresme, dins de les quals podem situar els pobles de Blanes, en primer lloc, i Malgrat de Mar, en segon lloc, observats en el marc d’un territori on “la morfologia creava condicions molt més favorables a l’activitat marítima i al poblament costaner que no pas a les activitats terrestres (com ara conreus arbustius condicionats també per l’activitat del cabotatge). El relleu empenyia l’home vers la mar. Però en aquesta costa encerclada per les muntanyes, la mateixa vida marítima no podia prendre més que una embranzida limitada. La morfologia litoral permetia un cabotatge actiu, però no la gran navegació moderna”³⁴.

Tal i com Yvette Barbaza, la geògrafa francesa doctora en Lletres, professora d’Història i Geografia, investigadora al CNRS (*Centre National de la Recherche Scientifique*) i autora d’un estudi sobre la Costa Brava, afirma el territori català ha estat destinat a prendre la mar com un dels medis per assegurar la subsistència de la seva població. Així doncs, l’inici de la recerca es situa a la Costa Brava o “terra dels caps”, que deu la seva denominació a Ferran Agulló, periodista, poeta, gastrònom i polític que va pertànyer a la Lliga Regionalista de Catalunya i que el 1908 va utilitzar l’expressió “Costa Brava” al diari *La Veu de Catalunya* per tal de descriure les característiques d’una “natura salvatge, incivilitzada”.³⁵ Per entendre aquest paisatge i copsar la seva intencionalitat en l’imaginari popular és importantíssim que tracem uns certs elements que el defineixen per tal d’aprofundir encara més en el terme que el denomina. La Costa Brava

³¹Bas, Carles; Carbonell, Laureano; Foerster, Frederic; Malagelada, Frederic; Martínez-Hidalgo, José M^a; Melchor, Manuel; *La pesca i els pescadors*, Diputació de Barcelona, Barcelona, 1983, p.14.

³²Alegret, Joan Lluís; Garcia i Domingo, Enric; Martí i Llambrich, Miquel; Vives i Jornet, Marta; *La pesca a Catalunya*; Angle Editorial, Barcelona, 2003, pp. 106-107.

³³*Ibid.*, pp. 136-137.

³⁴Barbaza, Yvette; *El paisatge humà de la Costa Brava I*, Edicions 62, Barcelona, 1988, pp. 31 - 32.

³⁵Alegret, Joan Lluís; Garcia i Domingo, Enric; Martí i Llambrich, Miquel; Vives i Jornet, Marta; *Op. cit.*, p. 107.

rememora els orígens del salvatgisme i la barbàrie, de la llibertat pura i sense lligams, de la força, i està rerepresentada per les roques abruptes i l'anarquia de la naturalesa en estat pur. Per algú que l'ha viscut de ben a prop, es tracta d'una terra que ha crescut i s'ha format autònomament, sense altres traços que els que han ajudat a esculpir-la el mateix mar i els vents que, des de sempre, l'han acaronat.

1.1.La Costa Brava o “Terra dels caps”

El llistat dels elements més significatius i a la vegada representatius de la Costa Brava comencen per alts penya-segats que provoquen vertigen a aquells que s'atreveixen a arribar-hi, cales que s'amaguen i només podien ser visitades des del mar i que a partir dels anys 60 van obrir el seu pas amb l'arribada de turistes, i un conjunt de coves i pedres foradades, per on bufa el vent, que semblen conduir a aquells que les visiten a un món màgic i sobrenatural. Una de les peculiaritats d'aquesta costa, en definitiva, és que ha de ser admirada des del mar més que des de terra, perquè és des d'allà com es pot copsar en totes les seves dimensions i la seva esplendor.

Malgrat els accidents geogràfics³⁶ d'aquesta costa, hi ha una altra possibilitat per tal de resseguir-la sense que s'hagi de fer per mar: els coneguts camins de ronda que travessen la costa catalana i que des de l'antiguitat havien de permetre detectar i protegir el litoral dels seus perills i defensar la costa juntament amb les torres de guaita. Primer eren els perills de l'entrada dels sarraïns en territori català els que s'havien d'evitar, posteriorment van arribar les baralles o escaramusses entre contrabandistes i carrabiners i finalment, han passat a convertir-se en camins a través dels quals es pot recordar la seva utilitat i la seva història -història de la seva gent i de la nostra- i admirar la bellesa dels seus paisatges.

En el cas de les torres de guaita, el segon dels elements defensius de la zona, caldria fer un petit esment a la seva història: durant els segles XVI i XVII les costes catalanes estaven en perill a causa de les ràtzies portades a terme pels corsaris turcs. En aquest context, aquestes torres s'utilitzaven per lluitar contra aquest perill i se'n van bastir tota una sèrie al llarg de la costa perquè els habitants de les poblacions es poguessin defensar. Des de dalt d'aquestes torres es feien senyals de fum per tal d'avisar les milícies perquè defensessin el municipi i per avisar, també, a la població perquè fugís.

³⁶Pla, Josep; *La Costa Brava*, Destino, Barcelona, 2009, p.103.

A mode de visió general que més tard aprofundirem, és important destacar que aquesta costa carrega rere les seves pedres i penya-segats una gran quantitat d'història de cadascun dels indrets. Per exemple, des de la Blanes de Joaquim Ruyra passant per Lloret de Mar, Tossa, Palamós i Sant Feliu de Guíxols s'han pogut observar grans històries que enalteixen les seves gestes i la seva gran importància en el territori. És important conèixer totes aquestes històries, perquè tots aquests nuclis on s'han produït es caracteritzen per compartir una mateixa o semblant geografia: “de Bagur a Palamós reapareix la Costa Brava. Ací trobem Aiguablava, la cala més bella de la Costa Brava, per les bellíssimes entonacions de les muntanyes i de les roques i les transparències de les aigües. [...]. Des de Palamós a Sant Pol s'estén l'ampla badia palamosina, de forma arquejada i voltada de pobles. [...]. Passat Sant Pol, apareix Sant Feliu de Guíxols, emparat per un port. [...]. De Tossa a Blanes el rocam és blanc, rosat i grisenc i vermellós; les pinedes encatifen les muntanyes. [...]. Des de Blanes a Barcelona, llevat en el tros comprès entre Calella i Arenys, que és muntanyós (bé que mancat de tot detall interessant), s'estén un areny immens”³⁷.

Deixant de banda els aspectes més territorials i geogràfics de “la terra dels caps” és important tenir en compte que la història d'aquesta zona, com la de moltes altres, s'ha configurat a través de la seva gent i de les relacions que han establert entre ells. Precisament, un dels exemples o símbols més típics en aquest territori sobre l'establiment de les relacions humanes entre persones que comparteixen les seves tradicions, costums, amistats i el seu dia a dia són les tavernes: “la taverna, establiment de petites dimensions caracteritzat per la senzillesa i la manca de decoració, servia sobretot per fer tertúlia i arreglar el país. És a dir, tot i que s'exigia qualitat en les begudes i moderació en el preu, el més important era la gent que s'hi refugiava disposada a xerrar i cantar, en definitiva, a compartir el mateix esperit d'agora que tenia la plaça pública en el món clàssic”³⁸.

Juntament amb la taverna, la cultura i les tradicions que defineixen les persones d'un indret determinat també es fan paleses en les relacions que s'hi estableixen. En aquest sentit, un altre dels elements patrimonials característics d'aquesta zona, la parla que la defineix, el “salat”, també és una altra de les coses que s'ha anat perdent i ha anat agonitzant al llarg dels anys.

³⁷Roig, Emerencià; *La pesca a Catalunya*, Noray, Sant Gervasi de Cassoles, 1996, pp. 18 - 20.

³⁸Alegret, Joan Lluís; Garcia i Domingo, Enric; Martí i Llambrich, Miquel; Vives i Jornet, Marta; *Op. cit.*, p. 108.

1.2. La costa dels espigons i els sorrals

En segon lloc, l'altra de les zones que cal que destaquem en aquest apartat és la zona “dels espigons i els sorrals”. Més coneguda com la costa del Maresme, aquest altre entramat marítim s'integra a partir d'una sèrie d'accidents geogràfics entre els quals destaquen valls, barrancades, rials i rieres que es van intercalant i barrejant amb sorrals d'arena gruixuda, per acabar en un clot sota mar que cau cap al fons marí. A la zona de les planes, de la qual també el Maresme n'és un gran exemple, a la capital de la comarca, Mataró i al tram que transcórrer des de Calella fins a la Tordera, els fons marins es caracteritzen perquè no són roquers mentre que l'extensió compresa entre Caldes fins a Calella, la costa i el fons es converteixen en zones més accidentades amb l'aparició de penya-segats; el poble de Canet, per exemple, n'és el paradigma.

Tanmateix hi ha altres zones importantíssimes que responen a aquestes característiques com ara l'alguer de Mataró, una praderia, abundant, que s'acaba transformant en una zona fangosa o Badalona; per aquest motiu ambdues ciutats s'han convertit en dues platges cabdals i importantíssimes a l'hora d'avarar-hi i treure'n les barques.

Si l'anomenada “Costa Brava” és un llarg indret ple d'història, la costa del Maresme no es queda enrere. Si retrocedim fins a l'antiguitat, aquest ha estat un territori on els romans s'hi van establir i d'on van poder extreure i aconseguir bons vins prop de mar, a més a més de ser també el bressol de molts mariners que van inundar aquestes aigües, les quals van donar la benvinguda a un dels grans avenços -negatius des del punt de vista paisatgístic i humà per la gent d'aquests territoris- del país que va ser l'arribada del ferrocarril l'any 1848.

A partir d'aquell moment el paisatge va quedar tallat per aquesta gran construcció que de forma artificial va separar i esqueixar la visió de la terra de les viles costaneres i el mar com dos antagonistes que no podien ser separats. Des d'aquell moment i a través d'aquestes avenços, també han estat altres els elements que s'hi han integrat i que han fet variar el paisatge: la construcció d'una “vida subterrània”³⁹ que ha necessitat crear túnels i passadissos per salvar els perills ‘un mitjà de transport com el tren i, posteriorment, la carretera nacional, que es va convertir en la substituta del camí ral que hi havia hagut anteriorment i que estava pensat únicament per al pas de diligències i traginers.

A banda d'aquestes construccions que han anat desdibuixant el paisatge plenament verge del litoral, no podem oblidar-nos de les construccions que es van anar produint progressivament al llarg dels municipis més importants de la costa i que estan intrínscament associats i lligats al tema d'investigació que ens ocupa: els ports de pesca i, més tard, els

³⁹ Alegret, Joan Lluís; Garcia i Domingo, Enric; Martí i Llambrich, Miquel; Vives i Jornet, Marta; *Op. cit*, p. 137.

esportius. Aquests nous espais s'han convertit en grans esculls que el mar i la natura han de traspassar i que els són completament aliens perquè han difuminat i, alhora, emmarcat moltíssim els seus comportaments d'acord amb els temporals i els canvis de temps marítics.

En aquest sentit, aquests problemes ens han acompanyat i ens acompanyen encara en els nostres dies quan els "llevants", els temporals que principalment afecten aquesta zona, fan desaparèixer les platges deixant una gran quantitat de sorra que les amaga i les esborra del mapa.

Per acabar de traçar les quatre línies principals que ens situen a la costa del Maresme, només caldria concloure amb el fet que aquesta comarca sempre ha tingut un lligam molt estret amb les activitats marítimes, tant des del punt de vista de la navegació, com de la construcció naval i sobretot de la pesca. Mentre que a l'actualitat indrets com Arenys de Mar encara perduren com a nuclis importants de l'activitat pesquera mentre que temps enrere no eren tant destacables, d'altres pobles com Mataró o Sant Pol de Mar i entre ells, Malgrat de Mar, han perdut fins a fer desaparèixer aquesta activitat de les seves platges, en substitució d'altres activitats que van reportar més beneficis a partir dels anys cinquanta i seixanta amb l'arribada del turisme.

Dins d'aquestes zones i fent referència en concret a les seves platges podem destacar que es divideixen en tres categories: la primera és la que es basa en aquelles platges que tenien comandància marítima o ajudantia i moltes embarcacions matriculades, com per exemple Barcelona, Tarragona, Tortosa, Vilanova i la Geltrú, Mataró, Sant Feliu de Guíxols, Palamós o Roses; la segona categoria recull aquelles platges que tenien un caporal de mar i un nombre regular de barques inscrites com la de l'Ametlla, Blanes, Tossa, Lloret de Mar, Cadaqués, Arenys i Port de la Selva. I per últim, dins la tercera categoria de platges hi trobaríem aquelles on no hi ha cap autoritat marítima i amb poques embarcacions que directament no estan matriculades a les seves respectives platges sinó que ho estan a platges veïnes importants com per exemple Sitges, Begur, La Tuna, Tamariu, La Riera o el Garraf. Tenint en compte aquestes platges també cal destacar les que són fondals i les seques. Així doncs les fondals començarien de Portbou fins a Cadaqués, de Roses a l'Estartit serien platges seques, de Pals a Blanes i Malgrat tornarien a ser fondals i finalment de Pineda a Alcanar es convertirien en seques de nou⁴⁰.

⁴⁰Roig, Emerencià; *Op. cit.*, p. 22.

2.HISTÒRIA DE LA PESCA

Yvette Barbaza afirma que “...els catalans deuen a la mar, directament o indirecta, la seva vigorosa personalitat”⁴¹. Aquesta cita representa una idea molt simbòlica del món dels pescadors; desconexo, en aquests moments, fins a on podem creure que aquesta característica és única i intrínseca dels catalans o també d’altres societats pesqueres repartides per tota la península i fora d’ella, en paraïsos salvatges i societats tribals que, als inicis de l’antropologia, s’havien convertit en objecte d’estudi d’aquesta ciència. Però, malgrat tot, en aquests moments de la investigació suposa un bon punt de partida per relacionar els orígens de l’activitat, els motius pels quals es portava a terme i com el territori català va aprofitar la conjuntura ambiental propícia per explotar-la.

La pesca és una ocupació que prové de molt antic. Es tracta d’una activitat de subsistència que es va emprendre durant la prehistòria per part dels pobles nòmades i dels sedentaris per a poder mantenir les diferents persones de la comunitat. Per a portar-la a terme es van emprar diferents utilitats. En aquest sentit i per mitjà de l’establiment d’aquesta relació, cal destacar que es tracta realment d’una activitat de caça i recol·lecció amb certes semblances amb l’agricultura⁴². Un repàs a la prehistòria ens aproxima a veure que “el primer ormeig de pescar que usà l’home en els temps prehistòrics fou l’ham. Era fet d’os i de banya. Amb ham i cordill, hom pescava peix de regulars dimensions. Més endavant, a l’edat del bronze, les arts de pescar es confeccionaren gràcies al descobriment de l’obtenció dels metalls i de l’art de treballar el bronze i el ferro. Aleshores hom començà d’usar els hams metàl·lics, que reunien millors condicions i que eren de fabricació més perfecta i acurada. Amb els nous hams les arts de pescar eren practicades de la mateixa manera”⁴³.

El pas de la Prehistòria cap a l’Edat Antiga ens presenta també les evolucions i innovacions que es van produir en aquesta activitat, ja que durant els seus inicis va néixer com una forma més de subsistir: “successius progressos aportaren l’ús de les xarxes, esmentat en els Evangelis. Aquest text ens parla de pescadors fent ús de xarxes de cordes gruixudes i de malla ampla, amb les quals pescaven peix de grandària regular; la pesca aleshores era abundantíssima”⁴⁴. Però també hem de tenir en compte que no tots els poblats consideraven aquest ofici com una activitat de subsistència ja que, per exemple en el cas dels ibers, “menys

⁴¹Boix, Lurdes; *Pescadors de Catalunya. Converses amb gent de la mar*, Departament d’Agricultura, Ramaderia i Pesca, 2003, p.14.

⁴²*Ibid.*, p.10.

⁴³Roig, Emerencià; *Op. cit.*, p. 25.

⁴⁴*Ibid.*, p. 25.

d'importància tenia la pesca, perquè l'iber no sembla haver viscut gaire de cara a la mar"⁴⁵. Una vegada a l'Edat Mitjana⁴⁶ es documenta el sorgiment de les primeres explotacions pesqueres i de la seva manera d'organitzar-se. Aquestes, almenys les primeres conegudes, van aparèixer en un precepte de Carlemany l'any 812 i van ser donades a les comunitats de pescadors de la península del cap de Creus, disposició que també implicava l'existència de les anomenades "peixateries", un terme que ha arribat fins als nostres dies, i que en aquell moment definia a unes organitzacions dedicades a pescar el peix, a salar-lo i a conservar-lo amb l'objectiu de poder-lo transportar fins on fos necessari.⁴⁷ No podem oblidar que durant l'Edat Mitjana i més concretament durant el segle XI l'agricultura i la ramaderia eren la base de l'economia de la Catalunya però a més a més "també en el ram de l'alimentació, la caça i la pesca, molt important aleshores la d'aigua dolça"⁴⁸ ens permet observar com d'altres maneres de sobreviure eren possibles i diverses comparativament amb l'actualitat on la pesca com a ofici és pròpia de situar-se en un medi d'aigua salada i per tant, els experts en alimentació durant aquella època destaquen que hi havia una gran presència tant de " [...] la ramaderia com pels aliments procedents de la cacera i la pesca, així com de llet, formatge i ous".⁴⁹

Va ser durant l'Edat Mitjana quan les confraries de pescadors van obtenir privilegis per l'ajut que prestaven als reis amb les seves flotes. Finalment, l'any 1805, ja als inicis del segle XIX, el rei Carles IV va decretar-ne la seva dissolució, també per influència pels corrents liberals de la Il·lustració, a causa del seu caràcter extremadament religiós, tot i que van seguir mantenint dues característiques fonamentals: les seves condicions organitzatives i de previsió.

Una vegada portada a terme la disgregació, cal destacar que de forma progressiva aquestes confraries es van anar transformant en les anomenades societats de Marejants o de Socors Mutus, tot i que la seva denominació continuava sent la de "gremis" o "confraries". Finalment, el 5 de gener de 1918, ja ben entrar el segle XX, una Reial Ordre les va reorganitzar donant lloc als pòsits de pescadors encarregats de vendre el producte, de crear cooperatives, formar caixes de préstec i de germanats i organitzar el mutualisme. Aquestes organitzacions, però, han arribat fins als nostres dies com a confraries; la més antiga de les quals va aparèixer a Sant Carles de la Ràpita pel rei Jaume I i la més moderna, de l'any 1982, al poble de Deltebre instituïda per la Generalitat de Catalunya i es coneixen com "institucions de les més perfectes en la defensa dels interessos comuns, tant d'assalariats com d'armadors i com a òrgans de trobada

⁴⁵Soldevila, Ferran; *Síntesi d'Història de Catalunya*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1995, p.32.

⁴⁶Alegret, Joan Lluís; *La pesca i els pescadors de la Costa Brava*. Revista de Girona, núm. 128, 1988, p.27.

⁴⁷Boix, Lurdes *Op. cit.*, p.10.

⁴⁸Soldevila, Ferran; *Op. cit.*, p.103.

⁴⁹Salrach, Josep M.; *Catalunya a la fi del primer mil·lenni*, Eumo Editorial, Pagès Editors, Lleida, 2000, p.76.

de pura estructura cooperativa, capaces d'aconseguir un perfecte equilibri entre la permanent necessitat de les millores socials dels treballadors i les possibilitats d'explotació de l'empresa pesquera de baixura”⁵⁰.

Podem ampliar aquesta història a través de l'estudi que Yvette Barbaza va desenvolupar de la Costa Brava: durant l'Edat Mitjana l'Església tenia un paper molt important en els progressos que es van anar portant a terme per a la pesca⁵¹. De forma directa aquesta actuava perquè era necessari assegurar el proveïment dels monestirs i de forma indirecta ho feia pels hàbits alimentaris que generalitzava, tant dejunis com abstinències. Com que el rei i senyor era considerat el propietari de rius, estanys i mars, la pesca estava sotmesa al delme, precisament d'on sorgia l'interès que els monestirs atorgaven a la concessió de pesqueries. Tanmateix, però, els pescadors no acceptaven gratament la obligació que tenien de lliurar una part de la pesca, malgrat que, finalment, prop de molts monestirs es van produir assentaments i construccions de petits poblats de pescadors, com per exemple els actuals Port de la Selva, Colera o Roses, situats al peu del pendent del monestir de Sant Pere de Rodes; prop de Sant Quirze de Colera; i al costat de Santa Maria, respectivament.

En aquells moments l'activitat pesquera que més es portava a terme es situava als estanys costaners. A més a més, es tracta d'un tipus de pesca de les més antigues que es va practicar a les costes catalanes ja que es tractava d'una activitat fàcil i, a més a més, fructífera. Fent una petita referència a com funcionava, podem dir que estris com per exemples els “ginys fixos del tipus dels encanyissats es col·locaven a l'entrada de les albuferes perquè els peixos hi quedessin atrapats”⁵².

Aquest tipus de pesca es pot considerar un precedent de la pesca al mar, que va aparèixer com un prolongament o un desenvolupament de la pesca als estanys. Una de les mostres que fa més palès que ambdós tipus de pesca s'intercalen i són pròximes és que la tècnica de l'almadrava, en el cas de la pesca al mar és un tipus d'ormeig fix amb una concepció i un funcionament que s'assembla al de les encanyissades. Com que es tractava d'un tipus de tècnica que, per l'època en la qual es situa i apareix, necessitava d'unes instal·lacions costoses, aquestes estaven finançades pels monestirs.

La història dels arts de pesca també destaca un altre tipus de tècnica pesquera: la pesca a l'encesa⁵³. Aquesta era practicada a les costes catalanes des del segle XVI, tal i com apareix a *El*

⁵⁰ Marzona Dopico, Antoni; “Importancia histórica de las cofradías de Pescadores” a *Cofradia de Pescadores San Telmo*, Arenys de Mar, 1985, dins de: Boix, Lurdes; *Pescadors de Catalunya, converses amb gent de la mar*, Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, 2003, p.15.

⁵¹ Díaz, Carlos; Palou, Hug; i Puig, Anna Maria; *La ciutadella de Roses*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 77. Diputació de Girona, 1998, p.45.

⁵² Boix, Lurdes; *Op. cit.*, p.15.

⁵³ Nadal i Fortià, Joan; *La pesca a l'encesa*. Carles Vallès, Figueres, 1991, p.39.

Llibre de ordinacions de la pesquera de la vila de Cadaqués, desde lo any 1542 fins vuy dia present de l'any 1675,⁵⁴ que en dóna la prova. Aquestes ordenances van constituir un codi de la pesca molt notable des de dos punts de vista: tant per la seva precocitat com pel seu caràcter comunitari. La seva funció era reglamentar l'ús de diversos caladors destinats a la pesca a l'encesa, per tal que tots els pescadors tinguessin els mateixos drets i, alhora, denoten un esperit comunitari proper al col·lectivisme.

Als segles XVIII i XIX, els sistemes de pesca més importants que es van utilitzar eren la pesca de palangre, de l'art, de l'encesa, desapareguda amb l'arribada de la teranyina, i al bou. En termes generals, i fent referència a la primera, aquesta era un tipus de tècnica difícil sobretot a l'hivern. Com a curiositat, el 1726 a Adge, per exemple, la població havia començat a abandonar aquesta tècnica perquè no volia posar en perill la seva vida veient el perill que comportava portar-la a terme⁵⁵.

A partir del segle XVIII es poden apreciar els testimonis de la pesca amb xarxa d'arrossegament a les costes catalanes sota la forma de la pesca al bou, ja més moderna. Aquesta tècnica, tanmateix, ja es practicava des de temps més antics d'una forma més elemental. El pas de l'artet a la xarxa d'arrossegament només havia de ser llastada de forma més pesada i en comptes d'hissar-la a la barca just després de ser calada, es deixava arrossegar pel fons perquè l'embarcació navegant a vela l'anés arrossegant o estirant al seu pas. A més a més, a partir de l'any 1770 “aparegueren com una novetat al nostre país les xarxes fetes a mà. Entre elles es comptaven les de sardinals, boleros i tresmall. [...]. Amb els nous ormeigs hom podia pescar molt peix d'un cop, i, per tant, la pesca esdevingué més remuneradora”⁵⁶. L'art del bou, doncs, va donar com a resultats l'augment de la productivitat de les pesqueres i va provocar les mateixes reaccions que va causar la vaca: un cert fanatisme per part dels pescadors que van adoptar aquesta tècnica i protestes violentes per part dels qui no ho van fer. Així doncs, com que les protestes anaven augmentant progressivament, la pesca del bou va ser reglamentada severament i més endavant va acabar sent prohibida a tota la costa catalana. Malgrat els problemes i la seva prohibició, molts pescadors van seguir practicant aquesta tècnica, d'altres van marxar a costes veïnes com les del Rosselló i el Llenguadoc i també més lluny, a les costes d'Andalusia, Portugal i fins i tot van arribar a Galícia, des d'on van introduir les seves tècniques i fins i tot des d'on van acabar creant algunes colònies catalanes⁵⁷. Precisament és interessant destacar com durant aquest mateix segle XVIII “les indústries del cotó i de la llana, les del couro, les del vidre, les d'aiguadents esdevenen pròsperes i reclamen l'exportació: de primer,

⁵⁴Boix, Lurdes; *Pescadors de Catalunya...*, p.15

⁵⁵*Ibid.*

⁵⁶Roig, Emerencià; *Op. cit.*, p.26.

⁵⁷Boix, Lurdes; *Op. cit.*, p.16.

Espanya endins, establint botiga en els pobles d'alguna consideració i arribant fins a Galícia, on pescadors i mariners catalans (darrer terç del segle XVIII) hi salvaren les indústries pesqueres i suplantaren els productes similars, que venien d'Anglaterra [...]”.⁵⁸

És interessant destacar que aquesta tècnica també es va acabar prohibint en algun d'aquests indrets com podem observar amb aquest fragment de 1725 quan l'intendent del Llenguadoc va ordenar el següent: “Havent estat informats que en el lloc de Gruisson, diòcesi de Narbona, fa cosa de dos mesos, ha estat introduïda una pesca anomenada pesca del bou, que es fa amb una xarxa el model de la qual ha estat portat per pescadors catalans fugitius de Barcelona, la qual xarxa ... no solament pren tot el peix que es troba al seu pas, sinó que també arrenca les herbes que serveixen de refugi a la fresa i al peix ... interdím i prohibim expressament a tots els pescadors de les costes d'aquesta província de fer la dita pesca, sota la pena de confiscació de les seves xarxes i de mil lliures de multa”⁵⁹. Malgrat aquests preceptes, aquest tipus d'art es va seguir posant en pràctica perquè assegurava uns resultats òptims i una bona productivitat. Cal destacar una reflexió al voltant de la pesca i la relació d'aquesta activitat amb els catalans, de l'any 1867 i pertanyent a M. Sabino Berthelot dins la seva obra *Exploración de la costa meridional de España* que diu així: “Dedicats al rude ofici de la mar, atrevits, emprenedors i infatigables, els catalans són considerats uns mestres en tots els arts de pesca... Per les notícies que he donat de la colònia catalana establerta a Marsella s'haurà pogut formar una idea de l'habilitat d'aquests pescadors en l'art del palangre, però no només sobresurten en ell; són molt experts així mateix en el sardinal que practiquen en les nostres costes i en tot el litoral de la Península, fins a l'embocadura del Guadiana, on foren els primers d'introduir aquesta pesca. També són ells els que iniciaren en les costes d'Andalusia l'art del bou, amb dues barques anomenades parelles, remolcant una immensa xarxa. La fabricació de les xarxes encara constitueix una de les indústries de la que els catalans en treuen grans avantatges”⁶⁰.

Cap a mitjans segle XIX, concretament entre el 1845 i el 1850, es va produir un progrés en el sector pesquer gràcies a “l'obertura dels camins de ferro als pobles del nostre litoral i la construcció de carreteres vorejant la mar. L'any 1845, amb les noves vies de comunicació, hom començà de transportar peix de les platges de la Costa de Llevant a Barcelona i als pobles de l'interior on era ben pagat. Augmentant la pesca, l'activitat de les mestrances s'intensifica; l'ofici de pescador de dia en dia té més adeptes. (...) Per l'any 1850 aparegueren, com una altra novetat, les xarxes mecàniques, que eren producte dels progressos de la indústria tèxtil. Això abaratí la mà d'obra i posà les xarxes a l'abast de totes les fortunes. Aquest fet, l'abundor de

⁵⁸Soldevila, Ferran; *Op. cit.*, p.227.

⁵⁹Barbaza, Yvette; *Op. cit.*, p.412.

⁶⁰Berthelot, M. Sabino; *Exploración de la costa meridional de España*, Cadiz, 1867, p.7.

peix i la facilitat d'exportar-lo i vendre'l a bons preus, feren progressar la indústria pesquera encara més en el seu camí ascendent. La pesca ja era, ensems que l'agricultura i les fàbriques, una important font de riquesa per als pobles marítims de la nostra terra".⁶¹

Arribats al segle XX i durant la dècada de 1920, es van començar a introduir els motors a les embarcacions, innovació que va revolucionar la navegació i la pesca. Malgrat que la pesca de la teranyina ja era coneguda des del 1910, una dècada abans, la posada en pràctica d'aquest sistema també va resultar un motiu de polèmica perquè els contraris a ella argumentaven que es tractava d'una pràctica molt mortífera que podia provocar la desaparició total de les reserves de peix⁶². La teranyina va ser declarada il·legal des d'aquell moment fins que una vegada arribats a l'any 1936, a l'inici de la Guerra Civil, les necessitats de subsistència de la contesa van provocar que aquesta prohibició s'aixequés per facilitar, d'alguna manera, la possibilitat d'aconseguir més aliments. Aquest fet va fer que molts pescadors armessin per al llum.

Des d'aquell moment han passat uns quants anys fins a arribar a l'actualitat. Amb dades pertanyents a l'última dècada [anterior al 2003], s'ha observat com el tipus de pesca que més es porta a terme arreu de Catalunya és, per una banda, la d'arrossegament i per l'altra, la d'encerclament amb un percentatge de més de la meitat de pescadors que s'hi dediquen⁶³.

Tanmateix, com en d'altres oficis i sectors i com hem observat al llarg d'aquest fil conductor a la història de la pesca en el nostre país, s'observa com aquesta tècnica té molts detractors degut a la seva agressivitat. Precisament per això i per tal de protegir el medi s'han portat a terme una sèrie de reglamentacions per a utilitzar vedes que limitin el seu ús i que en tinguin cura. A més a més, alguns dels pescadors contraris a aquest sistema són aquells que ja utilitzen altres sistemes o tècniques més selectives com per exemple el palangre o el tresmall de les que parlarem a continuació. No podem deixar de banda que tot i que "*los recursos pesqueros pertenecen a los que en economía se denominan autorrenovables*"⁶⁴ és necessari fer una prevenció i controlar les captures de peix per poder mantenir-los en el futur.

Encara avui en dia aquests sistemes no han divergit massa dels que s'utilitzaven durant la prehistòria i, en alguns casos, només han perfeccionat el model que prové d'antic, com per exemple en el cas d'hams o de nanses, amb nous materials que facilitin la cura i l'ús d'aquestes eines de treball. En d'altres casos, alguns pescadors han introduït sistemes més industrials com per exemple l'arrossegament i l'encerclament, amb molts avantatges per a l'extracció del peix.

⁶¹Roig, Emerencià; *Op. cit.*, p.26.

⁶²Bas, Carles; Carbonell, Laureano; Foerster, Frederic; Malagelada, Frederic; Martínez-Hidalgo, José M^a; Melchor, Manuel; *Op. cit.*, p.20.

⁶³Boix, Lurdes *Op. cit.*, p.17.

⁶⁴Gómez Larrañeta, Manuel; "Explotación pesquera", p.637, dins de Castellví, Josefina (et al.) *Ecología marina*, Fundació La Salle de Ciencias Naturales, Caracas, 1967.

3.LA PESCA I ELS PESCADORS: CARACTERÍSTIQUES

La pesca es realitza en un medi que podríem dir que traspasa la normalitat de la resta d'oficis: el mar. Per aquest motiu els éssers humans treballen en un context en el qual no s'han adaptat evolutivament i això suposa que s'hagi produït el desplegament d'una sèrie de respostes culturals que permetessin la seva adaptació i interacció.

El coneixement del medi marí i les dificultats per superar els entrebancs que suposa actuar en un context d'aquestes característiques han definit la pesca, tal i com hem esmentat en diferents ocasions, com una activitat "difícil, aleatòria, incerta i perillosa"⁶⁵ per a totes les persones que s'hi han dedicat i encara ho fan, malgrat els múltiples avantatges i facilitats que, gràcies als avenços en la mecanització i la tecnologia, s'han aconseguit en aquest ofici. Ha estat com a conseqüència de tots aquests aspectes que s'ha construït un món propi i concret dels pescadors en el qual s'han integrat pràctiques simbòliques i conductes rituals completament lligades a l'activitat marítima, aconseguint el propòsit de crear i atorgar un paper immensament rellevant en les cultures d'aquestes societats.

Tal i com hem esmentat, malgrat que amb el pas dels anys aquest ideal simbòlic ha anat minvant progressivament degut a l'aparició de nombroses tècniques que a partir d'un moment determinat han aconseguit capgirar les creences i supersticions del món de pescadors, encara es guarden i es poden recollir molts d'aquells símbols a través dels quals es va conviure i es va treballar en un ofici tant dur com perillós. I la gran pregunta és: per què han aparegut aquest seguit de creences i una multiplicitat d'enigmes i tradicions en aquest món? La resposta al respecte és per fer front a la dura feina del dia a dia i per sortejar i fer marxar les malediccions o els mals esperits que sorgien i que podien malmetre la feina de tota una jornada. Estem davant d'unes creences que al cap i a la fi servien per "afrontar la incertesa, el temor a allò desconegut i l'omnipotència de les forces de la natura"⁶⁶. Són precisament tota aquesta sèrie d'idees que han donat a les persones que viuen de la mar unes característiques o una "aura d'especificitat, de diferència, de curiositat i d'atractiu"⁶⁷.

Aquest estat ha comportat, doncs, que aquest conjunt de creences i de tradicions s'hagin englovat en forma d'una cosmogonia a partir de la qual s'han creat les dimensions rituals i simbòlica per donar una explicació a les dificultats i als problemes que apareixien a la mar i que tenien a veure amb la mortalitat de les persones que s'hi dedicaven o amb els resultats i els beneficis del peix que es podia pescar en uns moments determinats ja que "*la magia y la*

⁶⁵ Alegret, Joan L.; *Etnologia de les societats marítimes: perspectives d'anàlisi, àmbits d'estudi i propostes de treball*, Càtedra d'Estudis Marítimes (Universitat de Girona i Ajuntament de Palamós) i Museu de la Pesca, 2006, p.11.

⁶⁶ *Ibid.*, p.11.

⁶⁷ *Ibid.*

*religión pueden reducir la ansiedad y calmar los temores [...]”*⁶⁸. En definitiva, tant aquestes creences com les pràctiques rituals que es porten a terme per a protegir-se, afecten i estan lligades a absolutament totes les activitats de mar⁶⁹ tant des del procés extractiu del peix, passant per la navegació del transport marítim de cabotatge o d’altura i arribant, finalment, a les activitats de terra i que deriven també en la cura i l’arrenjament de tots els materials i les eines utilitzades per sortir dia a dia a pescar, com ara les xarxes, els hams o les nanses, entre d’altres o la construcció de vaixells; és a dir, tot allò que té a veure amb cadascuna de les parts o fases de la pesca.

Els temes que estaven més relacionats amb les tradicions i l’ideal simbòlic dels pescadors hi podríem destacar com és la mar, com es comporta i quins són els elements que es poden esperar d’ella; en segon lloc, és important destacar quines són les respostes d’aquesta mar convivint i lluitant dia a dia amb la presència humana. En tercer lloc, és important destacar les debilitats i les forces de l’ésser humà en el medi marí i per últim, els temors, les pors i els possibles aliats dels humans davant la mar.

Remuntant-nos al món de la pesca durant l’època clàssica, per copsar aquesta idea de de l’Antiguitat, en concret durant els grecs, la mort a la mar suposava la pitjor de les morts possibles i va donar lloc a una triple construcció simbolicomitològica: les Sirenes que eren genis marins; l’Escila, que era una menjadora dels homes i del peix, i per últim, el Caribdis, el remolí. Cal recordar que “los mitos suelen incluir el propio relato de un pueblo sobre su creación, sobre el comienzo de su mundo y los hechos extraordinarios que afectaron a sus antepasados”⁷⁰, de manera que en aquella època servien per prevenir durant dècades senceres els perills que podia comportar segons quin medi i, en aquest cas, la mar.

Les primeres, les Sirenes, eren genis marins caracteritzats per ser meitat dona i meitat au que vivien en una illa de la Mediterrània i que a través de la seva música atreïen els navegants que passaven per l’indret. Així els vaixells s’anaven aproximant perillosament a la costa rocosa de l’illa i finalment acabaven naufragant fent que les sirenes acabessin devorant els imprudents⁷¹.

En el cas de l’Escila, aquest personatge mitològic encarnava a un monstre marí que s’amagava a la zona de l’estret de Messina. Es caracteritzava per prendre les formes i el cos d’una dona que, a la part inferior, estava rodejat de sis gossos que també devoraven tot allò que es posava al seu abast. Recordant el mite sobre Ulisses i la seva nau, s’explica que quan aquests

⁶⁸Kottak, Conrad Phillip; *Antropología. Una exploración de la diversidad humana con temas de la cultura hispana*, McGraw-Hill, Madrid, 1996, p.350.

⁶⁹Ros, Albert; “Supersticions i creences de la gent de mar”. *Blanda*, núm. 18, 2015, pp.20-29.

⁷⁰*Ibid.*, p.353.

⁷¹Alegret, Joan L.; *Op. cit.*, p.13.

van passar per davant de la gruta que era el refugi del monstre amb la seva embarcació, els gossos van sortir i van devorar els sis companys de l'heroi grec⁷².

Per últim, en el cas dels Caribdis, també ens trobem davant d'un monstre marí, filla de la Terra i de Poseidó que vivia en una roca situada prop de l'estret de Messina i que també es caracteritzava per una gran voracitat. En aquest cas apareix en el mite Heracles que, quan hi va passar a prop conduint un ramat, Caribdis li va robar diversos animals per menjar-se'ls. El déu Zeus la va castigar fulminant-la i la va llançar al mar de manera que va ser allà on es va convertir en monstre. A partir d'aquell moment, Caribdis absorbia aigua de la mar tres vegades al dia empassant-se tot el que hi havia al seu pas: vaixells, persones, etc., fins que finalment retornava l'aigua que absorbia. Quan Ulisses va creuar l'estret de Messina, es va escapar del monstre però finalment va ser arrossegat per la seva nau i pel corrent de Caribdis. Malgrat aquest problema, Ulisses, finalment, va poder agafar-se a una figuera que creixia a l'entrada de la gruta on s'ocultava el monstre; quan va reparèixer el pal de la nau que s'havia empassat Caribdis altre cop damunt l'aigua, Ulisses el va recuperar i va continuar amb el seu viatge⁷³.

A través de tots aquests relats⁷⁴ veiem com la mar ha estat la gran protagonista de la vida dels pescadors i ha ocupat un lloc molt important dins l'imaginari col·lectiu dels pobles mariners fent que s'hagin portat a terme una sèrie de creences i rituals per protegir-se d'aquest medi hostil. Pel que fa referència a aquests podem distingir-ne de dos tipus: uns s'utilitzen perquè la gent de mar disposi de la informació necessària relacionada amb les forces místiques presents dins el medi. Alguns exemples o tipus de rituals que trobaríem en aquest camp serien els ritus de passatge, els tabús i els ritus adivinatoris. Els segons, en canvi, estan relacionats amb els intents de control d'aquestes supersticions per part de les persones. En aquest cas, la màgia i els sacrificis, per exemple, serien els tipus de rituals que es portaven més a terme durant el món clàssic; però sempre tenint en compte que s'han transmès en forma d'herència a través dels segles fins a l'actualitat. Un dels exemples més clars que podem copsar des d'aquest punt de vista seria la cerimònia portada a terme en la inauguració d'un vaixell. En d'altres ocasions, quan un vaixell es començava a construir, els rituals servien per prevenir, propiciar i purificar l'embarcació pel que pogués passar una vegada estigués navegant. Però bé, hem de tenir en compte que els rituals pròpiament dits s'iniciaven, per exemple, amb la manera d'escollir els arbres d'on havia de sortir la fusta, com aquesta es tallava i es preparava i els amulets que es col·locaven a la quilla dels vaixells. A aquests rituals s'hi afegien altres cerimònies amb ofrenes on es menjava i on es feien festes. Aquestes celebracions es portaven a terme després de la

⁷²*Ibid.*, p.13.

⁷³*Ibid.*

⁷⁴Prats, Joan de Déu; *Llegendes de pescadors i altres històries de la mar*. Ediciones B, Barcelona, 2016, p.48.

construcció dels vaixells, quan s'instal·lava la coberta o durant l'última part de la seva preparació quan es dipositava el folre. Amb el ritual de l'avarada es beneïa, es nomenava i s'apadrinava el vaixell a mode de “culminació simbòlica del moment de fer-se a la mar i de deixar de ser quelcom nascut en terra i de la terra”⁷⁵.

En el cas dels pescadors, a banda dels assenyalats, també tenien una sèrie de rituals específics⁷⁶ com els utilitzats amb la preparació i el manteniment dels arts i els aparells de pesca o amb els dels aparells de vela que serien els de purificació, de propiciació o de benedicció i els que els havien de protegir dels accidents que podien tenir a la mar. Per una banda, els rituals dels arts de pesca s'usaven amb l'objectiu de protegir aquests enginyers a través de pràctiques màgiques com per exemple col·locant amulets entre les xarxes o fent voltar nens petits per damunt d'elles abans de ser utilitzades per primera vegada amb la finalitat d'incrementar la seva “fecunditat”, és a dir, perquè pesquessin més. Per altra banda, els cerimonials per guarir-se dels mals serien de propiciació o de prevenció i es donarien en algunes celebracions considerades molt rellevants socialment perquè en la nostra societat estan fortament vinculades a la religiositat popular⁷⁷.

Com a conclusió tota aquesta sèrie de rituals, entre els que trobem processons o peregrinacions a ermites o santuaris, on hi havia sants, verges o patrons locals, es portaven a terme a l'inici de les campanyes de navegació o al de les campanyes pesqueres⁷⁸, o només de forma tradicional i consuetudinària una vegada cada any per portar a terme el restabliment de l'equilibri del cicle anual. Una vegada consagrades les ofrenes a aquests sans i verges, els poders que els caracteritzen es posen al servei de l'activitat marítima que es volia portar a terme per una banda, i per l'altra també es podia utilitzar per agrair les seves intervencions en moments passats on havia actuat per fer front als perills, a la indefensa o als accidents. En aquest sentit és com poden ser interpretats els exvots de manera que apareixen com unes pràctiques màgicoreligioses que s'insereixen dins d'uns sistemes simbòlics d'abast general on les relacions dels humans amb la natura i en aquest cas concret amb la mar són percebudes com una mediatització per forces suprahumanes a través de les quals són condicionades o determinades⁷⁹.

⁷⁵ *Ibid.*, p.15.

⁷⁶ Doll-Petit, Rubén; *L'Abans: La Selva, Blanes. Recull gràfic 1863 – 1965*. Efadós, El Papiol, 2007, p.381.

⁷⁷ *Ibid.*, p.15.

⁷⁸ Pablo, Moisès de; “Pescadors de Roses”. *Descobrir Catalunya*, núm.116, 2008, p.47.

⁷⁹ *Ibid.*, p.16.

3.1.Eines, ormeigs i arts de pesca

L'ofici de pescador, com altres, es caracteritza també per una part tècnica: els diferents arts i ormeigs de pesca i les tècniques i els sistemes usats habitualment per aconseguir òptimes captures de peix però és necessari tenir en compte que “*la eficacia de los distintos artes varía muchísimo, tanto en la forma de adaptarse a las condiciones de pesca como a su conveniencia para la conservación de las especies explotadas*”⁸⁰.

Per iniciar aquesta observació els ormeigs més usats pels pescadors s'organitzaven en els hams, les nanses⁸¹ i les trampes segons l'obra i les dades de Lurdes Boix i del seu estudi on recull converses amb pescadors de diversos indrets de la costa catalana. Cal destacar que ens hem basat principalment en aquesta obra com a bona mostra d'arts i ormeigs d'ús habitual en aquest territori i gràcies a les detallades explicacions que hi apareixen tot i complementar-la amb alguna altra obra de referència a nivell de comparativa⁸². Així doncs, els hams eren uns aparells de pesca que estaven formats per un fil de diferents mides o llargàries a l'extrem del qual es lligaven un o més hams, alguns de plom, amb un esquer. Aquests hams podien rebre diferents denominacions segons la seva forma com per exemple xarambeco, volantí, fluixa, llença i potera que “*consta de varios anzuelos formando una corona y unidos a un plomo colocado en el extremo de un cordel*”⁸³. A diferència d'aquests, les nanses i trampes, ambdues arts de pesca, aconseguen capturar el peix mitjançant el sistema de la ratera. Estaven formades per un enreixat fet de jonc o de plàstic i rebien diferents noms també segons la seva forma i la pesca a la qual es destinaven. Per exemple podem destacar les nanses, que tenien forma troncocònica; les gambines, les jombines o les garbitanes, que tenien forma de poma; o les nanses llagostineres, que eren cilíndriques.

Entrant plenament amb els arts més coneguts o usats normalment pels pescadors faríem referència als següents: arts de fons, de deriva, de dreuera o trampes, d'encerclament i d'arrossegament⁸⁴. Els arts de fons estaven formats per xarxes en forma rectangular que es deixaven fondejades dins l'aigua, a la mar, per tal que els peixos s'hi quedessin atrapats. Les més singulars o característiques eren les soltes, el tresmall o armellada i el bolero. Es podien

⁸⁰Rounsefell, George A., Everhart, W. Harry; *Ciencia de las pesquerías, Sus métodos y aplicaciones*, traducido por el Dr. Carlos Bas del Instituto de Investigaciones Pesqueras, Salvat, Barcelona, 1960, p.161.

⁸¹Sentís Sahun, Eva; “Les nanses, pescar amb trampa”. *Anjub: quadern de cultura tradicional i popular*. Cambrils, núm.2, 1999, p.5.

⁸²Nadal i Fortià, Joan; *Ginys i ormeigs de pesca: d'abans i d'ara, professionals i esportius*. Dalmau Carles Pla, Girona, 1992.

⁸³*Ibid.*, p.164.

⁸⁴Bas, Carles; Carbonell, Laureano; Foerster, Frederic; Malagelada, Frederic; Martínez-Hidalgo, José M^a; Melchor, Manuel, *Op. cit.*, p.29.

anomenar peces, ja que estan formades per diferents peces que s'empalmaven les unes amb les altres, i xarxes, tot i que aquesta última està més reservada als tresmalls.

Juntament amb l'art de fons hem de destacar els arts de deriva ja que ambdós són ormeigs dels més antics que es coneixen i es caracteritzaven per compartir una sèrie de trets comuns que únicament es diferenciaven perquè en comptes de fondejar-se a mar per tornar-los a buscar al cap d'un temps, els arts de deriva són calats entre dues aigües, a la deriva, i la barca que s'encarrega de calar-los és mantinguda a prop fins al moment en què els ha de retirar. Els principals arts de deriva segons l'espècie que capturen en cada moment són el sardinal, l'anxovera i la tonaire i, en canvi, els menys utilitzats serien el joeller i la bolitja⁸⁵.

Degut al fet que tant els arts de fons com els de deriva eren molt antics, amb el transcurs dels anys es van anar substituint i van anar millorant per tal d'aconseguir unes captures més bones. Un dels substituïts que van tenir els arts de deriva en la pesca d'espècies pelàgiques, és a dir, de sardines i anxoves, van ser els arts d'encerclament, de grans dimensions. En aquest tipus d'arts els peixos s'atrauen a través de focus lluminosos. D'aquesta manera queden tancats en una bossa que està formada pel propi art de pesca. Dins d'aquests arts hi hauria diverses subdivisions com l'encesa que antigament, nascuda a la costa del Cap de Creus, es feia servir teia de pi i una vegada ja de forma més moderna i per a les teranyines es feien servir els llums elèctrics. Posteriorment van arribar tècniques més modernes com ara el carbur, la gasolina o el butà i finalment es va produir l'aparició de l'electricitat. L'art que es feia servir per capturar el peix, però, era anomenat "bolitx" i mesurava vuitanta metres de llargada per banda, aproximadament. El "maia" per la seva banda, feia cinc metres de llargada per quatre d'amplada i finalment el "cóp" tenia entre setze i disset malles per pam. La "rellinga" situada a la part superior portava uns suros que mantenien la xarxa flotant i la inferior portava ploms perquè quedés ben calda al fons de l'aigua⁸⁶.

La tècnica pròpiament dita consistia en arribar a una cala amb el llagut, deixar un cap de bolitx a terra, retornar al calador i deixar que els llaguts del foc sortissin a buscar peix. Si un llagut en trobava, tornava cap a terra de manera silenciosa seguit pels peixos que estaven atrets pel llum. El llagut de bolitx calava la xarxa envoltant el foc i per tant també la mola de peix i portava la corda de l'altra banda a terra des d'on s'havia d'estirar l'art. Quan la xarxa s'anava acostant a la platxa, el llagut sortia de dins la zona encerclada i el peix, com que seguia el llum, s'endinsava més i més cap a dins el cóp. Per portar a terme aquest tipus de tècnica es treballava des de la posta de sol fins a l'albada en les nits en què no hi havia lluna plena. L'encesa podia ser considerada un art mixt entre l'encerclament i l'arrossegament ja que aquest tipus d'art

⁸⁵Muntanya i Martí, Maria Teresa; *Op. Cit.*, p.23.

⁸⁶Teodoro Sadurní, Manel; *Història de mar*, Llibres del Setciències, Arenys de Mar, 2020, p.272.

anomenat xàvega, s'assemblava a l'art de platja poc llastrat perquè pogués predominar l'acció dels suros i era més utilitzada a la costa baix-empordanesa i selvatana. Curiosament Manuel de Zalvide en el seu *Reglamento de pesca(...)* de 1773, durant el segle XVIII, diu el següent en fer referència a la costa gironina: “Los matriculados de esta provincia usan al presente solamente de palangre, jávega, boliche, sardinal, traíña, nansa, batuda y fitora”⁸⁷ afegint que “La jávega, con un laúd de 100 quintales, emplea un patrón, 9 ó 10 hombres y un o dos muchachos”⁸⁸. Normalment cal destacar que els propietaris de la xàvega no eren gent de mar ja que les xarxes eren grans i costaven molts diners. Així els armadors contractaven patrons experimentats i quan es treia l'ormeig la gent més pobra era la que més s'hi aferrava i col·laborava en la tasca. En aquest sentit molta gent de Montgat i Barcelona, per exemple, en arribar la temporada es desplaçaven fins als municipis on es practicava aquest art per poder treballar i aconseguir alguns diners.

En el cas de les llisses, per exemple, quan saltaven per intentar-se escapar, arribaven al cim de l'encanyissat horitzontal que sostenia una altra xarxa. D'aquí sorgeix l'anomenada pesca a l'encesa i a la teranyina, provinent del Cantàbric, que avui és la pesca d'encerclament com hem comentat. Per concretar-ho més es portava a terme de nit amb un focus lluminós i amb l'aparició de la teranyina, un tipus d'embarcació, es va passar a utilitzar una nova tècnica que era la d'encerclament.

A diferència dels arts que hem vist fins aquest moment, podem fer referència a aquells que progressivament han modernitzat el sistema pesquer. Els arts d'arrossegament de costa, per exemple, estaven roveïts d'una gran quantitat de suro perquè es poguessin mantenir oberts i no s'aixequessin del fons, s'arrossegaven per una embarcació des de la riba perquè escombressin el fons capturant les peces que trobaven al seu pas, semblants als de fons.

No podem obviar, tanmateix, que dins de l'art d'arrossegament hi ha hagut diverses modalitats amb barques grans i petites⁸⁹. Entre elles podem destacar el bou, la vaca o els arts de torn o a vela és a dir “*arrastrés utilizados por embarcaciones a vela*”⁹⁰, entre d'altres. El bou era un ormeig que es desplejava amb les “barques de parella” i tal i com s'observa en la imatge 1 s'estirava amb dues barques de manera paral·lela per poder pescar tot el peix que es necessités.

⁸⁷Domènech, Joan; Sala, Joan; *La pesca*, Quaderns de la *Revista de Girona*, Núm. 49, Diputació de Girona/Caixa de Girona, 1994, p.66.

⁸⁸*Ibid.*, p.66.

⁸⁹Bas, Carles; Carbonell, Laureano; Foerster, Frederic; Malagelada, Frederic; Martínez-Hidalgo, José M^a; Melchor, Manuel, *Op. cit.*, p.21.

⁹⁰Rounsefell, George A., Everhart, W. Harry; *Op. cit.*, p.186.

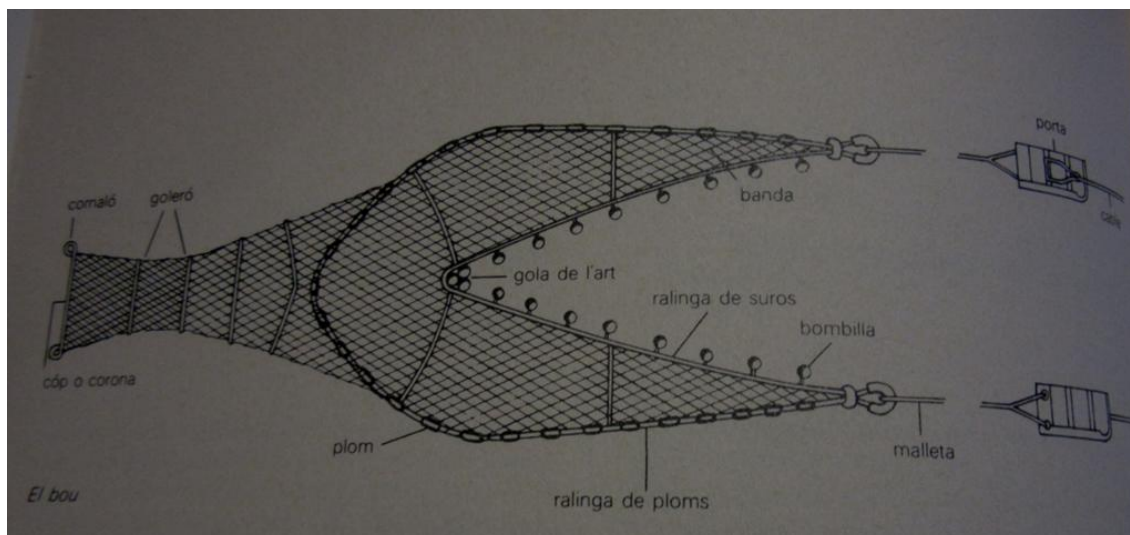

Fig.1. Cerro i Ramon, Luís Del; *La pesca a Vilanova i la Geltrú: guia per a la visita del port i de la llotja del peix*. Diputació de Barcelona, Barcelona, 1990, p.5.

Arrossegaven un art semblant als de platja però les dimensions eren més menors i les xarxes més resistents. Quan les mides encara eren més reduïdes en deien “vaca” que funcionava durant tot l’any i s’utilitzava per capturar llenguados, molls, pagells i d’altres peixos. En el cas dels “arts de torn” aquests contrastaven amb la “vaca” perquè s’hi pescava amb l’embarcació permanentment fondejada per tal d’assegurar l’art. Els “torns”, que eren de fusta, es feien servir per tirar l’ormeig i eren moguts per dos o tres homes i actuaven de de mitja nit fins que despuntava el dia. En aquests casos es pescaven rogers, llenguados i el reget, només capturat a trenc d’alba. Les embarcacions que practicaven els “arts de torn” mesuraven entre trenta i quaranta-cinc pams de llargada i es caracteritzaven per ser de vela llatina. A part d’aquesta també potaven una altra vela anomenada “es menjavents”. El bou consistia en un sac de forma troncocònica, tal i com s’observa a la imatge 2, obert per la part més estreta en un ampli embut que acabava en dues llargues bandes. També es podia anomenar pesca a ròssec del bou a la vaca, ja que després arribaria el motor, i que es va mantenir fins a finals dels anys vint del segle passat.

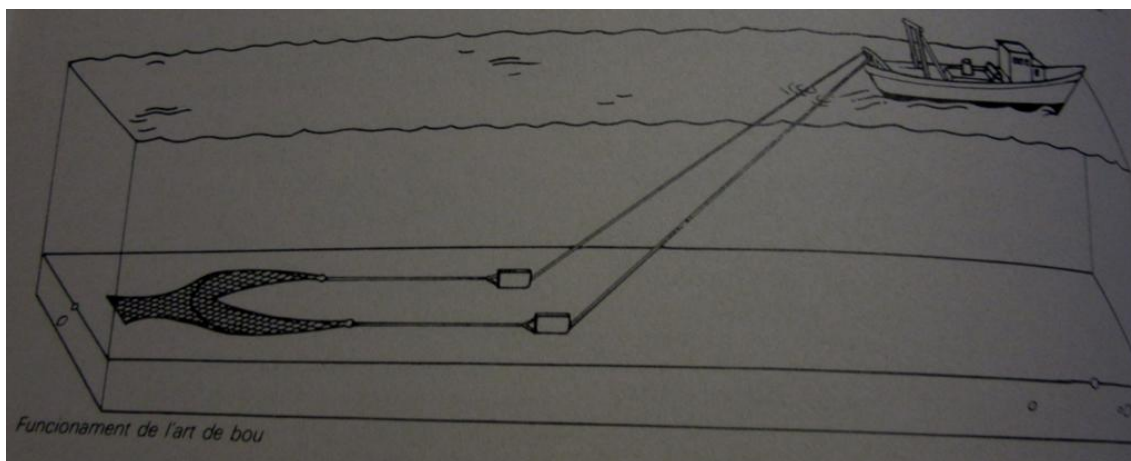

Fig. 2. Cerro i Ramon, Luís Del; *La pesca a Vilanova i la Geltrú: guia per a la visita del port i de la llotja del peix*. Diputació de Barcelona, Barcelona, 1990, p.6.

La principal diferència amb els arts de platja és que l'entrada del cóp havia de ser més estreta i amb dispositius perquè els peixos que entraven no es poguessin escapar. En línies generals, la llum de les malles disminuïa al fons de l'art. Es tractava d'una tècnica que també es practicava remolcant un art amb dues embarcacions a la vela, la parella del bou. En el cas de Blanes, fins que no va aparèixer el motor, es continuava pescant amb parelles de "bou". Normalment les treien al sorral de "Sota Sa Pujola" i eren tirades per una parella de bous i amb la col·laboració de dos palers. Malgrat que aquest art va ser dels més importants i utilitzats, també hi va haver els arts de "vaca" i de "torn"⁹¹.

També hi havia els arts de parada o almadraves⁹², un art fix utilitzat prop de la costa. Aquestes estaven formades per una paret feta de xarxa que s'encarregava de tancar o de tallar el pas als peixos, i una cambra rectangular feta també de xarxa on els peixos anaven a parar una vegada estaven desorientats. Es caracteritzaven per ser de grans dimensions i es deixaven molts mesos a la mar perquè poguessin complir amb la seva funció, però es visitaven diàriament per extreure el peix que ja s'hi havia quedat atrapat. Sobretot servia per interceptar el curs de la tonyina que entrava a la Mediterrània per l'Estret de Gibraltar des de l'Atlàntic en els seus viatges d'anada i tornada⁹³. És un ormeig de pesca de dimensions notables que s'instal·la de forma permanent una bona part de l'any i que es destina a la captura de peixos migradors, sobretot de les tonyines. Està format per una xarxa que es diu "cua", perpendicularment situada a la costa que actua d'obstacle al pas dels peixos i comunicada per una obertura, la boca, amb una sèrie de compartiments que són les cambres, l'últim dels quals és el cóp. La cua desvia els

⁹¹Teodoro Sadurní, Manel; *Op.cit.*, p.288.

⁹²Doll-Petit, Rubèn; *L'Abans...*, p.275.

⁹³Rounsefell, George A., Everhart, W. Harry; *Op. cit.*, p.175.

peixos que van a parar al cóp i allà queden tancats per una altra xarxa. Com que les xarxes de l'almadrava són d'espart i de cànem es mantenen de forma vertical dins de l'aigua gràcies als suradors i als pesos que porten a la part superior i a la inferior⁹⁴. L'ormeig es col·locava a l'abril, quan capturava els peixos a l'anada, i durant el juliol de retorn. Es tracta d'un ormeig molt antic i que segurament havia estat utilitzat a la part de l'Estret i a Sicília des d'on es va estendre per tota la Mediterrània.

És interessant explicar que, durant el primer quart de segle, aquest tipus de pesca es va practicar a Roses -exemple que s'observa a la imatge 3 on apareixen diversos pescadors recollint una almadrava de grans dimensions-, lloc on precisament va deixar en herència la seva denominació perquè una de les platges de la població va rebre el nom de "platja de l'Almadrava".

A més a més, també va deixar aquesta herència a d'altres indrets com ara a Cap de Terme, situat prop de l'Ametlla de Mar, en un racó concret conegut com l'Almadrava. La seva arribada o introducció a Catalunya es va produir des de les costes del sud de la península ibèrica. Una vegada s'havia de portar a terme la llevada, es feien entrar les tonyines des de la cambra principal al cóp, desplaçant una peça de xarxa transversal amb l'ajuda de dues embarcacions.

Fig. 3. Boix, Lurdes; Badias, Jaume; *Històries de pescadors de la Costa Brava*. Gavarres i Ajuntament de l'Escalà, Cassà de la Selva, 2018, p.13.

⁹⁴Debarbieri, Luciano; *La pesca: ambientes, técnicas y aparejos*. Anaya, Madrid, 1985, p.149.

Una vegada tancats en aquest espai, que era reduït i de poc fons, els pescadors els clavaven uns ganxos que s'aguantaven per pals i que aprofitaven l'impuls que donava ell mateix en sentir-se ferit el voltejaven ràpidament tirant-lo a bord. Tanmateix, entremig dels arts de parada i els d'arrossegament de platja, a Port de la Selva van aparèixer dos arts més: el port de Reig -que deu el nom a una platja en concret de la població on es pescaven tot tipus de peixos de pas- i l'art gros o comunal - únic a la Mediterrània, s'utilitzava per a la pesca de les tonyines, que trobaven el seu pas barrat i les dirigia cap a terra, amb l'ajuda i l'esforç de tot el poble-.

Tanmateix també podríem destacar els últims arts i ormeigs juntament amb alguns utensilis que acaben de completar els mecanismes i la tècnica que els pescadors han utilitzat al llarg de la seva història i des de l'aparició de l'ofici. El rall⁹⁵ està format per una xarxa en forma circular, amb una circumferència exterior armada d'una sirga plena de ploms foradats i rodons perquè poguessin girar sobre ells mateixos, i que es llençava sobre el peix. Segons la informació que tenim, s'ha utilitzat en tots els continents tant en aigües marítimes com fluvials. Quan la corda s'estira, els vents porten el plom cap al centre de manera que el peix queda tancat dins d'una mateixa bossa. Una vegada es troba fora de l'aigua, aquesta bossa es bada, s'afluixa i el peix queda ja capturat a terra. El gànguil, altre un aparell d'arrossegament, s'utilitzava sobretot en la pesca de la gambeta i servia com a esquer per a la pesca dels palangres, el volantí, etc. Estava format per una barra de fusta forta i llastada amb plom. A cadascun dels costats s'hi fixava la punta d'un semicercle de fusta de lledoner o de castanyer que sostenia una xarxa en forma de sac o d'embut de quatre o cinc metres de llargària que s'arrossegava pel fons. El cabrer, per altra banda, era un tipus d'art de pesca que consistia en un ormeig format per una anella metàl·lica gruixuda i pesant, d'entre vuit i deu centímetres de diàmetre que sostenia un con de xarxa de malla relativament ampla que penjava verticalment de manera que formava un cilindre de xarxa, de gairebé noranta centímetres de diàmetre i alçada, quan arribava a una anella metàl·lica formada per una barreta. A la part de baix portava l'anomenada armadora que es proveïa d'uns ploms d'on penjaven unes anelles. Per dins d'aquestes, a més a més, passava una sirga que era estirada pel pescador una vegada les cabres eren a dins⁹⁶.

Per últim, trobem la fitora⁹⁷, una mena d'arpó de set pues que es feia servir per a la pesca amb llum anomenada "reganar". Quan es pescava de nit, resseguint la costa, i en el moment en què es veia la presa, la barca es col·locava quasi damunt per clavar la fitora. En aquest tipus d'art apareixeria també el traire, que seria una fitora més ampla, de nou a onze pues i de mànec més llarg. A dalt portaria subjectada una corda d'uns sis metres de llargària. L'activitat consistia en què el pescador es posava quiet en una punta de roca baixa, al costat de

⁹⁵Boix, Lurdes; *Op. cit.*, p.307.

⁹⁶Boix, Lurdes; *Op. cit.*, p.308.

⁹⁷*Ibid.*

l'aigua, de manera que s'esperava al pas d'un peix gros. Quan això es produïa el pescador estava atent per llençar-li el traire amb força i posteriorment el recuperava amb la corda.

A més a més, també hi ha els ormeigs més particulars i que s'encaminen cap a un tipus pde pesca en concret. En el cas de l'art i la sonsera, aquest ha estat el tipus de sistema de captura per excel·lència i el que més s'ha utilitzat en temps de pobresa, precisament hi ha una dita que fa referència a aquest fet: "A l'art, tothom hi té part"⁹⁸. Consisteix en un sistema d'arrossegament en el qual un llagut cala la xarxa, formada per dues comes o bandes i un cóp que es coneix com a corona, davant de la platja i torna a terra portant les cordes que es lliguen als extrems de la xarxa amb forma de bossa. Des de la platja la gent que hi participa s'aferra a cada "cama" i amb la cingla a l'esquena va estirant i s'acosta a la xarxa que va atrapant o capturant els peixos que va trobant. En el moment en què la captura es treu de l'aigua, algun peix es reparteix entre les persones que hi han col·laborat però la major part de la captura es ven i el guany és distribuït entre la gent que ha estirat, malgrat que lògicament es reserva la part més important per a l'amo de l'art que és el que n'obté més beneficis. La sonsera és un sistema semblant a l'art però que està dedicat a la captura del sonso i es practica amb unes xarxes més opaques. En aquest cas les bandes i les comes també són més curtes. En el cas de Blanes hi va haver quatre arts de platja, el d'en "Quiquino", el d'en "Saraco", el d'en "Lex" i el d'en "Janet". El peix que es capturava posteriorment es subhastava a la vorera de les cases prop de la platja, precisament el lloc on s'efectuava l'eixugada. La sonsera es basava sobretot en un parell de bols i es feia a "bol rodó" amb una xarxa de mantellina quan es volia tenir sonso petit. El sonso, a més a més, era utilitzat com a esquer viu per a la pesca de dèntols i es practicava a Blanes, Lloret i Tossa el 1950.

En el cas dels sardinals⁹⁹, destinat a la pesca de la sardina, parlem d'un art de deriva que estava sotmès a l'impuls de les corrents marines i també era conegut amb el nom de "pesca de pas", practicada tot l'any. Es tracta d'una xarxa que es col·loca verticalment dins del mar perquè els peixos hi envesteixin i hi quedin mallats¹⁰⁰. Actualment ja no s'utilitza ja que va desaparèixer a la dècada dels 50. Era un sistema de pesca que va ser introduït per pescadors catalans al sud d'Espanya, concretament a Isla Cristina. Es feia servir, sobretot, per pescar sardines, anxoves -principalment durant els mesos de juliol i agost i en mars foranes- i alatxa. En el cas de Blanes, el sardinal hi va tenir una llarga i important tradició. En temps de la vela es va arribar a tenir unes trenta barques que s'hi dedicaven repartides entre "Sota sa Pujola" i el barri de Sant Antoni. Eren tretes a base de cavalls i palers. Hi va haver una època en la qual els

⁹⁸Domènech, Joan; Sala, Joan; *Op. cit.*, p. 60.

⁹⁹Sala i Lloberas, Joan; *La gent de mar a Lloret*, Ajuntament de Lloret de Mar, 1986, p.103.

¹⁰⁰García-Delgado, Vicente; *La pesca al sardinal*. Associació de veïns i amics de Calella, Calella de Palafrugell, 2005, p.25.

blanencs van anar a pescar la sardina a Cotlliure. Malgra tot, però, a França estava prohibit calar l'ormeig que toqués el fons i inspeccionaven les tralles dels barnois en arribar allà. En aquells moments, els blanencs, per tal que no els les tallessin, portaven “mares” de palangre en una olla per tal d'allargar el barnois, un cop a la mar. A la llarga els van poder descobrir i expulsar.

En el cas de l'art comunal¹⁰¹ també conegut com a “art gros” podem dir que estava pensat de forma específica per a capturar tonyines ja que s'aprofitava el seu pas migratori i l'entrada a l'interior de la badia, un moviment que precisament era controlat per un guaita des d'un lloc enlairat, “la miranda”, que avisava a toc de corn. Les campanes de la vila acabaven de fer la convocatòria i totes les persones ajudaven a recollir l'art i anar a calar-lo. El primer pas de tots, però, era tancar la badia i muntar “carrers” amb les xarxes per encarrilar el peix cap on es volia instal·lar “l'art gros”, caracteritzat per mesurar uns quatre-cents metres per banda. Una vegada estava calat, es començava a arrossegar cap a la platja. Com que bàsicament es feia servir per les tonyines, l'art havia de ser molt resistent i en el moment de repartir els guanys, un terç es donava als patrons dels arts que havien col·laborat en la tancada i dels altres dos terços se'n feien deu parts: tres per als directors de la pesquera, dues per als membres de l'Ajuntament, dues més per als pescadors professionals, una als terrassans que havien ajudat, una altra per les vídues sense homes a la família i una última part destinada als joves que feien el servei militar. Aquest tipus d'art va ser utilitzat per última vegada l'any 1885.

En el cas de les soltes, armallades i boleros i retornant al reglament de pesca del 1773 de Manuel de Zalvide s'esmenta que a la costa selvatana es pescava amb soltes i s'agafaven rogers, cavalla, sorells, bogues i altres tipus de peix. Les soltes són un ormeig de xarxa calat verticalment al fons del mar amb una pedra a cada costat, fondejat amb una sirga i un gall. S'utilitza per interceptar el pas de peixos o crustacis i mol·luscs. Ho pot fer una única persona i, en aquests casos, les embarcacions eren de petites dimensions, ja que actualment són més grans. Les soltes¹⁰² es calen en fons roquers i d'alguer i també en sorrals, a la caiguda del sol o a la matinada i es lleven abans de la sortida del sol. Es caracteritzen per tenir unes mesures d'entre cinquanta i setanta metres de llargada i de dos a tres metres d'alçada. Les armallades o tresmalls, per altra banda, són un ormeig format per tres xarxes superposades. Les dues que queden a l'exterior són de malla ampla i la del mig de malla molt més estreta. El peix, crustaci o mol·lusc que és capturat per l'ormeig passa a través de la malla grossa empenyent la central, que és més fina, i que en passa pel mig de la malla grossa de l'altre costat, forma una bossa en la qual el peix queda atrapat. Segons les diverses variants que hi ha i el lloc on es calen les xarxes es poden capturar sèpies, llagostes o llagostins, entre moltes altres espècies. El bolero o

¹⁰¹Nadal i Fortià, Joan; *La pesca en la Costa Brava*. G.E. i E.G., Girona, 1965.

¹⁰²Doll-Petit, Rubén; *L'Abans...p.277*.

cabraboc és l'ormeig que té característiques de soltes per la meitat de dalt i a la vegada característiques del tresmall per la meitat de baix. La seva denominació també depèn del lloc on és utilitzada. Medeix uns cinquanta metres de llargada i dos metres i mig d'alçada, la part del tresmall medeix de vuitanta a cent centímetres. Aquest art és calat, normalment, cap al tard i a l'alba. Amb ell s'hi capturen bogues, verats i sorells a la part de dalt, i rogers, sards, escórpores, pagells i peix de roca en general a la part de baix. La gran rellevància d'aquests tres ormeigs és que s'han practicat gairebé a tots els pobles costaners. Com que comparats amb d'altres arts eren de dimensions més petites, eren coneguts per ormeigs menors, cosa que no significa que no fossin igual d'eficaços¹⁰³.

Els palangres, per altra banda, són un art de pesca amb característiques antigues i d'altres de més modernes, per tant encara utilitzats avui en dia. En el cas dels antics palangres estaven formats per quatre frenells de cànem d'uns quaranta centímetres cadascun dels quals penjaven uns caps més fins a l'extrem dels quals s'hi posava l'ham com es pot veure a la imatge 4.

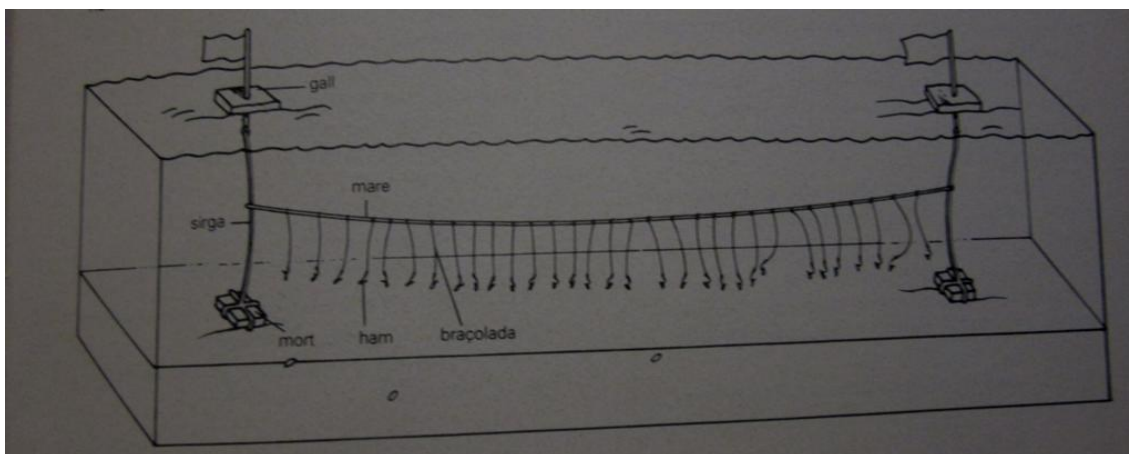

Fig. 4. Cerro i Ramon, Luís Del; *La pesca a Vilanova i la Geltrú: guia per a la visita del port i de la llotja del peix*. Diputació de Barcelona, Barcelona, 1990, p.8.

L'ormeig estava plegat dins d'unes cofes, una mena de cistells, de balca o d'espart i portaven clavats els hams a la vorera. Actualment els cistells que es confeccionen són de plàstic i l'ormeig és de fibra sintètica. Els palangres es preparaven a partir de "xufanguet" -agafat prèviament amb "xufangeres"- pop bullit, calamars, cogombre de mar, musclos o petxines i esquer viu, sobretot amb sonsos. A molts pobles pescadors, era habitual veure a les tardes grups

¹⁰³Domènech, Joan; Sala, Joan; *Op. cit.*, p.72.

de pescadors “enllestint palangres”¹⁰⁴, és a dir, organitzar bé els hams i les braçolades que anaven repassant pam a pam per deixar-los preparats. Manuel de Zalvide l’any 1773 al reglament de pesca feia referència “el palangre que requiere un laúd como de 60 quintales, ocupará un patrón, 3 hombres y también un muchacho”¹⁰⁵; amb aquesta tècnica es pescava sobretot lluç a les foneres. A més a més es tracta d’una pesca que va estar molt arrelada a Blanes, motiu pel qual eren catorze les barques que s’hi dedicaven sumant un total de cent pescadors en elles. A la imatge 5 es pot destacar el funcionament d’aquests palangres i com es desplegaven des de la barca en la superfície.

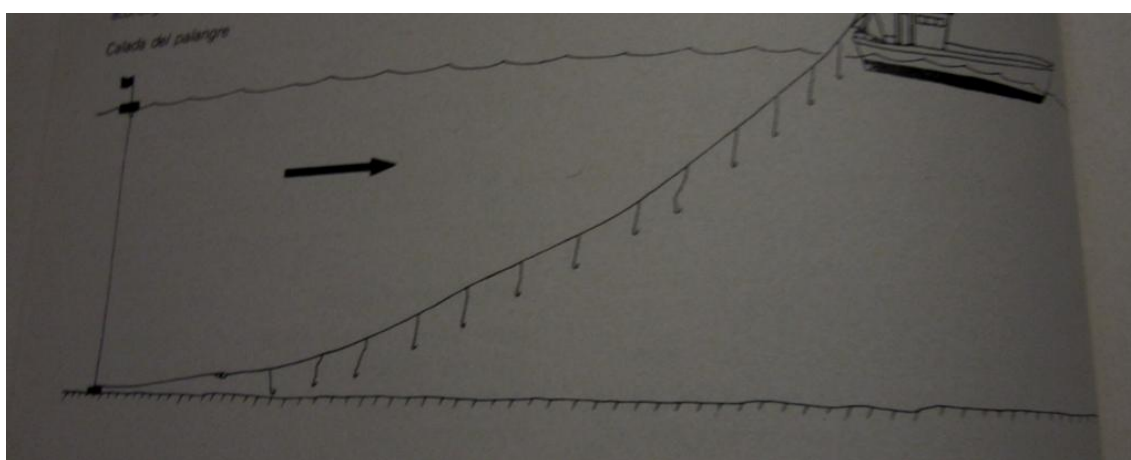

Fig. 5. Cerro i Ramon, Luís Del; *La pesca a Vilanova i la Geltrú: guia per a la visita del port i de la llotja del peix*. Diputació de Barcelona, Barcelona, 1990, p.9.

A part dels palangres podem trobar altres ormeigs d’ham. Per exemple, en primer lloc hi hauria la pesca a la fonda, practicada des d’una barca fondejada o situada al paire i pot realitzar-se arran de costa amb un esquer viu, sonso, i amb un niló d’entre cent i cent-cinquanta metres de llargària o bé a més d’una milla de lluny i un niló més potent i d’uns tres-cents metres o més amb un ham gros per a capturar peixos de grans dimensions. La tècnica consisteix en clar un sonso a l’ham que es tira a l’aigua juntament amb altres sonsos de grumeig. Quan un peix s’hi queda agafat es va estirant i afluint el niló fins que s’acosta a prop de l’embarcació i se l’agafa amb un ganxo o amb un salabret. S’hi poden pescar llobarros, cànteres, bonítols, pagells, tonyines petites o grans i orades. La pesca amb curricà o fluixejant també formaria part d’aquest grup i consisteix en arrossegar al darrere d’una barca i al final de tot d’un fil, un ham que està

¹⁰⁴ *Ibíd.*, p.76.

¹⁰⁵ *Ibíd.*

cobert per un esquer artificial que sembla un ésser viu. El peix que el segueix, quan el vol mossegar, es clava l'ham i per tant hi queda atrapat. Aquest sistema es feia servir sobretot pels navegants d'altura ja que així podien aconseguir menjar fresc. Prop de la costa i gràcies a aquesta tècnica es poden agafar agulles, oblades o llobarros i mar endins verats o bonítols entre molts d'altres.

La fluixa, per altra banda, és un ormeig semblant i molt senzill que està format per un niló d'entre seixanta a cent metres amb un ham que acostuma a utilitzar-se amb sardina, veradó o boga. Amb aquesta tècnica es pesca mantenint el niló a la mà i s'hi poden capturar orades, llisses, sards i llobarros. En el moment en què de l'extrem del niló en pengen dos o tres braçolins més prims amb un ham cadascun tenim un altre art anomenat "volantí o xarambeco" que s'utilitza des de la mateixa barca. Es poden pescar serrans, estudiants, escórpores, entre d'altres. Antigament el fil del volantí era de tralla de cànem o cotó i a un dels costats portava tres o quatre branquetes de murtra o canya on es penjaven un parell de pams de pèl o nervi amb els corresponents hams; normalment es practicava a la primavera i a l'estiu. Per últim, el xarambeco era com el modern volantí de niló però amb un fil de cànem i cotó i sense branques de murtra amb uns hams engassats al cap d'uns fils de seda o de nervi o un petit plom. Normalment el xufanc i la gambeta eren els esquers que es col·locaven a l'ham¹⁰⁶.

És important destacar també la pesca a canya. Tot i que és la pràctica pròpiament dita dels pescadors esportius, és interessant destacar que els professionals també la feien servir sobretot per la pesca dels sards a l'amagada i practicada a l'hivern, quan el mal temps feia molt difícil o impossible anar al mar. Per tal de portar a terme aquests tipus de pesca la canya ha de ser forta i ha de mesurar uns tres metres. Una variant d'aquest tipus de pesca és la pesca a ploma, una ploma d'ànec o de gallina lligada juntament amb l'ham, que es fa córrer. Amb aquesta tècnica s'hi pesquen llobarros. Els esquers que més s'utilitzaven eren la cuqueta, el xufanc, el musclo, la sèpia, la sardina o el verat, etc.

Per últim, caldria acabar fent referència a tota una sèrie d'altres ormeigs o sistemes de pesca que s'han utilitzat en la Costa Brava i que són típics d'aquesta part del territori, malgrat que hem de tenir en compte que són extrapolables també a altres municipis marítims. Un d'ells és el "bolitx" o "bolitxes". És una peça de xarxa que es calava en llocs freqüentats per peixos pelàgics, és a dir, sobretot bonítols, per tal d'interrompre el seu pas i fer que quedessin capturats. Tenia una llargària de dos-cents metres aproximadament i dotze d'alçada i es calava prop de la costa. La xarxa corbada es situava en un extrem en posició de retorn perquè els peixos, si no s'enganxaven a la primera, quan recorrien la xarxa intentant fugir anaven a parar al

¹⁰⁶Zaragoza i Raig, Telm; *Senyes, ormeigs i pescadors de Tossa*. Segle XX, Confraria de pescadors de Tossa de Mar, Tossa de Mar, 2001, pp.143-144.

revolt i tornaven a sortir orientats de cara a la xarxa. Al final hi quedaven atrapats i encara, en alguna zona de la costa, s'utilitza.

També hi havia les “tonaires”, xarxes que avui en dia estan en desús però que en altres èpoques havien estat utilitzades, sobretot durant el segle XVIII. Es calaven a la deriva, de forma perpendicular a la costa, en llocs de pas de tonyines, motiu pel qual els concessionaris de les almadraves hi estaven molt en contra, com es manifestà amb les denúncies que durant el 1700 els amos de l'almadrava de Blanes van cursar contra els pescadors de la població i també els de Lloret. L'ormeig portava un fanal en un extrem, un altre al mig i un tercer el portava l'embarcació des de la qual se subjectava l'altre cap. Normalment aquesta pesca era practicada d'octubre a gener. El “joeller” per altra banda, és una peça de xarxa rectangular semblada al sardinal però de malla molt més tupida destinada a capturar un peix petit, el joell, que per algunes persones és més conegut amb el nom de moixó. El joeller acaba amb una cua i una gassa a la qual s'hi lliga un tros de tralla amb un suro. L'altre extrem, que està lligat a un llast, es fondeja a la vora de la costa. La xarxa es disposa tancant raconades on abunda el joel que hi queda capturat. La “batuda” o “pesca de batre”, prohibida per llei, funcionava d'una manera semblant al “joeller”. Una vegada encerclat un tros de roquisser per tancar-hi el peix que hi nedava es picava l'aigua amb una pedra que estava lligada a una corda o amb els remos per tal d'espantar el peix perquè quedés pres a la xarxa més fàcilment¹⁰⁷.

Un altre d'aquests sistemes és “s'encanyissat” o “saltada” que s'utilitza en la costa de més al nord. Principalment es feia servir per a pescar llisses quan s'amolaven arran d'arenys. Era un sistema que es va utilitzar molt sobretot a Blanes durant el segle XIX i a principis del XX. Els pescadors sortien amb una barca grossa de sardinals i una altra de petita, amb dos homes a bord i calaven una xarxa que arribava fins al fons formant un cercle. La barca grossa, que estava una mica més separada, posava un estol de canyes que flotaven al voltant de la rodona i al cim s'estenia una xarxa formada per dos tresmalls amb les seves rellingues, sense ploms ni suros, perquè es pogués mantenir a la superfície de manera horitzontal mitjançant les canyes llargues que es trobaven espaiades uns dos metres. Les llisses que quedaven atrapades i veient que no podien sortir, començaven a saltar i anaven a parar al cim de l'encanyissat, el lloc, precisament, on se les capturava. A Blanes, quan aquest sistema es feia servir, van ser dos els pescadors que principalment es van dedicar a aquesta pesca: Felicià Ginesta “el Passi”, i un pescador anomenat Sala de cognom i conegut com “el Serrà”.

¹⁰⁷Sala i Lloberas, Joan; *Op. cit.*, p.269.

Anteriorment hem esmentat el rall però concretament era un sistema que s'utilitzava des de temps antics i estava generalitzat. Es tracta d'una xarxa circular de malla petita amb una circumferència exterior armada d'una sirga plena de ploms rodons i foradats perquè girin sobre si mateixos i una anella situada al centre per on passava la corda que unia els vents provinents de la circumferència. Quan la corda s'estirava, els vents recollien el plom i tancaven el peix dins d'una bossa. Normalment aquest sistema es feia servir en llocs de poc fons, plans i nets de roques i sobretot quan les aigües eren tèrboles. Amb aquesta tècnica es poden arribar a capturar llisses, saupes, mabres i d'altres tipus de peix. El cabrer¹⁰⁸ s'anomena així al nord de la Costa Brava, però és el mateix sistema que el del sud de dita Costa. S'utilitza principalment per pescar sèpies i cabres sobretot quan s'acosten a la costa des del mes d'abril al mes d'agost. Està formada per un cercol de castanyer que mesura un metre de diàmetre i que fa de marc de la xarxa, amb forma d'embut i acabada amb una petita boca circular. A la part inferior del cercol la xarxa penja com si es tractés d'una faldilla i que està vorejat per un rosari de ploms rodons. A l'interior per la boca de l'embut de l'ormeig surten unes anelles amarrades a una corda que es comunica amb l'embarcació. Des d'aquesta mateixa, el pescador pot tancar l'ormeig per la part de baix quan ho veu convenient. Gràcies a una sirga amarrada a l'ormeig el pescador va dominant l'estabilitat. És interessant saber que per fer servir aquest tipus d'ormeig era necessari mirar el fons del mar des de la barca amb un "mirall" o un "vidre". Quan veien la cabra o la sèpia la barca es posava perpendicularment al damunt d'elles i el pescador hi deixava anar el rall o el cabrer al damunt. En el cas de les cabres, que antigament abundaven però eren poc valorades, a poc a poc han patit una progressiva disminució ja que les que queden s'obtenen amb arts d'arrossegament. En el cas de les sèpies, en canvi, es podien conservar en viviers de murtra, protegits de sac per dins perquè la pell no se'ls hi lesionés. És important també tenir en compte que les sèpies també es pescaven en època de zel quan es feien servir com a esquers i els mascles s'hi enganxaven, de manera que se'n podien capturar més unitats. El gamber o altrament dit gànguil és un aparell que es dedicava sobretot a la pesca de gambeta, d'aquí en deriva el seu nom, que després s'utilitzava com a esquer. L'art està format per una fusta plana amb una llesca de plom i una arcada de cercol de castanyer fixada als extrems que constitueixen el marc o boca d'entrada, en forma de semicercle, que dona pas a una xarxa molt cega o tupida. El seu funcionament fa que s'arrossegui sobre els alguers que hi ha prop de la costa, en nits sense lluna, gràcies als tres vents que surten de la boca i que s'uneixen a una tiradora. Per últim, el cel o també conegut en alguns indrets com el xalabrell, és un ormeig per a pescar julioles i serrans. Està format per un cercol metàl·lic amb una xarxa amarrada a l'entorn i que penja interiorment d'un embut i s'arplega a un plom rodó i aplanat. Alguns eriços o garotes es

¹⁰⁸Boix, Lurdes; *Op. cit.*, p.308.

col·loquen aixafats al fons de la bossa i es calen. Les julioles van directament a menjar l'esquer i quan el pescador veu que n'hi ha prou estira la corda i puja ràpidament l'aparell a bord. Normalment es cala en fons planers i on hi hagi una bona visibilitat. És important tenir en compte també la pesca amb fitora o traire que es practicava de nit amb llum i situant la barca sobre la presa contra la qual es llançava la fitora. Quan es practicava de dia, des d'una roca, es feia per aprofitar el pas d'un peix gros. En aquests casos el traire anava unit a una corda que en facilitava la seva recuperació. Per altra banda, els pops es capturaven amb una canya d'hams quan s'enganxaven per sota. Amb aquest tipus de tècnica es podien pescar sards, verades, rogers, daurades, oblades, saupes o escoballs, entre d'altres¹⁰⁹.

Les "garbitanes", una altra tècnica, tenien forma de poma i oscil·laven entre els quaranta i els vuitanta centímetres de diàmetre. En el cas de la garbitana petita feta a partir de murtra bàsicament, les mides eren de quaranta a cinquanta-cinc centímetres de diàmetre i de trenta o quaranta d'alçada. Servia principalment per a la pesca de julioles o de serrans. Amb el mateix objectiu es feien servir també els "bornells" i estaven fets amb forma de nansa i es caracteritzaven per ser de petites dimensions. En aquest sentit, les "xufanqueres" o trampes per capturar xufancs -un cranc ermità que serveix d'esquer per a moltes i diverses classes de pesca- també s'hi assemblaven però eren més petites. També és necessari recordar les "sauperes" amb forma de poma i arrodonida, fetes de murta i cordill de cànem. Mesuraven aproximadament un metre de diàmetre i entre seixanta i vuitanta centímetres d'alçada. Per calar-les era necessari amarrar pedres al voltant de la porta perquè quedessin assentades al fons amb "sa faç" a la part superior. S'hi podien capturar saupes, déntols, sards, verades, corballs, congres, morenes, etc. Es feien servir de maig fins a principis de tardor. Una vegada aquest ormeig estava calat, els pescadors posaven un suro amb una branca a la superfície anomenada "gall" perquè poguessin trobar més ràpid l'art i retornar a buscar-lo. Era aquest mateix sistema el que es feia servir per construir vivers de formes diverses per tal de mantenir vui al fons del mar el peix que es capturava.

Després d'haver fet un repàs als arts de pesca més utilitzats antigament, potser també caldria destacar algunes de les modalitats que han estat heretades en l'actualitat i que es fan servir durant els nostres dies, malgrat que algunes siguin més utilitzades que les altres. En aquest sentit estariem davant de les següents: la pesca d'arrossegament o bou, arrossegant cap a grans profunditats una xarxa que té forma de sac i que està oberta. Passa per unes portes a través de les quals la gamba i el peix bentònic, com per exemple el rap, són capturats. Les embarcacions que treballen amb aquest tipus de tècnica s'anomenen quillats o també vaques, segons la denominació dels pescadors; la pesca d'encerclament o llum que es porta a terme

¹⁰⁹Boix, Lurdes; *Op. cit.*, p.307.

mitjançant l'ajuda de dues barques, una de grossa o teranyina que és l'encarregada de portar l'ormeig i la tripulació i una altra de petita que és la que porta el llum i que rep el nom de "bot de llum", fent referència a la seva funció. Quan aquesta barca petita atrau la mola de peix, la barca grossa es disposa a fer una volta de manera que encercla el peix amb una xarxa que es va estrenyent per la part inferior, formant una bossa dins de la qual el peix queda atrapat. Les espècies que es capturen mitjançant aquest sistema són les anomenades espècies pel·làgiques i migratòries com la sardina, el seitó (o anxova) i el verat; la pesca de palangre de fons consistent en una mare o fil molt llarg d'on pengen les braçolades o fils més curts -hem fet una referència a aquesta tècnica a l'inici de l'explicació- amb un ham en cadascun d'ells. El peix que es captura mitjançant aquesta tècnica, per exemple el lluç, és molt apreciat. La pesca de palangre de superfície és el mateix sistema que l'anterior però penja a la superfície de l'aigua.

La pesca d'arts menors, per altra banda, inclou una gran varietat de xarxes, des dels tresmall o armellades, "*llamados también tres telas, constan de tres paños de red verticales, rara vez de dos, unidos por la relinga de corchos y por la de plomos*"¹¹⁰, passant per les soltes i les batudes, i és practicada amb barques mitjanes com per exemple el llagut. Els pescadors que s'hi dediquen reben un noms especials, també, com per exemple xarxaires, tresmallaires o armelladers. La pesca del sonso es fa amb una xarxa especial molt fina que s'anomena sonsera i a la part més fina, hi ha la mantellina, apropiada a les dimensions d'aquest peix. Els pescadors són anomenats sonsaires o sonsers.

La pesca del cargol punxent, per últim, consisteix en gàbies que s'arrosseguen a la zona de contacte del mar amb platges sorrenques per tal d'aconseguir l'espècie en qüestió del cargol punxent, molt apreciada igual com la tellerina, la xirla i d'altres; les quals totes es capturen per mitjà d'aquesta tècnica.

¹¹⁰Rounsefell, George A., Everhart, W. Harry; *Op. cit.*, p.181.

3.2. Les senyes

En línies anteriors s'han exposat els diferents mecanismes que els pescadors utilitzen quan surten a pescar. Però tot i la gran importància que aquests tenen per a capturar el peix, no podem eludir un altre tema d'interès per aquest estudi i per conèixer aquesta professió com eren les senyes, és a dir, les referències que tradicionalment utilitzades pels pescadors amb l'objectiu de situar-se dins la mar. Hem de tenir en compte que actualment, tot i que encara s'utilitzen, ja no mantenen la importància que en èpoques passades van obtenir perquè els resultats que ens ha proporcionat la tecnologia a base d'aparells de ràdar i GPS han fet que la situació de les embarcacions estigui més calculada, just des del moment de sortir de port. Així doncs, aquestes referències eren preses tenint en compte els signes visibles des del punt on es trobava el pescador a la mar, per exemple: turons, ondulacions, valls, replans, boscos, arbres, cases, etc. que es caracteritzessin per un factor indiscutible: ser conegudes per un nom propi, és a dir, que estiguessin situades en un lloc determinat i amb una història determinada per tal que no es poguessin confondre amb d'altres i perquè, precisament, se'n sabés el punt de referència exacte¹¹¹.

Les senyes comencen a funcionar quan a l'hora de mesurar-les o buscar-les, formen alineacions amb angles més o menys oberts, quan es fan coincidir dues senyes, primer la més alta de terra i després es recull la mitjana o baixa i amb aquesta mateixa regla, les dues altres de garbí o de llevant. Les senyes són sobretot útils quan són visibles; quan els pescadors es troben a la nit o en dies de boira o calitxa és el propi instint mariner o l'experiència aconseguida al llarg de tota una vida la que determina la posició aproximada que mantenen¹¹².

Així doncs, s'utilitzaven per tot allò que feia referència a l'activitat d'anar a pescar i perquè els pescadors coneguessin i sabessin quina era la seva situació i la de l'ormeig llençat a dins la mar. Cap d'ells no podia anar a pescar sense fer-les servir, perquè en aquest cas la desorientació i els problemes a l'hora de pescar haurien estat constants i corrents; per exemple sense les senyes no s'haurien pogut recuperar els ormeigs si s'haguessin tallat els caps, els galls o panissons de la localització. Sobretot el més important requeia en el fet que la senya havia d'estar ben amarrada perquè si no s'enganxava la xarxa a la primera podien intentar-ho altres vegades. En aquests casos, sense unes bones senyes l'ormeig ja es podia donar per perdut¹¹³.

¹¹¹Zaragoza i Raig, Telm; *Senyes, ormeigs i pescadors de Tossa: segle XX*, Confraria de Pescadors de Tossa de Mar, 2001, p.23.

¹¹²*Ibíd.*, p.25.

¹¹³*Ibíd.*, p.24.

Hem de tenir en compte que “les captures depenen tant dels medis com dels mitjans; és a dir, tant dels llocs de treball com dels arts i de les embarcacions utilitzades”¹¹⁴.

Per altra banda, també servien per poder transmetre a un company la posició dels galls de llevant i de garbí que assenyalaven les xarxes calades i així es podia orientar sense embolicar-s’hi o per no calar-hi al damunt. En segon lloc, també eren importants per tal de trobar una roca que s’hagués acabat de descobrir i amb una aparent riquesa pesquera. En aquests casos, el pescador gravava les senyes a la seva memòria o les pauntava perquè posteriorment les pogués tornar a trobar a la primera. És important insistir en la necessitat de fixar-se molt bé en les senyes de terra i de garbí o llevant immediatament després de calar un ormeig i en el moment de llençar l’últim gall a l’aigua per no tenir problemes a l’hora de retrobar-lo¹¹⁵.

A la pràctica per tal de poder agafar una senya s’havia de mirar el sector de terra. El punt més alt, normalment sempre és un puig o una muntanya, sempre té un nom ja que és la primera referència que s’ha de memoritzar o anotar. Des d’aquest punt i seguint cap a la part més baixa de la costa sempre es trobava un altre punt que servia com a senya mitjana o baixa¹¹⁶. Fins a aquest punt ja es tenia una primera dada en la qual ens asseguràvem una primera meitat de l’angle que s’havia de formar. Això s’ha de fer de forma preferent pel sector de garbí perquè és el lloc on hi abunden més senyes que poden servir. Una vegada ja tenim aquest angle completat ja es pot observar la situació del lloc on una persona es troba i que si convé pot tornar a trobar tantes vegades com ho necessiti¹¹⁷. La senyalització de l’ormeig es feia possible per mitjà del “gall” que “consisteix en tres trossos de suro en planxa, lligats amb cordes d’espart i està proveït d’una bandereta blanca. És usat principalment per a xarxes de sardinals”¹¹⁸. Per a la senyalització de l’ormeig al gall del cap de llevant, se li posava una bandera vermella i al del cap de garbí una de negra. Antigament a la nit s’hi posava també una esquella que en sentir el so del seu nang-nang es trobava el gall o un fanal d’oli; actualment s’hi posa un llum elèctric.

Alguns dels inconvenients o dels aspectes que s’han de tenir en compte és que les senyes havien d’estar ben agafades i la gent no es podia equivocar, si no el fet de descobrir una roca no hauria servit per res. També és important saber que la distància esmenja la senya: com més lluny, més difícil i més inexacta pot resultar¹¹⁹.

¹¹⁴*Ibid.*, p.11.

¹¹⁵*Ibid.*, p.24.

¹¹⁶Teodoro Sadurní, Manel; *Op. Cit.*, pp.124-125.

¹¹⁷Zaragoza i Raig, *TelmOp. Cit.*, p.25.

¹¹⁸*Ibid.*, p.68.

¹¹⁹*Ibid.*, p.26.

Actualment, però, tota aquesta tradició de les senyes ha canviat radicalment ja que les noves tecnologies juguen un paper molt important en l'activitat pesquera. Entre elles, cal destacar els GPS's o l'emissora, VHF. El primer ha anul·lat la possibilitat que encara tenien per viure les senyes i una vegada programat porta l'embarcació de manera automàtica allà on un altre dia havien deixat el seu gall, al marge de què el patró sap en tot moment quina és la seva situació exacta. Per altra banda, en el cas de la VHF, aquesta manté comunicació directa amb la base o amb qualsevol altra embarcació equipada dins del mar i tothom pot treballar a bord sense haver d'estar pendent del rumb de la seva navegació¹²⁰.

En el cas dels pescadors de Blanes i també de Lloret, per exemple, les senyes que en particular trobaríem al respecte serien les senyes de terra, molt útils per a ells: el far i el cap de Tossa, el turó de Subterra, Palafolls, sa Collada, el Turó de la Guàrdia, sa Mosca, es Mosquit, el far de Calella del Maresme, el de Calella de Palafrugell, el turó de Montoriol, el d'en Sala, el del Vilar o els de Sant Esperit, es Burragot Gros i es Burragot Petit, el dels Meros, Rossell, sa Venturera, es Blancai, s'Esquinça, Mont Llor, Cadiretes, la Punta de Pola i la de Sant Elm¹²¹.

¹²⁰*Ibíd.*, p.27.

¹²¹Domènech, Joan; Sala, Joan; *Op. cit.*, p.54.

3.3.Els perills de la mar

“La professió de pescadors és molt arriscada perquè el treball es fa unes vegades a la platja ja sigui estiu com hivern, i altres es fa dalt d’una barca, mar endins, molt lluny de terra. La naturalesa no perdona mai. El pescador ha d’aguantar la calor i el fred, la pluja, la humitat i el vent (...), la calma i el temporal... Aquestes situacions eren especialment dures quan les barques no portaven motor i es depenia del vent. Els perills es podien trobar a la varada o a l’hora de treure, i també a alta mar.

El pescador buscava sempre el vent, si no n’hi havia, no varava. Per això era un bon meteoròleg i l’encertava quasi sempre quan feia prediccions. Però quan no encertava podia haver-hi conseqüències tràgiques, doncs et pot agafar el temporal quan et trobes lluny. Ho passaven malament tots, tan els de la barca com els que es queden a terra”¹²².

Aquest paràgraf resumeix a la perfecció les dificultats i la perillositat d’un ofici com era el del pescador i aporta una mirada més detallada al que comportava durant la primera meitat del segle XX. A més a més, incideix en el fet que sigui més comprensible entendre el perquè de la marginació social a la qual estaven sotmesos els pescadors i com eren vistos de diferents respecte la resta de la població. En el seu cas i des del punt de vista antropològic seran podrien ser definits plenament com l’ “Altre”.

Des del punt de vista dels perills als quals estaven exposats destaquen, en primer lloc, els temporals. A la comarca del Maresme, han estat registrats molts temporals tenint en compte un dels vents que provoca encara forts cops de mar i per tant importants destrosses depenent del seu grau i magnitud. Així, un dels més forts i importants data de principis de segle XX, concretament del 1911, temporal que va agafar a tothom pescant ja que va arribar per sorpresa¹²³. Va ser tant potent que fins i tot barques de Calella o de Pineda de Mar van arribar a la platja de Sant Pol¹²⁴. A partir d’aquell any s’han succeït diferents temporals amb el pas de les dècades.

En segon lloc, definir la pesca com a perillosa té relació directa amb el propi ofici, és a dir, “el pescador sap que no tots els peixos que puguen a la barca són uns angelets. N’hi ha que mosseguen (...); n’hi ha que piquen (...); n’hi ha que t’enrampen (...) o que punxen. N’hi ha que t’enverinen (...)”¹²⁵.

¹²²*Ibid*, p.45.

¹²³Montero Llerandi, José Manuel; *Gentes del mar. Una aproximación sociológica al trabajo*, Instituto Social de la Marina, Madrid, 1989, pp.145-152.

¹²⁴*Ibid*, p.46.

¹²⁵*Ibid*, p.48.

La raó per la qual aquest ofici, i es pot afirmar que l'ofici era la pròpia vida dels pescadors, era tan complex va provocar que els aquests, a diferència d'altres treballadors, conreessin unes qualitats que els diferenciava d'altres com per exemple ser prudents, intuïtius, reflexius, solidaris i amb un gran esperit de sacrifici.

El fet que aquesta professió fos tant complicada i dura feia que entre els mateixos companys s'haguessin de mantenir units i ajudar-se al màxim possible. Des que la pesca es va convertir en un ofici a partir del qual es podia viure, han anat existint organitzacions i gremis, alguns dels quals daten del segle XI, on s'han pogut agrupar els pescadors. Amb el pas dels segles, es va evolucionar cap als anomenats Pòsits de pescadors, Montepíos marítimos o Societats de Socors Mutus/Associació Obrera de Socors Mutus; a Sant Pol, per exemple, s'anomenava *Germandat dels Pescadors* fins a arribar a les confraries (creades dins del Sindicato Vertical) denominació que començarà a utilitzar-se amb l'assentament del franquisme. La confraria es defineix “com una corporació de dret públic que actua com a òrgan de consulta i col·laboració amb l'Administració en aquells temes d'interès general per a promoure i impulsar els interessos pesquers”¹²⁶.

¹²⁶*Ibíd*, p.49.

3.4. Tenyir les xarxes

Un element destacat però alhora amagat i que ha quedat relegat i mancat del lloc que hauria d'ocupar consistia en el fet de tenyir les xarxes perquè es guardessin millor i es poguessin conservar sense problemes, tot això abans, evidentment, de l'aparició de les xarxes de niló que, a partir dels anys 60, van alliberar els pescadors d'aquesta tasca.

Els tints eren coneguts també com a *perols* o *peroles* i pràcticament se'n podien trobar a totes aquelles viles de pescadors que es situen al litoral català, entre d'altres. Cal esmentar que a l'actualitat encara es conserva algun edifici destinat a aquesta tasca- alhora tant important com infravalorada i amagada,- tot i que son molt pocs i si se n'hagués de ressaltar un aquest seria "Sa Perola", l'edifici de Calella de Palafrugell utilitzat pels pescadors per a dur a terme aquesta tasca¹²⁷.

És important adonar-se que tasques com aquesta i sobretot l'escenari on es desenvolupaven, en aquest cas els edificis destinats a tenyir les xarxes, contenien i encara mantenen "un vincle de caràcter emocional per part de les persones que se n'han beneficiat en un moment o altre al llarg de la seva història: són moltes hores, molt de treball, molt d'esforç i moltes xerrades amb els companys durant la vida de generacions de pescadors (...)"¹²⁸. En un ofici tant allunyat de la quotidianitat i del poble, és a dir, de la terra ferma, qualsevol espai de trobada, de coneixença i de compartir suposava crear una unió que perdurava entre els veïns d'un mateix poble i que ajudava a mantenir-se fermes davant les adversitats, sobretot si aquestes es patien o vivien en èpoques de guerra.

La unió entre la vessant tècnica del propi procés de tenyir i la vessant més emocional, ens recorda que no només el litoral català s'influenciava d'aquesta dicotomia, sinó que les relacions personals en base a una mateixa feina i el lligam davant les adversitats, dificultats i duresa que aquesta podia comportar, han estat històricament una característica comuna en tots aquells pobles on han destacat oficis com la pesca. Així, la pròpia activitat de tenyir els teixits i el que això comporta en relació, per exemple, a la obtenció dels colorants vegetals, s'han utilitzat en totes les civilitzacions del Mediterrani començant pel Pròxim Orient, i arribant a Mesopotàmia, Síria, Egipte, Líbia, el Magreb i fins i tot a Sicília i Itàlia.

Per tant, en què consistia el fet de tenyir les xarxes? Els teixits amb els quals es confeccionaven podien ser diversos: cotó, llana o lli entre d'altres. S'utilitzaven colorants vegetals i la tècnica consistia en fer bullir les substància vegetals amb aigua dins d'uns

¹²⁷Sala i Llopart, Blanca; *Sa Perola i la pesca a Calella*, Quaderns de Palafrugell, Diputació de Girona, 2008, p. 11.

¹²⁸*Ibid*, p.13.

recipients fins que es desprenia el tint i s'obtenia. A continuació, en uns altres recipients es submergia la peça de teixit un temps més perquè s'impregnés del color que es buscava i aquest tint quedés fixat a la roba¹²⁹.

El motiu pel qual es tenyien les xarxes era per conservar-les el major temps possible, per tant s'intentaven prevenir de poder-se malmetre i haver-ne d'adquirir de noves, cosa que suposava una despesa extra pel pescador i la seva família.

Cal recordar que a partir dels anys seixanta, les xarxes van començar a ser de niló i per tant en aquell moment es va començar a perdre l'activitat de tenyir-les. Abans, però, aquestes eren fetes de cotó o, anteriorment amb lli, i aquest es feia malbé ràpidament si no se'n tenia cura. Hi havia dos motius pels quals les xarxes de cotó podien inutilitzar-se: el primer té a veure amb el greix o oli que el peix deixava a la xarxa quan es pescava, principalment la sardina i l'anxova. Les restes d'aquests feien que barrejats amb el sol i la calor la xarxa s'anés coent fins a anar-se desfent. El segon motiu, tenia a veure amb el fet que la xarxa es mullava cada dia amb l'aigua i la sal que quedava dipositada al damunt comportava que cremés el cotó del qual era feta.

Si una xarxa no es tenyia, podia durar un any o un any i mig i per això, quan els pescadors compraven les xarxes noves les tenyien entre tres i quatre vegades seguides perquè el tint s'absorbís bé en el cotó que fins aquell moment era de color blanc. Si, a partir d'aquell moment, s'anava tenyint de manera regular i freqüent podia durar ben bé fins a tres anys. En cas que, a més a més, el cotó fos de bona qualitat (com el que, segons els pescadors, normalment era el que venia de fora d'Espanya) les xarxes que s'haguessin tenyit podien acabar durant fins a quatre o cinc anys. Tal i com s'esmentava anteriorment, econòmicament per les famílies de pescadors aquesta era una gran diferència ja que els seus ingressos i beneficis eren precaris i tot allò que poguessin estalviar era benvingut.

Antonio Sáñez Reguart en el seu *Diccionario histórico de los artes de la pesca nacional*, a finals del segle XVIII, va fer èmfasi en aquesta qüestió:

“La reflexión y la economía han manifestado que todo tejido ó composicion de lino o cáñamo que continuamente tiene que mojarse, padecerá en su permanencia quando no se halla bañado ó teñido de algun material ó substancia capaz de preverle.

Como en las redes y demás artes de hilo consiste regularmente el caudal de los pescadores, no descuidan los modos de conservarlos, sin embargo de la impresion que en ellos debe precisamente causar el continuo exercicio en que se emplean dentro de las aguas, especialmente las saladas.

Por la experiencia diaria que los convence de ciertos cocimientos duran mucho más tiempo que los que carecen de semejante precautivo, soportan con gusto el trabajo y expedio que les cuesta”¹³⁰.

¹²⁹*Ibíd*, p.14.

Tot i que aquesta referència pertanyi al segle XVIII, s'observa com el procés de tenyir era tant important i destacat com qualsevol altra tasca que es desenvolupava en la pesca i que la major o menor cura de les xarxes podia aportar algun benefici més als pescadors en comparació amb si no s'hagués produït aquest manteniment.

Hi havia pescadors que també explicaven com el color blanc de les xarxes de cotó no els hi aportava cap avantatge en la pesca perquè quan tiraven les xarxes allunyava els peixos en comptes d'acostar-los. Per això també defensaven amb més èmfasi el fet de tenyir les xarxes i sobretot de tenyir-les de color vermell, per exemple, que feia més visible la xarxa. Tanmateix, hi havia altres pescadors que també afirmaven que el color no determinava el volum de la pesca i que, per tant, aquest tampoc era un factor a considerar de manera especial.

Es tenyia sempre que podien o aquesta activitat estava organitzada en un temps determinat? Inicialment, els pescadors aprofitaven per tenyir els dies de lluna plena, per tant, aquells dies en què no sortien a pescar. La raó per la qual aquests dies no hi havia pesca recau en el fet que els pescadors a l'hora d'atraure el peix portaven uns llums a les barques tot i que poc potents per evitar l'excés de llum. L'augment de llum en dies de lluna plena desafavoria aquesta pesca i per aquest motiu eren els dies en què s'evitava sortir a pescar. Un ambient amb molta foscor era imprescindible i per tant, considerant que el cicle lunar és de vint-i-vuit dies, les xarxes es tenyien una vegada al mes: "Per això, que la tenyien generalment en clar de lluna, perquè en clar de lluna no sortien a pescar. El peix l'últim que vol és claror"¹³¹. El mateix Narcís Cortey¹³², palafrugellenc destacat en el món de la pesca, remarcava amb aquesta afirmació la importància dels càlculs sobre quan sortir o no a pescar, cosa directament relacionada amb la tasca de tenyir les xarxes. Evidentment, cal tenir en compte que si la xarxa es veia massa destenyida i perillava que es pogués malmetre també es tenyia abans del mes i, depenent de l'edifici on es tenyís, l'espai es repartia en diferents dies si eren molts els pescadors que l'havien d'utilitzar. Tanmateix, l'època de l'any per tenyir podia variar segons la localitat i el tipus de peix que es volia aconseguir, ja que no totes les espècies apareixen i es poden pescar la mateixa època de l'any.

El tipus de tint que es feia servir era natural i s'extreia de la flora del territori. Des de temps molt antics, a Catalunya el tint s'havia extret de l'escorça de diferents arbres segons la zona; els més freqüents eren el pi, el salze, el sumac, el vern i l'alzina. En el cas de l'escorça del

¹³⁰Sánchez Reguart, Antonio; *Diccionario histórico de los artes de la pesca nacional*. Extret de Sala i Llopart, Blanca; *Sa Perola i la pesca a Calella*, Quaderns de Palafrugell, Diputació de Girona, 2008, p.18.

¹³¹*Ibid.*, p.19.

¹³²Testimoni extret de Sala i Llopart, Blanca; *Sa Perola i la pesca a Calella*, Quaderns de Palafrugell, Diputació de Girona, 2008, p.20.

pi, una de les que més sovintejaven, es triturava i es bullia amb aigua durant moltes hores. Els mateixos pescadors s'encarregaven d'anar-lo a buscar als boscos propers a les poblacions amb una destral. Es pelava la capa més externa del pi aproximadament fins a un metre de terra ja que per sobre l'escorça era massa prima i no se'n podia extreure tanta substància, per aquest motiu ja no serviria per tenyir; a més a més, en tot aquest procés era importantíssim preservar l'arbre per els mateixos usos futurs.

A principis del segle XX, aquesta escorça també es podia trobar preparada i triturada en sacs de cinquanta quilos. En aquests casos, l'escorça es picava fins que es transformava en una pols fina i després hi abocaven l'aigua i la feien bullir també durant moltes hores fins que havia alliberat la substància amb la que es tenyirien les xarxes. A partir del 1935, va aparèixer un tint sintètic que era el taní pur. El subministraven alguns magatzems i també es venien en sacs de cinquanta quilos quan estaven formats per escorça de pi, la utilitzada per tenyir cuir; en sacs de deu quilos quan l'escorça era d'alzina, molt buscada per a les xarxes o en paquets d'un quilo.

Comparat amb l'anterior tint, aquest era molt més còmode d'utilitzar i estalviava també temps en l'ebullició. Segons els resultats obtinguts i les comparacions realitzades, aquest tint no era tant eficaç com l'anterior ja que no s'adheria tant bé a les xarxes, però malgrat tot, els pescadors el van incorporar ràpidament al seu ús diari. Cal recordar, també, que aproximadament la seva utilització va durar uns trenta anys aproximadament, ja que amb la incorporació de les xarxes de niló, no tenia sentit seguir fent servir les xarxes de cotó –que s'havien imposat a partir del 1936¹³³– tradicionals i, conseqüentment, es va abandonar també el fet de tenyir.

En relació al propi procediment del treball¹³⁴, destaquen una sèrie d'estris, tot i que no en major nombre, que de la mà dels pescadors s'utilitzaven per a teixir aquestes xarxes. Normalment, tots aquests utensilis es guardaven a l'edifici que es feia servir per a tenyir i així eren compartits i utilitzats per tots els pescadors. Segons el recull de testimonis de l'època i de la memòria col·lectiva es feien servir recollidors, forquetes, galledes, pals, cassons o casses, tendals, semals i coves¹³⁵.

El **recollidor** era un estri de ferro, amb un mànec curt i una petita pala a la punta que es feia servir per introduir la llenya a dins del forn i extreure'n les cendres per netejar-lo una vegada el procés havia finalitzat.

La **forqueta** també era un altre estri de ferro de mànec llarg, amb una petita forquilla d'on apareixien dues punxes a la punta que servia per remenar la llenya dins el forn.

¹³³ *Ibid*, p.23.

¹³⁴ Muntanya i Martí, Maria Teresa; *Op. Cit.*, p.133.

¹³⁵ *Ibid*, p.30-33.

La **galleda** de fusta era utilitzada per extreure aigua del pou i abocar-la a la perola i en ella s'hi omplia el tint que havia sobrat fins a transportar-lo al desguàs per a llençar-lo, tal i com s'observa a la imatge 6.

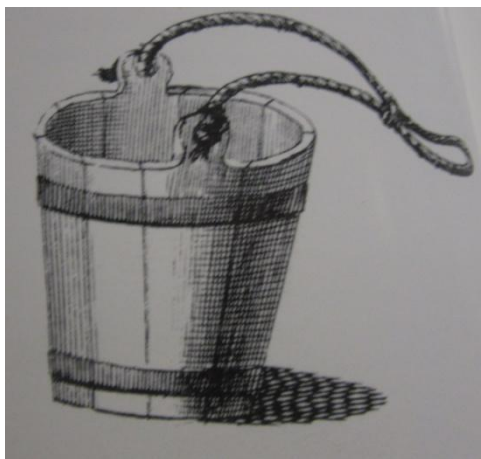

Fig. 6. Sala i Llopart, Blanca; *Sa perola i la pesca a Calella*, Quaderns de Palafrugell, Ajuntament de Palafrugell, Diputació de Girona, 2008, p.30.

El **pal de fusta** per remenar el suc que es feia a la perola servia per desfer i barrejar bé el tint amb l'aigua.

El **cassó o cassa**, a la imatge 7, es tractava d'un tipus de cassó gran amb mànecs llargs de fusta que podien arribar a mesurar entre dos i tres metres i servien per abocar el tint del perol a la cubeta. Una vegada s'havia acabat el procés de tenyir, es tornaven a utilitzar per retirar el tint fred del pou.

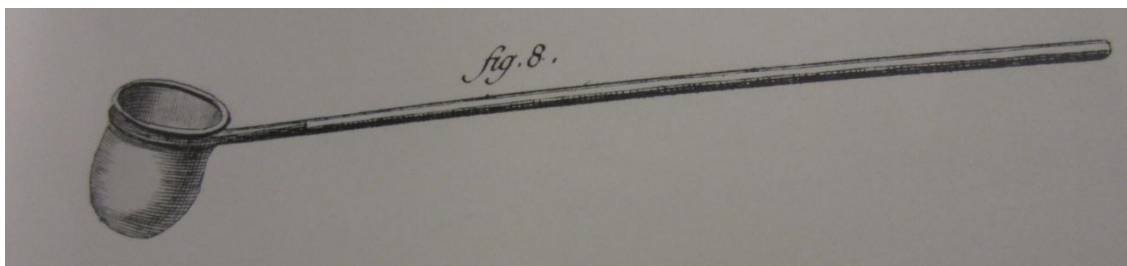

Fig. 7. Sala i Llopart, Blanca; *Sa perola i la pesca a Calella*, Quaderns de Palafrugell, Ajuntament de Palafrugell, Diputació de Girona, 2008, p.31.

En el cas dels **tendals o tendols** estaven fets amb saques cosides i tenien per objectiu tapar les xarxes i la barca una vegada s'havia acabat la jornada de pesca, però també els utilitzaven per tapar les xarxes mentre s'anaven escorrent i així el tint hi anava penetrant.

El **semal, semaler o semira** era un estri de transport fet de fusta amb dues barres per agafar que s'havia pensat per ser utilitzat per dues persones i que s'observa a la imatge 8. Era el mateix estri que es feia servir pel trasllat del raïm i servia, a la vegada, per traslladar el peix fins als salins igual com per traslladar les xarxes tenyides fins a la platja per assecar-les. En altres ocasions, s'omplien amb cassons o galledes plens del tint que havia sobrat per llençar-lo al mar.

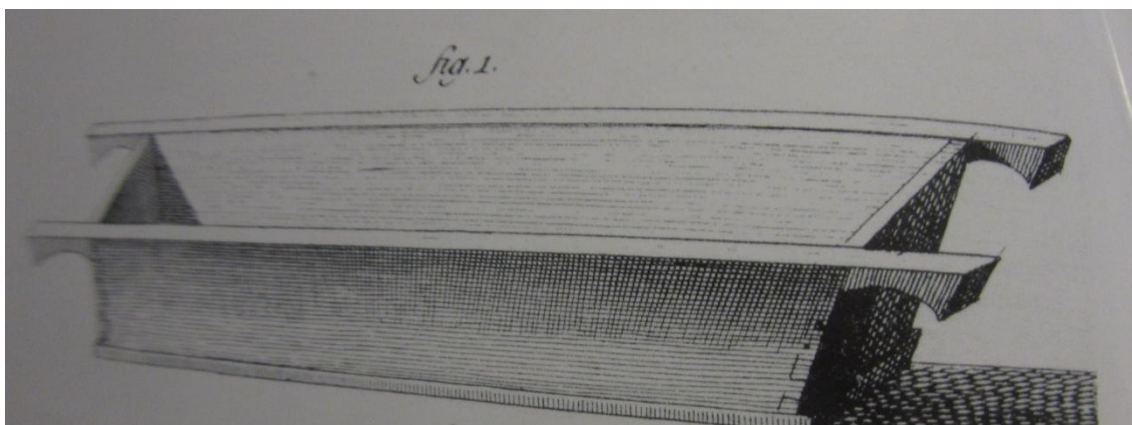

Fig. 8. Sala i Llopart, Blanca; *Sa perola i la pesca a Calella*, Quaderns de Palafrugell, Ajuntament de Palafrugell, Diputació de Girona, 2008, p.32.

Un altre tipus de **semal, semaler o també anomenat sibira** es caracteritzava també per ser un estri de transport de fusta amb dues barres llargues, també d'uns dos metres, i amb quatre barres travesseres més curtes d'uns setanta centímetres. Aquest tipus de semal es diferenciava de l'anterior perquè s'utilitzava per traslladar les xarxes més grans tenyides fins a la platja perquè s'assequessin. La xarxa es col·locava a sobre del semal, doblegada i cadascun era pensat per ser utilitzat per dues persones.

El **cove** estava fet de vimet o de canya, present a la imatge 9, no era gaire gran, i servia per posar-hi la cendra i la brossa de la llenya que s'havia utilitzat pel forn de la perola igual com per l'escorça emprada per elaborar el tint. Tot el que sortia del cove se n'anava directament llençat a mar.

Fig.9. Sala i Llopart, Blanca; *Sa perola i la pesca a Calella*, Quaderns de Palafrugell, Ajuntament de Palafrugell, Diputació de Girona, 2008, p.33.

De manera més concreta i detallada, el procés de tenyir consistia en primer lloc, en realitzar uns primers preparatius per tenir a punt tot el material i tots els estris que s'utilitzarien més endavant.

Així doncs, s'havia d'anar a buscar llenya per fer el foc del forn de la perola, cosa que sovint era funció de les dones de les famílies de pescadors quan es tractava d'aprofitar el dels boscos del voltant del poble, però en altres ocasions eren els homes que agafaven el bot i se n'anaven cap a alguna altra platja o cala per desembarcar-hi i buscar-ne per altres boscos. Cal recordar que aquest carbó no es recollia exclusivament per encendre el foc dels forns on es tenyirien les xarxes, sinó també per escalfar les cases o cuinar.

L'escorça era un altre dels elements que es preparava; venia triturada en unes saques, es picava per convertir-la en una pols molt fina i es feia bullir fins que hagués extret la substància que serviria com a tint. Normalment, aquest part del procés es feia a casa, al safareig o sobre una fusta fent servir una maça per picar.

L'endemà al matí el primer pas a dur a terme era encendre el foc des de dins del forn de sota la perola, amb canyes de pi i el mantenien encès amb llenya de fusta, també de pi. Aquesta llenya s'anava escampant per tot el forn per evitar cremar-se. A continuació, s'omplia la perola amb l'aigua que extreien del pou -i que normalment estava ubicat al mateix edifici o zona on duien a terme el procés- i aquí hi afegien l'escorça de pi triturada. A partir d'aquí, començava a gestar-se la barreja que havia d'anar bullint durant gairebé tot el dia i que s'anava remenant amb

un pal de fusta. Des de primera hora del matí fins aproximadament les sis de la tarda s'anava coent i, en tot aquest temps, era importantíssim que algú vigilés que el foc no s'apagués perquè el procés no quedés a la meitat. Quan l'escorça ja havia tret tota la substància, és a dir, el tint, el líquid quedava d'un color vermell fosc i gairebé quedava reduït a la meitat respecte la quantitat de líquid amb la qual s'havia començat.

Amb l'arribada del taní ja desgranat i preparat per al procés, aquest es va accelerar perquè només calia posar-lo en remull perquè es desfés i amb una hora bullint ja n'hi havia prou. S'estalviava temps i llenya, malgrat que sent un tint menys eficaç perquè costava que quedés ben concentrat a la xarxa, al final també es tenyia més sovint.

Finalment, quan el tint ja havia acabat de bullir es netejaven les cendres i el carbó de dins el forn amb el recollidor –el qual esmentàvem anteriorment- i tot anava a parar a una cistella preparada per llençar.

Aproximadament entre les cinc i les sis de la tarda era quan el tint estava preparat per abocar-lo a les xarxes i quan aquestes eren transportades fins el lloc on s'haurien de tenyir. Era imprescindible que estiguessin seques ja que el cotó absorbia molt millor el tint, sempre que aquest estigués a una temperatura tèbia o freda, ja que si era massa calent podia afectar a la xarxa. Quan aquesta estava ben estesa hi tiraven pel damunt el tint que hi arribava a través d'un canal fins al pouet on s'havien deixat aquestes xarxes. Quan el tint ja havia tocat la xarxa era importantíssim remenar-la i anar-la prement perquè s'impregnés bé d'aquest suc que queia; tots aquests passos es feien directament amb les mans nues, cosa que denota que a més de ser un treball extraordinàriament manual, alhora era perillós ja que no hi havia cap mena de protecció davant de qualsevol cremada o intoxicació, per exemple, que es pogués produir.

Quan la xarxa estava ben impregnada de líquid es canviava de pou i s'enviava a uns altres pous on havia de fermentar perquè el tint s'hi adherís fermament. Per aconseguir-ho, la tapaven amb un tendal fet de saca i la deixaven reposar allà un o dos dies més. Durant aquest temps de repòs, la xarxa també s'anava escorrent, de manera que el suc que sobrava anava a parar a uns altres pous, situats més avall, i també fumejava i extreia vapor amb la qual cosa el recinte on es desenvolupava la tasca era calent i humit.

Cal tenir en compte que hi havia una gran diferència entre les xarxes petites i les grans. Amb les primeres no hi havia cap problema per recollir-les però les grans, com per exemple les teranyines, multiplicaven el seu pes quan estaven molles. Per aquest motiu es necessitaven almenys tres homes per recollir-les i plegar-les, un d'ells situat al pou de sota i els altres dos als costats del pou de sobre per estirar-la mentre l'home de baix els hi passava. En algunes poblacions, veient l'esforç que s'havia de fer cada vegada que es tenyien les xarxes es van col·locar politges per facilitar la feina.

La quantitat de tint que s'utilitzava es calculava al detall en cada tenyida i, per això, aquell que s'havia escorregut i sobrava es reutilitzava per tenyir xarxes petites i fins i tot cordes. Després de tenyir, el procés continuava amb l'assecatge de les xarxes. Aquestes s'estenien a l'aire lliure després de dos dies absorbint el tint. Normalment es feia al matí però a vegades es deixaven assecar durant la nit segons l'època de l'any i el temps que feia. Tanmateix, almenys era segur que es necessitaven quatre hores de sol com a mínim perquè s'aconeguís assecar-les bé.

Depenent també de la mida de les xarxes, s'estenien en llocs diferents perquè no hi cabien a tot arreu. Per exemple, les petites podien deixar-se assecar als mateixos recintes on s'havia desplegat el procés, en canvi les més grans directament s'estenien a les platges per aprofitar l'espai que hi havia. Si no es disposava de cap carro, a més a més, les xarxes havien de transportar-se a mà tenint en compte el pes que podien arribar a assolir¹³⁶.

Una tercera part del manteniment d'aquestes xarxes després d'haver passat pel tint, requeria en l'adobament. Aquest consistia en reparar-ne els seus desperfectes i les parts que havien quedat malmeses pel seu ús diari i sense descans. A vegades, aquests arranjaments es feien abans de dur-les a tenyir i en d'altres ocasions, es feien després. Les encarregades de reparar-les eren les dones de la famílies (mares, esposes, germanes o tietes) que es passaven matins i tardes arreglant-les perquè els homes de les famílies els tinguessin a punt quan volguessin sortir a pescar.

No podem oblidar-nos de la neteja de l'edifici on s'havia començat la tasca de tenyir. Era importantíssim que per a totes les properes ocasions en les quals s'utilitzés estigués a punt i s'hagués netejat tot un cop s'havien tenyit totes les xarxes. La organització funcionava, simplement, perquè cada persona que havia tenyit les xarxes col·laborava en el manteniment de l'espai i aconseguia que absolutament tot quedés completament recollit.

Finalment, la recollida de les xarxes es duia a terme de tal manera que els pescadors o bé les anaven a recollir directament amb les seves barques per carregar-les de nou abans de sortir a pescar o bé, sobretot a l'estiu, les recollien abans, entre les deu o les onze del matí, per evitar així que el sol les acabés cremant.

A partir del moment en el qual les xarxes de niló van ser introduïdes, molt pocs pescadors seguien tenyint les xarxes als recintes destinats per aquesta funció. Alguns d'ells hi anaven i d'altres tenyien les xarxes més petites directament a casa seva¹³⁷.

Anteriorment, s'ha anat esmentant al llarg d'aquest apartat com era molt important el fet que entre tots els pescadors es possessin d'acord a l'hora d'utilitzar les instal·lacions on es

¹³⁶*Ibíd*, p. 37-38.

¹³⁷*Ibíd*, p. 39-40.

tenyien les xarxes perquè les poguessin compartir. Per concretar-ho de forma més detallada, depenent del nombre de barques que hi haguessin en cada municipi s'establien torns perquè tothom que ho necessités utilitzés el recinte preparat per a tenyir. Si, a més a més, les barques més grans, teranyines, que treballaven amb xarxes de molt grans dimensions hi anaven, la feina es repartia entre tota la tripulació ja que podia convertir-se en molt més costosa. És important tenir en compte que cada vegada que s'anava a tenyir, els pescadors grans, és a dir amb molt material i barques en propietat, havien de pagar una petita quota al gremi del qual formessin part depenent de cada població per fer servir les instal·lacions. En el cas dels pescadors petits, com que tenien poques xarxes i a més a més eren petites, moltes vegades aprofitaven el tint que sobrava dels pescadors amb barques més grans. Aquesta era la manera amb la qual no pagaven la despesa a l'altre pescador, sinó que abonaven una petita quota directament al fons de la Societat de pescadors¹³⁸.

¹³⁸ *Ibíd*, p.54.

3.5.Els pescadors

La pesca és un d'aquells oficis amb un gran substrat de tradició, de maneres de fer determinades i de molta unió i generositat. A la localitat on s'hi dedicaven tot un seguit de persones, aquesta feina passava de pares a fills com si d'una herència es tractés¹³⁹. Normalment, i per l'època de la qual tractem, els nens anaven a l'escola fins els dotze anys i quan acabaven les classes acompanyaven els seus avis i els seus pares a pescar per aprendre'n observant i ajudant.

Com hem esmentat en anteriors ocasions, la vida del pescador era dura ja que fins l'arribada dels motors en les embarcacions, aquestes anaven a rem o a vela. A més a més, es tractava d'una feina en la qual no hi havia horaris i cada jornada depenia del tipus de pesca que havien de fer i del temps que faria.

Tot i que pugui semblar estrany, els pescadors i les seves famílies no vivien únicament de la pesca. L'altra font de subsistència més important i reconeguda era la terra. Com molts pescadors han reconegut al llarg dels anys: "Vivíem entre mar i terra"¹⁴⁰. Com que la pesca era una feina tant irregular, era molt freqüent veure com no se'n podien extreure tots els guanys que realment eren imprescindibles pel dia a dia de les famílies. En aquest sentit, a moltes localitats molts pescadors també disposaven d'un hort o una vinya, en aquelles zones on fos més típica aquesta explotació o bé anaven a treballar la terra d'algun altre pagès. En aquestes terres s'hi dedicaven tot aquell temps que no podien sortir a pescar per temporals o per temperatures molt extremes com ara a l'hivern, i també les hores que no s'havien fet a la mar per sortir a pescar.

Allò que es conreava més eren verdures, hortalisses i raïm del qual n'extreien el vi que els durava tot l'any. També podien criar una mica de bestiar com ara gallines o conills. Observant aquestes característiques es pot afirmar que els pescadors vivien en un anomenat sistema econòmic d'autosuficiència, en el qual ells mateixos s'alimentaven del que produïen i dels diners que aconseguien amb la venda del peix compraven productes com per exemple pa, oli, sabó o roba, entre d'altres, i també els destinaven al metge i a comprar xarxes i totes aquelles eines de pesca que necessitessin¹⁴¹.

¹³⁹Montero Llerandi, José Manuel; *Op. Cit.*, p.45.

¹⁴⁰*Ibíd.*, p.58.

¹⁴¹*Ibíd.*

3.6.El contraban

Una qüestió important i destacada quan ens aproximem al món de la pesca i dels seus pescadors és el contraban –o “*contrabandu*”¹⁴² sobretot en èpoques de guerra i que es podria definir com “contraban: anar contra el ban, contra l’autoritat de fronteres establerta, per passar clandestinament mercaderies (o persones) per no pagar tribut”¹⁴³. Com a conseqüència de les restriccions i del racionament, “el contraban es va estendre perquè era una manera de guanyar bons diners en èpoques de necessitat”¹⁴⁴, ras i curt. En moments de penúries i al llarg de les comarques investigades, el contraban es va convertir en un medi més per a la subsistència, i gràcies a ell en moltes poblacions algunes famílies van aconseguir enriquir-se tot i les dificultats del període. Els productes principals d’aquest contraban eren el tabac i el cafè i, evidentment, era un tema del qual es parlava molt poc o directament no se’n parlava perquè s’havia de guardar en secret per no ser descobert, malgrat que en els pobles tothom es coneixia i era molt fàcil identificar qui s’hi dedicava o qui no. Moltes persones, no només les que comerciaven o feien l’intercanvi, s’hi dedicaven, ja que també hi havia aquelles persones que treballaven de dia en qualsevol altre ofici –fusters o ferrers, entre d’altres- i de nit s’encarregaven de fer de peons, és a dir, portaven paquets amb material de contraban, activitat amb la qual aconseguien guanyar el doble o triple fins i tot que amb la seva feina oficial i diària¹⁴⁵.

Durant les nits era quan es portava a terme d’amagat i vigilant que ningú fos descobert ja que la Guàrdia Civil era qui s’encarregava de controlar les entrades clandestines de productes o material que s’acabés portant a terme i per tant quan es sabia on estaria ubicada es feien tots els possibles per desembarcar en un altre punt¹⁴⁶. En algunes platges, el cos de policia s’amagava per exemple en les trinxeres que havien estat fetes durant la República, tenint en compte que uns anys després, sobretot a partir dels 50, aquests refugis van ser ocupats per famílies d’immigrants.

Com és evident, la part de la població que es dedicava al contraban eren els pescadors per excel·lència. A més a més, a ells hi podríem sumar treballadors de fàbriques o algun pagès, tot depenent de la població i segons el nombre de persones que hi havia.

¹⁴²*Ibíd*, p.27.

¹⁴³Montellà, Assumpta; *Contrabandistes de la llibertat*. Ara Llibres, Badalona, 2009.

¹⁴⁴Montero Llerandi, José Manuel; *Op. Cit.*, p.27.

¹⁴⁵Pla, Josep; *Contraban*, Edicions 62, Barcelona, 2009, p.106.

¹⁴⁶Sala i Lloberas, Joan; i Domènech i Moner, Joan; *La pesca*, Quaderns de la Revista de Girona, núm. 49, Diputació de Girona, Girona, 1994, pp.40-41.

3.7.La platja

Mentre que la pesca ha estat i és un ofici important tot i que en moltes ocasions no se li ha donat el reconeixement merescut, els pescadors, els encarregats de dur-la a terme, han estat vistos com aquelles persones allunyades del dia a dia de la població, salvatges, bruts, marginats i els estranys. Pràcticament podríem afirmar que gràcies a ells s'aconseguia una part fonamental de l'alimentació de la població però que per les persones que vivien a la vila pròpiament dita, no formaven part del municipi ni tant sols compartien bona part de la seva manera de fer, així doncs, hi havia una dicotomia important entre el poble i la platja o el mar.

Com es vivia, doncs, en aquestes platges? “La platja era un món apart. Els pescadors sortien de casa i entraven en un territori absolutament diferenciat del que és en sí la vila. Hi ha costums, tradicions, lleis de conducta no escrites i fins i tot un llenguatge propi”¹⁴⁷. Amb aquesta afirmació es pot observar com els pescadors es regien per codis i normatives diferents; remarca el fet que eren una població apartada de la resta i que, tenint en compte les dificultats de l'ofici, únicament entès per ells i elles -les dones de les famílies que s'encarregaven de sargir xarxes, vendre el peix i tirar endavant de la família-, la seva vida era ja prou complexa com perquè es pogués entendre per a la resta de la població o com perquè les famílies de pescadors s'involucressin en el dia a dia de les localitats on vivien.

¹⁴⁷ *Ibíd*, p.29.

Fig. 10. Sauleda Parés, Pere i Sauleda Parés, Jordi; *La pesca i els pescadors*. El Sant Pol d'ahir i de sempre. Sant Pol de Mar, 2008, p.30.

La platja era un escenari canviant a mesura que avançava el dia. A primera hora del matí o a la matinada sortien les barques, com a la imatge 10 on apareixen uns pescadors preparant el llagut per treure'l a la mar, deixant la sorra ocupada pels materials que s'havien deixat escampats com per exemple pals, cordes o palanquins – els aparells utilitzats per treure les embarcacions i poder-les entrar fins a l'aigua-, a més a més de les xarxes que s'hi deixaven perquè s'assequessin. A mitja tarda, algunes de les barques tornaven cap a la platja després de la jornada de pesca i s'esperaven per entrar a la platja. S'ha de tenir en compte que abans dels anys 30 encara els bous o els cavalls eren els encarregats de fer-les arribar a mar, mentre que a partir d'aquell moment es comença a utilitzar progressivament una màquina de varar que substituirà la tracció animal per la mecànica. Aquest sistema era més utilitzat amb els vaixells grans ja que era més fàcil portar-los fins l'aigua, amb les barques petites com els llaguts o els caros encara s'utilitzaven els palanquins. La varada era important per organitzar les barques en la seva sortida. Els homes encarregats de fer-ho empenyien la barca amb l'espatlla perquè arribés fins a l'aigua i, en cas que la platja fes baixada, per evitar que s'embalés, es posava una corda a la roda de proa o de popa que s'enrotllava sobre ella mateixa i així s'anava frenant l'embarcació, o es podia arribar a aturar quan fos necessari.

Quan les barques arribaven a la platja era el moment de situar-les a la sorra, tal com s'observa a la imatge 11. Abans de l'arribada de la màquina de varar, la maniobra consistia en treure les embarcacions per la roda de popa per tal de poder girar. A l'acostar-se al trencall de l'aigua s'utilitzaven les cordes i els pals que calguessin envoltant o sota l'embarcació i es cridava per estirar-la fins que arribés a la sorra.

Fig.11. Sauleda Parés, Pere i Sauleda Parés, Jordi; *La pesca i els pescadors*. El Sant Pol d'ahir i de sempre. Sant Pol de Mar, 2008, p.30.

Si es tractava d'una de les embarcacions grosses s'utilitzaven els bous, com a la imatge 12, per fer-la arribar fins la sorra i mentrestant els palers posaven pals a sota l'embarcació perquè a mida que giressin aquesta aniria pujant fins a arribar al punt on volien.

Fig.12. Sauleda Parés, Pere i Sauleda Parés, Jordi; *La pesca i els pescadors*. El Sant Pol d'ahir i de sempre. Sant Pol de Mar, 2008, p.35.

Com s'esmentava anteriorment, les barques petites es treien directament amb un palanquí. Aquests mecanismes van ser molt utilitzats en tot el litoral del Maresme, sobretot la utilització dels bous per a les operacions de remuntar barques i treure-les de l'aigua. Un element més que es feia servir era el “sèu, una pasta llefiscosa que feia lliscar la barca pels pals”¹⁴⁸.

Les persones encarregades de les funcions de treure les embarcacions de l'aigua eren els bovers i els palers, mentre els primers i primeres – ja que també hi ha testimonis registrats de dones que feien aquesta feina per guanyar uns diners més, per exemple la Mònica Ramon i Reixach¹⁴⁹ de Sant Pol de Mar, que havent enviadat va decidir guanyar alguns diners més amb aquesta tasca- s'encarregaven de conduir els bous per la platja, els segons “eren homes escollits

¹⁴⁸ *Ibíd*, p.33.

¹⁴⁹ *Ibíd*, p.35.

entre els pescadors més forçuts. La seva feina era de gran importància. Es feia un sorteig cada any o cada dos anys a la casa dels pescadors. Dels *agraciats* en sortia un cap de palers que seria el que manava els seus companys i dirigia les operacions de varar i treure¹⁵⁰. Tal i com marca l'adjectiu, els palers eren considerats agraciats perquè “no anaven a marc”¹⁵¹, és a dir, no sortien a pescar i eren dels homes que sempre es quedaven a la platja a seguir amb les feines que fossin necessàries i a esperar el retorn dels seus companys. Amb l'arribada d'aquests, entre tots estiraven les xarxes per assecar-les o després del tint tal i com s'observa a la imatge 13.

Fig.13. Barris, Josep M.; Falgueras, Joan; Santaló, Jaume; *Roses 1875-1975. Del model comercial a la revolució turística*. Ajuntament de Roses, Roses, 2001, p.16.

¹⁵⁰ *Ibíd*, p.37.

¹⁵¹ *Ibíd*.

Finalment, un cop totes les barques havien arribat a la platja i s'havien ubicat al lloc que tocava, els pescadors baixaven el peix de les barques amb paneres i l'anaven a subhastar, ja fos a la mateixa platja o a la plaça del poble.

Anteriorment, s'havia esmentat que a partir dels anys 30 aniran apareixent al llarg del litoral del Maresme les màquines de varar que substituiran els bous utilitzats fins ara. Aquesta màquina aconseguia pujar les barques fins la sorra amb cables de ferro i les movia molt més ràpidament que els propis animals, evidentment sense tant d'esforç. A mesura que aquest sistema comenci a funcionar, es construïran les casetes de les màquines en algunes localitats de la costa maresmenca per guardar-hi la màquina o el motor que servia per pujar les embarcacions fins a la sorra i que era conduït per un maquinista que ja tenia aquesta tasca assignada.

3.8. Pescadors de terra

Pot semblar contradictori fer referència al concepte “pescadors de terra”, però aquest és idoni per tal de donar visibilitat a totes aquelles altres persones que no s’encarregaven de sortir a pescar però que eren necessàries i imprescindibles perquè tot l’engranatge d’un dia de pesca i del peix que es recollia es pogués vendre i arribés a tothom qui ho desitgés.

Normalment, d’entre aquests “pescadors de terra” destaquen les persones que passaven la major part del dia a la platja o les que s’encarregaven de preparar els ormeigs, ja fos a casa seva o bé davant d’aquestes. Tenint en compte que a la comarca del Maresme fins a mitjans del segle XX la vida pesquera tenia una importància destacada o, dit d’una altra manera, era ben visible, sobretot en poblacions com Sant Pol, ja que no a totes la pesca va ressaltar de la mateixa manera, l’ofici de la pesca es veia a simple vista en moltes zones dels pobles segons aquella activitat que s’estava portant a terme relacionada amb ella. Per tant, no només la platja era el centre d’aquesta activitat. Un exemple es situaria en el cas de Sant Pol¹⁵², on la població pesquera era notòria. Així, les famílies de pescadors vivien organitzats per tota la població i era usual veure xarxes esteses en els carrers o sobre cadires per poder-les remendar millor, amb més espai i de manera més eficaç. Tractant-se d’un ofici conegut per tothom, no causava cap tipus de molèstia que les persones que es quedaven a terra, moltes vegades membres de les mateixes famílies de pescadors, es dediquessin a cosir i preparar xarxes perquè els seus pares, fills, germans o marits les utilitzessin l’endemà per calar-les i així aconseguir una captura el més abundant possible.

En què consisteix, per tant, l’activitat pesquera que es desenvolupa a terra? Per una banda, en ella hi intervenen moltes altres persones a banda dels pescadors. Es tracta de les activitats conjuntes que desenvolupen els palers, les persones encarregades de varar i treure les barques dia a dia, aquelles que s’encarreguen d’estendre i remendar o cosir les xarxes, és a dir, d’arreglar-les, les que treballen desmallant el peix –desfent les malles de les xarxes- els dies que s’ha aconseguit en abundància i, per últim, els que ajuden als pescadors quan tornen i han de pujar la barca a la sorra. En moltes ocasions, les persones que col·laboraven en aquest últim pas ho feien de manera voluntària o altruista i, de vegades, aconseguien una petita recompensa o compensació econòmica per haver ajudat en aquesta última tasca¹⁵³.

Per una altra banda, la següent tasca que es fa a terra podia començar per tenyir les xarxes i apedaçar les veles i continuar per anar arreglant tots aquells desperfectes que s’haguessin pogut acumular a les barques. En el cas que les reparacions fossin de vital

¹⁵² Casablanca i Muntanyola, Josep Maria; “Sant Pol de mar i la mar: monogràfic”. *Ens: el nou santpolenc*, núm.12, 1995, pp.4-5.

¹⁵³ Doll-Petit, Rubén; *L’Abans..p.80*.

importància, caldria demanar l'ajuda d'un mestre d'aixa -l'artesà encarregat d'elaborar i construir les embarcacions-.

Tota aquesta feina es desenvolupava davant de tot el poble de manera que era molt visible i per això també podia atraure a persones o bé que ajudaven o bé que gaudien de l'escena que tenien davant dels seus ulls. Si totes aquestes activitats eren abundants i per tant estaven plenament normalitzades, la vila podia ser considerada "marinera" pel volum de tasques que s'hi realitzaven i les persones que hi acabaven participant.

La subhasta del peix s'ha considerat en moltes ocasions una de les activitats més atractives ja que era el punt culminant de l'espectacle que simbolitzava el final del dia. Aquesta s'iniciava amb l'arribada de les barques, la baixada del peix a la sorra, l'estesa de paneres amb el peix classificat en elles i finalment l'inici de la subhasta com a tal. Un pescador s'encarregava de dirigir-la i els compradors i també curiosos es situaven al voltant d'aquestes paneres per estar a punt per escollir quan s'anés cantant el preu del peix.

3.9. Les dones dels pescadors

Sempre que es fa referència als pescadors, es mostra una perspectiva de gènere important que fa que la mirada de tothom vagi dirigida a l'home i a les condicions en les quals vivia i treballava. Però és importantíssim ressaltar i valorar la figura de la dona ja que en el sí de la família de pescadors aconseguia mantenir la unitat familiar i ser una més en el fet de tirar endavant la família i l'ofici a partir del qual tots vivien.

Tanmateix, les persones que sustentaven la família i, es podria dir el mateix negoci, i l'ofici dels seus marits i fills eren les dones d'aquests pescadors i la base del seu dia a dia. Mentre els homes sortien a pescar, "barca endins"¹⁵⁴, les dones es quedaven "en terra"¹⁵⁵, però seguint amb l'ofici i organitzant tot allò que es podia fer fora de l'aigua. La dona, en relació a la funció que per naixement ja se li havia atorgat, podia arribar a convertir-se en algú que portava la pesca a la sang igual que la resta dels homes de la família; com s'observa a la imatge 14 apareix una dona d'edat avançada al costat d'unes xarxes, segurament per remendar-les i preparar-les per tornar a sortir a pescar. Ella s'encarregava de preparar tot allò que l'home o els homes de la família s'emportarien durant la jornada: camisa, calces apedaçades, el cistell amb fruita, pa i els ingredients per cuinar el menjar del dia i, a més a més, portava a terme la recomanació necessària perquè vigilessin i es cuidessin davant dels perills de la mar¹⁵⁶.

Fig.14. Barris, Josep M.; Falgueras, Joan; Santaló, Jaume; *Roses 1875-1975. Del model comercial a la revolució turística*. Ajuntament de Roses, Roses, 2001, p.20.

¹⁵⁴*Ibíd*, p.119.

¹⁵⁵*Ibíd*.

¹⁵⁶Torra, Eulàlia, i Carbonell, Eliseu; *Les dones i el mar*. XII Premi de Recerca Ricard i Giralt. Museu Marítim de Barcelona, 2015, p.27.

Tenint en compte les característiques que s'han esmentat al llarg de la investigació sobre els trets propis d'aquesta feina, els pescadors eren supersticiosos i les dones resaven i posaven també medalles o estampes entre la vestimenta dels seus marits i fills perquè els acompanyessin en la jornada laboral i en tinguessin cura.

Sumat a això, elles eren les que seguien a terra treballant i principalment, la feina de remendar¹⁵⁷ les xarxes estava completament lligada a elles i també la de vendre el peix justament el mateix dia en què arribava a casa. Moltes vegades davant de les mateixes cases es posava una panera amb el peix sobre uns caixons i es venia al mateix carrer que prèviament havien carregat a les grans cistelles i transportat fins on s'havia de vendre.

Així doncs, elles no s'encarregaven d'anar a pescar i tampoc eren les responsables del tint però participaven de la pesca amb altres tasques essencials¹⁵⁸. Una d'elles era adobar les xarxes mentre s'estenien a la platja per assecar-se després de tenyir i el fet de reparar o remendar les parts malmeses, com a la imatge 15, també ajudava a seguir treballant durant més temps i no haver de gastar diners en comprar-ne de noves.

Fig.15. Alegret, Joan Lluís; Garcia, Enric; Martí, Miquel i Vives, Marta; *La pesca a Catalunya*, Angle Editorial, Barcelona, 2003, p.119.

¹⁵⁷Muntanya i Martí, Maria Teresa; *Del sargit a l'armat dels arts de pesca: armadors i remallaires*, Rafael Dalmau, Col·lecció Camí Ral, núm.18, Barcelona, 2001, pp.9-10.

¹⁵⁸Pujol Farrés, Imma; *Dolores, la remendadora, remalla xarxes vora mar: el treball de la dona al Serrallo*. Centre d'Estudis Marítims i activitats del Port de Tarragona, Tarragona, 2016.

Les mateixes dones també s'encarregaven d'anar a vendre el peix pescat pels pares, germans o marits¹⁵⁹. Moltes vegades també eren les responsables dels salins, és a dir del procés per salar el peix perquè d'aquesta manera es podia conservar com es pot veure a la imatge 16. Aquest peix es distribuïa en caixes de fusta, barrils o pots de vidre. Econòmicament aquesta conservació servia per treure rendiment a grans captures de peix blau, sobretot de l'estiu, que després es distribuïa i venia per tot Catalunya.

Fig.16. Boix, Lurdes; Badias, Jaume; *Històries de pescadors de la Costa Brava*. Gavarres i Ajuntament de l'Escala, Cassà de la Selva, 2018, p.25.

¹⁵⁹ Pujol i Serra, Esther; Carbonell i Camós, Eliseu; *Records d'una dona de mar*. Fundació Promediterrània per a la Conservació, l'Estudi i la Difusió del Patrimoni Marítim, Palamós, 2009.

Una següent feina que també desenvolupaven, en aquest cas juntament amb els homes, era desempescar les xarxes que es basava en treure el peix de la xarxa i posar-lo dins dels semals.

És obvi que no podem oblidar-nos del paper importantíssim que les dones desenvolupaven a nivell de tasques domèstiques, en aquells temps molt dures¹⁶⁰. No es pot oblidar que la pesca i totes les persones que en formaven part es caracteritzaven per viure d'una economia familiar en la qual tots els seus membres participaven i treballaven en les mateixes activitats, però considerant que existia una clara divisió sexista¹⁶¹ de les feines, tant a nivell de la pesca com pel cultiu de la terra. La societat en la qual es contextualitzava aquesta situació i la investigació present s'organitzava de manera tradicional i era d'un marcat caràcter patriarcal ja que la feina de la dona era més vista com una ajuda o col·laboració més que no pas com una feina en majúscules. Per aquest motiu, com que ni socialment eren considerades com a persones imprescindibles ni en el sí de la seva família tampoc, no podien aportar les seves opinions o queixes en els organismes on pertanyien els seus marits i que recollien el funcionament de l'activitat pesquera en cadascuna de les localitats on pertanyien.

En el món de la pesca, però, i potser comparant-ho amb altres oficis, no només es treballava i es passaven penúries, ja que els pescadors també buscaven els seus moments de disbauxa i distracció, dit d'una altra manera, el temps de teixir relacions personals més enllà del temps que es passaven a mar. Aquests moments de trobada es duïen a terme a la taverna, un espai de reunions que els pescadors ocupaven principalment a la tarda i on s'acabaven trobant amb la resta dels companys ja fos per fer un cafè o un got de vi, per xerrar o, fins i tot, per cantar havaneres i cançons de taverna.

No només aquest espai, però, resultava el punt de trobada d'aquests pescadors, sinó que la platja també era la zona més recurrent on alternaven feina, xerrades i descansos. Aquest espai, però, era on es reunien homes, dones, nens i bona part d'altres persones del poble que moltes vegades anaven a mirar la feina dels pescadors o a ajudar i participar de les seves tasques.

¹⁶⁰ Benavent i Vallès, Neus; La dona en l'àmbit pesquer de Vilanova i la Geltrú. Miscel·lània penedesenca, Institut d'Estudis Penedesencs, núm.16, 1993, pp.451-466.

¹⁶¹ Pujol i Serra, Esther; Carbonell i Camós, Eliseu; *Records d'una dona de mar...*p. 61.

3.10.Les drassanes

Una vegada presentats els aspectes tècnics més rellevants de l'activitat pesquera és hora de poder-los concretar en les dues localitats que hem pres com a exemples de manera que es pugui generalitzar a altres indrets de la costa catalana. D'aquesta manera podem començar a oferir una mostra dels trets més rellevants d'aquests nuclis i la seva relació amb la societat marítima. En primer lloc podem destacar el municipi de Blanes, situat a la comarca de la Selva, i les seves drassanes. Abans, però, de destacar la importància que tenien en el municipi, podem definir i explicar en què consistien i per a què servien. Quan parlem de drassanes ens referim a “unes factories o establiments industrials situats a la vora del mar, que es dedicaven a la construcció de vaixells de vela”¹⁶² o també es coneixien com un “taller vora el mar on es fabriquen o es reparen vaixells i barques” i per tant “es trobaven a les platges, a peu de sorra, eren espais oberts, poc protegits i amb un contingent de treballadors que, en el cas de les més grans, podia arribar a aplegar fins a trenta mestres d'aixa, vuit o nou calafats, dotza o quinze serradors, fusters i manyans”¹⁶³ i com a tals dins de les drassanes hi treballaven els seus grans protagonistes els mestres d'aixa entesos des d'unadoble vessant d'artesà i tècnic que des d'una perspectiva únicament econòmica “els mestres d'aixa, com petits productors mercantils, formalment es caracteritzen perquè posseeixen els mitjans necessaris per poder dur a terme la seva producció, executar ells mateixos els treballs, i beneficiar-se directament dels resultats de la seva producció”¹⁶⁴. Per altra banda els calafats eren les persones que tenien “per ofici calafatar barques, és a dir, ficar estopa i pega dins les juntures de les arqués perquè no hi entri l'aigua”¹⁶⁵.

Les principals drassanes al llarg de tota la costa catalana, tot i que en aquest treball només parlem d'una part d'aquesta costa, van ser les de la Barceloneta, el Masnou, Arenys, Canet, Blanes, Lloret i Sant Feliu a les quals podríem afegir-ne d'altres, més aviat secundàries, situades a Premià, Mataró, Malgrat i Palamós ja que “a Catalunya, històricament, hi ha hagut més drassanes a la Costa de Llevant (de Mataró fins a Portbou) que a la Costa de Ponent (de Vilassar cap al sud). Segons alguns especialistes, les causes de pes poden ser, d'una banda, la proximitat dels boscos al mar en aquesta zona i el fet de disposar d'unes platges amb bon

¹⁶²Roig, Emerencià; *La marina del vuitcents*; Noray, Barcelona, 1996, p.16.

¹⁶³*Ibid.*, p.11.

¹⁶⁴*Ibid.*, p.12 - 13.

¹⁶⁵*Ibid.*, p.31.

pendent i fondària suficient per fer possible la varada de l'embarcació”¹⁶⁶. En aquest cas, podem observar una primera relació entre els municipis de Blanes i Malgrat a través de les seves drassanes i de la construcció de vaixells. Aquest paral·lelisme ens indica que es tractava de dues localitats pesqueres on aquesta activitat era molt important en relació ja que gaudien de tots els mitjans per produir tots els instruments i les eines i, en definitiva, l'utilatge necessari per a dur a terme l'activitat pesquera.

Les drassanes es caracteritzaven per ocupar un espai important de les platges de les respectives poblacions, les quals han estat esmentades anteriorment. Un altre dels trets que les defineixen i dels quals no ens podem oblidar és que estaven formades per dos espais diferenciats: uns que estaven destinats a les construccions navals, com a la imatge 17, i uns altres que eren els dipòsits de fusta. Ambdós espais no estaven separats per cap paret ni per cap tanca, ni tampoc hi havia coberts ni magatzems¹⁶⁷.

Fig.17. Boix, Lurdes; Badias, Jaume; *Històries de pescadors de la Costa Brava*. Gavarres i Ajuntament de l'Escalà, Cassà de la Selva, 2018, p.14.

¹⁶⁶Alegret, Joan Lluís; Badias, Jaume; Mata, Raül; *De quilla a perilla. L'ofici dels mestres d'aixa a la Costa Brava*, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, Barcelona, 2009, p.46.

¹⁶⁷Roig, Emerencià; *Op. cit.*, p.16.

En una construcció d'aquestes dimensions i si, per tant, havia de ser utilitzada per una activitat concreta com era la pesquera, cal tenir en compte tota una sèrie de persones que s'encarregaven de portar a terme les activitats pròpies de les drassanes com per exemple serradors, mestres d'aixa o calafats. Tots tres es dedicaven a treballar a ple sol, mentre rebien “les sanitoses alenades del mar, mesclades amb les ratxes xafogoses dels vents d'istiu i les airades de la tramontana a l'hivern”.¹⁶⁸

Per portar a terme tota la feina que requerien les drassanes, es necessitaven instal·lacions realment potents i, per tant, no estem parlant d'indústries senzilles. Malgrat tot no hi havia tallers de forja ni tampoc serrereries mecàniques. Tampoc hi trobàvem grades per a col·locar-hi els bastiments en construcció, tot i que aquests eren de gran tonatge. A més a més, també es desconeixien les grues metàl·liques que als astillers es feien servir per aixecar les peces que pesaven molt¹⁶⁹.

Si bé les dimensions eren importants i també ho eren les persones que hi treballaven, les drassanes no constituïen únicament un element tancat a la resta de la societat sinó que, contràriament al que es podria pensar, sabem que les persones que eren aficionades a la construcció naval i que gaudien amb tot aquell espai que tenia a veure amb el mar podien entrar a les drassanes i hi podien passar llargues estones de manera que acabaven sent testimonis de la manera com es construïen els vaixells, l'avançament de les tasques que s'anava fent, cosa que derivava amb les converses que es podien portar a terme amb els operaris “mentre (...) gaudien de la fresca del mar i dels encisos de la platja”¹⁷⁰.

Per altra banda, l'espai que envoltava les drassanes, estava format també per altres elements com eren els dipòsits de la fusta o del “fustam”¹⁷¹ que era necessari per a construir els vaixells. Aquests dipòsits es caracteritzaven també per ocupar un espai considerable i conformaven una mena de petita muralla de troncs de roure i de pi, que obligava a les persones de la població a “fer molta marrada”¹⁷², és a dir, a agafar una drecera, i que també privava de veure el mar des de les cases que donaven a la platja.

Un altre dels elements importantíssims que apareix en aquest espai i que anteriorment ja hem esmentat de manera general, seria el personal que treballava a les drassanes¹⁷³. Aquestes pertanyien a mestres d'aixa importants, de renom, que gaudien d'un cert capital per tal de poder portar-les endavant. Aquest propietari era també el director de les drassanes i es caracteritzava

¹⁶⁸ *Ibíd.*, p.16.

¹⁶⁹ *Ibíd.*

¹⁷⁰ *Ibíd.*

¹⁷¹ *Ibíd.*

¹⁷² *Ibíd.*

¹⁷³ Arís, Núria; Garangou, Sònia; PIÑA, Joan; *L'Abans: Malgrat de Mar. Recull gràfic 1862 - 1970*, Efadós, El Papiol, 2009, p.383.

per ser “un artesà especialitzat en la reparació i construcció de barques pescadores [...]. L’ofici demanava molts anys d’aprenentatge, en els quals el futur mestre d’aixa feia les feines més bàsiques del seu futur ofici. [...] El mestre d’aixa dels petits pobles costaners es buscava la vida viatjant terra endins, i ho feia estanyant les barques i els passos de barca dels rius de la rodalia”¹⁷⁴. Com que eren els que manaven, tenien una sèrie de persones que treballaven a les seves ordres, com per exemple una trentena de mestres d’aixa, entre set i nou calafats que havien estat triats entre els millors de les respectives platges i entre quatre i cinc colles de serradors que estaven formades per tres homes en cadascun. La major part de les característiques d’aquestes persones, és que es tractava de gent “molt abnegada, treballadora i pràctica en l’ofici”¹⁷⁵. Aquest personal era fix i anava en augment o disminució segons les necessitats de treball de cada moment; però, a més a més, les drassanes gaudien també d’un fuster, que s’encarregava de fer les peces de fusta aplicables a les construccions navals com per exemple les lliteres, les cambres, els armaris, les portes i els compartiments. També hi havia el manyà, que en aquell context rebia el nom de “ferrer de mar”¹⁷⁶ encarregat de fer les claus, els pernys -peces de ferro per aguantar vaixells-, rigades, cadenots i altres peces de ferro. Per últim, també hi treballava l’anomenat escultor de figures o mascarons, que feia les àligues, els lleons i els escuts que decoraven els vaixells. Els mestres d’aixa formen part de tota una tradició dins del món de l’artesanat i com a ofici tècnic.

Si tirem una mica enrere en aquesta aproximació a les drassanes i viatgem a mitjans del segle XIX, trobem que un dels mestres d’aixa més importants que hi havia: Josep Vieta, de Blanes, i que es coneixia amb el nom de l’ “Hereu Baguer”; és interessant destacar una dita popular sobre aquests artesans que deia així: “mestre d’aixa és qui fa una barca de quilla a perilla”¹⁷⁷.

Donant quatre referències sobre el seu ofici i les construccions que duïen a terme, en el cas de Josep Vieta els seus vaixells eren construïts de forma sòlida i les seves condicions marineres i per navegar eren immillorables. Sobretot es diferenciaven de molts altres perquè eren molt caminadors, ja que alguns d’ells havien guanyat regates, d’altres havien travessat l’Atlàntic en quinze dies, etc. i alguns dels seus vaixells més importants, entre d’altres, eren el “Jaime Millet” o el “Pablo Sensat”, precisament els dos que van portar a terme aquestes proeses¹⁷⁸.

El mestre d’aixa, a més a més, tenia una altra qualitat: convertir embarcacions sense massa potència en vaixells que realment fossin competitius i guanyadors. Tal i com ens explica

¹⁷⁴Oller, Francesc; *Bots i barques*; Noray, Barcelona, 1995, p.14.

¹⁷⁵*Ibid.*, p.17.

¹⁷⁶*Ibid.*

¹⁷⁷Roig Emerencià; *La marina...*, *Op. cit.*, p.31.

¹⁷⁸*Ibid.*, pp.17-18.

Emerencià Roig, la personalitat de Josep Vieta denota la seva estimació pel mar i per tot allò que tenia a veure amb ell. En aquest sentit, “quan li presentaven una embarcació que no feia camí, ell se la mirava, rumiava una bona estona, feia càlculs, i tot seguit, passant de la teoria a la pràctica, es posava a canviar de lloc els pals i les vergues: pocs dies després, aquell vaixell s’allunyava de Blanes volant, essent l’admiració de la gent de mar”¹⁷⁹.

L’última de les característiques en fer referència a les drassanes, la trobem respecte a l’utilitatge que s’utilitzava per a la construcció dels vaixells i per a la resta d’utensilis que s’utilitzaven per aquest ofici. Així doncs, quan a aquest utilitatge, era molt primitiu i rudimentari. Estava format per les eines més “vulgars” o ordinàries que s’utilitzaven per a treballar la fusta, com per exemple les serres, les garlopes, els ribots, les gubies, els enformadors, les llimes, les rapes o les barrines, entre d’altres, que es sumaven a diversos instruments pròpiament més típics de la construcció naval. Alguns d’aquests estris eren els següents: les pollines, unes plataformes estretes de fusta, en forma de palanques, que eren sostingudes en un extrem per un bastidor vertical de fusta i en l’altre extrem per un cavallet. Els troncs que tenien a dalt eren ben fermats i les persones que els treballaven els serraven per mitjà de cadenes¹⁸⁰.

Precisament per portar a terme aquesta tasca, es feien servir “serres de cavall”, que es movien gràcies a la força dels braços. Per a donar forma a les peces de fusta, per altra banda, es feien servir les “aixes de buixí” i les “aixes corrents”. Per fer la següent acció que era foradar-les, es necessitaven les “barrines de Sant Elm”, “de cassola” i “de fer rumbos”; per a clavar claus es feien servir els “rèvols”; per a calafatejar, eren les “massoles”, els “ferros de canal” i “d’obrir”; per a corbar fustes al foc es feien servir les “gafes” i els “anells”; i finalment, per sostenir les peces que les diverses persones treballaven es feien de les “puntales”, els “cavalls”, les “mosses” i els “banquets”¹⁸¹.

La fusta que s’utilitzava per a la construcció d’aquests vaixells provenia dels boscos del Montseny, el Montnegre, les Guilleries, Olot i la Selva i eren transportades fins les drassanes dins de carretes de bous. Les fustes que més es feien servir eren les que s’extreien de pins i roures. En el cas dels pins, després de ser tallats en el mateix bosc es posaven sobre cavallets i es serraven. Les taules que sortien d’aquesta feina arribaven després a les drassanes a punt per aplicar-se als bastiments i servien per a fer el forro exterior dels vaixells. En el cas dels roures, per altra banda, una vegada tallats es trametien directament a les drassanes sense ser tractats amb anterioritat. Una de les seves peculiaritats era que com que d’aquesta fusta en sortien quilles, rodes, codastos i quadernes, les drassanes demanaven als proveïdors de fusta els troncs

¹⁷⁹ *Ibíd.*

¹⁸⁰ *Ibíd.*, p.19.

¹⁸¹ *Ibíd.*

sencers per a convertir-los en peces més convenientes i adequades als elements amb els quals s'havia de convertir posteriorment¹⁸².

L'últim escull que havien de sobrepassar les drassanes era la feina al port del treball. En aquest sentit, i segons Emerencià Roig, en aquesta activitat les drassanes oferien un "bell espectacle"¹⁸³. Per una banda s'observava una harmonia de treballadors que treballaven de forma curosa els bastiments de la construcció. A més a més, es podien observar grans carcasses de vaixells que estaven formades per complicades combinacions de quilles, quadernes, rodes i codastos i voltades a partir de grans encavallades de banquetes, travesses i puntals, com si es tractés d'un gran teixit de fustes.

Com que es tractava d'una mena de bastides, tots els mestres d'aixa dels quals gaudien les drassanes s'hi enfilaven al damunt per tal de posar taules i després anivellar-les amb les eines. Al costat de les pròpies naus que s'estaven construint, també n'hi havia d'altres, ja més acabades que les primeres, on un estol de calafats endinsava l'estopa en els comentos picant amb la massola damunt dels ferros de canal i fent un triquiteig sonor i a la vegada agradable. D'altres bastiments que ja estaven acabats anaven rebent les capes de quitrà que necessitaven.

En tot aquest espectacle de construcció naval i mariner, hi havia també uns sorolls molt propis i característics de l'espai i de la situació d'aquell moment, com per exemple, el soroll dels picaments de les aixes i dels calafats que estava dominat pels dels cops de martell de damunt l'enclusa mentre s'enllestien les peces de ferro. Per altra banda també estava dominat pel soroll dels malls damunt els perns clavant peces de fusta que feien ressonar els bastiments com si es tractessin de caixes harmòniques i finalment, tot això ho acabaven decorant els crits de manament que dirigien un grup o un estol d'homes en la maniobra de transportar una gran peça de fusta d'un costat a un altre de la drassana¹⁸⁴.

Apartats dels bastiments, es podien observar els serradors que estaven enfilats sobre les pollines mentre serraven grans troncs de roure i de pi, dels quals sortien serradures flairoses que acabaven cobrint el sòl d'una pols daurada. Per altra banda, hi havia també els homes que corbaven les fustes al foc al costat d'una llarga foguerada, tenien els taulons en posició esforçada per mitjà d'enginyoses combinacions d'anelles i gafes mentre rebien els esquitxos de les barenques xopes. Finalment, podem trobar una altra escena, en la qual es traslladaven grans peces de fusta damunt del carro, un vehicle de dues rodes sense braços, que avançava de forma pesada, impulsat per un filera d'homes, mentre deixava dues roderes fondes a sobre d'un sòl catifat d'herba seca i d'encenalls¹⁸⁵.

¹⁸²*Ibid.*, p.20.

¹⁸³*Ibid.*

¹⁸⁴*Ibid.*, p.21.

¹⁸⁵*Ibid.*

Si ens fixem a Blanes, el municipi que gaudia de les drassanes més importants de Catalunya, és important destacar que s'hi van construir el major nombre de vaixells. Les drassanes blanenques van ser tres en total: dues pertanyents a Josep Vieta, de qui ja hem fet referència i una altra pertanyent a Ramon Vieta.

Estaven situades en un tros de platja que anava des del Primer Casino de Blanes fins el turó de Sant Antoni. Aquests establiments estaven dedicats a la construcció de vaixells de tot tipus: fragates, bricbarques, bergantins goletes de dos i tres pals, bergantins rodons, pollacres, pollacres-goletes de dos i tres pals i barques de mitjana de diversos tonatges. Totes les embarcacions que es feien a Blanes portaven el que s'anomena "ganya i masqueta", és a dir, peces que reforçaven la roda de proa; aquesta era un xic llançada, degut a la gorgera, una peça de fusta fermada a la roda. Darrere els escobencs, a més a més, també portaven una peça de fusta esculpida que s'anomenava "conxa".

Un altre dels detalls que distingien els vaixells fets a les drassanes blanenques d'altres construïts en altres llocs, era el de tenir el castell de proa una mica còncave on coincidia amb el braupès, en presentar vanos de popa de forma ovalada, segons molts autors com a miralls Lluís XV, i amb dues peces reforçades a cada banda anomenades tacs. A més a més ostentaven o estaven decorats amb molta musiqueria o ornamentació.

Per acabar, podríem esmentar o fer referència a alguns dels vaixells que s'hi van construir durant el segle XIX entre els que destaquen fragates com la "Joaquima Serra", la "Castilla" i la "Nueva Láutaro"; bricbarques com el "Pablo Sensat, Resolución o Maria de los Reyes, entre d'altres; bergantins goletes i rodons com el "San Rafael, el Rosita o l'Aurora, entre molts d'altres; i pollacres rodones com per exemple la Bella Antonia, la Mercedes o la Leocadia, també entre d'altres.

També hem de pensar que a les drassanes blanenques s'havien arribat a construir altres tipus d'embarcacions com les barques de mitjana, "eren uns velers de cabotatge que, en el temps en què no hi havia carreters ni ferrocarrils, proveïen els pobles de la costa i servien també per a exportar llurs produccions industrials i agrícoles. El nom de barques de mitjana els era donat a la Costa de Llevant; a la de Ponent eren anomenades Llaüts"¹⁸⁶. A banda de fer aquestes embarcacions per a Blanes també n'havien construït per altres pobles, entre ells Malgrat de Mar. A més a més, a banda d'aquestes barques de mitjana també es van arribar a fer barraques que "eren unes barques de mitjana retirades de la navegació i serrades pel mig allí on hi ha la quaderna mestra, que era la part més ampla de la barca. Servien de dipòsit de veles, cordes, bossells, teies i aparells. [...] D'una barca de mitjana tallada en sortien dues barraques. Per a fer-les, calia serrar-les i separar una mitja arga, moguda per dos cavalls. La part de la barraca que

¹⁸⁶Bas, Carles; *Op. cit.*, p.171.

donava al mar era deixada intacta. Calia només fer el mamparo amb la porta i ja teniu la casa a punt de fer de dipòsit. La barraca que per la part oberta donava a terra era girada fins que la porta del mamparo donava a la mar”.¹⁸⁷

En aquest sentit i com que Blanes feia també aquest tipus de barques per Malgrat, es va arribar a un moment en què durant l’any 1890, com a conseqüència que les barques de Malgrat que feien la ruta Malgrat - València havien estat venudes, perquè havien aparegut els trens, i com que ja no servien per a dipòsit anaven a parar al desguàs. D’aquesta manera va ser com va desaparèixer un dels testimonis més vius del que van ser els vaixells de cabotatge a les primeries del segle passat.

En d’altres activitats com el mercat de compra i venda de peix, Blanes era molt important. En aquest sentit, podem destacar que a banda de les persones del mateix municipi i dels indrets del voltant que concurrrien aquest espai per poder comercialitzar amb tots els seus productes, també hi van arribar moltes persones, pescadors, famílies senceres, originàries d’altres poblacions de la Costa Brava, com per exemple els pescadors escalencs, és a dir, de l’Escala.

Moltes d’aquestes famílies, una de les seves peculiaritats era que durant els mesos de maig i juny agafaven les barques i les seves tendes i es començaven a estendre per tota la costa, fins a arribar a Blanes, ja que es tractava de zones en les quals hi havia, tal i com hem esmentat, grans mercats de peix i per altra banda no s’havia de patir tant pel temps que fes ja que a partir d’aquests indrets la tramuntana no bufava i hi havia més facilitats, en aquest sentit, per a la pesca. Una vegada instal·lats allà escollien una cala que estigués situada prop d’una font d’aigua dolça i com si es tractés d’un campament nòmada s’hi acabaven establint amb tota la família fins el mes de setembre abans de l’arribada del mal temps i tot això es feia amb l’objectiu d’obtenir més bons ingressos per a la seva feina.

És interessant destacar que aquesta activitat es va anar mantenint des del segle XIX fins al parèntesi que va provocar la Guerra Civil; finalment es va tornar a recuperar a finals de la dècada dels cinquanta, en el moment en què es va iniciar el turisme pròpiament dit cosa que va provocar que els joves anessin abandonant la pesca per a dedicar-se a altres oficis relacionats amb la seva nova activitat econòmica. Malgrat tot, algunes famílies en determinades ocasions van seguir amb aquesta activitat, majoritàriament com a diversió.

Per acabar amb la rellevància que van tenir les drassanes a molts pobles mariners cal esmentar el tipus d’embarcacions que s’hi feien i les seves parts principals: la quilla, les escues o carenat, la roda i la contraroda de proa i de popa, les quadernes, anomenades madissos a Blanes i maderus a Lloret, les estavaneres, la paramola o paramitjal, la cinta, la taula regala, les

¹⁸⁷Bas, Carles; *Op. cit.*, p.182.

falques, els barraganets, els embons o embornals, el senó, les bancades i el castell de proa en els caros que “rep el seu nom de la franja litoral on pescava la Carona, que és la part del fons marí més immediata al rompent (...). Aquestes embarcacions mai dugueren vela, donat que sempre anaven a rem”¹⁸⁸, els llaguts, “la més popular de totes les barques pescadores del nostre litoral”¹⁸⁹, i els bussis, “a la part baixa de la Costa Brava, de Sant Feliu a Blanes, dels populars bussis en deien *ses xaiques*”¹⁹⁰. A més a més, a les barques s’hi afegien corredors i una coberta amb els anoemnats quarters i l’orla tirada de proa a popa. Si ens remuntem i situem en el cas concret de Blanes, allà les barques es construïen a les drassanes d’en Pepito Bagué i de l’Esteve Gibernau, conegut popularment amb el motiu de “l’Esteveta”. Els models que aquest mestre d’aixa construïa eren variats i diversos i anaven d’acord a l’ormeig al qual es dedicaven. En aquelles drassanes s’hi van arribar a construir moltes i diverses embarcacions com ara caros, llaguts, i bussis fins l’aparició dels primers quillats i barques de teranyina que es propulsaven amb motor i que es van anar transformant en les línies, l’eslora, la mànega, el puntal i el tonatge.

¹⁸⁸Oller, Francesc; *Op.cit.*, p.51.

¹⁸⁹*Ibíd.*, p.48.

¹⁹⁰*Ibíd.*, p.36.

4. LA PESCA A L'ALT I BAIX EMPORDÀ I A LA SELVA

La zona coneguda com a “Costa Brava” incorpora les comarques de l'Alt Empordà, el Baix Empordà i el Maresme. En elles és on la pesca és “un altre món mític, una de les activitats humanes més ancestrals i alhora més canviants, més locals i avui més globalitzades. La mitologia moderna encara reserva un paper llegendari als pagesos i als pescadors, vistos vagament de lluny com a guardians del nostre paisatge terrestre o mariner, sentinelles d'unes velles essències que en realitat no han deixat mai d'evolucionar de grat o per força”¹⁹¹. En aquest sentit, s'ha d'entendre aquesta investigació partint de la base que “el món de la pesca i dels pescadors ha despertat sempre fascinació pel fet de desenvolupar-se en un medi allunyat de l'habitual: la mar, que pot ser plàcida i generosa, però també inhòspita i perillosa. Aquesta llunyania ha fet que sovint fos un tema tractat amb tòpics, unes vegades descrivint el pescador com un heroi gairebé sobrenatural, amb una imatge excessivament romàntica i d'altres només ressaltant l'extrema duresa de la seva feina”¹⁹².

És en base a aquesta idea que s'ha de tenir en compte una perspectiva oberta respecte la relació de l'ofici en sí amb la inclusió o intervenció que els pescadors van tenir com a membres de sindicats com la CNT o la UGT i les col·lectivitzacions en el món pesquer a inicis de la Guerra Civil, quan en moltes poblacions la gestió dels recursos recau en mans dels Comitès de Milícies Antifeixistes encapçalats per la CNT.

Des del punt de vista de l'ofici en sí, els pescadors de la Costa Brava s'adaptaven a les condicions que eren característiques de cada poble i en cada època de l'any ja que la pròpia orografia marcava unes o altres activitats i una manera o altra de desenvolupar-les¹⁹³.

Considerant les diferències entre poblacions, és també de rebut fer referència al fet que no és comparable l'evolució i transformació que viu una activitat com l'agricultura en relació a la pesca sobretot a partir dels anys seixanta i vuitanta amb el boom del turisme. Els pescadors de la Costa Brava es caracteritzaven per dedicar-se a la pesca però combinant-la amb d'altres activitats que depenent de les zones s'englobaven en les vinyes, els olivars o els horts.

Com a arts de pesca més utilitzades hi ha pescadors que recordaven el bolitx, l'art gros—un tipus d'art d'arrossegament—, l'art de platja, les teranyines, la xàvega, el tresmall, la fitora —en què l'home i l'animal queden en perfecte unió—, el palangre, el tresmall o “pescar a la xarxa”, entre d'altres. Quan es tractava de pesqueres més petites en què a vegades l'exemplar a pescar s'aconseguia caminant per damunt de les roques fos hivern o fos estiu, les condicions

¹⁹¹Boix, Lurdes; Badias, Jaume; *Històries de pescadors de la Costa Brava*. Gavarres i Ajuntament de l'Escala, Cassà de la Selva, 2018, p.9.

¹⁹²*Ibid.*, p.15.

¹⁹³Prat, Enric; i Serna, Èrika; *Les ordinacions de la pesquera de Cadaqués (s.XVI-XVIII)*, Museu de la Pesca de Palamós, 2006, p.19.

eren diferents. En aquests casos no es cobrava a la part, tampoc es depenia d'un patró i, en moltes ocasions, no es feien a la mar cada dia. Més ben dit, de les persones que s'hi dedicaven moltes compaginaven aquesta activitat amb una altra feina de dia que feia que no depenguessin totalment de les possibles captures que poguessin aconseguir. De tots els arts coneguts, però, se sap que “des de sempre se'ls hi ha dit arts a totes les formes ideades i inventades per obtenir una profitosa captura de peix, però n'hi ha un que és l'art, l'art simple, l'art de tothom, l'art de la misèria, l'art d'hivern o l'art dels pagesos. Aquest és l'art de platja o d'en terra, i a Lloret és dels llocs on va llevar més”¹⁹⁴. Normalment, aquest art era el que estava relacionat amb una època de l'any concreta com era l'hivern, ja que en aquell moment de la terra no se'n podia extreure gaire cultiu a comparació amb d'altres estacions de l'any i això provocava que anar a pescar es convertís en la solució per a moltes famílies i la seva economia familiar. En aquest cas, aquest art no tenia tant un objectiu per a enriquir els patrons o propietaris de les barques sinó, sobretot, fer que ningú es morís de gana, cosa que realment s'aconseguia. Per exemple, a Port de la Selva destaquen l' “art gros” i l' “art de port de reig”. Es podria descriure com un art especial, exclusiu del municipi, i que era conservat pels pescadors de la zona com un record dels arts més antics i que, precisament a l'actualitat, ja no s'utilitzen¹⁹⁵.

Per altra banda, en el cas de l' “art de port de reig”, era un tipus d'art d'arrossegament, semblant a un artet però més gros i fort, també molt característic d'aquesta vila costanera de l'Alt Empordà¹⁹⁶.

Quan ens referim a la pesca, normalment sempre la situem al mar i no posem tant d'èmfasi en pensar que també la de riu era rellevant en alguns pobles com per exemple podria ser Sant Pere Pescador. En aquest municipi el riu Fluvià es definia com a “riu mariner per a la supervivència”¹⁹⁷, i s'utilitzava per pescar-hi certs exemplars com ara angules. Cal tenir present, però, que aquest riu, com molts d'altres, no suposava convertir la pesca en un ofici més fàcil i no tant perillós, ans al contrari, també els rius van ser protagonistes d'innombrables inundacions que comportaven problemes greus i pèrdues devastadores a les famílies que hi vivien a prop; “ja ho diu ben clar la saviesa ancestral: *El foc té aturador, que l'aigua no!*”¹⁹⁸.

¹⁹⁴ *Ibíd.*, p.40.

¹⁹⁵ Lollam i Loiro, *Pesojs; Dos arts que feren història*, El Port de la Selva, 1995, p.13.

¹⁹⁶ *Ibíd.*, p.20.

¹⁹⁷ *Ibíd.*, p.48.

¹⁹⁸ *Ibíd.*

Fig. 18. Barris, Josep M.; Falgueras, Joan; Santaló, Jaume; *Roses 1875-1975. Del model comercial a la revolució turística*. Ajuntament de Roses, Roses, 2001, p.29.

Un dia de pesca, i sobretot depenent del context que s'estigués vivint en aquell moment, moltes persones dels pobles podien acostar-se fins a la platja per ajudar els pescadors en qualsevol de les tasques que formaven part de tot el procés d'una jornada laboral¹⁹⁹. Després d'ajudar, per exemple, remuntant embarcacions o plegant xarxes, com a la imatge 18, els patrons tenien l'obligació de pagar amb peix a aquestes persones que els hi havia donat un cop de mà; això és el que s'anomenarà la part²⁰⁰.

Els pescadors, quan sortien a la mar, havien de sobreviure de totes les maneres possibles tenint en compte les llargues jornades de pesca damunt l'embarcació i sense poder tornar a casa, com en altres oficis, per poder fer l'àpat reglamentari i tornar a la feina²⁰¹. Així doncs, saber cuinar i preparar aliments a bord de la barca era una de les tasques de cada dia quan es feien a la mar. Allà preparaven tota mena de plats i no només utilitzant, òbviament, el peix pescat, sinó també afegint altres ingredients que fessin d'acompanyament a l'aliment principal i que ajudessin a passar la gana i sobretot a donar-los forces per les hores que quedaven per davant fins a acabar la jornada.

Quan es sortia a pescar era molt important tenir localitzats els caladors i les senyes que indicaven la seva posició. Els caladors eren les zones on concretament es dirigien els pescadors

¹⁹⁹ Baca, Juli; "Memòries de pesca amb Ton Castañer". Blanda, núm. 18, 2015, pp.110-117.

²⁰⁰ *Ibíd*, p.38.

²⁰¹ Montero Llerandi, José Manuel; *Op. Cit.*, p.65.

perquè sabien que, amb sort, hi podrien aconseguir pesques abundants. Les senyes els ajudaven i guiaven per aconseguir arribar a la zona que es buscava i així aconseguir calar fins que els peixos s'anessin adherint a les xarxes i d'allà ja no en poguessin sortir; “servien per pesqueres properes a la costa, com el palangre i la llagosta, i es basaven en punts geogràfics com muntanyes, puigs, caps, roques i illots...o en construccions bastides pels habitants d'aquestes terres com ermites, torres, masos...sempre visibles en embarcacions que costejaven. La senya naixia un cop tenies ben ubicat el calador i, si aquest et satisfia i volies tornar-hi, llavors se l'havia de batejar i situar.

No hi havia cap dubte: primer era el calador, després la senya. (...) Només feia falta aixecar el cap, fixar la vista i trobar dues línies que des d'en terra en tallessin just damunt del calador, com dos rajos eixint des de punts concrets i immòbils, per acabar signant una creu damunt del secret. I és que les senyes ens recorden una harmònica conjunció d'estels i planetes, perquè només des del calador desitjat i retornat es retrobaran les senyes alineades.

Això sí, tot bon pescador sabia que les senyes no hi eren sempre, que s'amagaven quan es feia de nit i tornaven a sortir a l'alba, o es guardaven en dies de boira baixa, de calitja i de mal temps (...)”²⁰².

Les dones eren les encarregades, pràcticament en exclusiva, de remendar les xarxes i d'ajudar als seus marits en totes aquelles tasques que fossin necessàries per a sortir a la mar dia a dia i, principalment, per cuidar del material i els estris per poder pescar. La majoria de les famílies de pescadors no destacaven, precisament, per poder invertir diners sense límits en l'ofici i per tant s'havia de tenir cura de tot aquell material que es volgués utilitzar perquè durés el major temps possible i no se n'hagués de comprar de nou de manera constant.

Els ports de Roses i de Palamós eren aquells on en una certa època del segle XX, s'hi van establir més barques d'arrossegament. Destacaven per tenir molta capacitat i per tant molts pescadors, també d'altres poblacions costaneres, hi arribaven per calar i pescar²⁰³.

La perillositat de l'ofici destacava pel propi medi hostil on els pescadors actuaven dia a dia: el mar. Un mar afectat per temporals, que podia estar en calma i de cop i volta, sobtadament, transformar-se en un mar que t'engolia i del qual no et podies escapar. És en aquesta direcció on destaquen creences que els pescadors de la Costa Brava han mantingut per fer front a aquestes vicissituds i per guarir-se dels mals que podia comportar la mar. “La mortalitat en mar, fins que no hi varen haver motors a les barques, era molt elevada. La precarietat i la fragilitat de les condicions de treball en un medi a voltes imprevisible i hostil

²⁰²*Ibíd*, p.76.

²⁰³Barral, Carlos; *Pel car de fora. Catalunya des del mar*, Edicions Destino i Edicions 62, Barcelona, 1982, p.250.

provocava una gran quantitat de naufragis”²⁰⁴. L’expertesa o els anys en què un pescador s’havia dedicat a la mar no ajudaven a poder-se salvar en moltes ocasions i la pèrdua de membres diversos de la família era un fet que es podia trobar a l’ordre del dia, sobretot quan apareixia sobtadament un temporal que ho capgirava tot. Vents, remolins, mànigues d’aigua, els corrents marins...qualsevol canvi o element meteorològic, quan encara els vaixells anaven a vela la majoria, podia derivar en una mort assegurada. Amb l’entrada del motor, aquest fet es va apaivagar una mica, però els pescadors tampoc podien confiar que davant la naturalesa la modernitat de la tècnica els podia salvar i mantenir a resguard eternament.

Les creences a les quals ens referíem anteriorment es fonamenten en la religiositat o no dels pescadors: “barques amb noms de Mares de Déu, confraries que tenen nom de sants...però a l’hora de la veritat, cap capellà a bord. Poden beneir la barca del moll estant, però que mai trepitgin coberta. No és que els pescadors fossin ateus, o agnòstics, o una mica anticlericals”²⁰⁵. Tot i que alguns ho fossin, perquè evidentment cada persona tenia les seves pròpies creences, els pescadors es caracteritzaven per respectar molt els capellans, els frares i seguir els seus rituals. Estaven acostumats a resar el Pare Nostre sovint, se senyaven i invocaven a aquells sants que els poguessin ajudar i guarir dels mals i perills als quals s’exposaven sovint. Tots aquests rituals i sobretot el seu seguiment, eren propis d’èpoques com el context del segle XX on tots els aparells de localització i d’alerta de l’actualitat encara no existien, i “quan les barques sovint es tornaven fràgils joguines en mans de la mar, els patrons per força s’havien d’encomanar a forces superiors, i que, sobretot, la tripulació ho veiés. (...) Són anys on en la quotidianitat, en el dia a dia, s’hi barrejaven elements de religiositat amb d’altres de pura superstició, o com ells mateixos prefereixen anomenar: manies. Aquesta era una resposta defensiva, una demanda d’ajut per poder sobreviure a l’hostilitat del medi marí, on cada dia s’havien d’endinsar per poder aconseguir fer arribar a port o a la platja la captura. I així jornada rere jornada. Per això calia preservar la supervivència de l’embarcació i de la seva tripulació. Segur que tot podia servir, i per això es barrejaven supersticions amb simbolisme cristià. On no arribaven els sants i verges, altres cultes que venien de la nit dels temps segur que ajudaven”²⁰⁶.

Arrel d’això, seran sants com Sant Pere, Sant Telm i a mitjans del segle XX la Mare de Déu del Carme²⁰⁷, als quals es retransmeten festivitats o processons perquè els pescadors veien en ells la protecció que necessitaven per fer-se a la mar diàriament²⁰⁸.

²⁰⁴*Ibid.*, p.96.

²⁰⁵*Ibid.*, p.107.

²⁰⁶*Ibid.*

²⁰⁷Teodoro Sadurní, Manel; *Op. Cit.*, pp.108-109.

²⁰⁸Serrano, Alexis; *Vilassar de Mar desaapregut*, Efadós, El Papiol, 2018, p.35.

Una de les últimes característiques relacionades amb els pescadors de la Costa Brava i que es concreten en ells directament és el fet que en moltes poblacions costaneres, amb l'arribada del turisme, es van dedicar també a passejar turistes amb les seves barques per la zona com si es tractés de "visites guiades" que a l'actualitat es porten a terme. Cal assenyalar que aquesta irrupció de persones provinents d'altres països culturalment molt diferents a l'Espanya i, consegüentment, a la Catalunya de l'època, va significar per aquestes viles marineres petites i amb uns trets molt marcats que, de cop i volta, es trenqués el seu paisatge i la seva rutina diària i que, a poc a poc, la pesca que havien viscut i experimentat tota la vida comencés un retrocés reiterat que va deixar pas a aquest turisme de masses que es perllongà fins als nostres dies.

Fig. 19. Boix, Lurdes; Badias, Jaume; *Històries de pescadors de la Costa Brava*. Gavarres i Ajuntament de l'Escala, Cassà de la Selva, 2018, p.121.

En aquesta imatge s'observen diferents generacions d'una família que, provinents de l'Escala, "anaven a fer tenda", és a dir, canviaven de població per poder guanyar-se la vida pescant i s'organitzaven en tendes com la que s'observa en últim pla. Quan el peix escassejava en una població, era habitual que es fessin canvis de localitat per seguir treballant.

4.1. Les barraques de pescadors a la Costa Brava

“En l’imaginari col·lectiu no hi ha, potser, imatge més idíl·lica que una antiga barraca de pescadors al peu d’una cala solitària amb una barqueta avarada. Certament, no és un mal lloc per gaudir d’unes vacances. I és que aquest tipus d’arquitectura popular marinera, en forma de barraques i botigues de pescadors escampades per la costa, és probablement la més coneguda i valorada socialment. Te prou potència per evocar formes de vida tranquil·les en harmonia amb el medi, espais on sojornar i viure en pau (...).

Les barraques neixien com a resultat d’una necessitat de la gent de mar: disposar d’un espai logístic on i des d’on desenvolupar l’activitat econòmica. Gran part de les barraques o botigues litorals eren espais polivalents i multifuncionals, com la que es veu a la imatge 20. Eren varadors on endreçar la barca, alhora que magatzems, cellers, salins, tenyidors, tallers, botigues i habitatges de pescadors i mariners. La riquesa d’eines, ormeigs, vitualles, mercaderies, mobles i estris de la llar que es troben als inventaris d’aquestes construccions, tot barrejat, ens indica, en resum, la centralitat de la barraca per a la vida de la gent de mar. De forma estacional o permanent, allà hi passaven bona part de la seva existència”²⁰⁹.

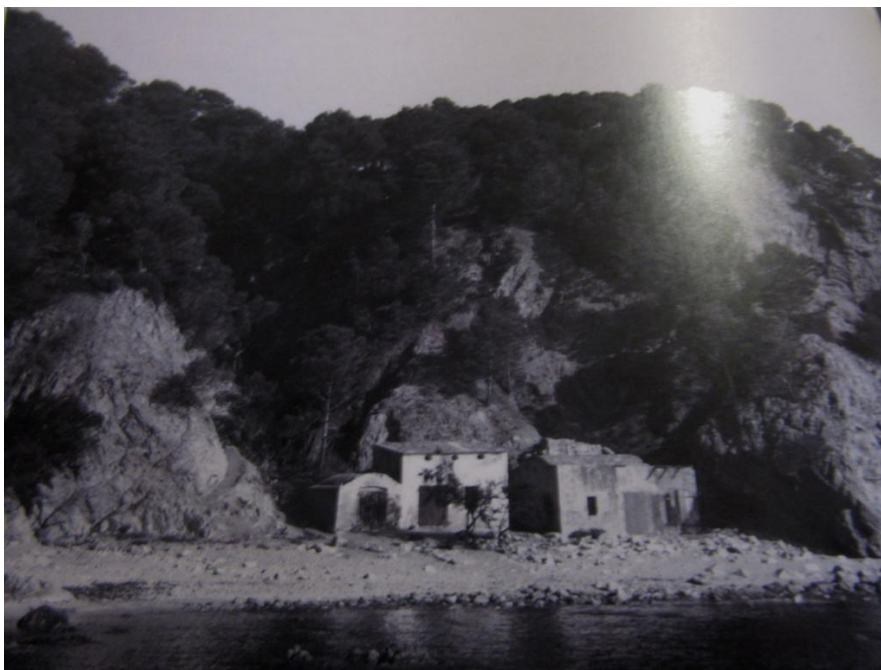

Fig. 20. Turró i Anguila, Jordi; *Les barraques de pescadors a la Costa Brava*; Fundació Ernest Morat, 2013, p.114.

²⁰⁹Turró i Anguila, Jordi; *Les barraques de pescadors a la Costa Brava*; Fundació Ernest Morat, 2013, p.5.

Amb aquesta introducció i primera definició, es concep la idea de la barraca de pescadors com un espai on ells i les seves famílies conviuen i alhora desenvolupaven les tasques pròpies de l'ofici. Ser pescador representava dedicar-se a la pesca, però, més enllà d'això, suposava ser i viure d'una manera determinada, d'esquena a la terra (o a la vila) que convertia al pescador i a les persones del seu voltant en diferents i úniques i que les envoltava d'una imatge o una aura bucòlica i romàntica que encara és present a l'actualitat.

Així doncs, la gent de mar necessitava uns espais a través dels quals desenvolupar el seu ofici de la manera més còmode possible. No eren només el que podríem qualificar com el refugi dels pescadors i una zona de treball i emmagatzematge sinó que també es van convertir en l'espai que els donava la oportunitat de socialitzar, el lloc de trobades o d'esbarjo entre ells i, en definitiva, de les classes més humils. A nivell cultural, es pot afirmar que també es van convertir en aquella zona a través de la qual podien mostrar el que es coneix com la veritable gastronomia i música popular marinera²¹⁰.

Actualment, algunes de les barraques que fa uns anys encara s'havien inventariat han desaparegut ja que, arrel de l'entrada del turisme ja des de mitjans del segle XX, la transformació del litoral català ha patit també la destrucció i eliminació d'algunes de les barraques que encara resten dempeus com la que s'observa en la imatge següent, la 21.

Fig. 21. Turró i Anguila, Jordi; *Les barraques de pescadors a la Costa Brava*; Fundació Ernest Morat, 2013, p.4.

²¹⁰ *Ibíd*, p.8.

En moltes ocasions, quan es fa referència al terme “barraca” se l’ha anomenat o confós com a “botiga”. Arnald Plujà, en el seu estudi toponímic, etimològic i geogràfic del cap de Creus, va fer-ne una distinció el més acurada possible per sortir de dubtes. Per ell, “la barraca és un refugi comunal de pescadors amb disposició d’estris de cuina per a una estada temporal en cas de mal temps o bé durant el període d’una pesca determinada, com llagostes o bonítols”; la botiga, per contra “és un refugi o magatzem per guardar estris de pesca, amb el mateix ús i finalitat d’una barraca, però amb dret de propietat individual i de transferència”²¹¹. El concepte barraca, per Plujà, ja implicava l’ús comunitari de l’espai que sumava les funcions de refugi i magatzem com a úniques i principals de la construcció.

Abans de portar a terme la construcció d’una barraca era imprescindible escollir bé la cala. Com a requisits que es tenien en compte destacaven que havia d’estar protegida dels vents que dominaven cada indret i la zona on es situés havia de gaudir d’una font d’aigua dolça per proveir d’aigua potable la barraca. Quan aquesta no hi era però la localització era bona, s’excavava un pou darrere la barraca perquè l’aigua hi arribés²¹².

Respecte les seves funcions, que de manera rotunda ajudaven al màxim al funcionament de la vida diària dels pescadors, el seu caràcter polivalent facilitava la feina per totes les persones que hi participaven. Una primera funció important a destacar era la de donar refugi i aixopluc als pescadors i a totes les persones que els acompanyaven.

Una segona funció dirigia la mirada cap al fet de tenir prop del mar un espai per a treballar i també per a emmagatzemar tots els estris, materials, ormeigs de pesca o xarxes²¹³ i, fins i tot, podia servir per guardar i preparar el peix que es pescava fins a subhastar-lo o vendre’l al mercat. També eren espais on arreglar barques i on es preparaven els salaons de peix. Quan la barraca era prop d’una vinya, tenint en compte la dualitat camp - mar, per tant agricultura - pesca, s’utilitzaven també per premsar vi i com a celler per guardar les bótes; en d’altres, fins i tot, en unes èpoques determinades s’hi havien emmagatzemat les mercaderies que transportaven els vaixells de cabotatge.

Una nova funció i no menys important, ans al contrari, tot i que pugui semblar molt òbvia, era quan aquest espai es preparava per a convertir-se en un habitatge mentre durava la campanya de la pesca. Si parlem d’aquells pobles que estaven més allunyats de la primera línia de mar, les barraques els servien com a espai per a guardar-hi la barca mentre ells tornaven a la seva residència habitual sense necessitat d’endur-se i carregar amb tots els ormeigs i estris de pesca.

²¹¹ *Ibid.*, p.13.

²¹² *Ibid.*, p.30.

²¹³ Lacol, cooperativa d’arquitectes; *Vilassar de Mar fabril. Història i patrimoni industrial*. Pagès Editors, Lleida, 2018, p.38.

Curiosament, les barraques també s'havien utilitzat en algun moment com aquelles zones que funcionaven com a caladors, és a dir, la construcció de la barraca significava una marca que podia determinar i donar informació sobre a quina zona hi havia un calador destacat i per tant on es podia anar a pescar per aconseguir una bona i abundant pesca.

Una última funció que potser passa una mica desapercebuda però que és igual d'important a destacar és que en algunes època determinades sobretot durant el segle XX, després de la Primera Guerra Mundial i de la Guerra Civil, aquestes barraques van servir com a suport i amagatall del contraban. El fet que els contrabandistes coneguessin de primera mà el relleu o l'orografia de la Costa Brava comportava que sabessin on estaven situades aquestes barraques i que a més, deixessin les seves mercaderies ben a recés de les autoritats.

Des de la perspectiva de l'oci i l'esbarjo, "l'escriptor Baldiri Ferrer escrivia que l'ideal de vida lliure i salvatge ha estat sempre el somni de l'home empordanès de tota la vida. Mentre l'Empordà restà apartat del món i la seva gent visqué al marge del temps, aquest ideal no deixà mai de ser un somni fugisser que s'esvaïa arran de les preocupacions quotidianes"²¹⁴.

Quin va ser el punt d'inflexió o moment de canvi? Precisament va venir donat també des de la vessant econòmica i l'explotació de la indústria del suro. La manera de treballar de la indústria, uns horaris concrets, un ordre diferent al de com havia viscut la societat fins aquell moment, basada concretament en l'agricultura, suposava que davant d'aquestes persones s'obria un nou món de descans, repòs o diversió davant dels seus ulls desconegut fins el moment.

No només van ser els tapers els que van imposar aquesta nova cultura de l'oci²¹⁵, sinó que a ells els van seguir persones de diners i amb un poder adquisitiu elevat, hisendats o pagesos acomodats, per tant els que no havien de treballar com a jornalers llargues jornades interminables a la terra. Aquests assenten una nova modalitat d'esbarjo arran de mar, "una forma de lleure nova que concebia el mar, la pesca i la barraca com a tres elements units i indestriables"²¹⁶.

En aquelles zones on, per exemple, la indústria havia passat ja per davant de la pesca i aquesta havia iniciat una davallada o el nombre de persones que s'hi dedicaven havia disminuït, les barraques van passar a ser propietat d'algunes famílies benestants o d'altres van ser compartides entre diverses famílies. En elles, els homes cuinaven mentre les dones cuidaven de les criatures; quan el dinar s'havia acabat hi podien fer una becaina i estirar el dia fins que decidien recollir-ho tot i tornar a les seves residències oficials.

A més a més, també hi havia aquelles famílies més modestes o humils que també compartien aquestes barraques on hi seguien guardant alguna barca i fins i tot alguns ormeigs de

²¹⁴ *Ibíd*, p.21.

²¹⁵ Turró i Anguila, Jordi; "Les havaneres, cants de mar i de tapers". Caramella, núm.17, 2007, p.60.

²¹⁶ *Ibíd*, p.21.

pesca. Les barraques, però, en aquesta idea de socialització, no quedaven relegades únicament a les trobades de lleure, sinó que les reunions que s'hi podien fer moltes vegades també tenien per objectiu parlar de política o bé portar a terme reunions clandestines -i quin bon amagatall aquest per a realitzar-les- per organitzar moviments de protesta.²¹⁷

En conclusió, cal remarcar que des de finals del segle XIX fins a principis del XX, tenint en compte totes les funcions per les quals va transcórrer la barraca se'n preveia sempre l'ús comunitari per tal de ser compartit entre moltes persones i més d'una família.

²¹⁷ *Ibid*, p.24.

5. LA PESCA AL MARESME

Resseguint encara el litoral català però dirigint la mirada cap al sud, a la comarca del Maresme²¹⁸ el tipus de pesca que es produïa era també diversa. En algunes de les tècniques coincidia amb l'Alt o Baix Empordà i la Selva, mentre que també n'hi havia d'altres de diferents o canviants.

Cal esmentar, però, que el moment de sortir a pescar s'havia de produir amb tota la documentació en regla. Així, la barca necessitava un permís o llicència que es convertia en l'autorització que tenia el pescador per desenvolupar l'ofici. En aquest document hi figurava el nom de la barca, el foli o en el cas d'un vehicle, la seva matrícula, la data en què s'havia atorgat la llicència, el propietari de la barca, les mides d'aquesta, el nombre de tripulants que contenia, el nom del patró i dels remitgers i, finalment, el tipus de pesca –o tècnica- que aquesta barca feia normalment. És evident que amb el pas dels anys també es van introduir millores en aquest món que van facilitar -en alguns sentits- la mateixa feina com per exemple la substitució de la vela, sobretot en el cas de les barques més grosses que anaven gràcies a la força del vent, per el motor de benzina o de gasoil.

El tipus de pesca a la zona del Maresme es realitzava seguint un tipus o altre de tècnica o art de pesca. Els més utilitzats eren la pesca a bou, d'*arrastre* o arrossegament, l'art, l'artet o artó; la moruna o madrava petita; les nanses, el palangre, el palangró, el sardinal, la tranyina o mamparra, el tresmall, la vaca, el sonso, la petina, anar a batre, el volantí o la potera²¹⁹.

Quan les barques eren de les més grans sortien a pescar anant al bou, a la vaca, al palangre, al sardinal o a la tranyina²²⁰. En el cas del tresmall o al canyissat es podia sortir a pescar en una barca que no fos extremadament molt grossa. En el cas de les barques petites i llaguts s'hi englobarien la resta d'arts de pesca com ara l'artet, la mamparra, la *moruna* o madrava petita, les nanses, el palangró i el volantí²²¹.

Cal destacar que en relació amb quan se sortia a pescar, hi havia variacions segons quin era el tipus d'embarcació que s'utilitzava i, per tant, les dificultats que podia comportar una o altra. En el cas de la barca de vela, el tipus de pesca depenia directament de l'estació de l'any i sobretot de l'estat de la mar. Amb el pas a la barca de motor es va produir un canvi substancial ja que es podia sortir a pescar en qualsevol moment i utilitzant qualsevol art de pesca; tot depenia de la demanda d'un peix més que d'un altre, per tant del mercat.

²¹⁸Barral, Carlos; *Op. Cit.*, p.195.

²¹⁹Serrano, Alexis; *Op. Cit.*, p.28.

²²⁰Sauleda Parés, Pere; Sauleda Parés, Jordi; *La pesca i els pescadors*. El Sant Pol d'ahir i de sempre. Sant Pol de Mar, 2008, p. 79.

²²¹*Ibíd*, p.79.

Retornant als arts de pesca, és important definir cadascun dels tipus de pesca per obtenir una idea més clara de en què consistia cadascuna d'elles a la zona del Maresme.

El bou o arrossegament (conegut com a *arrastre*) consistia, i encara en l'actualitat s'utilitza amb aquest funcionament, en arrossegar una xarxa de grans dimensions pel fons del mar de manera que pot pescar una gran quantitat de peixos alhora i en un mateix calador. Si les barques eren a vela dues barques estiraven cadascun dels caps de les xarxes per tal d'arrossegar-la una vegada carregada de peix, es coneixien com a barques de bou²²², per aquest motiu la seva denominació també era aquesta. A més a més, era important que aquesta xarxa s'obrís al fons del mar; per aconseguir-ho s'ajudaven de suros que feien badar la xarxa. En el cas d'utilitzar-se aquesta tècnica amb una barca amb motor, només calia usar una única embarcació. Alguns dels peixos que podien arribar a pescar-se eren llucets, molls, popets, sèpies, sardina, cintes, mabres o llenguados, entre d'altres.

El sardinal²²³ consistia en una pesca més concreta en relació al tipus d'aliment que es volia aconseguir ja que s'adreçava al peix blau, a la sardina i al seitó. La xarxa es calava de dins cap a fora de manera que es podia agafar una quantitat molt gran de peix, ja que aquests exemplars en concret acostumen sempre a anar en moles²²⁴, és a dir en gran quantitat i junts.

En el cas de la tranyina, cal destacar, en primer lloc, que rebia noms diferents depenent del lloc on s'anava. Era coneguda com a *traïña* quan a inicis del segle XX es va implantar a Catalunya provinent del nord d'Espanya, concretament del Cantàbric. Posteriorment, es va catalanitzar amb el nom de traïnya i des d'aquí va evolucionar cap a la tranyina actual. Aquest tipus de pesca es portava a terme amb un llum que s'utilitzava per atraure els peixos. Mentre aquests estan distrets, la barca grossa feia un cercle i es calava la xarxa. A partir d'aquí, quan la xarxa estava prou estirada i havia fet un bon cercle s'estirava la corda perquè la xarxa es tanqués de baix convertint-se, així, en una bossa, d'aquesta manera s'aconseguia que el peix quedés atrapat i alhora, enlluernat. Aquest era un dels tipus de pesca que durant els anys 50 i 60 més s'havia utilitzat per la costa del Maresme. Les primeres embarcacions a fer servir aquest tipus de pesca eren barques petites o llaguts que anaven amb un ferro des d'on s'hi cremaven unes teies per donar llum. La tipologia d'espècies que més es pescaven eren els anomenats peixos de mola com ara les sardines, els verats o els seitons, entre d'altres²²⁵.

Del tresmall²²⁶ es diu que vol dir "tres malles" o, dit d'una altra manera, tres xarxes que es posen unides, l'una sobre l'altra, perquè els peixos s'hi vagin quedant atrapats. Depenent d'on es cali amb aquesta tècnica es poden aconseguir un tipus d'exemplars o uns altres. Per

²²²*Ibíd*, p.81.

²²³Serrano, Alexis; *Op. Cit.*, p.36.

²²⁴*Ibíd*, p.83.

²²⁵Teodoro Sadurní, Manel; *Op. Cit.*; pp.304-305.

²²⁶Muntanya i Martí, Maria Teresa; *Op. Cit.*, p.11.

exemple si la pesca es dur a terme en sorralls es pot pescar sépia, llenguado, aranyes o rogers, entre d'altres i fins que no s'aconsegueix poden passar ben bé unes tres hores, a la matinada. En canvi, si la cala es fa en les roques, la xarxa es deixa allà durant dos o tres dies. En aquests casos és quan altres espècies s'afegeixen a la pesca. Per exemple destaquen la llagosta, el llamàntol o les escòrpores, entre d'altres peixos de bona qualitat que, al cap i a la fi, són els que es paguen en el mercat.

En relació al palangre es poden diferenciar dos tipus de tècniques que es posen en funcionament. Destaca el palangre d'estesa o de penjar. En el primer cas, s'estén una corda al fons del mar i en el segon el palangre es llença al mar amb un plom o pes en un extrem i un suro o gall a l'altre. D'aquesta manera el gall és localitzat a través de les senyes i es va recollint amb la corda a la vegada que el peix es va separant.

En el cas de la pesca a l'art, aquesta es feia des de terra després que s'hagués calat la xarxa des d'una barca. La corda dels costats de la xarxa s'utilitzava perquè les persones que estaven a la platja les anessin llevant, és a dir, traient de l'aigua i arrossegant cap a la sorra. Cal esmentar que amb aquest tipus de pesca el peix que s'extreia del mar tenia poc valor comparat amb altres. Aquí destaquen les llisses, els mabres, els llobarros petits o les sardinetes.

Si es fa referència a l'artó, en aquest cas s'agafa peix petit o de sorrall. És interessant comentar que va ser un sistema que es va prohibir perquè extreia del mar exemplars massa petits.

En el cas del canyissat, aquest sistema s'utilitzava exclusivament per pescar llisses. Amb la barca es feien voltes al voltant del banc de peix i alhora el tancava per sota; a dalt hi anava un altre encanyissat amb una altra xarxa que surava de manera horitzontal. Quan les llisses saltaven per escapar-se del cercle quedaven atrapades en el canyissat. Com a curiositat, és important comentar que aquest tipus de peix no era dels més apreciats gastronòmicament, i com que a la zona del Maresme era un dels que més es pescava, amb l'arribada dels primers turistes els hotels de la zona cuinaven en moltes ocasions aquest exemplar fent-lo passar per llobarros, que estaven més ben valorats.

Si es fa referència a anar al sonso, directament la pesca està dirigida cap a aquest tipus d'exemplar. L'art de pesca utilitzat és especial per a aquest tipus de peix. Directament des del sorrall es tira la xarxa quan s'avista una mola de peix. Antigament, es veia al sonso directament a través d'un mirall però amb el pas dels anys i l'evolució de la tecnologia es va passar a utilitzar el sonar ja que amb ell es podia detectar la mola de peix des de lluny.

Si focalitzem de nou el tipus de pesca en un exemplar concret, es pot fer referència a "anar a la petxina", ja que hi havia pescadors o embarcacions que estaven molt interessats en les petxines perquè es venien bé al mercat i per tant els pescadors podien guanyar uns diners extres.

Per aconseguir les petxines es llençava al fons del mar una gàbia oberta per un costat des d'on sortien unes punxes a mode de rasclet. A l'arrossegar les gàbies s'agafaven les petxines perquè s'anaven rasant des de les roques.

La nansa era una altra de les arts de pesca utilitzades. Amb aquesta tècnica s'aconseguien bons resultats perquè es caracteritza perquè no dona una feina excessiva i s'agafa peix del bo, depenent sempre d'on es cali la xarxa. Les nanses consisteixen en un tipus de trampes fetes de jonc que es fondejaven i es fixaven amb una pedra o un ferro al fons de l'aigua. Es localitzaven gràcies a un gall, suro o bandera, situat a la superfície de l'aigua que hi havia deixat com a punt d'ubicació. De quina manera hi aconseguia entrar el peix? A través de donar voltes a la nansa fins que s'hi ficava a dins per menjar-se l'esquer o per buscar l'ombra, fins i tot. Un cop a dins ja no sabia com sortir-ne. Normalment es calaven un dia determinat i es recollien l'endemà. Es podien arribar a pescar sépies, mabres o pops, entre d'altres.

És important tenir en compte que la pesca s'ha de considerar un ofici també desenvolupat a petita escala²²⁷. Per aquest motiu, destacava la pesca amb llagut, tractant-se d'aquella amb la que es podia aconseguir l'aliment per un àpat. Tot i ser minoritària, tot aquell que disposés d'una petita barca o fins i tot les famílies que s'hi dedicaven podien anar a pescar de manera reduïda per aconseguir el que els faltava per complementar l'aliment del seu dia²²⁸.

Cal destacar que a nivell del Maresme, en alguna localitat com per exemple Vilassar, van destacar també les almadraves²²⁹ que va utilitzar-se com a conseqüència de les nombroses espècies que vivien a les roques de les platges i que eren un pol d'atracció important per les tonyines. Amb la seva arribada, els pescadors van instal·lar aquests sistemes per a poder-les empresonar a través de xarxes que estaven ancorades al fons del mar. Després de ser encerclades eren caçades pels anomenats "madravers".

Considerant la dificultat de l'ofici resulta rellevant tenir en compte quin era l'aliment dels pescadors, sobretot quan en moltes ocasions se n'havien d'anar lluny i això suposava passar moltes hores i fins i tot dies, lluny de casa seva. Si el peix era un dels aliments bàsics i essencials en la dieta de la població de l'època, les persones que s'encarregaven de pescar-lo també necessitaven està proveïdes d'ell per aguantar les llargues i dures jornades laborals.

El seu menjar, òbviament, es realitzava dalt la barca i es podria parlar "d'una cuina pròpia, particular i diferenciada, d'una gastronomia de la gent del mar"²³⁰. A primera hora del matí, quan el pescador sortia a treballar i se n'anava cap a la platja s'enduïa amb ell un cistell on hi guardava l'esmorzar. En aquests casos, el pescador i els seus companys únicament sortien a

²²⁷ Arís, Núria; Garangou, Sònia; Piña, Joan; *L'Abans...* p.372.

²²⁸ "Sant Pol, un poble amb llarga i rica tradició de pescadors". *Ens: el nou santpolenc*, núm.12, 1995, p.3.

²²⁹ Serrano, Alexis; *Op. Cit.*, p.39.

²³⁰ *Ibíd*, p.95.

pescar durant unes hores però sabent que estarien de tornada a la tarda o al vespre, depenent del tipus de pesca que aconseguissin i del que s'haguessin d'allunyar del seu poble. Però, en d'altres ocasions, estarien uns quants dies fora de casa i en aquest moment entre tots els tripulants portaven a la barca els productes que necessitarien i un dels pescadors era el que s'encarregava de fer de cuiner i preparava els àpats per a tota la resta dels companys. Evidentment, no cal esmentar que la matèria prima era peix i/o tot allò que es recollís des de la mateixa barca.

Els plats que es cuinaven eren senzills i havien de servir per omplir l'estómac tenint en compte les llargues jornades laborals i l'esforç i desgast físic del que es caracteritzava l'ofici i que patien els pescadors. Alguns dels més típics i que abundaven eren les cassoles de fideus cuinades amb aranyes o sardines i l'arròs o les patates combinades amb escórpores, calamars o pops, entre d'altres. S'ha de tenir en compte que per l'època que s'està tractant i, fins i tot, els períodes precedents i posteriors els menjars estaven basats en els ingredients bàsics i que podien aconseguir-se de manera més ràpida i fàcil.

A l'hora de dinar, doncs, podríem pensar que a la barca es parava taula o els pescadors s'ubicaven d'alguna manera determinada per menjar. En els casos en què l'embarcació era de les grans i per tant, en formaven part sis o set tripulants, no es parava taula i tothom menjava directament de l'olla o d'un gibrell on s'abocava el que s'havia cuinat amb una cullera; majoritàriament es parlava del menjar de "ranxo" i s'utilitzava aquest cobert perquè era la manera més senzilla i ràpida de poder menjar directament del mateix recipient que la resta dels companys.

Com a curiositat, és important destacar que arrel dels coneixements i la tradició culinària que els pescadors van assentar, a dia d'avui s'han recuperat bona part d'aquestes receptes fins a convertir-se en plats molt ben valorats en restaurants diversos i fins i tot d'alta categoria.

SEGONA PART. PERSPECTIVA SOCIAL I POLÍTICA

La segona part d'aquesta investigació té per objectiu centrar la seva mirada en els autèntics protagonistes de l'ofici: els pescadors. A través del context polític, social i econòmic que es viurà durant els anys trenta i del pas d'una República a la Guerra Civil s'analitzaran els dos sindicats majoritaris i definits a Catalunya, CNT i UGT, per copsar de quina manera van endinsar-se en l'ideari dels pescadors i fins a quin punt aquests van participar de les seves idees i de la seva forma de fer la revolució.

1.CONTEXT POLÍTIC I SINDICAL A LA DÈCADA DELS ANYS TRENTA

En una entrevista publicada al diari digital *Crític*, Enric Ucelay-Da Cal feia referència a l'equívoc històric que a Catalunya la CNT havia gaudit de molt més pes que la UGT i que aquest havia quedat relegat a la resta d'Espanya. Feia esment al fet que, tot i la rellevància i suport a l'anarquisme, la UGT havia gaudit d'un recolzament majoritari al port de Barcelona, dada esmentada en la introducció a aquest estudi²³¹. A partir d'aquest model i del context dels anys trenta s'enfocarà la mirada en com els pescadors -si és que ho van fer- i per què es van situar a favor d'un o altre sindicat i si van participar en el desenvolupament de la revolució que s'iniciarà amb l'esclat de la Guerra Civil.

1.1.Segona República i Guerra Civil

Per a aconseguir una relació dels fets ben argumentada i interpretada, és necessari que centrem el principi de la investigació en els dos sindicats que intervenen en les transformacions i les lluites socials a la dècada dels anys trenta²³². El motiu és emmarcar el seu origen, quan i on apareixen i sobre quines bases es fonamenten per poder analitzar quines van ser les causes per les quals els pescadors se'n van separar i no van sindicar-se en cap de les dues organitzacions, subratllem, de forma majoritària. Aquesta és la hipòtesi que vol demostrar la present investigació juntament amb els factors o característiques pròpies de l'ofici i d'aquestes persones que fan que s'allunyin de les formes organitzatives burocràtiques. Abans de fer-ho a continuació

²³¹ Entrevista realitzada el 27 de novembre del 2018 i publicada al diari digital *Crític*.
<https://www.elcritic.cat/entrevistes/enric-ucelay-da-cal-lelement-llibertari-no-es-un-veri-que-porten-els-murcians-forma-part-de-la-tradicio-catalana-12008>

²³²Riquer i Permanyer, Borja de; *Aproximació al paper de les forces polítiques i sindicals*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1988, pp.83-98.

presentarem un seguit de preguntes d'anàlisi i tesis que ens porten a argumentar els fets cap a aquest camí.

Abans d'entrar plenament en la reflexió sobre els sindicats majoritaris durant els anys 30, cal realitzar una referència al context polític i social de l'època per poder entendre de més a prop els motius que van provocar l'adveniment de la Segona República i, sobretot, el posterior esclat de la Guerra Civil²³³.

El 12 d'abril del 1931 es van celebrar unes eleccions municipals a tot Espanya²³⁴ que van donar com a resultat la victòria als partits republicanosocialistes; en el cas de Catalunya, paral·lelament el partit vencedor va ser ERC (Esquerra Republicana de Catalunya). D'ençà d'aleshores, Alfons XIII abandonarà Espanya com a mostra de la derrota d'una monarquia²³⁵ i la dictadura de Primo de Rivera, que no van saber acabar amb les precàries condicions de la població ni imposar un equilibri i pau al territori, i naixerà una república amb l'objectiu d'aportar més drets i llibertats per a la població, principalment igualtat, i modernitzar un territori que encara restava molt endarrerit en comparació a molts altres països europeus.

Així doncs, la nova República portarà a terme la redacció d'una constitució que es definirà per un marcat caràcter democràtic i progressista, basat en la sobirania popular i una divisió total dels poders legislatiu, executiu i judicial, i amb una àmplia declaració de drets i llibertats. A més a més, d'entre els molts debats que a partir d'aquell moment es podran produir en destacarà un per damunt dels altres: legalitzar el dret de vot per a les dones.

A nivell de Catalunya, aquest context òptim per a la discussió d'idees s'aprofitarà per presentar a Madrid un projecte d'estatut, conegut com l'estatut de Núria²³⁶ per intentar recuperar bona part de l'autonomia o del poder de decisió del qual segles enrere havia gaudit Catalunya i que havia quedat manllevat i arrasat arrel de la victòria borbònica en la Guerra de Successió.

La Segona República s'iniciarà amb l'anomenat bienni d'esquerres o progressista des del 1931 fins el 1933, l'època de més modernització i més drets del període republicà²³⁷. En aquesta etapa es lluitarà de nou per aconseguir una jornada laboral de 8 hores com a màxim i, a més a més, entrarà en vigor la llei de la reforma agrària l'any 1932, sumada a la creació de l'Institut de la Reforma Agrària. L'objectiu d'aquestes reformes eren millorar l'ocupació en el camp, aconseguir que totes les terres fossin sembrades perquè la població accedís més fàcilment a una alimentació i, per tant, s'havien de portar a terme aquelles expropiacions de terres no

²³³ Villagrasa, Fèlix; *La Segona República Espanyola i la Guerra Civil (1931-1939)*. L'Agrícola, Vilafranca del Penedès, 2013.

²³⁴ Duarte, Àngel; *Op. Cit.*, p.195.

²³⁵ Preston, Paul; *Un poble traït. Corrupció, incompetència política i divisió social*, Base, Barcelona, 2019, p.309.

²³⁶ *Ibíd*, p.214.

²³⁷ Preston, Paul; *La Guerra Civil espanyola*, Base, Barcelona, 2006, p.55.

conreades que fossin necessàries per aconseguir la millora de l'economia i l'alimentació a nivell d'Espanya.

D'altres mesures que es posaran en funcionament, faran referència a la religió, per la qual cosa predominarà el laïcisme a Espanya i l'Església perdrà una part del poder i rellevància de la qual havia gaudit fins aquell moment i apareixerà també la llei de congregacions per reduir o limitar el nombre de possessions dels ordes religiosos.

A nivell dels militars, es redactarà la llei del retir de l'oficialitat²³⁸ i des del punt de vista estatal es procedirà a la descentralització de l'estat des del punt de vista de les tres nacionalitats històriques i per tal d'atorgar-los una certa autonomia: Catalunya, el País Basc i Galícia.

Una de les grans reformes que es produiran en aquest moment juntament amb l'agrícola, serà l'educativa ja que s'iniciarà una profunda transformació de l'ensenyament per fer arribar les escoles i l'educació a tothom, deixant de banda el seu rang social i sobretot sense tenir en compte en quines àrees vivien, ja que una part destacada de la societat espanyola viu en zones rurals i des d'aquí es feia més difícil poder accedir a una educació diària i normalitzada.

Si a nivell estatal s'elaboren i es posen en funcionament totes aquestes mesures, la Generalitat de Catalunya²³⁹ respondrà a aquesta proposta i les continuarà per transformar també el territori en una Catalunya moderna i avançada al seu temps.

Passats dos anys de l'inici de la República, el 1933 els resultats d'unes noves eleccions porten al poder als partits de caire més conservador. Per aquest motiu s'enceta l'anomenat bienni conservador que acabarà el 1936, pocs mesos abans de l'esclat de la Guerra Civil. Aquesta etapa va significar un retrocés²⁴⁰ per a la república considerant totes les propostes i millores que estaven en funcionament i que necessitaven també d'un termini més ampli per a obtenir els resultats esperats. Totes les mesures van ser frenades o bé s'hi van invertir molts menys diners dels que en el primer bienni s'hi havien destinat per aconseguir impulsar-les i fer que tiressin endavant.

Aquesta etapa va provocar un enfrontament important amb la Generalitat de Catalunya quan l'aleshores president Lluís Companys va decidir continuar amb les mesures que s'havien iniciat el 1931 i no fer cas a les advertències del nou govern conservador espanyol. Aquestes disputes seran conegudes com els fets d'octubre del 1934²⁴¹.

En l'última etapa republicana que s'iniciarà el febrer del 1936 i finalitzarà el juliol del mateix any amb el cop d'estat s'intentaran restablir les mesures de la primera etapa i retornar als

²³⁸Preston, Paul; *Un poble traït...*p.324.

²³⁹Risques, Manel (dir.); Duarte, Àngel; De Riquer, Borja; Roig Rosich, Josep M.; *Op. Cit.*, p.293.

²⁴⁰Preston, Paul; *Op. Cit.*, p.87.

²⁴¹*Ibid*, p.300.

nivells d'inversió i posada en pràctica que es van produir del 1931 al 1936²⁴²; tanmateix aquest intent per salvar la República i respondre a les necessitats i exigències de la població i de la classe alta no va tenir prou temps per aconseguir-ho ja que el 17 de juliol del 1936 es portaria a terme la insurrecció militar des del Marroc que donaria pas a la Guerra Civil.

El cop d'estat²⁴³ produït i que encetaria una guerra que acabaria el 1939 amb la victòria dels nacionals, posteriorment coneguts com a franquistes, es va convertir en un atac perpetu i autoritari contra un règim polític que havia estat escollit democràticament per la majoria de la població espanyola, la República²⁴⁴. El mateix historiador Claudio Sánchez Albornoz afirmava que “amb l'adveniment del franquisme s'havia tancat un segle, una època en què, mitjançant diverses estratègies, s'hauria assajat l'edificació d'un estat liberal i la seva posterior adequació democràtica”²⁴⁵. Tot i l'intent de portar a terme un cop ràpid i aconseguir el control immediat de les principals ciutats espanyoles i, per tant, el comandament del govern, les coses van canviar perquè es va aconseguir frenar aquest aixecament militar²⁴⁶, tot i la tardana reacció del govern de la República que no esperava que els esdeveniments prenguessin aquest camí.

Així doncs, una primera mesura que pren la Generalitat de Catalunya serà lliurar armes als sindicats i als partits del Front Popular, l'última etapa de la República, per enfrontar-se als insurrectes. Entre elles destacaven anarquistes, comunistes, republicans o socialistes, entre d'altres. A partir d'aquest moment i observant com el cop s'ha pogut frenar però s'ha iniciat una guerra fratricida²⁴⁷, seran altres les mesures que es posaran en funcionament a nivell local quan els anarquistes sindicats en la CNT es convertiran en la pedra angular de la organització a l'inici del conflicte. Així, i pel concepte en el qual s'emmarca la present investigació la CNT liderarà el procés de col·lectivitzacions²⁴⁸ abans que la Generalitat les oficialitzi i en prengui el comandament. Aquestes estaran adreçades sobretot a les terres agrícoles i a la indústria i en elles es basarà l'economia de guerra que convertirà els obrers de les indústries i els pagesos en els encarregats de gestionar fàbriques i camps a partir d'aquest moment.

Per resumir, “(...) com afirmen molts historiadors, la nostra Guerra Civil no es pot reduir a una simple confrontació entre dos bàndols, els demòcrates i els feixistes, sinó que va obeir a causes molt més complexes i enrevessades, provinents de problemes endèmics que s'allargassaven a tot l'Estat des de feia molts anys i que van arrossegar també Catalunya. La República, proclamada el 1931, tenia dos socis incòmodes, els anarquistes i els comunistes, que

²⁴²*Ibid*, p.304.

²⁴³*Ibid*, p.317.

²⁴⁴Saborido, Jorge y Saborido, Mercedes; *La Guerra Civil española*. Dastin, Madrid, 2006.

²⁴⁵Duarte, Àngel; *Op. Cit.*, p.233.

²⁴⁶Preston, Paul; *Un poble traït...*, p.415.

²⁴⁷Preston, Paul; *Op. Cit.*, p.115.

²⁴⁸Risques, Manel (dir.); Duarte, Àngel; De Riquer, Borja; Roig Rosich, Josep M; *Op. Cit.*, p.329.

en desconfiaven perquè la consideraven una república burgesa, a l'estil de les democràcies occidentals, quan el que pretenien els anarquistes era la revolució llibertària, i els comunistes, la implantació de la dictadura del proletariat. Els anarcosindicalistes estaven agrupats principalment entorn del sindicat Confederació Nacional del Treball (CNT), però el 1927 es va fundar la Federació Anarquista Ibèrica (FAI), una organització radical destinada a vetllar per la puresa dels principis àcrates, que esdevingué molt influent sobre la CNT. La principal formació comunista del país era el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). A causa de la diferència dels seus objectius, anarquistes i comunistes estaven enfrontats²⁴⁹.

A partir d'aquí podem copsar quina és la situació de la CNT i de la UGT en el conflicte i quina relació, si és que la tenien, es va produir amb el sector pesquer.

Cal tenir en compte que la polarització²⁵⁰ de la societat a la qual s'havia arribat i els privilegis que uns volien mantenir²⁵¹ mentre les reivindicacions de les classes populars augmentaven van marcar un punt de no retorn en la història d'Espanya que va desembocar en un conflicte sagnant del qual a dia d'avui encara s'han de tancar moltes de les ferides obertes.

²⁴⁹De Pons Solà, Josep. *De la meva infantesa i de la guerra 1936/39 a Arenys de Mar*. Setembre del 2015, p. 7.

²⁵⁰Bolinaga, Íñigo; *Breve historia de la Guerra Civil española*. Nowtilus, Madrid, 2009, p.19.

²⁵¹Preston, Paul; *Op. Cit.*, p.31.

1.2. La CNT i la UGT i la seva relació amb els pescadors

Les línies anteriors han servit per evocar i presentar aquelles qüestions que em semblen més importants en aquests moments per tal d'explicar i justificar el o els motius pels quals la meua hipòtesi es basa en el fet que els pescadors mai van integrar-se de forma majoritària en cap dels dos sindicats principals dels anys trenta en el moment en què s'inicia l'anomenada revolució sindical tenint en compte que la seva relació en l'època que ens centrem era de lluita i confrontació: “enfront del binomi FAI - CNT, s'anava forjant el seu contrincant PSUC - UGT”²⁵². A partir d'ara i a través de fonts bibliogràfiques i dels nombrosos autors que s'han ocupat de les dinàmiques sindicals a Catalunya, pretenem presentar algunes característiques d'ambdós sindicats amb l'objectiu de veure el per què estaven tant lluny ideològicament del que representaven els pescadors o, mirat a l'inrevés, quines són aquelles característiques dels sindicats que fan que els pescadors no s'hi afiliïn.

Tanmateix cal destacar la concepció de sindicat que s'origina a l'inici del conflicte bèl·lic i que és un canvi respecte la idea que emanava d'aquestes organitzacions un temps abans. Tal i com afirma Pere Gabriel “el sindicalisme alterà fonamentalment i de forma ben substancial el seu tradicional paper reivindicatiu. El nou paper com a responsable i gestor d'una nova economia, pretesament col·lectivista, fou en realitat molt dependent i derivat de les exigències d'una economia de guerra, amb forces elements comuns a altres situacions històriques d'economia de guerra d'altres països, tant durant la primera com la segona guerra mundial. Les anàlisis sobre el sindicalisme i sobre la col·lectivització de l'economia al bàndol republicà no haurien d'ignorar el fet molt central i general de la violència i de la nova jerarquització social oberta pel conflicte armat. En aquest sentit la sindicalització no afectà només a l'economia i a la producció: fou una sindicalització de guerra, paral·lela i entrelligada amb la militarització i la violència que impregnà tota la societat”²⁵³. En aquest sentit, tal i com proposa un dels màxims experts sobre el tema, podem copsar com la idea de sindicat que es tenia en l'imaginari sobre l'estructura que per damunt de tot s'encarregava d'assegurar unes condicions de treball bones per als homes i les dones, enmig d'un context de guerra degut a la situació i a les noves prioritats que ha d'agafar. És clar que per a molts treballadors la sindicació correspondrà a poder lluitar per uns drets que com a persones han de ser igualitaris i justos per a tothom, però és evident que a causa del context de guerra i del canvi social que certs agents polítics volen

²⁵²Caminal, Miquel; *El PSUC i el POUM en els anys 30*. Seminari sobre la Guerra Civil i el franquisme a Catalunya, Barberà del Vallès, 1997. Editor Francesc Bonamusa, p.88.

²⁵³Gabriel, Pere; *Un sindicalisme de guerra: sindicats i col·lectivitzacions industrials i agràries a Catalunya, 1936-1939*. Seminari sobre la Guerra Civil i el franquisme a Catalunya, Barberà del Vallès, 1997. Editor Francesc Bonamusa, p.55.

produir aprofitant el marc establert, la funció de tots aquests sindicats mostra una altra cara que fins aquell moment era desconeguda. Pere Gabriel ens presenta unes organitzacions que treballen en un nou escenari polític i que han de fer front als canvis que la incipient economia de guerra ha provocat: les col·lectivitzacions. Aquestes accions, sobretot capitanejades pel sindicat anarquista de la CNT, suposaran una nova forma de treball però també de lluita i de canvi social davant un sistema que, sobretot centrat en els obrers, els oprimia i escapçava els drets als quals com a persones estaven també lligats. A més a més, hem de tenir en compte que en aquest canvi de mentalitat s'observa com "sí que existia un fort discurs sindicalista que aspirava clarament a la imposició del sindicat com a una forma d'articulació fonamental del món obrer i, més encara, una sindicalització de la societat"²⁵⁴.

Així doncs, s'ha de tenir en compte aquest canvi de registre dels sindicats i respecte a la relació que ocupaven els pescadors amb ells hem d'entendre que estarà basada en aquests dos àmbits completament interrelacionats entre ells -el polític i l'econòmic- tot i que durant la Guerra Civil el concepte divergeixi del significat que havia tingut fins aquell moment. Per observar i entendre totes aquestes idees exposades aquest relat comença fixant-nos en els dos sindicats que ens ocupen en el nostre estudi: la CNT i la UGT.

En primer lloc, per parlar de la CNT hem de buscar en el seu precedent *Solidaridad Obrera* que "neix l'any 1907 amb la finalitat de vincular les diferents societats de resistència existents -d'assistència i defensa- a fi d'enfortir el moviment obrer. Aquest propòsit s'acompanyava d'una voluntat apolítica afermada i de la determinació d'un objectiu general a llarg termini, com era aconseguir l'emancipació econòmica i social dels treballadors"²⁵⁵ tenint en compte, però, com ja es pot veure que estem parlant d'una independència entre un amo i les persones que té per sota si ho escenifiquem en el context de burgès - proletari, però quan anomenem els pescadors parlem en els mateixos termes? La resposta és no. Si bé en moltes localitats apareixen en les embarcacions els remitgers, que serien entesos com els treballadors en un altre ofici, la majoria dels pescadors estaven formats per membres de la seva mateixa família. Per tant, els diners que s'extreguin de les jornades de pesca ja es queden i/o es reparteixen entre les mateixes persones i és d'una manera minoritària que trobem una estricta relació patró - obrer senzillament també perquè el sou que s'aconsegueix després d'una jornada va "a la part" i si no es pot sortir a pescar tampoc es pot cobrar a final de mes. Per tant, és importantíssim destacar aquest punt perquè en l'ofici de pescadors no podem entendre el seu funcionament a partir de la idea de burgès - proletari amb un salari mensual i una jornada laboral; en el cas dels pescadors els sous que en poden extreure reben el nom "d'anar a la part".

²⁵⁴ *Ibíd*, p. 63.

²⁵⁵ Monjo, Anna; *Militants. Participació i democràcia a la CNT als anys trenta*, Laertes, Barcelona, 2003, pp.77-78.

Això vol dir que si durant un mes no es pot sortir a pescar, aquell pescador i la família en qüestió no cobraran.

Aleshores anem a la pregunta clau: per què els pescadors del litoral català no s'integraren de forma majoritària en el cenetisme -com tampoc amb la UGT tot i que s'hi aproximaven més- en comparació amb camperols o fins i tot obrers? Si els arguments anarquistes que observarem a continuació sobre el canvi social podien ajudar i millorar la quotidianitat de la societat, per què no hi trobem els pescadors com a part integrant de la mateixa? En una de les ponències del congrés de constitució de la CNT es qüestionava el “modo de alcanzar la asociación de todos los obreros de un mismo oficio y abolir el trabajo a destajo” i, en relació amb aquest tema, “¿cuál medio se cree más expedito para impedir que trabajen los menores de catorce años de ambos sexos?”²⁵⁶. En relació a les jornades laborals, una de les demandes per les quals volia treballar la CNT era, precisament, el tema dels horaris: “medio de conseguir la jornada de ocho horas - salario mínimo”²⁵⁷. Prenem aquests tres trets: produir de manera desmesurada, treball infantil i horari laboral. Com podem integrar els pescadors en aquests tres postulats? No hi ha cap manera per a poder-ho portar a terme. Els pescadors no podien produir al màxim nivell perquè senzillament hi havia molts dies en els quals no podien sortir a navegar degut al mal temps; quan parlem de treball infantil a les barques era el pa de cada dia trobar els nens de cada família que anessin a ajudar a pares, avis o oncles. Ells serien els hereus de les barques i els oficis i per tant els mamaven des de ben petits. En tercer lloc, quin horari laboral tenien si es passaven des de la matinada fins la tarda - vespre al mar? Pescar no era -ni és- fer funcionar una màquina d'on surten peixos sinó que calia arribar a la zona que es volia, esperar el temps necessari per a aconseguir el peix i tornar a casa, això sense tenir en compte que una tempesta els podia complicar molt aquest retorn. Fixem-nos, però, de forma curiosa que en el cas dels obrers dels estibadors del port de Barcelona la cosa es produeix a l'inrevés. Segons Jordi Ibarz “l'agitació obrera als anys 30 s'havia centrat sobretot en la consecució del torn rotatori de treball en la contractació obrera”²⁵⁸, de manera que no tota la gent relacionada amb el mar està aïllada del sindicat; només són els pescadors.

²⁵⁶ Congreso de constitución de la Confederación Nacional del Trabajo (CNT). Prólogo de José Peirats, Cuadernos Anagrama, Barcelona, p.38.

²⁵⁷ *Ibíd*, p.39.

²⁵⁸ Ibarz Gelabert, Jordi; *Treballant el silenci. Les relacions laborals dels estibadors del port de Barcelona durant el Primer Franquisme, 1939-1947*, MMB, Barcelona, 2004, p.9.

Qui eren, doncs, aquells que s'adherien al sindicat i per què?

“la militància destaca la penúria econòmica en què es troba la classe obrera en el primer terç del segle XX com un factor fonamental en les motivacions de la majoria obrera per afiliar-se. [...] L'elecció de la CNT com a central per sindicat-se es fonamentava, segons ells, en la capacitat que aquesta demostrava a l'hora de lluitar per aconseguir reivindicacions econòmiques que suposessin un canvi en les condicions de vida del proletariat”²⁵⁹.

Tanmateix, “en poques ocasions es comptabilitzen referències que expliquin l'adhesió a la CNT per raons ideològiques, per tant, que destaquin l'anarquisme com a element propiciador de l'afiliació sindical”²⁶⁰. Així doncs, observem com l'adhesió de treballadors respondrà a un aspecte més pràctic i d'instint de supervivència o benefici que no a unes idees polítiques ben afermades per lluitar contra les injustícies del patró o de l'estat; atenció, de treballadors que pateixin les injustícies del patró, no d'aquells que hagin nascut en un ofici com la pesca i coneguin que el mar funciona així i està obligat a seguir-lo i no a l'inrevés.

Una de les màximes que pretenia aconseguir la confederació sindical de la CNT, juntament amb l'associació de grups àcrates que fou la FAI, era que “els militants que impulsaven la reorganització sindical volien deixar clar que els propòsits de la CNT no es limitaven exclusivament a la lluita reivindicativa de caràcter econòmic i sindical. També l'organització podia prendre posició davant els problemes polítics i socials del país utilitzant els seus propis mitjans de lluita”²⁶¹. Per què els pescadors no apareixien amb aquesta connotació política? Per la informació extreta fins ara la meua conclusió és que les condicions de duresa de la seva feina estableixen que el seu objectiu és el pragmatisme de poder sobreviure als perills de la mar i subsistir; no tenen la intenció de canviar la societat perquè senzillament ells ja conviuen amb unes mesures o regles que no són les de la resta i la seva política es troba al mar.

Quan parlem del sindicat hi ha un altre tema d'interès que he volgut prendre per comparar-lo amb situacions que en alguna població es produeixen amb els pescadors. En moltes ocasions al llarg de la història s'han produït onades de persones que canviaven el seu lloc de residència per un altre per tal d'aconseguir un futur millor i una feina. Durant els anys 30 aquest procés de migració també es produeix i més si parlem d'indústries que es creen i que s'han d'omplir de treballadors. A Catalunya van ser diversos els municipis on van arribar immigrants d'altres poblacions per tal de treballar en la indústria, sector on el sindicat de la CNT hi tenia una incidència majoritària i des d'on edificava les seves bases.

²⁵⁹ Monjo, Anna; *Op. cit.*, p.314.

²⁶⁰ *Ibíd.*, p.315.

²⁶¹ *Ibíd.*, p.78.

En ciutats com Mataró [...] aquesta aflluència d'immigració no era molt elevada sinó que representava entre un 12% i un 13% respectivament²⁶². Però eren tot beneficis el fet d'engrandir les empreses amb personal provinent d'altres zones? Eulàlia Vega exposa en la seva obra que “bona part d'aquests immigrants que arribaven a Catalunya eren treballadors sense qualificació. Majoritàriament provenien del sector agrícola i entraven a treballar sense cap formació a la indústria. Per tant, ocupaven els llocs més baixos dins de l'esglaió social i els treballs més durs. Dins de la classe obrera considerada en conjunt, els treballadors immigrants representaven el sector més oprimat i també el més explotat. En les èpoques de crisi econòmica i atur forçós eren mirats amb recel pels treballadors autòctons, ja que representaven una competència real i acceptaven treballs amb salaris més baixos que els estipulats en els convenis. Els immigrants tenien també una pobra formació cultural, molts d'ells justament sabien llegir i hi havia també un alt percentatge d'analfabetisme entre ells, i encara més gran entre les dones immigrants. Hem de tenir present totes aquestes característiques ja que configuren necessàriament la composició de la classe obrera a Catalunya. També plantejaven a nivell social una problemàtica nova: la integració i formació cultural i professional dels nouvinguts, l'aglomeració dels immigrants en els barris obrers, les condicions de vida i d'habitable dels barris suburbials de les ciutats, entre altres qüestions”²⁶³.

És important assenyalar la concepció que es tenia d'aquests immigrants a més a més de les dades de la realitat de l'època quant al seu nivell d'estudis i l'actitud de supervivència i pragmatisme, que prenien quan es tractava de subsistir. El motiu el trobarem més endavant quan fem referència a totes aquelles famílies de pescadors que o bé eren catalanes i es dedicaven a un doble ofici: pescador-pagès o pagès-pescador o bé aquelles que van arribar a Catalunya des d'altres indrets i van convertir-se en pescadors des d'una mentalitat i una manera de fer, però, que tenia molts trets de les actuacions obreristes d'arreu de l'Estat. Pels propis pescadors entrevistats es manté un cert distanciament i fredor amb els nouvinguts que, en algunes ocasions, seran els únics que sí s'afiliaran a la CNT però perquè arriben amb dinàmiques industrials que ells no tenen.

Situem-nos a principis de la Guerra Civil: any 1936. S'inicia el procés de transformació per part de la CNT. En què es basa la revolució²⁶⁴ que es vol portar a terme i com afecta o no als pescadors? En paraules del més destacat historiador sorgit del mateix moviment anarcosindicalista

²⁶²*Ibíd*, p.34.

²⁶³*Ibíd*, p.52.

²⁶⁴Alba, Víctor; *Los protagonistas de las colectivizaciones*. Ediciones Universidad de Salamanca, Narcea, 1990, p.23.

“queda bien demostrado que el impulso revolucionario constructivo surgió del pueblo, de los sindicatos de la CNT y de sus militantes medios. El movimiento de requisas, incautaciones y colectivizaciones fue un hecho consumado que hubieron de afrontar los comités, que, como hemos visto y seguiremos viendo, estaban demasiado absorbidos en mantener el equilibrio del frente antifascista, en hacer la guerra al enemigo, en establecer la normalidad en el terreno de la producción y en garantizar el orden público”²⁶⁵.

Així doncs, com a organització podem copsar com “d’instrument revolucionari i reivindicatiu davant del capitalisme, passa a constituir-se en gestor econòmic i laboral en una nova situació revolucionària”²⁶⁶.

Com afectaren aquestes col·lectivitzacions als pescadors? Fou depenent de la població. Com que encara ens trobem en els inicis de la investigació no podem afirmar que així succeeixi arreu però per les poblacions estudiades fins al moment sí que podem copsar com en certs moments als pescadors se’ls hi incauten xarxes i barques mentre que en altres poblacions es veuen afectats únicament per l’obligatorietat de sortir a pescar com mana el sindicat de la CNT i s’acaben trobant entre dos bàndols: els revolucionaris i els soldats sublevats. Veiem com s’originen i funcionen:

“aplastada la militarada en las principales ciudades y comarcas, los trabajadores y los campesinos emprendieron la expropiación de fábricas, empresas y fincas. Muchas de estas expropiaciones fueron consecuencia de que los gerentes y propietarios se habían refugiado en el extranjero o en el campo faccioso. Las incautaciones dieron lugar al nacimiento de un nuevo sistema económico, el cual pasó a llamarse, genéricamente, colectivismo”²⁶⁷.

Ja sabem quin és l’origen d’aquestes col·lectivitzacions però anem a veure el seu funcionament:

“Este sistema tenía por base la explotación en común por los trabajadores de las fábricas, empresas y fincas abandonadas o incautadas. Los patronos dispuestos a colaborar eran incorporados como otros tantos colectivistas, o bien –caso de los pequeños propietarios y artesanos- se le permitía la explotación individual de su industria o de la parte de tierra capaces de cultivar por su solo esfuerzo familiar, a condición de no emplear mano de obra asalariada.
[...] El colectivismo revistió variedades infinitas de pueblo a pueblo y hasta en las distintas empresas colectivizadas de la ciudad. Tuvo, como toda obra humana, efecto de la improvisación y de las circunstancias excepcionales que vivía el país (la guerra contra el fascismo), imperfecciones y virtudes”²⁶⁸.

²⁶⁵Peirats, José. *La CNT en la revolución española*, tomo 1. Ruedo Ibérico, París, 1971, p.163.

²⁶⁶Monjo, Anna; *Op. cit.*, p.387.

²⁶⁷*Ibíd*, p. 275.

²⁶⁸*Ibíd*, pp.275-276.

Retornant a la qüestió anterior sobre per què els pescadors no es van integrar plenament en el cenetisme com tampoc s'observà en la seva relació amb la UGT cal contextualitzar la situació dels partits polítics i sindicats pràcticament a inicis del conflicte:

“Antes de la sublevación existían cuatro partidos más o menos marxistas: el Partido Comunista de Cataluña, la Federación Catalana del Partido Socialista Obrero Español, el Partit Català Proletari y la Unió Socialista de Catalunya. Los cuatro, separadamente, pesaban poco en la vida pública. Ninguno tenía fuerza bastante para contrarrestar la hegemonía de la pequeña burguesía representada por la Esquerra, ni en su conjunto podían determinar un cambio serio de la tradición obrera catalana y desplazar el dominio ácrata que había degenerado en la Federación Anarquista Ibérica (FAI). Esa misma dispersión impedía articular un movimiento de masas unificado en el seno de la Unión General de Trabajadores (UGT) y sería la causa de que no prosperase la unidad sindical”²⁶⁹.

Vist aquest plantejament del context polític a jutjar pel moviment sindical de totes les persones en plena activitat laboral, és fàcil concloure que la dificultat de l'època en la qual es centra aquest estudi sumada a la gran diversitat de tendències polítiques existents en aquell moment, feien molt complicada la unitat de tots els treballadors sota un mateix sindicat d'ofici que els permetés organitzar-se a través d'unes normes determinades i que els ajudés en les seves reivindicacions i demandes davant el burgès o, en el cas que ens ocupa, el patró -tenint en compte, però, que aquest, en nombroses ocasions, era el mateix *pater familias* i per tant era també més estrany que es poguessin produir queixes que comportessin un debat entre els membres de les tripulacions-. En aquest sentit, la UGT com a organització sindical important juntament amb la CNT va veure reduïda la sindicació de més treballadors en les seves bases davant de la diversitat presentada en aquell moment. Així doncs, podem formular-nos la següent pregunta:

Quin paper va jugar la UGT en aquest període? Per a poder-ho respondre hem de retornar a la proposta presentada pels anarquistes. Totes les mesures que pren la CNT no es poden trobar de la mateixa manera en la UGT ja que hem de tenir en compte que realment les diferències entre ambdós sindicats eren irreconciliables ja que tenien pensaments i opinions molt diferents respecte a la manera com portar a terme la revolució tot i que el que es buscava era que “la difosa idea d'unificació proletària, naturalment, era vista de moltes maneres, però potser la més evident era la de la unificació sindical, l'acoblament o fusió de CNT i UGT en una sola central obrera [...]”²⁷⁰. Tanmateix, per part dels socialistes tot havia de passar per l'estat que, a la vegada, els portaria a la millora de les seves condicions; mentre que amb la CNT la

²⁶⁹Benavides, Manuel D.; *Guerra y revolución en Cataluña*, Roca, México, 1978, p. 26.

²⁷⁰Ucelay Da Cal, Enric; *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*, Magrana, Barcelona, 1982, p.16.

revolució es portaria a terme d'una manera més directa i sense tenir en compte les eines i mecanismes amb els quals l'administració estatal els podia servir d'ajuda. En definitiva, quan parlem d'anarquisme estem parlant de revolució a partir de l'acció directa i veiem com segons un dels màxims experts en història contemporània d'Espanya i de Catalunya, Enric Ucelay, “el PSUC, confiant aprofitar tant la diversitat d'elements del seu treballador nou, ajuntant més perfectament que la CNT els diferents nivells obrers en una nova UGT per anar cap a la construcció socialista [...]”²⁷¹.

Precisament si ens remetem als orígens de la UGT tal i com afirmava el màxim especialista en el tema, Pere Gabriel,

“la minusvalorización -forzada o no- de la UGT de parte del socialismo catalán iba a presidir su actuación sindical [...]. Se trató, como es conocido, de poner en marcha un sindicalismo elemental que afirmaba la unidad de los trabajadores en cuanto trabajadores, la necesidad de una actuación de resistencia ante la patronal y la conveniencia de una estructuración superior de las viejas y aisladas sociedades de oficio”²⁷².

A més a més, a banda d'aquesta fonamentació d'unes estructures sindicals, no ens podem oblidar d'entendre els dos sindicats com els artífexs del fre de l'avenç feixista durant el conflicte; malgrat les desavinences ideològiques entre uns i altres el seu objectiu era comú, tenint en compte que la UGT –“vista com a instrument dels petits i mitjans burgesos i dels funcionaris”²⁷³- combatrà fermament per estar al capdavant d'aquesta lluita intentant arraconar altres tendències. Vegem-ho: “Desde el 22 de julio de 1936 hasta los sucesos de mayo de 1937, el PSU y la UGT se esforzaron para neutralizar las fuerzas de dispersión de la FAI y fortalecer el antifascismo anhelante de su país”²⁷⁴.

És clar que ambdós sindicats units als seus respectius partits polítics vivien una pugna pel poder en les seves files de la qual sorgia la CNT al capdavant però a la vegada el seu objectiu era enfrontar-se a l'enemic que els amenaçava i organitzar un nou model de funcionament per a la societat de l'època que es basés en la igualtat i les reivindicacions dels treballadors -principalment els obrers; en cap moment hi ha l'aparició dels pescadors- per aconseguir viure i treballar en una condicions de vida i laborals òptimes. Aquesta idea es justifica en el següent fragment:

²⁷¹ *Ibíd.*, p.303.

²⁷² Gabriel, Pere; “*Sindicalismo y sindicatos socialistas en Cataluña. La UGT, 1888-1938*”, *Historia social*, núm.8, 1990, p.72.

²⁷³ Gabriel, Pere; *Op. Cit.*, p. 56.

²⁷⁴ Benavides, Manuel D.; *Op. Cit.*, p. 28.

“La Confederación Nacional del Trabajo (CNT), reunía el ochenta por ciento de la población obrera no campesina y hacía sentir su influjo sobre los obreros no organizados. Por los errores del PSOE, a la UGT le resultaba difícil, si no imposible, contrarrestar el predominio de la potente CNT y su actuación negativa en las costumbres. Desplazados los viejos e inútiles dirigentes ugetistas y sustituidos por hombres nuevos, éstos habían emprendido resueltamente la reorganización de la sindical socialista. Coexistían con la CNT y la UGT, la Unión General de Sindicatos Obreros, el Centro Autonomista de Dependientes de la Industria y del Comercio y numerosos sindicatos autónomos, de los cuales los de Sabadell eran los más fuertes”²⁷⁵.

Sense deixar la qüestió sindical, malgrat l’existència dels socialistes com a element d’importància cabdal, la CNT tenia un avantatge considerable entre els obrers i la població catalana ja que “quan es va produir la proclamació de la Segona República l’abril del 1931, la situació de la UGT catalana seguia sent difícil. El tímid camí cap al retorn a un règim constitucional emprès pel govern Berenguer havia permès a la CNT tornar a tenir una vida pública, que ben aviat significà la recuperació de la seva tradicional situació de privilegi entre el proletariat del país. I Barcelona va ser l’eix a partir del qual es va portar a terme aquest redreçament des de mitjan 1930. En conseqüència, l’anàlisi que es feia de la situació més enllà de l’Ebre per part de la direcció del sindicat seguia sent pessimista, i Catalunya era qualificada com una regió tradicionalment ingrata para los ideales que sustenta la Unión”^{276, 277}.

A més a més, en aquell context, hem de tenir en compte una puntualització important sobre aquell moment. Si bé la UGT s’imaginava com un sindicat que intentava estendre la mà a la petita burgesia -i d’aquí que s’hagi pensat que l’augment ve donat perquè molts comerciants i/o petits industrials s’hi van afegir- també és cert que no únicament tenia cura per aquest col·lectiu sinó que va aconseguir aplegar a persones d’origens molt diversos i també d’opinions i ideologies clarament divergents, en certes ocasions: “[...] serà de les bases de treball i del seu funcionament del que els ugetistes catalans esperaran treure més rendiment propagandístic i, en conseqüència, obtenir més fruits en forma de nous afiliats [...]”²⁷⁸. Tal i com afirma David Ballester:

²⁷⁵*Ibíd*, p.34.

²⁷⁶*Boletín de la Unión General de Trabajadores* (abr.1929), extret de Ballester, David; *Barcelona i la UGT, un segle d’història (1888-1988)*, Arxiu Històric de la Ciutat (Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona), Barcelona, 2002, p.18.

²⁷⁷*Ibíd*, p.18.

²⁷⁸Ballester, David; *Marginalitats i hegemonies: l’UGT de Catalunya (1888-1936). De la fundació a la II República*, Columna, Barcelona, 1996, p.128.

“davant l’espectacularitat d’aquestes xifres, cal trencar definitivament una idea sovint preestablerta, en el sentit que la massiva afiliació que va rebre la UGT corresponia només a burgesos atemorits davant dels avenços revolucionaris. La UGT va esdevenir alguna cosa més que això. No va ser només un sindicat de “colls blancs”, tot i jugar la carta de la petita burgesia mitjançant la creació del GEPCI (Gremis i Entitats de Petits Comerciants i Industrials). És cert que l’extraordinari creixement que experimentà el sindicat el convertí en un autèntic “calaix de sastre”, on convisqueren les més diverses opcions socials i ideològiques, sempre sota el ferri control d’una direcció majoritàriament comunista. [...]”²⁷⁹.

Aclarim i aprofundim en aquestes línies: “per què escullen la UGT? La visió tradicional respon a aquestes dues preguntes amb l’afirmació que la majoria de nouvinguts al sindicat són “burgesos, políticament hostils” o bé “empleats administratius i moderats” (Semprún-Maura) o “atemorizadas personas de clase media que buscaban la afiliación sindical con el fin de salvarse del terror rojo”(Payne).²⁸⁰ Pi Sunyer afegeix que la majoria dels nouvinguts procedien del descontent que provocava la CNT amb els seus “abusos, arbitrariedades y atropellos”²⁸¹. O sigui, segons aquestes interpretacions, gairebé només “colls blancs” i “burgesos atemorits”²⁸².

Com afirma el mateix David Ballester “sense negar completament aquesta tesi [...] s’han de tenir en compte altres factors per entendre com la UGT arribà a enquadrar gairebé mig milió de treballadors catalans. [...] Si a aquests contingents afegim la quota del sindicalisme d’oposició i dels sindicats escindits de la CNT durant els anys anteriors, tindrem un volum considerable dels nous afiliats, bona part dels quals no donen el primer pas dins del moviment obrer organitzat. Altres testimonis, com el del militant nacionalista Manuel Cruells, ens parlaran de la convergència en la UGT de “molts catalanistes o simplement catalans” que reaccionaven davant el caire anticatalà que, afirma, tenia el procés revolucionari encetat l’estiu del 1936, sobretot en els seus inicis,²⁸³ caire que ell atribueix al fet de ser la CNT la força hegemònica [...]”²⁸⁴. I a més hem d’afegir a aquesta afirmació que concretament “en Barcelona se daban las condiciones para el reformismo y no para el anarquismo: el buen sentido catalán, los jornales altos y un tipo de convivencia social favorable al socialismo de la época”²⁸⁵.

²⁷⁹Ballester, David; *Barcelona i la UGT...*, *Op. Cit.*, p.28.

²⁸⁰Semprún-Maura, J. *Revolució i contrarevolució a Catalunya, 1936-1939*. Barcelona, 1975, (pp.56-57) i Payne, S. *La Revolución Española*. Barcelona, 1977, (p.232) . Extret de Ballester, David; *Op. Cit.*, p.41.

²⁸¹ Pi Sunyer, C.; *La República y la Guerra. Memorias de un político catalán*. Mèxic D.F., 1975. Pp. 416 i 433, extret de *Ibíd*, pp.41-42.

²⁸²*Ibíd*, pp.41-42.

²⁸³Cruells, M.; *La sociedad catalana durante la Guerra Civil*. Barcelona, 1978, p.60. Extret de *Ibíd*, p.42.

²⁸⁴*Ibíd*, p.42.

²⁸⁵Benavides, Manuel D.; *Op. Cit.*, p. 41.

El més important d'aquestes línies i que hem de destacar és que, com hem vist, la UGT augmenta el seu nombre d'afiliats des de la Guerra Civil i ens podem preguntar: a quins oficis pertanyien els seguidors ugetistes? La resposta la tenim aquí:

“per sectors productius la UGT aconseguia, també per primera vegada –si n’exceptuem els Bancaris-, imposar-se en diversos àmbits. Així, es pot parlar de supremacia del sindicat davant la CNT a Banca, Ferroviaris, Assegurances, Ensenyament, Vestit, Treballadors de la Terra (encara que la Unió de Rabassaires era majoritària al camp català), Funcionaris Municipals i de la Generalitat, Boters, Sanitaris, Mercantils, Pesca i Transport Marítim, Correus, Espectacles Públics i Indústria Gastronòmica. És a dir, un ampli espectre sindical, sobretot del sindicalisme moderat que la UGT sempre havia volgut encapçalar [...]”²⁸⁶.

En definitiva, “s’ha d’afirmar que la sindicació de la societat portà als rengles de la UGT homes i dones de tota mena, d’origen politicosocial ben divers, i que optaren per aquest sindicat per diferents condicionants, entre els quals -s’ha d’insistir- la ideologia no era sempre el factor determinant”²⁸⁷.

Com podem observar, són diverses les personalitats que s’acaben integrant en la UGT ja que aquesta, en conclusió, es va presentar com “una força sindical que enquadrava una part molt considerable de la classe treballadora catalana, incloent-hi amplis sectors de les classes mitjanes que també s’havien incorporat al sindicat, a conseqüència de la sindicació obligatòria o bé per aixoplugar-se en uns moments difícils per a ells com a classe”²⁸⁸.

A partir d’aquest fragment, com veiem tenim una resposta a la qüestió sobre l’escassa sindicació cenetista dels pescadors. Segons l’especialista en la història de la UGT, David Ballester, els pescadors s’integren majoritàriament dins la UGT ja que pretén ser el sindicat capdavanter a través de la seva actitud moderada en les accions que han de transformar la societat. Aquesta afirmació o explicació -malgrat haver de ser extensament comprovada a partir de diferents estudis de cas- ens enllaçaria amb el fet que els pescadors, com a ofici, es caracteritzaven per ser persones més pràctiques, que buscaven la seva supervivència diària i que, per tant, en cas d’unir-se per aconseguir una millora que els afavoreixi cercaran la vida més conservadora o més “moderada” tal i com emanaven els postulats de la UGT. Tanmateix un grup d’obers que hi poden estar lligats van per un camí completament diferent tal i com ens explica Jordi Ibarz quan afirma que “l’UGT [...] gaudí a partir de l’abril de 1933, i durant

²⁸⁶Ballester, David; *Barcelona i la UGT, un segle d’història (1888-1988)*, Arxiu Històric de la Ciutat (Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona), Barcelona, 2002, p. 29.

²⁸⁷Ballester, David; *Op. Cit.*, p.42.

²⁸⁸*Ibid*, p.279.

gairebé un any, de la seva millor posició dins del sindicalisme portuari”²⁸⁹, com veiem de nou hi ha gent de mar que encara hi està més lligada.

En definitiva, obertes totes les qüestions que ens interessin per a la investigació i feta aquesta diferenciació de la ideologia cenetista i ugetista cal remarcar, per resumir, que en el marc de la Guerra Civil “el col·lapse social i econòmic generat per la sublevació militar provocà la immediata extensió d’una sindicalització generalitzada de la vida econòmica i la producció. La sindicalització significà, també d’immediat, l’establiment d’unes estructures dirigides al control de la població. En el fons, el tema va concretar una tradició ideològica sindicalista, la qual des de posicions diferents coincidia en la formulació d’alternatives corporativistes al model més liberal i individualista del capitalisme. La sindicació obligatòria decretada ben aviat, l’agost de 1936, de la qual tots en foren copartíeps i impulsors, n’era la conclusió lògica. Òbviament, no aconseguí una efectiva militància sindical de tots els treballadors, i de fet, la CNT, la UGT i la Unió de Rabassaires continuaren basant-se en els llocs i sectors obrers militants de sempre”²⁹⁰. Com podem veure en aquest resum de les idees abans esmentades, els sindicats que ens ocupen la investigació tot i canviar el seu funcionament i els seus objectius durant el conflicte, segueixen en una línia de sindicalització obrera en la qual, tot i tenir mostres que d’altres oficis s’uneixen a ells, la gran massa que segueix lluitant i s’integra en ells serà la dels obrers que responen a les característiques històriques de la lluita de classes i la oposició burgesa – proletari. En el cas dels pescadors, evidentment no succeeix perquè la naturalesa del seu ofici i de les persones que treballen en ell respon a un altre tipus de jerarquia social que és la familiar i el sou també és repartit d’una manera diferent seguint les captures diàries i el repartiment segons el nivell o la posició en l’ofici que ocupa cada pescador.

Acabada la Guerra i ja en plena dictadura franquista, en el cas de Barcelona, un dels fenòmens que podem trobar lligat a la ciutat és l’aparició dels Sindicats Lliures des de l’any 1910. Aquests sindicats estaven “oposats” als Sindicats Únics de la Confederació i un cop acabada la Guerra Civil van canviar completament el seu rol d’acord amb la nova política imposada pel règim. Si bé la CNT va passar a la clandestinitat, aquests sindicats van aplanar el camí al mètode franquista i “van participar en la política laboral del dictador, basada en l’harmonització del capital i el treball. [...] Els militants de la central socialista UGT van promoure la col·laboració i participació obrera en els òrgans laborals de la Dictadura, i van aconseguir en molts casos el monopoli sindical entre els càrrecs oficials de participació obrera”²⁹¹.

²⁸⁹Ibarz Gelabert, Jordi; *Treballar a ciutat. Sindicalisme i relacions laborals dels estibadors del port de Barcelona durant la II República (1931-1936)*, Josep Lladonosa, Lleida, 2000, p.97.

²⁹⁰Gabriel, Pere; *Op. Cit.*, pp.69-70.

²⁹¹Vega, Eulàlia; *Op. Cit.*, p. 69.

Com podem observar al llarg d'aquestes línies, algunes organitzacions sindicals es van adherir al moviment col·laborant en les normes que es portaven a terme. És important tenir en compte aquest lligam com una de les raons per a poder explicar també el comportament de pescadors davant les noves normatives franquistes. Tal i com veurem gràcies a la veu de diferents testimonis, no estan adherits de manera general a una causa ideològica sinó que, amb la fi de la Guerra Civil acceptaran les mesures que el franquisme tira endavant de manera que acaba reforçant el propi ofici atorgant-li un estatus especial d'acord amb la seva importància dins de la societat. Fins i tot els mateixos treballadors del port es veuran immersos en aquest sistema quan “amb l'establiment del franquisme es va mantenir el torn rotatori en la contractació dels treballadors”²⁹².

A les següents línies, per tal de copsar alguns trets de les viles costaneres i lligar-les amb aquesta aproximació que realitzàvem anteriorment, començaríem destacant una visió molt contundent, quasi com un retrat, del que són i simbolitzen aquestes poblacions costaneres, tenint en compte la seva relació i importància quan ens referim a la posició social i política que ocupen els pescadors al llarg de la història i concretament en un període de conflicte com el de la Guerra Civil: “la veritat és que tot el que envolta el mar i la pesca, exceptuant la visió positiva de l'estiueig arran de mar, justificat mèdicament en l'higienisme, o bé és ignorat o bé, (...) és víctima dels tòpics que ofereixen una imatge gens galdosa de l'univers marí. Les poblacions costaneres, i en concret les poblacions de pescadors, són comunitats que han viscut en una relació molt estreta amb la naturalesa, en un medi natural força extrem com és el mar, i això, en comptes de donar-los un paper més central en la societat, al contrari, ha fet que hagin estat històricament poblacions marginals i marginades”²⁹³. És evident que aquesta afirmació sumament contundent ens aporta un afegit a la recerca desenvolupada i és que tant la pesca com, i sobretot, els pescadors han format part d'un altre nivell social, d'un lloc que només coneixien ells i que estava completament al marge i a una gran distància del que és el dia a dia de les viles i/o les grans ciutats. És en aquest context com els pescadors han viscut des dels seus orígens sota unes pròpies normes i lleis que els han fet organitzar a la manera que ells coneixien, familiar, cosa que ha comportat que quedessin separats del joc de forces historiogràficament conegut entre patró i obrer o burgès i proletari.

Així doncs, l'esquema que fins ara hem vist repetit i que van seguint els pescadors des d'aquestes dues perspectives és el següent. En primer lloc, tots ells parlen de com era l'ofici. Es

²⁹²Ibarz Gelabert, Jordi; *Treballant el silenci.*, *Op. Cit.*; p.9.

²⁹³Carbonell Camós, Eliseu; *Ser o no ser de mar. Arenys: història, patrimoni i antropologia marítima*, Girona: Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural: Documenta Universitari; Barcelona: Museu Marítim de Barcelona, 2011, p.74.

tracta d'una feina de llargues jornades laborals, per tant sense un horari exacte de finalitzar, però sí amb un de fix per començar a treballar ja que depenent d'on s'havia d'anar a pescar i el tipus de peix que es volia, la tècnica era diferent i condicionava les hores en què els pescadors s'havien de llevar. Aquesta situació es repeteix constantment des de Palamós, passant per Blanes fins a arribar a Malgrat de Mar i Pineda; serà una de les característiques que a totes les viles de costa es reiterarà perquè l'ofici no canvia de funcionament.

En relació amb això, una pregunta important és saber quantes persones podien anar a les barques de pesca i qui eren. Depenent de l'embarcació el número d'homes que sortia a feinejar podia canviar però, per exemple, en el cas de les trenyines, que eren les barques més comunes a bona part del litoral, la quantitat de pescadors oscil·lava entre els deu i els dotze per embarcació. Com es pot observar tot eren homes i, a més a més, formaven part de la mateixa família: normalment hi havia el pare que era el patró, el fill o fills depenent del nombre de germans que hi haguessin, tal i com es pot observar en els casos dels testimonis de Blanes, Malgrat de Mar i Pineda de Mar principalment. Era usual que els nens, des de ben petits, a l'edat de vuit anys, per exemple i que podia variar depenent de cada cas, ja comencessin a anar a la barca i a aprendre l'ofici en els seus moments lliures o sortint de l'escola. Alguns d'ells, però, en plena postguerra també van haver de deixar els seus estudis de costat per començar a treballar a la pesca com en el cas de l'Albert Ros. Per tant podem observar com en algunes ocasions i en èpoques de bonança els nens aprenien l'ofici a mida que s'anaven fent grans per ser-ne els hereus però en d'altres la necessitat de tenir un plat a taula també empenyia molt les famílies per fer que els seus fills i néts es possessin a treballar com més aviat millor. Aquests mateixos testimonis també ens relataven que, si estem fent referència a un ofici familiar, òbviament no ens podem oblidar de les dones. Elles en totes les famílies entrevistades i en el que és una radiografia del litoral, havien estat les encarregades de sargir i remendar les xarxes de les embarcacions de pesca dels seus pares, marits o fills i, a més a més, les que anaven a vendre el peix a la plaça de la vila després d'una jornada de pesca. Per tant eren una part molt important de la supervivència de la família tenint cura de tots els utensilis i aconseguint un "sobresou" si podien vendre tot el peix que els sobrava a la plaça.

Hem parlat de la jornada laboral i la família, però hi ha una part important dels pescadors que segons el meu punt de vista es situaria entre la part més descriptiva de l'ofici i la ideològica que és la posició que ocupaven dins la societat en relació a la doble vessant laboral que tenien en moltes ocasions i que estem comprovant com es tracta d'un esquema que es va repetint en diverses viles de la costa mentre que en d'altres no apareix en cap moment. Quan parlem del "doble ofici" ens referim a la dualitat pagès-pescador. En el cas de Palamós no era comú, potser tampoc al llarg de la Costa Brava cosa que anirem descobrint a través del

desenvolupament de la recerca però tant a Blanes, comarca de la Selva, com a Malgrat de Mar i Pineda de Mar, al Maresme, tots els pescadors tenien també una petita extensió de terra per a dedicar-se a l'agricultura o bé anaven a treballar a la d'un altre pagès per tal de compensar el que guanyaven del mar i tenir una font més d'ingressos. El cas d'Arenys de Mar era el mateix. Aquesta població maresmenca va començar la seva relació de manera important amb el mar a principis del segle XX. El motiu en aquell moment, però, no va ser cap altre que els primers turistes, tots ells burgesos catalans que, degut a la Primera Guerra Mundial, es van enriquir de manera notable. L'augment d'aquesta relació va venir donat pràcticament a la segona meitat del segle en qüestió per la construcció del port, convertint Arenys en una població molt important per a la pesca catalana i pel conjunt del litoral i lloc on van arribar pescadors d'altres zones per intentar sobreviure. En el cas de la comarca del Maresme s'ha de destacar un fet d'importància cabdal –i del qual encara estem en plena recerca dem és informació- com serà l'arribada del ferrocarril. Aquest “va suposar un gran desenvolupament econòmic a la comarca del Maresme, acostant-la a la capital i promovent el desenvolupament industrial d'aquesta àrea. Però els jornals a la indústria i el comerç eren baixos i a Arenys es trobaven, d'una banda, amb una necessitat de mà d'obra per satisfer la demanda de la indústria, però de l'altra, una incapacitat de proveir habitatge a les noves famílies treballadores. Aquesta problemàtica es tornarà a presentar anys més tard amb l'arribada de pescadors atrets pel port”²⁹⁴. És molt interessant observar com per una banda el desenvolupament de certes ciutats amb la construcció de noves infraestructures comportava, al mateix temps, que d'altres necessitats vitals per a la població no fossin satisfetes al mateix moment. Sumat al cas d'Arenys s'estudien altres indrets amb ports importants per saber si les mateixes problemàtiques van aparèixer.

Així, des d'aquest punt de vista, sí que podem veure clares diferències entre el nord i el centre del litoral català però hem de tenir en compte que encara falta comparar aquestes dades amb la resta de poblacions i per tant únicament, ara per ara, podem extreure una molt concreta explicació d'acord amb els casos estudiats.

Un altre tret d'importància destacable si ens fixem en la part més descriptiva de l'ofici és també enfocar la nostra mirada a com era el dia a dia dels pescadors i les seves famílies a les seves llars, “fora de l'aigua” i també veure com eren observats des de fora del seu reducte, és a dir, quina era la opinió que la resta de persones que no compartien el mateix ofici ni la mateixa manera de fer tenien d'ells i quina era la imatge que se'n feien. Una d'elles -que s'haurà de confirmar amb el desenvolupament de la investigació- era la que entenia els pescadors “com a gent endarrerida i preracional”²⁹⁵ -concretament tractant-se aquest d'un cas referent als

²⁹⁴Carbonell Camós, Eliseu; *Op. Cit.*, p. 70.

²⁹⁵*Ibid.*, p.74.

pescadors d'Escòcia-. Però en la recerca que ens ocupa era tant diferent aquesta visió de la realitat? Pels testimonis entrevistats fins el moment i la poca relació que tenien amb el conjunt dels habitants de la població -o relació únicament destinada als intercanvis comercials- no podem obviar que una certa recança i distància cap a ells sí que existia; tenint en compte, a més a més, el medi on desenvolupaven la seva feina -natural, hostil, salvatge i aïllat- podem arribar a la conclusió que ells també representessin en la seva persona i manera de fer aquest “salvatgisme”, la misèria i la fatalitat vist pels qui no es dedicaven a la professió sinó que només en vivien a través dels aliments que aquesta els hi proporcionava.

Respecte als habitatges dels pescadors, hem de tenir en compte que també es van convertir en un símbol identificatiu de l'espai que ocupaven en el litoral i del que ells mateixos representaven: es tractava de cases situades a peu de platja, arrecerades en roques, moltes vegades en cales, per tal que qualsevol dels temporals que es poguessin produir no se les endugués causant danys en les famílies dels pescadors. Eren totes iguals, baixes i amb parets blanques i petites estructurades, també, en una mena de pati on reposaven les xarxes i les assecaven quan feia sol. Aquestes característiques ja les trobem des de l'any 1915 concretament en una “Rondalla de la costa” que diu així:

“Allà: més enllà de la via del Carril, posades al redós de gegantina roca perforada per a donar pas al monstre del segle, embaumades per calixta flairosa que despedeix el mar, manso anyell agegut a ses plantes; desafiant la bravesa del temible al ensemps que endormiscat tità; i a un estol de cases blanques rialleres que seguint la ondulació suau del centinella rocós, acaben a la punta endinsada artificiosament cap al mar, amb el fi de que defensi la daurada platja de la vila. Totes són iguals, mateix que germanes están avillades de adornos semblants, baixetes, banques ses parets, ribetejades al entorn dels portals i finestres per l'ampla via d'aquell blau, que s'acostuma a pintar en les cases de pescadors de la Costa nostra, aquell blau qui escandalosament contrasta amb la immaculada blancor de la cal; al davant d'elles hi ha un terraplè aguantat per un mur que en diades tempestuoses es petonejat per les furientes ones, aquest terraplè es convertit en jardins de plantes escaduseres menjades per el salitre de marina: mes que jardins serveixen per estendre els arreus de pesca en les hores del sol: son els terrats industrials de llurs conveïns”²⁹⁶.

És probable que d'aquesta rondalla n'extreiem, fins i tot, una visió idíllica i bucòlica, plàcida, del que suposa una part concreta del litoral català -la Costa Brava- en l'imaginari popular. Però per a la investigació que ens ocupa no ens podem quedar encorats en aquesta imatge simbòlica i paradisiàca que precisament tenim per objectiu transformar en el que ha estat la història dels pescadors. En aquest sentit, centrant-nos en els seus habitatges, eren moltes les mancances que aquests tenien -una altra mostra de la precarietat en la qual s'envoltaven i de la seva situació de distanciament i marginació respecte a la resta de la societat-. En el cas que

²⁹⁶ *Ibíd.*, pp. 72-73.

prenem com a exemple i que podríem extrapolar a d'altres punts, cosa que seguirem investigant, el de la població d'Arenys, veiem com es van produir problemes amb els habitatges dels pescadors des de la postguerra, immediata, fins ben bé la meitat dels anys 60 del segle XX. Va ser justament en aquell moment -tindrà alguna cosa a veure també amb l'arribada dels primers turistes?, ho anirem treballant; -quan es va construir una polígon de cases per a allotjar-hi sobretot els pescadors que venien d'altres indrets, molts d'ells que portaven anys anant-hi a pescar però que no tenien un lloc fix de la vila on instal·lar-se.

Aquesta construcció va venir dirigida per l'anomenat "*Plan nacional de mejora de la vivienda de los poblados de pescadores*" fet pel Ministerio de la Gobernación, Dirección General de Arquitectura l'any 1942 tot i que es va publicar un temps més tard, concretament el 1946. El projecte no només feia referència a Arenys, sinó que es tractava d'un pla de millora dissenyat pel Règim a tot el litoral espanyol per millorar les condicions de vida dels pescadors i llurs famílies degut a la mirada de preocupació que des de les files franquistes s'observava en aquest àmbit. Tot aquest seguit d'actuacions es van portar a terme entre els anys 50 -coincidint amb les primeres arribades de pescadors nouvinguts d'altres zones- i principis dels 70, el moment de més creixement de la població lligat a una manca de l'habitatge important que va provocar que es possessin en funcionament obres de perfeccionament i millora en aquest àmbit.

Fent un breu parèntesi és molt important ressaltar la preocupació del règim -que ja veurem posteriorment en algunes de les entrevistes fetes a testimonis- pel que era un ofici com la pesca i sobretot de cara a les persones que hi treballaven. Si bé per una banda la política franquista va moure fils per donar un estatus més elevat i d'importància cap a aquest ofici amb la creació, altre cop, de les confraries i millorant les seves condicions laborals, també és de màxima rellevància destacar els avenços socials que volien aportar amb aquests plans de millora dels habitatges, altre cop dels pescadors.

La interpretació que en podem extreure es basa, una altra vegada, en reiterar la ideologia pragmàtica d'aquest grup d'ofici que es mou en l'absoluta supervivència -més tenint en compte el període històric que estem treballant- i que viu seguint les condicions i els models polítics amb els quals coincideix o topa en cada moment. Si bé pel que és un ofici bàsicament familiar l'època de les col·lectivitzacions els pot deixar sense treballar tant, el marc que els presenta les condicions del règim franquista fa que restableixin el que era el nivell d'importància del seu ofici o la posició que ocupaven en la societat.

Tancat aquest aclariment, seguim amb el tema de l'habitatge i sobretot dels motius pels quals s'inicia un pla de millora estatal, concentrat en Catalunya pel cas que ens ocupa i concretament referint-nos a Arenys per la importància del seu port -hem d'especificar que la investigació també observarà al llarg del seu desenvolupament si aquestes millores també

coincideixen en altres indrets on hi havia port en relació a l'arribada de pescadors d'altres indrets-.

D'acord amb aquesta població, com dèiem anteriorment, va ser a partir de la dècada dels 50, moment en què el port està finalitzant, quan pescadors d'altres parts de l'Estat comencen a emigrar cap a d'altres viles costaneres. En el cas d'Arenys primer arribaran pescadors dels sud de Catalunya i després del sud d'Espanya però degut al fet que en aquell moment el pla urbanístic del qual parlàvem encara no havia finalitzat, aquests pescadors no tenien un lloc on instal·lar-se permanentment i, per tant, un cop acabada l'època de captures que més els podia interessar o quan ja no eren necessaris, se n'havien de tornar al seu poble d'origen. Sobretot aquells que van venir de Sant Carles de la Ràpita i d'Andalusia –i els quals van portar i mostrar noves arts de pesca també amb ells com l'encerclament i l'arrossegament, inexistents a Arenys concretament, abans que arribessin- van ser els qui van protagonitzar també l'augment de la pesca a la població en aquell moment i que van ocupar, una vegada enllestits, els habitatges del polígon de Sant Elm, situat al turó del cementiri: “*el barri d'allà dalt* és el polígon d'habitatges de Sant Elm, una actuació de l'Obra Sindical del Hogar promoguda per la Confraria de Pescadors a través de la Delegación Nacional de Sindicatos. Situat al vessant de llevant del turó de l'espriuà cementiri de Sinera, consisteix en 100 habitatges de petites dimensions (uns 52 m2 on hi han de cabre entre 6 i 9 persones) repartits en 13 escales i amb privilegiades vistes sobre el mar i la vila. Finalitzat el 1964, significava la materialització del projecte per acollir residencialment aquells pescadors que trobaven aixopluc al port d'Arenys ja finalitzat, però que fins llavors, com a màxim, podien estar-se en una pensió o a casa d'algun conegut per després tornar-se'n al lloc d'origen. Es tracta d'un tipus d'actuacions que van proliferar per tot l'Estat als anys 60 del segle passat, amb casuístiques particulars segons el lloc, però amb característiques coincidents, com la ubicació en l'estructura urbana de les poblacions, el tipus de construcció, les realitats a les quals s'ajustava i les necessitats de comunitats marginals a les quals pretenia satisfer”²⁹⁷.

És molt interessant que ens parem detingudament a analitzar el concepte de “comunitats marginals” a les quals fa referència. Amb aquestes paraules clarament ens indiquen que els pescadors formaven part ja d'un grup marginal que vivia fora dels límits i de les normatives del nucli urbà concret i definit i que amb l'arribada de nous actors provinents d'altres punts geogràfics aquesta marginalitat i la no integració a la societat o poble en el qual arribaven encara es feia més palesa. És per això que els habitatges que per ells, com per tants d'altres grups, es construeixen a moltes localitats estaran separats de la població autòctona i allà configuraran la seva vida i la seva manera de viure i treballar en l'ofici; d'alguna manera sempre

²⁹⁷ *Ibíd*, p.108.

seran els “nouvinguts” i tenint en compte que a més eren pescadors, seguiran amb aquesta marginalitat a la qual els obliga la societat però també la seva feina. Tanmateix, el fet que popularment aquest conjunt d’habitatges es coneguin amb el nom de “el barri d’allà dalt” suposa que de manera despectiva s’anomeni a un conjunt d’habitants nous a la localitat però que mai, des del punt de vista dels autòctons, es podran igualar a ells.

Un fet rellevant és que aquest conjunt d’habitatges es van situar al costat del cementiri d’Arenys; curiosament durant el segle XIX el cementiri va canviar d’ubicació seguint les normes d’higienisme de l’època. Doncs bé, tal i com afirma Eliseu Carbonell ens trobem davant d’una nova significança del concepte “en el que sembla una espècie d’higienisme social que exigeix expulsar determinada població de l’epicentre urbà de la vila. Una segregació social que (...) té un reflex social (...) perfectament ratificat en l’expressió barri d’allà dalt (...)”²⁹⁸.

Com anem veient en el cas d’Arenys però que podem extrapolar a qualsevol altra zona els barris de pescadors sovint han estat tractats de manera aïllada i segregada de la societat; eren un grup que es regia de les seves pròpies normes que, a la vegada, venien dictades pel seu ofici, i de les quals la resta dels habitants de cada municipi no en participaven en cap moment. Tenint en compte que a més molts d’aquests pescadors provenien d’altres indrets, aquest acostament humà i a la coneixença de les persones que arriben es va fer encara molt més complicat i va quedar completament aturat quan els habitatges de la majoria de les famílies es construeixen, pràcticament, fora dels límits del poble. Evidentment, tenint en compte el lloc on estaven situades hem de tenir en compte que no eren unes vivendes confortables ni plenament equipades: la seva manca de qualitat, unes dimensions petites, de mala construcció, amb esquerdes, que es degradaven ràpidament, mancades dels serveis bàsics i amb una ubicació al costat del cementiri, eren el retrat d’uns habitatges destinats a un estrat modest, el dels pescadors, que progressivament es va convertir en una barriada marginal.

Aquesta diferenciació social, a més, s’observava plenament quant a la terminologia que les pròpies persones de la zona feien servir per autodiferenciar-se dels “Altres”. És molt interessant destacar que una altra de les expressions per denominar-los era “la Mina d’Arenys”, referent al polígon de cases de Sant Elm, mentre que les persones de la població eren conegudes com “els arenyencs de tota la vida”. És evidentíssima la diferència espacial segons les classes socials que es cospa en el cas dels barris de pescadors segregats de la resta d’habitatges i que podríem extrapolar a altres grups socials; a banda dels propis trets característics que ja tenen de per sí, aquesta segregació es fa real i efectiva en el moment en què hi ha un barri que es construeix únicament destinat als pescadors, i principalment i exclusiva, a aquells que han arribat de fora. A més a més, després també haurem d’estar atents a tots aquells condicionants

²⁹⁸ *Ibíd*, p. 110.

que dependran d'aquestes persones i que els arraconaran encara més de la resta de vilatans, totes aquelles característiques que sempre van dirigides a un barri de les afores: delinqüència, il·legalitat o marginació, entre d'altres.

Són qüestions, totes aquestes, molt rellevants per a la investigació que ens ocupa i per observar com amb el pas dels anys, des de la Guerra Civil fins al franquisme, la situació de separació dels pescadors respecte la societat no va canviar sinó que fins i tot es va agreujar passant a un estat de marginalitat inamovible que comportava aquesta visió rebel i a la frontera de la societat dels pescadors. Seguim amb més consideracions sobre la condició social d'aquests pescadors i les famílies que ens acabarà de clarificar la seva visió pels qui no ho eren però també ens ajudarà a entendre els seu instint pràctic de supervivència: “la dels pescadors (...) suposa una vida dedicada a un ofici que obliga a només poder-se relacionar amb quotidianitat i tenir contacte físic amb els de la pròpia professió. Segons Mauricio Pulido, no es tractaria tant d'un gueto com d'un món a part, ja que malgrat el que s'acaba de dir, es tracta del col·lectiu més cosmopolita, amb una ocupació en la qual al cap i a la fi s'hi guanyen diners, a través del particular sistema de les parts. De fet, es tracta d'un col·lectiu, el dels pescadors, en el qual s'ha arribat a ascendir econòmicament (sobretot alguns pescadors armadors i contractistes), però sense el capital social propi de les famílies de tota la vida. Com a món a part ens podem trobar amb curiositats com que les dones dels pescadors han desenvolupat tasques impròpies i sobretot impensables -per la qüestió de la clàssica divisió sexual del treball- per a les altres dones del poble, com per exemple fer-se càrrec d'anar al banc i demanar crèdits: els horaris de feina impossibilitaven els homes a fer-ho. Es tracta d'un món, en definitiva, segons ens explica Pulido, necessàriament diferent al viscut quotidianament per la gent aliena a les feines del mar i del port, caracteritzades per enfrontar-se dia sí dia també a un medi natural hostil, incòmode, aïllat i molt autoreferencial. Un món en el qual també la por és quotidiana i obliga a construir-se amb fortalesa com a persona, a ser molt observador i espavilat. On la competència pels caladors és molt gran i en el qual els pescadors esdevenen autèntics caçadors perquè, a diferència dels pagesos, el control sobre el medi és nul i el fruit del seu treball és conseqüència de dinàmiques atzaroses. Un món, finalment, d'horitzons limitats i en el qual es passa la majoria del temps separat de la resta de la població, en una espècie de desconexió històrica”²⁹⁹.

Aquí ens trobem amb un altre dels grans conceptes als quals podem fer referència: “desconexió històrica”. Importantíssim pel cas que ens ocupa, tenint en compte el paràgraf anterior i la conclusió a la qual arriba: la d'un món a part, que viu segons unes regles del joc i un ofici que les determina i que només s'entén entre els iguals que també juguen a aquell mateix joc, a aquella mateixa duresa de les condicions de sortir a pescar. A més a més, aquest ambient

²⁹⁹ *Ibíd*, p.116.

que només està ocupat pels pescadors amb la diversitat de feines que han de portar a terme entre homes i dones ens aporta una nova informació als rols de gènere i les funcions que desenvolupaven: veiem com les dones prenen una gran responsabilitat en les tasques quotidianes i, per exemple, se n'aniran al banc quan els marits i d'altres homes de la família estiguin pescant i no ho puguin fer. Per tant, aquesta desconexió històrica podem dir que es basaria en una "altra Història", la dels pescadors, la dels homes invisibles que viuen i conviuen sota les seves pròpies jerarquies i lleis i que davant la supervivència han d'equilibrar la balança cap al sector que més els afavoreixi seguir alimentant-se i vivint.

Cal observar, tal i com exposen Eliseu Carbonell, Miguel Doñate i Pablo Romero, que a Arenys la importància de la pesca hi va arribar de manera molt tardana des del punt de vista històric. Per aquest motiu, el fet que a Arenys s'utilitzessin unes arts de pesca concretes, estava relacionat amb l'arribada de pescadors d'altres indrets tant si es tractava de Catalunya com d'altres zones del territori espanyol, com per exemple Sant Carles de la Ràpita o Andalusia. Aquestes migracions es van situar principalment a Arenys durant els primers anys 60 del passat segle XX.

Les dues arts de pesca destacades eren la d'arrossegament i la d'encerclament, inexistents abans de l'arribada d'aquests pescadors. Com assenyalen els autors "no hi havia una autèntica vocació pescadora a Arenys, i abans de l'arribada d'aquests pescadors només hi ha petites embarcacions que feien servir les arts menors"³⁰⁰. Podem establir, per tant, que a la població d'Arenys de Mar, la pesca havia existit prèviament als anys 60, però de manera molt discreta, com una activitat econòmica més, sense un pes polític ni social determinant en el que va ser el conflicte de la Guerra Civil espanyola. Així doncs, la descripció o resum del que va ser la pesca a Arenys es divideix en els tres típics tipus que caracteritzaven el Mediterrani: la petita flota d'arts menors practicada pels pescadors del poble prèvia a l'arribada de pescadors foranis; la pesca d'arrossegament únicament practicada pels rapitencs, i finalment, la flota d'encerclament practicada pels andalusos i encarregats d'introduir-la ja que era inexistent amb anterioritat.

En definitiva, a Arenys la pesca no tindrà una rellevància destacada fins l'arribada de pescadors de Sant Carles de la Ràpita i Andalusia ja durant els anys 50 i que s'acabarà consolidant una vegada arribats els 60. Aquests moviments migratoris comportaran, per la seva banda, que s'hagi de buscar una solució a l'habitatge, principalment per la població amb escassos recursos. El resultat a aquesta problemàtica no serà un altre que la construcció del polígon de Sant Elm, que portarà a la convivència de pescadors de Sant Carles de la Ràpita i andalusos. Juntament amb ells i a aquests fluxos de migració, s'hi uniran totes aquelles persones

³⁰⁰ *Ibíd*, p.117.

que durant els anys 60 i provinents de diversos territoris de l'Estat espanyol es distribueixen per la geografia catalana a la recerca de noves oportunitats.

En una població com Sant Pol de Mar pertanyent a la comarca del Maresme, s'ha de tenir també en compte una forta activitat pescadora. La població majoritàriament es dedicava a la pesca i en el seu cas alguns dels problemes amb què es van topiar, van estar enfocats a la construcció del ferrocarril, l'actual via del tren de rodalies que travessa tot el litoral del Maresme. La qüestió radicava en el fet que amb la ubicació de les pedres per assentar la via no es podien protegir les barques quan arribés un temporal, ja que era en aquell punt on s'entraven per evitar perdre-les. Finalment, com ve es coneix, la via va acabar ubicant-se a la zona prèviament utilitzada pels pescadors, malgrat les queixes d'aquests.

Amb l'arribada de la Guerra Civil l'activitat pesquera va continuar tenint la seva importància. I què és el que succeirà a Sant Pol de Mar? A diferència d'altres poblacions del Maresme, de l'Alt i el Baix Empordà i de la Selva, bona part dels joves de la població es van veure obligats a anar a lluitar a la guerra. Com a resultat, això va provocar que quedessin pocs braços per treballar, tant en el cas dels camps com per sortir a pescar. Tenint en compte, tal i com s'ha esmentat anteriorment, la quantitat de persones dedicades a la pesca, la repercussió seria positiva per a la reproducció dels peixos i de la quantitat de les pesques que es faran després de la guerra ja que seran molt abundants.

Tanmateix, no tots els pescadors van haver de participar en el conflicte, motiu pel qual aquells, possiblement els més grans i també els més joves, que es van quedar a la població també tenien un petit avantatge respecte a la resta de la població: els que eren pescadors i es dedicaven a l'ofici podien "anar a marc"³⁰¹ i pescar per alimentar-se tenint en compte l'època de fam i penúries que va portar l'enfrontament. Tot i les dificultats i sobretot els perills, de sortir a pescar molts habitants de Sant Pol ho continuaven fent per aconseguir una peça més d'aliment per sobreviure ells i les seves famílies. Alguns dels incidents amb els qual es van topiar alguns pescadors santpolencs que van sortir a pescar és que van ser detinguts pel creuer de guerra Canarias pertanyent al bàndol franquista i es van convertir en presoners de guerra Mallorca fins que aquesta va acabar.

Canviem de perspectiva i dirigim-la ara a la segona part del que són les entrevistes als testimonis: la seva posició dins la societat davant les transformacions que va comportar la República, la revolució sindical que comença pròpiament dita el 1936 i la posterior Guerra Civil i la postguerra.

³⁰¹Sauleda Parés, Pere; Saucedo Parés, Jordi; *La pesca i els pescadors*. El Sant Pol d'ahir i de sempre. Sant Pol de Mar, 2008, p. 25.

Tots els testimonis entrevistats demostren com durant la República els canvis que suposadament es podia pensar que van viure com a membres de la societat no es fan notoris i ni tant sols els van afectar. Es tracta d'una època en la qual l'ofici es desenvolupava com sempre ho havia fet i com a molt podem copsar algun problema si es tracta de fets quotidians o algun conflicte amb altres pescadors.

La situació de tranquil·litat canviarà a partir del 1936 quan comenci la revolució sindical pròpiament dita per part, sobretot, de la CNT. Amb el procés de col·lectivitzacions i totes les accions que els llibertaris porten a terme, els pescadors, en els casos investigats fins al moment es trobaran en una posició complicada ja que navegaran enmig de dues aigües: per una banda no veure's integrats en aquestes col·lectivitzacions i per tant intentar evitar perdre totes les seves eines i barques i per altra banda, allunyar-se dels militars aixecats en el cop d'estat ja que podien ser represaliats en qualsevol moment tot i no tenir res a veure amb cap de les accions que es portaven a terme contra ells. L'exemple més clar el trobem a la població de Palamós quan una sèrie de pescadors van ser empresonats pels franquistes quan aquests els havien prohibit sortir a la mar mentre que la CNT els va obligar a fer-ho. El resultat va ser la pèrdua de la seva barca a causa de l'enfrontament de dos bàndols entre els quals ells es situaven a l'entremig. En el cas de les altres poblacions és interessant fer referència al fet que la CNT, malgrat arribar a totes les viles, no es va poder acostar ni actuar dins el sector de la pesca ja que els propis integrants van posar fre a l'avenç de l'organització en el seu cercle. És cert, però, que per exemple a Malgrat de Mar com indica algun dels testimonis entrevistats, algunes barques i xarxes van ser col·lectivitzades cosa que suposava que s'havia de demanar permís per poder sortir a feinejar, però, tot i això, aquest procés no es va produir en gran quantitat. A Pineda de Mar directament la CNT mai es va poder integrar entre els pescadors ja que aquests es van organitzar en una societat anomenada La Fraternal que s'acostava a la UGT per tal d'aconseguir les demandes que millorarien la seva feina, i a la vegada per allunyar la CNT del seu ofici.

Com veiem a través d'aquests exemples, tot i ser diversos els afiliats al sindicat en aquestes poblacions en altres àmbits, el seu ideari no va arribar d'una manera pròxima i ferma als pescadors. En totes les localitats ells mateixos decideixen quedar-se al marge de la política revolucionària de la CNT malgrat que, malauradament, hi topen en alguns casos com a Palamós. És per això, que la interpretació que ara per ara destacaria del que pot repetir-se al llarg de la costa catalana és precisament un allunyament molt clar del sindicat anarquista. Trobarem, com fins ara, incidents que no deixen de ser greus en el context del qual estem parlant però no es pot copsar un canvi d'ideologia ni un acostament cap a la CNT ja que són vistos com a "exaltats".

Durant tota la Guerra els pescadors s'hauran de moure entre els dos bàndols - revolucionaris sindicals i soldats rebels- per sobreviure i veure's afectats el mínim possible pels

enfrentaments polítics del dia a dia. Per a aconseguir-ho el fet de poder conservar les barques i els instruments de pesca serà de gran ajuda i per això, sempre que puguin, l'organització en societats d'un altre caire els mantindrà units i protegits sobre qualsevol dels qui ells consideren enemics. És interessant veure com en totes les poblacions i de veu dels entrevistats fins al moment, les persones que formaven part del sindicat eren uns "exaltats vinguts de fora", en moltes ocasions, a més d'alguna persona del mateix poble però sempre "quatre gats". En aquest sentit, si rebusquem en els fets de la primera dècada del segle XX coincidint amb un altre dels convulsos conflictes que fan trontollar la societat de l'època, la Primera Guerra Mundial, s'observa que la visió de les persones que provenien d'altres indrets de l'Estat espanyol pels nadius del territori amb l'objectiu de buscar-se la vida i aconseguir treballar fora de casa seva és també la de l' "Altre": la del foraster, el nouvingut, l'enemic que ens pot treure la feina; en definitiva el que mai serà com els habitants de la zona d'acollida. Vegem-ho:

"de los transmiserianos descendían los pobres de España con mujeres cargadas de hijos, barros desportillados, colchones mugrientos, mantas piojosas y en la misma cesta, el viático de un pedazo de bacalao y una botella de vino. (...) Los anarquistas acogieron esa emigración semianalfabeta, que procedía en un cincuenta por ciento de la estepa murciana, y al desarrollarse la violencia como instrumento de lucha, los emigrantes se sumaron a los violentos"³⁰².

Aquest exemple, des de la perspectiva de la investigació, és una prova notòria de com a través de diversos períodes històrics sempre s'ha produït una mirada de distanciament i desconfiança cap a la persona que, per circumstàncies diverses ha vingut de fora per instal·lar-se en un nou indret. En el sentit que ens ocupa és molt interessant l'afirmació que ens fa l'autor sobre la CNT respecte al paper que ocupava el sindicat: d'alguna manera era l'organització que "adoptava" els immigrants que arribaven d'altres punts geogràfics per incloure'ls a les seves files i aconseguir, així, que lluitessin a favor seu.

Si comparem aquest fet de principis del segle XX amb el que succeirà a molts pobles costaners durant la Guerra Civil que serà l'arribada de nous actors, pescadors, vinguts de diferents punts de Catalunya com la zona del tarragonès -concretament l'Ametlla de Mar- cap a pobles de la comarca del Maresme, topem amb la mirada del natiu davant "l'intrús" que apareixia i que començava a treballar en tots els oficis que fins aquell moment havien estat únicament ocupats per a persones del mateix poble. És per aquest motiu que pels testimonis que encara conservem de l'època ens parlen d'ells com els "exaltats que venien de fora", perquè "la gent del poble no es va integrar en la CNT".

³⁰²Benavides, Manuel D.; *Op. Cit.*, p. 44.

Evidentment, aquestes són memòries i opinions que hem de prendre parcialment perquè també és sabut, com consta en els arxius i com afirmen nombrosos testimonis que l'afiliació a la CNT també va venir de la mà de la mateixa gent de la població; en alguns casos va ser més majoritària que en d'altres, però en el cas dels pescadors es cospa molt més una perspectiva de llunyania d'aquest sindicat -per diverses raons que hem anat comentant anteriorment- però tenint en compte que qui s'hi afilia és una part de la població autòctona i d'altres persones provinents de fora el territori, mentre que respecte a la UGT seran més les afiliacions que es produiran, tot i no ser una gran majoria, perquè precisament i com també hem vist en línies anteriors, aquest era un sindicat que també buscava la lluita contra l'enemic alçat en el cop d'estat però d'una manera més pausada, racional i sense ànim de generar una transformació total i absoluta de la societat, únicament cimentant les bases del que havien de ser unes millores per als i les treballadores del país amb l'objectiu d'establir unes òptimes condicions laborals.

En un altre ordre d'idees, és quan passen desapercibuts i aconseguen mantenir-se units que poden sobreviure a les adversitats de la guerra. I de quina manera? Doncs a partir de l'intercanvi de productes prenent com a base el peix. Serà una constant en tots els pobles que siguin els mateixos aliments els que es canviïn; per exemple les famílies dels pescadors donarien peix a canvi d'ous, llet, carn o fins i tot fesols. Normalment eren productes que per ells no eren barats d'aconseguir i menys enmig de la contesa ja que en el cas de les verdures les podien aconseguir a partir dels seus petits horts des d'on cultivaven el que podien necessitar. Les famílies dedicades al mar eren moltes tot i les diferències entre pobles però tothom havia nascut al mateix indret o hi havia persones que provenien d'altres punts de la geografia? El poble de Palamós, a la Costa Brava, va veure l'arribada dels "caleros", persones que provenien de l'Ametlla de Mar i que es van desplaçar fins al Baix Empordà per aconseguir guanyar-se la vida d'una manera més estable -si és que podem fer servir aquest adjectiu quan parlem d'aquest ofici-. El mateix va succeir a Blanes, cosa que es podria repetir al llarg de diversos pobles de la Costa Brava per la proximitat dels municipis i perquè, depenent del nombre de "caleros" que hi arribessin es podrien també haver repartit per la resta de localitats.

Seguim amb la vessant político-econòmica: d'acord amb el sistema de confraries i seguretat social abans, durant i després de la Guerra hi ha un mateix patró que es va mostrant al llarg dels pobles del litoral, almenys fins on ha arribat la investigació en aquests moments. En molts casos ens trobem amb una organització dels anomenats "Montepios Marítimos" que funcionen com les confraries en les quals es transformaran un cop acabat el conflicte i durant el franquisme per ordre del general Franco. Sembla ser que es va retornar a una denominació que havia existit antigament, cosa que s'estudiarà amb més profunditat i que encara ara, actualment perdura. Aquestes confraries buscaven, en moltes ocasions, ser també el lloc de trobada dels

pescadors per tal de procurar-los allò que els fos necessari. En aquest sentit podem dir que durant els anys trenta ja hi havia instaurat un sistema de seguretat social per sufragar en part les despeses de les famílies dels pescadors que poguessin patir un accident o ajudar a les dones i els nens que podien quedar vídues i orfes. En el cas de Malgrat de Mar, per exemple, veiem com aquest sistema entrarà plenament en funcionament durant el franquisme mentre que a pocs quilòmetres, a Pineda de Mar, abans del conflicte ja existia una estructura que ajudés a les famílies. Tal i com es presenta aquesta situació i veient les petites diferències que hi ha entre municipis aquest tema serà un on més èmfasi hi posarem per tal de clarificar realment com acaba funcionant i quins són els canvis de denominació de "*montepíos*" a confraries que es porten a terme per veure fins a quin punt el franquisme va intervenir en el sector. Tal i com explicava Francisco Castilla, un dels testimonis, serà amb Franco quan la pesca prengui un altre valor i es converteixi en un ofici més visible i respectat per a la societat.

La pesca va ser una activitat fonamental que va perdurar fortament fins a principis dels anys seixanta de forma majoritària. Tenint en compte que totes les zones que estudiem es troben al litoral, lògicament, cal que fem una menció al canvi que comporta l'obertura del Règim i la relació que això té amb els primers turistes que arribaran a la costa. Aquesta nova activitat del sector terciari comportarà que bona part d'aquestes viles vagin deixant de forma progressiva la pesca per un altre ofici amb menys perills, amb horaris més definits i amb un sou que, encara que hi hagi temporades més bones i d'altres de més dolentes, sempre s'aconseguirà treure amb uns o altres visitants a aquestes poblacions. Tanmateix, no podem només parlar d'una disminució de la pesca a causa del turisme, sinó que en algunes poblacions el sector industrial que es movia al voltant d'aquests pobles també afectarà a l'ofici fent que alguns dels pescadors que s'hi havien dedicat fins aleshores canviessin la seva feina per convertir-se en obrers de fàbriques com la SAFA, important indústria de fibres artificials de la localitat blanenca que encara avui perdura. Per tant podem afirmar que la indústria i el turisme van ser les dues causes fonamentals que expliquen al llarg de tota la costa el motiu pel qual el nombre de pescadors va disminuir tant dràsticament a partir de la dècada dels cinquanta però sobretot de la dels seixanta.

Aquestes línies han estat una presentació del que considero actualment pot ser una pauta de bona part dels pobles costaners en referència a tots els punts tractats anteriorment. A continuació, per veure exactament el que succeeix en cadascuna de les poblacions de Palamós, Blanes, Malgrat de Mar, Pineda de Mar i Arenys de Mar, es presenta un apèndix de les entrevistes fetes fins aquest moment amb els testimonis que presenten els fets, alguns dels quals esmentats en la pauta general, dividits en dues parts: en primer lloc la part més descriptiva de l'ofici i per altra banda la part política i ideològica; en definitiva la posició que els mateixos pescadors van prendre durant el conflicte.

2. Llei de la pesca: la progressió de la legislació

Encetem un nou apartat del qual encara ens serà necessari fer una recerca exhaustiva i minuciosa per establir exactament quines relacions legals hi havia entre els pescadors i el Règim o com els primers estaven sotmesos i depenien de les normatives que provenien del govern.

És interessant copsar la relació dins del marc legal per establir en quines condicions van aconseguir treballar els pescadors i, també sobreviure, en època franquista i quines van ser les millores o ajudes -que en alguns casos certs testimonis ens han relatat o comentat- que des del Règim es van oferir als pescadors, juntament també amb els pagesos i el que eren els oficis que havien d'assegurar la supervivència de la societat i que aportaven els aliments bàsics i imprescindibles que tota persona té assegurats -o hauria de tenir- en la base de la seva dieta alimentària.

De manera general, doncs, quin era el marc legal, les condicions de feina i les relacions laborals durant el franquisme? Des del punt de vista dels “quatre franquismes”³⁰³ i segons els testimonis serà durant la immediata postguerra quan el règim franquista proposi que tant la pesca com l'agricultura han de recuperar un cert estatus que havien perdut i passaran a tractar-se com a oficis que necessiten canvis i millores perquè d'ells i de la producció que n'extreguin ha de viure tota la societat. Entre el primer (1939-49) i el segon franquisme (1949-59) l'economia del país es va recuperant progressivament després de tres anys de guerra i comença a créixer de manera que, ja durant la dècada dels 50 i posteriorment la dels 60, ja amb l'anomenat “desarrollismo” (1959-72) s'observarà un equilibri econòmic important que permetrà renovar i obrir el país a la modernització d'altres estats i a poder ser competitiu amb ells.

Pel cas que ens ocupa, hem de tenir en compte que precisament aquesta última etapa serà la més marcada per les primeres migracions de pescadors des de diferents punts de l'Estat o de Catalunya mateix cap a d'altres indrets del litoral i també serà la dels progressius plans de millora i reestructuració de zones per crear nous habitatges per aquests pescadors -entre d'altra població- que arribaran a les viles.

Les accions que es van portar a terme en totes aquestes etapes i la relació que van establir entre els pescadors i el Règim van ser totalment diferents a les que es van portar a terme durant la Segona República, en la qual els drets socials i dels treballadors es basaven en la seva constitucionalització per garantir unes bones condicions laborals.

Amb la victòria en el conflicte del bàndol franquista va aparèixer un “Régimen Político Autoritario, privativo de las libertades básicas, incluidas las laborales -autonomía colectiva,

³⁰³ Catalan, Jordi; “Los cuatro franquismos económicos, 1939-77: de la involución autárquica a la conquista de las libertades”, pp. 112-114. Extret de: Cruz Artacho, Salvador i Alberca Ponce, Julio (coords)., *El mundo del trabajo en la conquista de las libertades*, Universidad de Jaén, Jaén, 2011.

libertad sindical, huelga- (...)”³⁰⁴ que va basar la seva legislació sociolaboral en un sistema quasi de jerarquia familiar en què la Dictadura establia unes noves i uns límits i la societat, en aquest cas els treballadors, es veien obligats a complir-les sense poder, ni tant sols, criticar o reivindicar el que creien que podia ser millor; per tant sense ni tant sols opinar:

“el modelo franquista de relaciones de trabajo, autoritario en su sistema de producción – agotado en el intervencionismo del Estado- y paternalista en sus contenidos –protección individual artificial-, se construyó a lo largo del tiempo sobre un fundamento ideológico claramente inspirado en la llamada concepción armnicista de las relaciones entre Capital y Trabajo (...)”³⁰⁵.

Aquest paràgraf ens resumeix a la perfecció i analitza el que realment suposaven les relacions laborals durant el franquisme, característiques que s’assimilen molt a les opinions i paraules d’alguns dels testimonis entrevistats i de la seva visió al llarg de totes aquestes èpoques.

Evidentment, totes les relacions sociolaborals que van estar en vigor durant tota la Dictadura s’organitzaven al voltant de l’anomenat Sindicat Vertical, anomenat així per la jerarquia que ocupaven tots els seus membres i per ser l’únic “sindicat” existent que hi havia en aquells moments, organització on s’agrupaven tots els oficis i treballadors i que, tal com s’observava en l’anterior cita, estava marcat d’un clar caràcter paternalista que va voler expandir a tota la resta de la població. Aquest to marcava la línia que els treballadors i treballadores havien de seguir tenint en compte la jerarquia de la persona que manava i la posició que tenia l’obligació d’ocupar el conjunt de treballadors que estaven en un nivell inferior al govern i a les ordres que arribaven des d’aquest.

És clar també que quan parlem d’aquesta legislació hem de tenir molt en compte que dins d’un règim autoritari i dictatorial mancat de llibertats com va ser el franquista, les lleis també es caracteritzaven molt pels rols que ocupaven homes i dones en la societat. Una de les dades molt importants que hem de destacar és la que fa referència a una dèbil presència de les dones en el mercat laboral de l’època. Per una banda, evidentment, aquest fet està en relació a les funcions que tenien destinades les dones en aquell moment i que concretament amb l’ofici de la pesca veiem com en alguns casos es compleixen però també observem com en d’altres, les dones són les que porten a terme “obligacions” que únicament eren exclusives dels homes en aquell moment. El Règim, per tant, va assignar a la dona el paper de mare i esposa que havia de tenir cura del seu marit, la seva família i la llar, completament subordinada a les opinions i manaments que aquest li proferís i sense cap mena d’aspiracions. Per tant només l’àmbit

³⁰⁴ *Ibíd*, p.117.

³⁰⁵ *Ibíd*, p.135.

domèstic i l'esfera de la reproducció van ser aquelles dues situacions en les quals s'entenia que la dona podia ser contemplada.

La gran pregunta al respecte, doncs, seria: i aleshores les dones no van treballar durant el franquisme? Evidentment la resposta és que sí, però ho van fer en l'economia submergida, en feines a casa o fora del domicili. En el cas dels pescadors, la dona treballava en el mateix ofici que sustentava a tota la seva família i per tant no se les pot identificar com a treballadores independents.

La seva imatge sempre ha quedat molt amagada rere la figura masculina que ha imperat des de segles passats però en les famílies de pescadors elles tenien una importància cabdal que acabava de fer girar la roda de l'engranatge de la sortida a navegar, les captures, la cura dels instruments i eines de pesca i el posterior intercanvi i venda de peix a les places dels pobles o als mercats.

Tenint en compte aquesta situació de la dona, també és importantíssim destacar que hi havia un altre tipus de mercat que funcionava fora dels marges de la llei i, més en el cas dels pescadors: el mercat negre. Aquest mercat, en moltes ocasions va afectar encara més a les dones, que d'una o altra manera com a encarregades també de sustentar a la família es van veure immerses en activitats laborals de tot tipus per aconseguir aliments i la supervivència dels fills i marits, si és que també havien sobreviscut a la guerra.

Pel costat dels pescadors entrevistats, hem de tenir en compte que a la pregunta de la seva inclusió i pràctica en aquest mercat les respostes no són clares i són, a més a més, temes que no es volen tractar. Així doncs, en aquest camp també s'haurà de seguir treballant per poder obtenir més dades al respecte.

3. Montepíos i associacions de socors mutus

La recerca que estem desenvolupant encara ha de treure a la llum noves informacions que entre els arxius i sobretot els testimonis ens aportin un esquema aproximat de com funcionaven políticament i socialment els pescadors en el litoral català. En aquests moments en plena investigació on encara trobem la informació deslligada ja que no s'han pogut visitar tots els pobles que conformen la costa catalana, hauríem d'aturar-nos breument en quin era o d'on provenia el sistema més semblat a un sindicat en el qual els pescadors estaven inclosos: els *Montepíos* marítims i les associacions de socors mutus.

Quan parlem d'aquestes associacions o societats a què ens referim exactament? “les Societats de Socors Mutus (...) es dedicaven a socórrer els associats en cas de malaltia o de mort”³⁰⁶. Pel cas dels pescadors i tal com ens han relatat diversos testimonis durant la Segona República, s'organitzaven en aquestes estructures per tal de poder assegurar la subsistència de la seva família. No podem deixar de banda el que era la hostilitat del medi en el qual havien de treballar i les dificultats que aquest fet comportava: si un dia feia mal temps això suposava que segurament no es podria sortir a feinejar i per altra banda, quan hi havia calma però de cop l'onatge canviava i arribava una tempesta el perill que corrien els pescadors de no poder tornar a casa seva sans i estalvis era un risc que patien quotidianament i al qual estaven avesats.

Ambdues situacions eren la més absoluta normalitat tant per a ells com per a les seves famílies i l'única manera que tots els membres poguessin seguir alimentant-se, vestint-se i, en definitiva, vivint, era formant part de societats on en cas d'accident (que acabés amb alguna defunció) o de malaltia rebien ajuts que els garantien, almenys durant un cert temps, la subsistència de tota la família.

L'origen d'aquestes societats es troba principalment en el món obrer de finals del segle XVIII i mitjans del XIX i tenia certes referències i semblances al que havien estat els gremis de manera més antiga. Per l'època que ens ocupa és interessant observar com, segons els testimonis d'algunes localitats, s'observa que durant la Segona República els pescadors continuen dins d'aquestes Societats de Socors Mutus i Montepíos marítims que, com hem dit, són organitzacions que vetllen pels pescadors i les famílies en cas d'accident o malaltia amb l'objectiu d'ajudar-los en els problemes que puguin derivar-se de l'ofici.

El canvi que es produirà de manera notòria, però, serà amb la victòria del general Franco. Durant la Dictadura aquestes estructures canviaran i es retornarà al que eren les “cofradías”, també aparegudes molt antigament que, malgrat el seu canvi de denominació, no deixarien de ser també l'associació de pescadors en un mateix grup que vetlli pels seus

³⁰⁶Barnosell, Genís; *Orígens del sindicalisme català*, Eumo, Vic, 1999, p.13.

interessos, que els ajudi quan sigui necessari i que també els posi en contacte quant a preus de venda al mercat, entre d'altres, es tracti.

Així doncs, veiem com des del món obrer -que políticament i ideològicament sembla un món del qual els pescadors s'allunyin- els homes i dones pertanyents a l'ofici també s'inclouen, quan es tracta de la necessitat i de la supervivència diària en “Societats de Socors Mutus, les associacions que, a través del pagament d'un quota, establien un fons de diners per fer front als accidents o malalties, o a les despeses d'un enterrament. (...) Es troben de vegades en l'origen de societats de resistència i contribuïren a definir i divulgar valors, com la solidaritat o l'organització, que passarien a formar part de la identitat obrera. Això és així, tot i que les Societats de Socors Mutus, que a mitjan segle XIX sembla que intervenien més en els conflictes sobre la disciplina laboral i l'organització de la producció, eren les que, controlades pels mestres dels oficis artesanals, derivaven més clarament dels gremis”³⁰⁷.

Una de les moltes qüestions importants a destacar és: si els pescadors no s'assimilaven respecte a la seva opció política ni ideologia quant a reivindicacions i millores pel seu ofici als obrers, com històricament era d'esperar- per què intervenen en un sistema que s'havia originat en el conjunt del gruix de l'obrerisme i que d'alguna manera funcionava segons l'estructura del patró i el treballador? Observades les dades recollides fins aquest moment, una altra vegada únicament podem parlar d'una manera de ser pràctica, de pervivència i supervivència en el que era el món hostil i salvatge en el qual convivien els treballadors –tant salvatge per ser el medi natural com per les rivalitats i la lluita que entre les famílies de pescadors tenien entre elles; el més llest que arribava primer a una captura era qui se la quedava -.

Aquest sistema els era molt convenient i, com dèiem, els podia ajudar i beneficiar moltíssim tant a ells com a les seves famílies perquè en cas d'un imprevist com una malaltia, un accident o la mort d'algun dels membres de la família, la seva subsistència, almenys durant algun temps, estava assegurada.

En aquest mateix apartat, és molt interessant tenir en compte que “les primeres organitzacions clarament recognoscibles com a sindicats aparegueren a Catalunya amb el nom de *Sociedad de Mútua Protección*. Prenien el nom, així, de les Societats de Socors Mutus abans esmentades”³⁰⁸. Per tant veiem com els pescadors també s'afilien en sindicats, però aquells que a priori no tenen cap fonament ideològic sinó els que els garanteix que alguna organització vetlli pels seus drets i interessos i els ajudi quan els necessiti.

³⁰⁷ *Ibíd*, p.19

³⁰⁸ *Ibíd*, p.21.

Aquest paràgraf és la mostra de quin és l'origen a Catalunya dels sindicats, quina és la seva denominació a l'inici de la seva aparició i com es van transformant i adaptant-se a cada moment històric. La relació amb la nostra recerca és que en el cas dels pescadors la seva afiliació a una o altra organització passa per diferents etapes o sobretot diverses denominacions segons l'època històrica i el govern que domina cadascun d'aquests períodes. És així com les successives etapes per les quals passaran en el context històric d'aquesta investigació aniran variant la forma de dirigir-se a aquestes associacions i també i principalment els avantatges i/o inconvenients que trobaran en cadascun d'aquests moments.

4. Pòsits de pescadors i confraries

Segons Alberto Ansola Fernández en la seva obra *“Los pòsitos de pescadores. Una inusitada aventura reformista (1917-1943)”* quan es parla de pescadors sempre existeix un dubte sobre quins són els veritables motius o interessos pels quals aquests s’organitzen en grups de resistència per portar a terme vagues o reivindicacions per millorar les seves condicions, mentre que això no succeeix quan es parla d’altres grups professionals diferents i diversos dins de la societat³⁰⁹. Arrel d’aquesta qüestió són moltes les respostes que poden sorgir sempre arribant a la idea que realment es troba present des de l’inici de la present investigació: les particularitats del món pesquer i, per tant, dels pescadors i la seva pròpia col·laboració i ajuda mútua sense necessitat d’arribar a altres grups, societats o organitzacions que els recolzessin i defensessin. Tanmateix, aquesta resposta també pot acompanyar-se del fet del propi desconeixement d’aquest medi i, principalment, de les persones que s’hi dedicaven.

Així doncs, prenent aquesta idea de l’ajuda mútua i el cooperativisme és com els pescadors s’organitzaven al voltant dels anomenats pòsits de pescadors. Per alguns experts en la temàtica els pescadors es caracteritzaven per un profund arrelament a nivell de cooperativisme i associacionisme encara que no es pogués desenvolupar com altres organitzacions o no arribés a un gran recorregut mentre que per d’altres eren molt individualistes i, per tant, acabaven sobrevivint amb els seus propis mèrits i estratègies³¹⁰. Tanmateix, a nivell del litoral espanyol a principis del segle XX es va produir aquest anhelat associacionisme cooperativista que és el que coneixem com a pòsit de pescadors entès com “la fórmula associativa para plasmar un reformismo social pesquero que terminó por institucionalizarse y que, con la ayuda estatal, pretendió a escala nacional emancipar y pacificar a toda la clase pescadora”.³¹¹

Alguns dels objectius d’aquests pòsits passaven, precisament, per l’acord davant del preu d’un peix determinat o per les caixes d’estalvi i els socors mutus del qual es feia referència en l’apartat anterior. Considerant bona part d’aquestes ajudes que havien d’oferir a nivell d’estalvis o de malalties o fins i tot accidents marítims, s’observa com aquests pòsits van anar substituint els anomenats Socors Mutus i que amb la implantació final del franquisme van ser substituïts, alhora, per la confraries de pescadors. La finalitat aquí era mantenir un ordre i control estricte dels pescadors i precisament el canvi es devia a la idea que els pòsits únicament havien servit per radicalitzar a l’esquerra als pescadors durant la primera meitat dels anys 30 del segle XX.

³⁰⁹ Ansola Fernández, Alberto; *Los pòsitos de pescadores. Una inusitada aventura reformista (1917-1943)*. Universidad de Cantabria, Santander, 2021, p.17.

³¹⁰ *Ibíd*, p.23.

³¹¹ *Ibíd*, p.24.

Tanmateix, val a dir que el concepte de confraria que ha derivat fins a l'actualitat³¹² no va ser propi i original del franquisme, ans al contrari, des de finals de l'edat mitjana³¹³ i ja en època moderna van sorgir multitud de confraries que responien a diferents necessitats, en aquest cas referents als pescadors. Totes compartien dues característiques fonamentals: “el seu caràcter religiós i ser el mecanisme per desenvolupar un protosistema de previsió social de caràcter cooperatiu entre els seus associats”³¹⁴. Així doncs es tractava d'entitats amb una doble vessant mutualista i assistencial a la vegada ja que la protecció estava destinada als membres que n'eren socis i a més s'havia de demostrar que hi havia unes necessitats quan s'havia de rebre una prestació.

³¹²Martí, Ignasi; “La confraria de pescadors, un referent per a tot el Mediterrani”. Revista Cambrils, núm.391, 2004, p.11.

³¹³Franquesa, Ramon. *Las Cofradías en España. Papel económico y cambios estructurales*. Col·lecció Quaderns Blaus, núm.15, Palamós, Càtedra d'Estudis Marítims, 2005, pp.1-2.

³¹⁴Alegret, Joan Lluís; Garrido, Alfons; *Història de la Confraria de pescadors de Palamós*, Museu de la Pesca, 2004, p.22.

TERCERA PART. ANÀLISI DELS CASOS

1.LES COMARQUES DE L'ALT I EL BAIX EMPORDÀ, LA SELVA I EL MARESME

A partir de les línies que apareixeran a continuació portarem a terme l'estudi de cada municipi del litoral per tal de poder ressaltar aquelles dades més significatives sobre quin va ser el desenvolupament humà i ideològic dels pescadors i de quina manera van conviure o participar amb els sindicats durant la Guerra Civil. Per a fer-ho analitzarem els pobles pertanyents a l'Alt Empordà, el Baix Empordà, la Selva i el Maresme.

1.1.Portbou

Portbou és una població a l'inici de la Costa Brava que des de temps antics s'havia concebut com una vall abandonada i que havia nascut a redós del monestir benedictí de Colera. En època medieval, la seva cala, com la d'altres viles costaneres del voltant, s'encarregava de pagar el delme del peix als monjos del monestir.

Amb el pas del temps i ja en època contemporània, serà quan Portbou esdevindrà quelcom més que una cala dependent d'un monestir i gràcies a l'arribada del ferrocarril³¹⁵ i la ubicació de la duana en aquesta zona fronterera començarà a prendre un altre caire. Gràcies a la obertura del poble amb la incorporació d'aquest mitjà de transport que suposava modernitat i noves oportunitats, moltes famílies senceres van arribar-hi amb l'objectiu d'obtenir millors oportunitats de vida i, per tant, de feina. Electricistes, fusters, paletes o manobres, entre d'altres, s'hi van traslladar davant de les pròsperes oportunitats de feina que oferia aquesta població.

Abans de la posada en funcionament del ferrocarril, Portbou s'havia definit com únicament una cala amb barraques de pescadors que els servia de protecció quan la mar era perillosa i s'havien de resguardar d'alguna manera. Per aquest motiu, és probable que l'origen del nom de la vila provingui dels vaixells de pesca d'arrossegament coneguts com a "bous".

Tractant-se d'un territori fronterer, doncs, que viu la seva arrencada a partir de la línia del ferrocarril i es converteix en punt d'entrada i sortida de mercaderies, s'observa com arribada la Guerra Civil també esdevindrà lloc de sortida cap a l'exili de milers de persones i territori de refugi pels qui intentin arribar aquí perseguits pel nazisme.

³¹⁵Ferrerós, Joan i Valls, Josep; *Barques i fogons. Del Ter a Portbou*. El Mèdol, Tarragona, 1991, p.97.

1.2.Colera

El terme municipal de Colera està envoltat per muntanyes exceptuant-ne una cara que mira al mar. Les primeres dades d'activitat pesquera a la zona daten de l'any 1413, durant l'època medieval. Transcorreguts els segles, però, i després que la pesca s'hagués convertit en un passat remot en monopoli dels habitants de Llançà, al segle XIX la població no es caracteritzava per la seva dedicació a la pesca ni tampoc per ser jornalers, ans al contrari es tractava de persones que eren propietàries de vinyes: “Colera, encara que poble marítim, no té pescadors”³¹⁶. En aquest mateix segle XIX també es va produir l'explotació de l'activitat minera a causa de les diverses explotacions que es repartien per tot el terme municipal.

Una vegada ja al segle XX, sí que es van identificar algunes reminiscències a nivell de pesca al municipi i aquestes tenen a veure amb el fet que la teranyina era practicada com a substituta de l'antiga pesca de l'encesa perquè donava la possibilitat de pescar més lluny de la costa i així aconseguir arribar a més caladors.³¹⁷

Un cop iniciada la Guerra Civil es viuran episodis de repressió i de bombardejos que també arribaran a la zona, però aquesta vila, a resultes de les seves petites dimensions i tenint en compte que tenia una població petita i minoritària no es veurà afectada per col·lectivitzacions en comparació a d'altres municipis d'aquest mateix litoral o, fins i tot, de l'interior de Catalunya.

Acabat el conflicte i a inicis del franquisme la pesca va anar empetitint-se ja que la pèrdua o robatori d'embarcacions durant la retirada, entre d'altres causes, van provocar que cada vegada més fossin pocs els pescadors que s'hi dedicaven. Així, a partir dels anys 60, tota aquesta dedicació i activitats de conreu van esvair-se amb la irrupció del turisme, fenomen que també va anar reconvertint el litoral colerenc.

³¹⁶Plujà i Canals, Arnald; *Colera*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm.170. Diputació de Girona, Girona, 2014, p.17.

³¹⁷*Ibíd*, p.62.

1.3.Llançà

La vila de Llançà és una població pertanyent a la comarca de l'Alt Empordà situada al nord de la península del Cap de Creus que s'obre amb una àmplia façana a la mar Mediterrània. Està envoltat de tot un conjunt de serres que, en el seu moment, van servir com a protecció per els seus habitants davant d'atacs de pirates i corsaris³¹⁸.

Som conscients com a societat que la pesca ha estat, des de temps remots i immemorials, una de les primeres activitats que l'home va desenvolupar en benefici de la seva pròpia supervivència i la de les seves famílies³¹⁹. En el cas de Llançà aquesta activitat ve datada del segle XVI, concretament de l'any 1502 i amb el pas dels segles es va poder mantenir de manera destacada enriquint també la base de persones que s'hi van dedicar en els temps passats.

Tanmateix, aquesta activitat econòmica no va ser l'única que allà es va desenvolupar ja que el conreu de la vinya i l'olivera, destacat en aquesta zona empordanesa, van provocar que els llançanencs el convertissin també en una de les seves fonts d'ingressos, ja que per moltes famílies, de fet, era l'única. Ceps i oliveres conviven amb totes aquelles captures que s'extreien del mar i això demostra, de nou, la dualitat d'aquests municipis alhora d'aprofitar tots aquells recursos que tenien al seu abast i amb els quals fonamentaven la seva supervivència³²⁰.

No es pot oblidar, tampoc, de quina manera la prosperitat i el creixement va arribar a la vila durant el segle XVIII, segle de modernització i avenços a nivell europeu, que en el cas de Llançà va ser afavorit per les exportacions d'oli i de vi.

Realitzant un salt en el temps, durant la República es van posar en funcionament noves mesures per tal de millorar la vinya i donar més avantatges a les persones que s'hi dedicaven, però amb l'arribada de la Guerra Civil aquestes vinyes van viure la seva pròpia davallada. En aquest municipi tampoc es van produir uns processos de col·lectivització destacats, sinó que la repressió i persecussió van ser els dos elements amb els quals més es va conviure.

Una vegada més, després de la llarga postguerra i de tots els efectes adversos que aquesta va comportar, el turisme va ser el revulsiu també per aquesta població de manera que va experimentar un creixement exponencial cap a l'explotació d'aquest sector i es va convertir en el motor de la població transformant el territori d'acord amb tots aquells espais que van donar una nova imatge a la població: la d'un turisme desfermat i en continu creixement.

³¹⁸Clavaguera i Canet, Josep; *Llançà*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm.84. Diputació de Girona, Girona, 2000, p.5.

³¹⁹*Ibíd*, p.26.

³²⁰*Ibíd*, p.32.

1.4. Port de la Selva

Al municipi de Port de la Selva, la pesca es va convertir en una activitat econòmica importantíssima ben bé fins a mitjans del segle XX. En aquest sentit, la Confraria de Pescadors –originàriament Pòsit Pescador des de l’any 1920- va aconseguir un paper fonamental perquè d’alguna manera es va convertir en una mena de nucli que absorbia la vida econòmica i social del poble. Amb la creació d’aquesta organització es va aconseguir l’impuls al cooperativisme que es va mantenir al llarg del segle ja que l’objectiu principal era “la completa redempció del pescador, fent-lo propietari dels mitjans de producció i suprimint tots els intermediaris que existien en la pesca”³²¹. La suma d’activitats que va desenvolupar al llarg del primer terç del segle XX combinades amb la protecció social que ofería als pescadors que en formaven part van donar rellevància a la seva creació. Aquest Pòsit, des del 1920, any en què es va fundar, fins a l’esclat de la Guerra Civil, va aconseguir una gran notorietat també perquè va englobar en les seves files un patrimoni important, per exemple arrel d’alguns immobles que van ser comprats per l’organització i que van aconseguir la garantia d’embarcacions dels mateixos associats fent ús de les diferents seccions cooperativistes de la Societat. Abans de regular-se alguns serveis que podia prestar per llei, aquest Pòsit va representar un canvi i alhora progrés per a tota la població a més de, des d’un punt de vista simbòlic, va representar dignificar la vida del pescador cobrint-li necessitats diverses com per exemple assegurances d’accidents de treball, de malaltia, pensions o subsidis per la jubilació i d’atur forçós, entre d’altres. Tanmateix, la principal activitat del Pòsit Pescador va ser la comercialització del peix que va passar de la platja a un magatzem que es va inaugurar l’any 1934.

Amb l’esclat de la Guerra Civil l’embranzida que s’havia iniciat sobretot a partir dels anys 20 va frenar-se com a conseqüència de bona part de les embarcacions que es van destruir, les que van quedar avariades o aquelles que van desaparèixer arrel, per exemple, d’enfonsaments a causa dels atacs franquistes.

Es pot afirmar que hi havia una proporció important de pescadors ja que testimonis que han quedat preservats indiquen que la pesca durant el conflicte es va seguir desenvolupant. La Maria Fornis i Brunet³²² tenia 8 anys quan va esclatar la guerra i vivia amb els seus pares, tres germanes i un germà. La seva família es dedicava a la pesca i alhora a la terra; quan el seu germà va allistar-se a la guerra els seus pares van continuar amb les dues ocupacions en el sector primari. Tal i com ella mateixa afirmava, es tractava de persones que “eren pescadors i

³²¹ Armangué, Joan; *La pesca dins l’economia del Port de la Selva*, EDXS Edicions, Figueres, 2011, p.17.

³²² Relats i Casas, Vicenç; *El Port de la Selva sota les bombes. Memòria dels bombardejos feixistes i altres fets tràgics de la Guerra del 36*, Gent i Terra, Santa Eulàlia de Ronçana, 2013, p.81.

pagesos, tot alhora”³²³. Aquesta dada ens dona informació sobre la manera en la qual la professió de pescador s’unia i acompanyava del conreu en moltes ocasions ja que una feina sense l’altra, i més en temps de guerra, suposava la necessitat de treballar en més àmbits per a poder aconseguir una bona base alimentària.

La participació del germà de la Maria en el conflicte va comportar que caigués mort a la Batalla de l’Ebre com a membre de la coneguda lleva del biberó, a la zona de la Fatarella. Un cop va succeir aquest fet, deixant de banda el cost humà i el cop tant dur i tristesa que va patir la família, a nivell econòmic per la família es va ensorrar un puntal important ja que l’Esteve Fornis -així és com es deia el germà de la Maria- treballava amb el seu pare en la pesca, i per tant, tota la família va quedar orfe de fill, de germà, però també de pescador. En aquest cas, el pare de la Maria, Conrad Fornis i Ros, era un dels pescadors rellevants de Port de la Selva ja que comandava una flota de vuit mariners i poc temps abans que s’acabés la guerra va veure’s obligat a fugir cap a França igual com altres republicans. Va aconseguir tornar abans però un cop arribat a Port de la Selva va ser empresonat, també per poc temps.

A mida que els mesos van avançar i tenint en compte totes les dificultats, penúries i l’horror amb el qual havien patit la mort d’un fill, els pares de la Maria, Conrad i Consol Brunet, van retornar a la seva feina per tirar endavant la família i seguir amb la seva vida. Progressivament, va tornar al mar amb els seus mariners i la Maria, la seva filla, va ser qui va rebre l’encàrrec d’anar a avisar a tots els pescadors a casa seva de part del seu pare perquè poguessin tornar a la feina.

Un altre testimoni destacat dins la pesca de Port de la Selva va ser Miquel Puignau i Mallol³²⁴ que va néixer durant el segon any del conflicte, el 1937. Moltes de les coses que coneix sobre ell li van arribar pel seu pare i per les hores navegant pel Cap de Creus, des d’on havia fet descobertes sobre el conflicte. Era pescador des dels dotze anys i provenia d’una família on el seu pare havia estat home de confiança de l’Ajudant de Marina i per això era conegut com “l’ajudant de mar”. Tenint en compte que havia nascut davant del port recordava que quan hi havia bombardejos moltes bombes anaven a parar al mar i mataven molts peixos, és per aquest motiu que molts pescadors aprofitaven l’ocasió i després dels atacs sortien a tirar la xarxa per recollir i aprofitar tot aquest peix que havia quedat atrapat en aquell bombardeig i que ara restava sobre l’aigua.

Del recull d’aquests dos testimonis, s’extreu la idea que la pesca, a més de ser un ofici dur i sobretot amb l’època que s’està contextualitzant en la investigació, era també un ofici

³²³ *Ibíd*, p.82.

³²⁴ *Ibíd*, p.93.

format per supervivents, per aquells persones que aprofitaven el moment, el dia a dia i adaptant-se a les dificultats d'aquest medi tant hostil, aconseguien tirar endavant.

Una vegada es va donar per acabat el conflicte, un dels primers canvis que el sector pesquer va viure de primera mà va ser l'arribada d'una nova denominació per el Pòsit Pescador que es va conèixer, a partir d'aquell moment, com a "*Cofradía de Pescadores*"; l'1 d'abril del 1947 més concretament, es va dur a terme aquesta nova nomenclatura.

A la població, però, es va produir un canvi en l'activitat pesquera des de principis del segle XX fins a la segona meitat. Primerament, durant els anys 50 va obrir-se l'etapa de decadència arrel de la disminució de captures de peix i la baixa cotització que aquest tenia al mercat, seguint amb una venda directa dels peix per part dels pescadors cosa que afectava a la subhasta de les captures (que van deixar d'existir) i finalment a un monopoli que durant alguns anys es va perllongar a causa d'una mala organització de la pròpia Confraria que va nova trobar maneres de redreçar la situació. El segon problema que complicarà molt més el desenvolupament de la pesca va arribar als anys 60, ja que en un primer moment hi havia pràcticament 300 persones treballant en l'ofici, però posteriorment n'eren uns 60, quantitat que es va anar reduint progressivament fins que arribada la dècada dels 80 quan es va produir una recuperació.

La causa principalment que va provocar aquesta disminució progressiva arribant al seu mínim als anys 60 va ser l'obertura del franquisme a l'exterior, en la seva etapa de desenvolupament i emmarcat dins dels projectes de l'anomenat "*desarrolismo*", que van comportar l'arribada del turisme i, per tant, iniciar el que posteriorment seria la consolidació del sector terciari o de serveis en tot el territori, tant a nivell de Catalunya com d'Espanya.

1.5.Cadaqués

Com a municipi de la Costa Brava caracteritzat des de temps antics pel seu entorn, el seu relleu i la seva visió pintoresca, els seus canvis més profunds es van produir a partir dels anys 60 del segle XX amb l'arribada del turisme. Tot i això, fins la Guerra Civil Cadaqués es definia com un poble aïllat i que vivia d'un tràfic marítim intens, de la pesca, del vi, de l'oli i de petites exportacions de béns naturals i de conserves³²⁵.

Aquesta relació amb el mar, a principis també del segle XX, prenia una volada més gran quan un part important de l'economia del poble estava basada en l'envasament de les conserves del peix que es pescava. En establiments com *La Fàbrica d'en Pont*³²⁶ moltes dones eren contractades per a preparar-les, principalment l'anxova amb l'oli que posteriorment s'exportaven.

La seva relació amb el mar recau ja en l'època medieval, però el primer document del qual s'ha tingut constància i que data l'origen de la confraria de pescadors de Cadaqués data del 5 de març del 1921. L'objectiu del Pòsit de Pescadors, i apareix aquí destacat per precisament observar la importància de la pesca en aquesta localitat, era “la completa redempció del pescador, és a dir, que pogués ser propietari dels mitjans de producció amb la consegüent eliminació de tots els intermediaris que negocien amb l'activitat pesquera. Per l'acompliment dels objectius principals organitzaren una secció de socors mutus, una cooperativa de venda d'efectes pesquers, un servei de préstecs, una secció cultural i una societat de socors mutus, montepío. El model i els mecanismes de funcionament són idèntics a la resta de confraries del país”³²⁷. Tenint en compte que l'economia estava basada principalment en la pesca, sumada a la vinya i l'olivera fins ben entrats els anys 60 a partir de l'arribada del turisme, la confraria es va convertir en un organisme viu i dinàmic per aglutinar a tots aquests pescadors que es dedicaven a l'ofici.

Durant la Guerra Civil, segons informa Erika Serna a la pròpia notícia del diari digital “Empordà”, es dona per suposat que durant la Guerra es van perdre algunes barques, tot i que no es conserva documentació al respecte; per altra banda, sí que se sap que algunes dones sortien d'amagat a pescar de nit totes soles per poder aconseguir una mica d'aliment, encara que fos una quantitat molt petita per afegir a la dieta familiar.

Així doncs, en el cas de Cadaqués no s'han obtingut gaires dades ni informació relativa a aquests anys; tenint en compte que es tractava d'un poble amb la seva mirada completament

³²⁵Serna, Erika i Vila, Pep; *Cadaqués desaparegut*. Efadós, El Papiol, 2020, p.11.

³²⁶*Ibíd*, p.57.

³²⁷Serna, Erika. “La Confraria de Pescadors: un segle de vida a Cadaqués”. Diari Empordà. 05/12/2021. Font extreta de: Diari Empordà (edició digital)

posada cap al mar es podrien haver produït col·lectivitacions de manera important tot i que no es conserven dades ni documentació al respecte.

1.6.Roses

La història de Roses en el context que ens ocupa està caracteritzada per la incapacitat des de finals del segle XIX fins ben bé la dècada dels 60 del segle XX per aconseguir crear una dinàmica de desenvolupament econòmic estable i potent per capgirar la situació³²⁸.

Roses s'havia basat des de sempre en l'explotació de dues activitats econòmiques destacades i pertanyents, també, al sector primari: l'agricultura i la pesca³²⁹. A principis del segle XX i sobretot des del 1900 al 1936 Roses va viure una revifalla o creixement important en el sector pesquer que durarà ben bé fins ben entrat el franquisme, al 1959.

La pesca, en el seu ordre de prioritats es va anar desenvolupant de manera que es van anar introduint els motors a les embarcacions; a més a més l'arribada a Roses de pescadors d'altres poblacions com per exemple, València, va provocar conflictes entre els nouvinguts i els locals ja que els primers també havien arribat per modernitzar la manera de pescar que s'havia produït fins ara³³⁰. Els enfrontaments entre uns i altres sovintejaven ja que més enllà del fet que uns venien de fora, també es produïa el xoc entre els que tenien capacitat adquisitiva –els rosincs- i eren capaços d'adquirir material de pesca més nou i modern, i aquells que eren més pobres i s'havien d'accontentar amb el que tenien per seguir treballant i podent aconseguir peix.

A l'inici del 1930 en comparació al 1910 la població activa de Roses dedicada a la pesca havia augmentat el seu percentatge de manera que el port de la població es va convertir en un dels primers de Catalunya en volum de captures que rondaven aproximadament les 2000 tones. A més a més, persones de la resta de Catalunya i de l'estat, principalment tarragonins i alacantins, es van acabar instal·lant definitivament al municipi aportant un augment demogràfic considerable³³¹. Aquesta modernització, però, va derivar de com la pesca no només s'havia polaritzat entre aquells que encara defensaven una ofici tradicional enfrontats als que el volien modernitzar, sinó que s'havia convertit en un conflicte entre els pescadors pobres i els pescadors rics. Així doncs, quan finalment esclata la Guerra Civil la conjuntura política deriva en la importància que tenien els pescadors en el poder local ja que per part de la CNT³³² es portarà a terme un control polític generat pel Sindicat de la Pesca i Oficis Varis³³³.

³²⁸ Barris, Josep M.; Falgueras, Joan; Santaló, Jaume; *Roses 1875-1975. Del model comercial a la revolució turística*. Ajuntament de Roses, Roses, 2001, p.8.

³²⁹ Díaz, Carlos; Palou, Hug; i Puig, Anna Maria; *La ciutadella de Roses...*p.44.

³³⁰ *Ibíd*, p.24-25.

³³¹ *Roses, 1875-1975. Del model comercial a la revolució turística*. Roses, Ajuntament, 2001, p.25.

³³² Cárdbaba, Marciano; *La col·lectivitat de la indústria pesquera de Roses de Vicens Soler*, Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos, núm.34, 2001, p.4.

³³³ *Ibíd*, p.176.

Una vegada, però, a partir dels anys 60 i de la irrupció del turisme es va produir la transformació del paisatge rosenc que amb noves activitats econòmiques destacades van fer augmentar altres sectors com per exemple el de la construcció.

1.7.Castelló d'Empúries

Castelló d'Empúries és una vila situada en un terreny elevat a 17m d'alçada sobre el nivell del mar i situat al bell mig de l'anomenada plana empordanesa. El litoral de Castelló mesura uns set quilòmetres de platges sorrenques que s'estenen des de la desembocadura del Fluvià fins a Roses³³⁴.

Malgrat els metres de costa que configuren el terme municipal de Castelló d'Empúries, la seva ubicació sobre el nivell del mar i sobre una elevació de terreny, configuren una vila que es va caracteritzar per l'explotació de l'agricultura i la ramaderia per damunt de qualsevol altre ofici i activitat econòmica. Després de la Guerra Civil i encara durant la dècada dels 60, l'agricultura estava molt endarrerida a nivell de modernització i mecanització del camp i de les estructures que permetessin treure un alt rendiment a les terres i aconseguir una gran quantitat de producció.

Això va comportar que, precisament coincidint amb els anys 60 i l'entrada de turisme, aquesta agricultura es posés al seu servei i davant la lenta modernització que tant temps li havia portat aconseguir, el turisme va provocar l'especulació en molts terrenys, sobretot aquelles terres properes al litoral i de menys qualitat per a sembrar-hi que van ser adquirides per empreses i constructores per a edificar-hi hotels, blocs de pisos o qualsevol establiment que tingués a veure amb el sector dels serveis. En aquest sentit, les persones que es dedicaven a l'agricultura van abandonar-la i van convertir-se en treballadors de la indústria de la construcció, de la turística o dels serveis comercials que aquest nou fenomen generava. Molts altres van invertir a la urbanització d'Empuriabrava en allotjaments, habitatges, comerços o negocis turístics fins que van acabar substituint plenament l'agricultura per aquestes altres feines observant els beneficis que generaven aquestes últimes³³⁵.

Així doncs, i de manera destacada, les col·lectivitzacions principalment s'havien impulsat durant la Guerra Civil però en el cas de Castelló d'Empúries havien quedat relegades a l'agricultura ja que la seva situació i l'ocupació destacada en aquesta activitat del sector primari no havien convertit la pesca en una feina rellevant en el territori.

³³⁴Planas i Roig, Miquel; *Castelló d'Empúries*. Quaderns de la Revista de Girona, Diputació de Girona, 1987, p.5.

³³⁵*Ibíd*, p.72.

1.8.Sant Pere Pescador

Sant Pere Pescador, municipi també de la Costa Brava, s'havia caracteritzat per dur a terme una activitat pesquera des de l'època medieval, moment en el qual ja compaginaven aquest ofici amb el treball a pagès. Alguns conreaven la petita part de terra de la qual n'eren propietaris, mentre que d'altres anaven a jornal., com a assalariats. En època medieval, des del punt de vista de la pesca, aquells ingressos que es podien obtenir a vegades fins i tot anaven destinats a obres que acabaven afectant a tota la comunitat, com per exemple la construcció d'un nou temple que es pagaria amb els beneficis de la venda del peix que s'hauria pescat.

L'ormeig de pesca més utilitzat era l'art, un filat de pescar que es situava a una certa distància de la riba, s'acostava a la sorra a través de dues cordes lligades a l'extrem i des de terra podia ser estirada per 25 o 30 homes, dones i a vegades fins i tot amb l'ajuda de nens. “Anar a tirar l'art” o “anar a vol”, segons la historiadora Yvette Barbaza, era “la providència dels pobres, ja que qualsevol podia arrossegar la xarxa i rebia una part proporcional de peix”³³⁶.

Aquest art era el més utilitzat en època de crisi, quan més persones podien aprofitar el que extreien i així repartir-s'ho per poder portar quelcom a casa i a la família de cara a la seva supervivència. Així mateix, a principis del segle XX existien set arts de pesca més tot i que amb l'arribada de la Guerra Civil aquest sistema va acabar desapareixent. A banda d'aquests també s'utilitzava el bolig que també era conegut com a artet. Més petit i manejable però s'hissava damunt la barca. Més arts de pesca destacats eren les nanses, a la qual amb l'arribada de la Guerra Civil i també un cop aquesta havia acabat s'hi van afegir la pesca de xarxa o de tremall. Amb el pas del temps i l'arribada dels anys 50 i 60 la pesca es va concentrar moltíssim en l'angula i com a molts altres municipis, Sant Pere Pescador també va estar marcat per l'etapa del *desarrollismo* l'obertura al sector dels serveis i del turisme, fet que va acabar provocant una davallada dràstica de la pesca en detriment de l'agricultura. Tanmateix, dels pocs pescadors que van quedar van també complementar la seva feina amb el camp o bé, tal com esmentàvem, amb el turisme.

Pel cas que ens ocupa, la present investigació es basa en si els pescadors van participar en el procés de col·lectivitzacions i si, per tant, també van veure les seves propietats col·lectivitzades o van veure's afectats d'alguna manera. En el cas de Sant Pere Pescador, les col·lectivitzacions es van portar a terme en el sector agrari³³⁷ i l'industrial i van ser gestionats pels comitès en un intent de desenvolupar la revolució social que des del segle XIX, amb el

³³⁶Roig Simon, Marisa; *Sant Pere Pescador*, Quaderns de la Revista de Girona, núm. 99. Diputació de Girona, 2002, p.54.

³³⁷*Quan Sant Pere es féu dir Empori. La Guerra civil a Sant Pere Pescador (1936-1939)*. Ajuntament de Sant Pere Pescador, P. Pagès, 2009, p.84.

naixement de la Revolució industrial, es va idear com a forma d'alliberació dels obrers i eliminació de les classes socials i de les desigualtats de classe. Així doncs, la col·lectivitat de Sant Pere va ser creada el 26 de juliol del 1936 en el context d'una assemblea general que s'havia organitzat per la mateixa CNT. Un dels acords que es va prendre va ser requisar les terres als propietaris que havien fugit i a aquells que cultivaven de manera excessiva, de manera que a aquests només els van deixar de 30 a 40 vessanes perquè poguessin subsistir. Un altre pacte va ser l'aprovació d'un repartiment equitatiu entre col·lectivistes i individualistes, ja que aquests últims van adoptar una actitud d'oposició en defensa dels interessos dels que eren petits propietaris. "L'objectiu d'aquest sistema aniria encaminat a gestionar i distribuir les noves terres"³³⁸. És evident com la finalitat de les col·lectivitzacions que vol dur a terme la CNT sempre és, precisament, aconseguir que es produeixi un millor i més just repartiment de la terra, en el cas de l'agricultura, i que finalment sigui completament gestionada per les persones que realment la treballen. En el cas de Sant Pere Pescador, precisament s'acaben col·lectivitzant aquells masos que, concretament, estaven al costat del riu Fluvià amb la peculiaritat que alguns dels quals eren patrimoni de grans propietaris i a més a més n'eren absents ja que els tenien pràcticament en abandonament o desús.

En el cas dels individualistes dels quals s'ha parlat anteriorment, aquests es van quedar amb la terra de la part alta del poble i, en aquests casos, cada mas s'organitzava de manera diferent i gaudia del seu propi encarregat. En aquest context, a Sant Pere Pescador no només es van col·lectivitzar terres o propietats rurals, sinó que a això hi hem de sumar bestiar, maquinària, cotxes i d'altres propietats, en aquest cas urbanes, és a dir en pobles més grans o directament a les mateixes ciutats.

³³⁸ *Ibíd*, p.66.

1.9.L'Escala

El poble de l'Escala es va formar durant la segona meitat del segle XVI. Es tracta d'una població situada al sud de l'Alt Empordà i té una extensió d'uns 16,3km². És un territori format per planes i turons que engloba també altres nuclis i veïnats³³⁹. Va aparèixer com a petit port de pesca i cabotatge que depenia de la mateixa vila d'Empúries, ja que el seu mateix nom “designa un port per embarcar i desembarcar mercaderies”³⁴⁰. El per què del seu origen està completament lligat a la pesca i a la introducció, concretament, dels sardinals a la costa nord de Catalunya. A més a més, en aquesta zona es va viure una important intensificació del comerç marítim amb la creació d'una duana i del Reial Alfollí de la Sal, lloc des d'on es controlaven i es distribuïen les mercaderies que arribaven per mar, principalment la sal. Cal tenir en compte que fins a mitjans del segle XVI la població d'Empúries i els veïnats vivien principalment de l'agricultura i la pesca només es practicava amb canya, nanses i traire, estris que no necessitaven cap embarcació perquè es poguessin utilitzar i d'aquesta manera aconseguir una bona jornada de peix. La platja en aquell moment ja s'utilitzava com a port tot i que la població a l'època no era del tot estable.

A partir del segle XVI la pesca de la sardina i de l'anxova es va convertir en la més important a l'Escala duent-se a terme amb els sardinals, les barques que s'ocupaven d'aquest tipus de pesca. A partir d'aquell moment, la població es va convertir en una de les més importants de Catalunya de pesca de peix blau tant pel nombre d'embarcacions que hi havia com per la quantitat de pescadors que s'hi dedicaven, tenint en compte que molts pagesos d'Empúries i de les rodalies havien venut els seus camps per invertir en la pesca com a armadors. També va ser des d'aleshores quan els escalencs van “anar a fer tenda”³⁴¹, el que s'ha concebut com un dels costums ancestrals del municipi. Aquesta tradició consistia en què les famílies de pescadors es desplaçaven amb les seves barques i acampaven a les cales de la costa entre Blanes i Cadaqués amb dos objectius: pescar i vendre el peix directament als mercats més propers. Aquesta activitat s'havia de produir perquè hi havia una mancança important d'un bon mercat on vendre el peix i extreure un cert benefici. A més a més, eren moltes les famílies que depenien d'aquest ofici i quan arribava el bon temps aprofitaven per traslladar-se cap a aquestes altres poblacions costaneres. Cal tenir en compte que aquesta activitat es va poder mantenir fins

³³⁹Boix i Llonch, Lurdes i Piñero i Costa, Miquel-Dídac; *L'Escala i Empúries*, Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 195. Diputació de Girona, 2018, p.5.

³⁴⁰*Ibid.*, p.42.

³⁴¹*Dels mercaders d'Empúries als pescadors de l'Escala*, Ajuntament de l'Escala-Museu de l'Anxova i de la Sal-Museu d'Arqueologia de Catalunya-Empúries, 2013, p.45.

que amb l'arribada del turisme de masses l'economia basada en la pesca va quedar relegada a un segon pla.

La pesca amb sardinals va ser l'encarregada d'originar el barri de pescadors de l'Escala al segle XVI, justament al mateix moment en què apareix, i es va mantenir fins als inicis del segle XX. Quan l'activitat de cabotatge va anar minvant el nombre de pescadors va tornar a viure una revifalla i va augmentar. Pel cas que ens ocupa, una vegada arribats "a principis del segle XX, el port de l'Escala disposava d'una important flota pesquera formada per més de cent sardinals que ocupaven més de 300 pescadors, set parelles del bou (catorze barques) que donaven feina a uns 80 homes, quinze embarcacions de batudes i armellades que donaven feina a 36 pescadors. Per últim, quedava la pesca amb nanses, palangres i sepieres amb uns 20 pescadors. Les soltes i l'artó ja havien desaparegut, així com els bussos corallers, però encara es pescava, de tant en tant, amb el traire, les jombines, l'enfila, el bolitx i la canya. Per tant, aproximadament podem xifrar en unes cent cinquanta embarcacions la flota pesquera de l'Escala i més de quatre-centes famílies que en vivien"³⁴².

Tal i com s'observa hi havia una gran activitat econòmica i rellevància pesquera en aquest principi del segle XX que s'analitza a través del nombre d'embarcacions comptabilitzades i el nombre de persones que es dedicaven a la pesca, uns 436 pescadors³⁴³. Amb aquest volum al voltant de la pesca, el centre econòmic i social de l'Escala era la platja de l'antic port on l'activitat no disminuïa ni de dia ni de nit. Allà també era on s'hi concentraven les tavernes i els salins, per tant, el moviment era constant i l'arribada de peix i de persones era diari i freqüent.

La pesca, per tant, donava feina a una quantitat important de gent, pràcticament a una majoria de població, i alhora va aconseguir que es portés a terme la creació d'un seguit d'indústries vinculades amb el sector que van crear encara molts més llocs de treball, per exemple i de manera especial, la salaó d'anxova i sardina per a l'exportació³⁴⁴.

A principis del segle XX, però, també es van anar introduint les teranyines, comportant en conseqüència, que els sardinals iniciessin un retrocés i progressivament una disminució davant del nou art de pesca. Aquesta pesca era nocturna i capturava el peix a partir de l'encerclament amb l'ajuda del bot de llums que atreïa el peix. A cada teranyina hi acostumaven a anar uns deu mariners. És interessant tenir en compte que entre el 1945 i el 1948 aquestes van augmentar fins a 54 amb els seus corresponents bots de llums.

³⁴²*Ibíd.*, p.49.

³⁴³Boix i Llonch, Lurdes i Piñero i Costa, Miquel-Dídac; *Op. Cit.*, p.47.

³⁴⁴Bruguera i Batalla, Rafel; *Antoni Puig "Tonet", barber, àcrata i savi. L'anarquisme i la Guerra Civil a l'Escala*. CCG Edicions, Girona, 2010, p.35.

Considerant tot aquest volum de feina i les quantitats de peix que podien arribar a la platja, l'Escala es va convertir en el segon port més important de Catalunya en pesca de peix blau amb més de cinquanta teranyines. Amb aquestes condicions, cada vegada es feia més evident la necessitat de construir un port que teixís les anades i vingudes d'embarcacions carregades de peix, la primera pedra del qual es va situar l'any 1962 i un any després ja s'estava demanant que es portés a terme una ampliació perquè no tota la seva longitud podia ser utilitzada com a zona d'atrancament. A més a més, cal tenir en compte que a l'Escala va ocórrer el mateix fenomen que en d'altres municipis: a partir dels anys 60 molts pescadors van deixar aquesta feina i van començar a ocupar posicions en la construcció i als serveis turístics amb l'arribada i imposició d'aquest nou fenomen com a nova forma de supervivència.

A banda de la pesca, també és de rigor assenyalar que l'agricultura a l'Escala va ser existent i va estar enfocada al conreu de l'arròs, la vinya i l'olivera ja que l'associació pescavicultura va convertir-se en la manera de viure d'una bona part de la població de L'Escala. En aquest cas, aquesta dualitat conreu-mar es torna fer palesa en aquest municipi. Des del punt de vista del sector secundari, és a dir en la indústria, també va destacar la confecció del gènere de punt a la població.

L'any 1931, coincidint amb la proclamació de la República, l'Escala era un dels pobles amb més població de l'Alt Empordà. Un 25% dels habitants eren pagesos i el 50% pescadors, els mateixos que combinaven les tasques al camp de dia amb la pesca a la nit. També destacaven les indústries de salaó i les de gènere de punt. Tenint en compte la manca de feina que hi havia en relació a aquella part de la població que estava desocupada, el 1933 l'Ajuntament va decidir iniciar obres públiques per incorporar a persones que es trobessin a l'atur i que estaven molt relacionats amb el Sindicat Agrícola Catòlic i el Pòsit de Pescadors. Tenint en compte els desequilibris a nivell de propietaris de terres i del seu origen destaca la importància que van anar prenent la Unió de Rabassaires per una banda i la CNT per l'altra. Precisament, una de les persones responsables d'aquesta atracció cap a la CNT per una part de la població de Cadaqués va ser Antoni Puig, conegut pels vilatans com a "Tonet". Es tractava d'un home a qui agradaven les lletres i els coneixements; algú que es volia dedicar a la professió de mestre però que va acabar exercint l'ofici de barber que li provenia de família. Tot i això, al llarg de la seva vida es va anar instruint i després d'una estada fora de l'Escala hi va tornar i es va convertir en l'enllaç publicitari del sindicat. Així, amb ell, l'anarquisme va guanyar més pes de manera gradual fins a convertir-se en el moviment hegemònic dins de la població: "Puig esdevingué un agitador de la vida social i política de l'Escala dels anys 20 i 20 del segle passat, un líder i un referent en tots els sentits"³⁴⁵. Casa seva igual com la barberia que regentava es van

³⁴⁵ *Ibíd*, p.77.

convertir en l'epicentre de les trobades dels amics llibertaris d'arreu de Catalunya i també en el focus de promoció cultural i política dels joves del municipi. Allà s'hi celebraven debats, xerrades, ell mateix hi feia discursos i, d'aquesta manera, aconseguia recollir i ser conegut per bona part de la vila. Com a anarquista era un anticlerical reafirmat però, tanmateix, mantenia una bona relació amb el capellà del poble amb qui també compartia passejades i converses sobre filosofia o anarquisme. Així doncs, amb aquest encapçalament es pot considerar que l'augment i la preponderància d'aquest anarquisme –concretament anarcosindicalisme- a l'Escala la primera dècada del segle XX es va produir gràcies a dos factors que el van afavorir en aquell context: l'existència d'un líder, algú a qui els vilatans reconeguessin, i les precàries condicions en les quals vivia el poble de manera general i en diversos sectors com l'agricultura, la pesca i el sector de la construcció, és a dir, els que en aquell moment eren els més vulnerables³⁴⁶. Pel cas que ens ocupa, la pesca vivia en aquell context uns moments preocupants perquè les inclemències meteorològiques provocaven que no es pogués sortir a pescar i l'atur marcava alts nivells entre les persones que s'hi dedicaven; els mateixos pescadors demandaven solucions o altres vies per ocupar als qui s'havien quedat sense feina.

Amb la proclamació de la Segona República l'anarquisme es va reorganitzar principalment en el sector pesquer que patia una nova crisi.

Quan definitivament va arribar el cop d'estat i l'inici de la Guerra Civil, tal i com recorden alguns testimonis avui ja desapareguts³⁴⁷, molts homes de l'Escala principalment pescadors van decidir allistar-se a les milícies ciutadanes alguns per raó de la seva pròpia convicció personal i d'altres pel seu propi compromís amb la lluita antifeixista, uns altres hi participaven per poder obtenir unes 10 pessetes diàries que els havien d'ajudar a apaivagar una mica la misèria i penúries per les quals passava la població. A l'Escala, de manera paral·lela a la resta de municipis catalans, no només els costaners, van produir-se les primeres col·lectivitzacions, primer en nom de la CNT i després oficialitzades per la pròpia Generalitat. En aquest procés i concretament a l'Escala se'n van produir al camp, en el transport i als oficis de construcció però a la pesca i a la salaó es va obligar a augmentar el salari a les dones treballadores que s'hi dedicaven. És a dir, en la coneguda com a col·lectivitat de la pesca els anarquistes van respectar el pòsit de pescadors que disposava de la seva pròpia cooperativa però es van imposar unes normes per regular la pesca i la venda del peix, tenint en compte que en el cas de l'Escala la majoria dels milicians eren els mateixos pescadors. Davant d'aquesta situació, tal i com s'ha esmentat doncs, el pes de l'anarquisme recau en el fet que molts pescadors es van convertir en milicians perquè quan arribés l'hivern i davant les males condicions que no els hi

³⁴⁶ *Ibid.*, pp.91-92.

³⁴⁷ *Ibid.*, p.144.

permetrien pescar, poguessin seguir guanyant un jornal³⁴⁸. Així, la CNT va intentar en alguna ocasió decomissar l'anxova que s'havia pescat, però davant de les nombroses protestes que es van produir, el mateix sindicat es va comprometre a no tornar a repetir la mateixa acció³⁴⁹.

Davant de la ingent arribada del turisme de masses, de nou es repetia la història d'altres municipis costaners: la pesca era progressivament abandonada i enlloc seu creixien les noves oportunitats laborals de beneficis més ràpids i fàcils, tot i que també amb els seus contrapunts negatius respecte a la transformació del paisatge i a les condicions laborals de totes les persones que s'hi van començar a dedicar, abandonant els seus antics oficis.

Com a conclusió, s'observa com a nivell de l'Escala es van respectar les propietats que podien tenir els pescadors però amb una obligació de millorar els salaris a aquelles dones que es dedicaven a la conservació del peix, aconseguint així, una continuació en el desenvolupament de l'ofici i unes millores de condicions.

³⁴⁸ *Ibíd*, pp.82-83.

³⁴⁹ *Ibíd*, p.147.

1.10. Torroella de Montgrí - L'Estartit

Torroella de Montgrí és un municipi situat al mig de la Costa Brava, al límit nord del Baix Empordà, comarca on pertany. La vila es situa entre el massís del Montgrí i una part de la plana del Baix Ter. El mateix massís del Montgrí continua dins del mar amb l'arxipèlag de les illes Medes, situades a uns 2km aproximadament de la costa³⁵⁰.

Des del segle XVIII, el municipi de Torroella s'havia caracteritzat per una agricultura en desenvolupament a la zona de la plana, destacant el conreu de l'arròs, la vinya i l'olivar, i amb un creixement visible dels masos que s'hi van anar construint. A més a més, la ramaderia també hi va tenir una incidència destacada ocupant diferents zones del massís, que també s'aprofitava tant per ramaderia com fins i tot per a l'agricultura.

On quedava la situació de l'Estartit en aquell moment? Les primeres notícies que arriben daten d'aquest nucli també a partir del segle XVIII, tot i que historiadors i arqueòlegs creuen que abans ja era una zona habitada. Aquest poble estava situat molt més a prop de la muntanya i els seus pocs habitants, en relació a les 80 cases comptabilitzades a finals de segle, es dedicaven a l'agricultura i a la pesca³⁵¹. Aquesta doble dedicació venia provocada pel fet que la pesca, tot i tenir el seu recorregut des de segles enrere, no era suficient per a l'alimentació de la població. Això era causa que es portés a terme la combinació de la pesca amb l'agricultura de secà –vinya, olivera i cereals- prototípica de la muntanya del Montgrí, i també amb conreus d'horta. Així doncs, de manera fonamental i tal i com s'ha comentat en diferents ocasions, “a l'Estartit, per tant, el pescador era també agricultor en determinats moments de l'any”³⁵².

La història de la pesca en aquesta població es va situar, doncs, entre el segle XVIII, moment oficial del seu naixement com a poble, i els anys 30 del segle XX. Durant tot aquest període, es van utilitzar tècniques artesanals amb embarcacions de vela i rem que donaven uns rendiments importants a la pesca als caladors de la zona. Com a exemples interessants, destacaven el bou i el sardinal. És curiós i interessant alhora observar el fet que fins els anys 30 del segle XX, a l'Estartit hi havia registrats 140 pescadors, una major quantitat ja que en comparació a Palamós aquesta població només en tenia 49. Però, contràriament al que es pugui pensar, és a partir d'aquests anys 30 que la pesca a la població va entrar en una fase d'estancament. La causa d'aquest fre va ser la transformació d'una pesca tradicional a una pesca de caire industrial que necessitava urgentment especialitzar-se i invertir en la construcció de ports i en embarcacions mecanitzades. A l'Estartit aquest canvi i procés no es va produir i per

³⁵⁰Roviras, Antoni i Torrent, Enric; *Torroella i l'Estartit*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm.107. Diputació de Girona, 2003, p.5.

³⁵¹*Ibid*, p.42-43.

³⁵²*Ibid*, p.84.

això va disminuir el paper que la pesca havia tingut en el municipi fins que arribats a l'any 1960 només quedaven a l'Estartit 59 pescadors³⁵³.

La proclamació de la Segona República va comportar pel municipi un dinamisme i un progrés que mai abans s'havia conegut, sobretot de cara a les millores de les classes populars i les seves condicions, drets i llibertats. Tanmateix, l'arribada i esclat de la Guerra Civil fruit del cop d'estat del general Franco va iniciar una etapa revolucionària que va comportar pel sindicat de la CNT-FAI dur a terme tota una sèrie de col·lectivitzacions que van quedar relegades al camp i als comerços, de manera principal, ja que Torroella sempre s'havia caracteritzat per ser una vila comercial per definició³⁵⁴. Els anys posteriors al conflicte, durant el franquisme provocaran que la base econòmica del poble sigui l'agricultura i a partir dels anys 60 els primers contingents de turistes promoguin el dinamisme i el creixement econòmic i comercial de la vila, tot i els desavantatges que aquest turisme també va portar a totes aquestes zones. Aquest turisme va ser el responsable que, sumat a la davallada de la pesca, molts pescadors abandonessin aquesta feina com a activitat econòmica principal i busquessin les comoditats de feines relacionades amb el turisme que, almenys, no eren tant perilloses com sortir cada dia a feinejar.

De nou, doncs, s'observa com a l'Estartit, tot i que la pesca va ser rellevant i importantíssima, en un moment determinat a partir dels anys 30 el seu estancament va fer acabar minvant l'ofici; així doncs amb l'esclat de la Guerra Civil i el procés col·lectivitzador impulsat en altres poblacions cap a determinats sectors, aquí la pesca tampoc hi tindrà una intervenció cabdal perquè la quantitat de pescadors i barques és molt menor al que es podia haver esperat i la quantitat de peix que s'hagués pogut aconseguir.

³⁵³ *Ibíd*, p.85.

³⁵⁴ *Ibíd*, p.57.

1.11.Pals

El municipi de Pals es situa a la zona del Baix Ter i s'inclou dins de la comarca del Baix Empordà. La part del sud està formada per la muntanya del Quermany, al massís de Begur, al final de la zona de les Gavarres. La platja de Pals, caracteritzada per la seva llargària des del golf del Montgrí fins a Begur, fa de tancament del municipi per la zona de llevant. És en tota aquesta zona on es situen els tres nuclis de població que conformen el terme municipal: Pals, els Masos de Pals i la Platja de Pals. Cadascun d'aquests nuclis manté de manera arrelada una forta combinació entre el passat -representat per les masies que encara perviuen- i el present, amb les urbanitzacions de caire turístic que en les últimes dècades s'han anat construint³⁵⁵.

Un dels sectors productius més importants era i- encara ho és a dia d'avui- el conreu de l'arròs. De fet, la història de Pals és indissoluble d'aquest aliment. Com a característiques pròpies d'aquest ofici destaquen unes condicions dures a l'hora de treballar, les grans desigualtats socials que va comportar i els canvis meteorològics que, s'hi s'esdevenien, podien acabar amb la sembra i provocar pèrdues. Tradicionalment, en l'època medieval i moderna es relacionava aquest cultiu amb l'augment de la mortalitat ja que l'aigua estancada perquè aquesta creixés i els mosquits que hi vivien, feien pensar a l'edat mitjana que havien portat les successives onades de pesta a la zona.

El segle XX, sobretot la primera meitat, va ser el moment en què l'arròs de Pals es va convertir en el conreu dominant de la zona, tenint en compte que fins i tot van venir treballadors d'altres zones, com València, experts en el conreu, per treballar-hi. Després de l'esclat de la Guerra Civil i un cop acabada, la postguerra caracteritzada per l'autarquia i l'estraperlo, va aconseguir que aquest cultiu es mantingués, tot i que posteriorment va entrar en competència amb l'arròs que venia d'altres llocs. Als anys 60, uns aiguats van fer desaparèixer els camps, però dues dècades després van tornar a recuperar-se.

En resum, Pals, tot i ser un municipi vora el mar, va destacar i es va concentrar en l'explotació del seu conreu. Per una banda l'arròs, sumat a d'altres com els cereals, la vinya o l'olivera. Tanmateix, sumada a ella, una altra activitat amb importància dins també del sector primari serà la ramaderia, on durant uns anys es va veure en funcionament la transhumància. Per últim, els boscos també eren explotats i d'ells se n'extreia suro que s'enviava directament a les indústries taperes de l'entorn i la mineria també es va convertir en un recurs habitual per a la supervivència de la població³⁵⁶.

³⁵⁵Cortès, Jordi; i Serra, Roser. *Pals*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm.136. Diputació de Girona, 2008, p.5.

³⁵⁶*Ibid*, p.50-53.

Per tots aquests motius, en el context de la Guerra Civil, a Pals també es van produir col·lectivitzacions controlades i gestionades en nom de la Generalitat. En el cas del municipi, el Sindicat Agrícola va ser administrat per l'ajuntament, es van confiscar masos o molins i finques³⁵⁷. Així significa, doncs, que la pesca no va ser mai un ofici que allà es portés a terme perquè els propis municipis del voltant ja eren aquells on hi predominava aquest sector i des d'on també podien aconseguir els productes que fossin necessaris per a l'alimentació de la població.

³⁵⁷ *Ibíd*, p.68-69.

1.12.Begur

El terme municipal de Begur té una extensió d'uns 20km² i es situa al mateix centre de la franja litoral a la comarca del Baix Empordà. Es tracta d'un municipi que s'envolta d'altres zones, petites cales, que acaben englobant tot el terme municipal i embellint el que és la pròpia població. Es tracta d'una població a partir de la qual es pot arribar a la platja de Pals, de manera que els dos municipis estarien connectats del litoral cap a l'interior per la platja i la petita distància que els separa³⁵⁸.

Begur és una població que basava la seva forma de subsistència i creixement econòmic en la fabricació de taps de suro. Cal dir que entre aquestes fàbriques i els nombrosos tallers de taps, Begur es va convertir en una vila que destinava 600 treballadors – la major part de la mà d'obra industrial de la vila i dels voltants – a l'ocupació en ells i en aquest sector³⁵⁹. Per tant, aquestes fàbriques van ser durant bona part del segle XX la subsistència i creixement de Begur i dels seus voltants.

Tanmateix, un altre sector explotat i destacat havia estat el conreu de la vinya³⁶⁰. Aquest progrés, però, va variar a partir de l'arribada del turisme a la zona, moment a partir del qual el qualificatiu de “Costa Brava” es va popularitzar – ja que per primera vegada havia aparegut escrit a la premsa l'any 1908- i es va assignar al litoral de Girona, tenint en compte que per moltes persones la població de Begur va ser la responsable de donar origen a aquest concepte³⁶¹. Aquest turisme s'havia intentat començar abans de l'esclat de la guerra, però amb el seu desenvolupament va patir una frenada dràstica. Va ser aquest moment, doncs, quan a partir dels anys 50 el turisme es va recuperar i, fins i tot i més ben dit, imposar per donar noves oportunitats a la població de la zona i dels voltants³⁶².

En conclusió, en relació al tipus d'explotacions i als sectors d'on s'extreia el creixement i el progrés, s'observa com en aquesta població la pesca tampoc hi va tenir una calada fonamental, que aquest mar es gaudia a nivell turístic i paisatgístic i per tant, la deriva de la Guerra Civil i els canvis estructurals des del punt de vista social allà no s'hi van produir.

³⁵⁸Costa i Fernández, Lluís; *Begur*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 44. Diputació de Girona, 1993, p.5.

³⁵⁹*Ibíd*, p.74.

³⁶⁰Fullola, Josep Maria; *Begur, un esbós de la seva història*. Begur, Ajuntament de Begur, Diputació de Girona, 1982, p.30.

³⁶¹Costa i Fernández, Lluís; *Begur...*p.78-79.

³⁶²*Ibíd*, p.86.

1.13.Palafrugell

És un poble situat a la Costa Brava, concretament a la plana del Baix Empordà fins al litoral de Palamós. Coneguda com “la vila del peix fregit”³⁶³, durant un segle i mig va destacar, principalment, la seva activitat tapera o surera, caracteritzada per ser artesanal i que es realitzava en tallers on el treball era manual. A partir de començaments del segle XX, l’arribada de la mecanització a través de la incorporació de maquinària i la industrialització va fer evolucionar el sector. Malgrat alguns moments d’incertesa i de problemes arrel de determinats esdeveniments històrics com per exemple la Primera Guerra Mundial, que van provocar l’atur forçós d’alguns treballadors palafrugellencs, algunes empreses van seguir subsistint i es van poder mantenir.

A nivell paisatgístic i urbanístic, Palafrugell es caracteritza per un creixement urbà que es va produir principalment en l’època de la prosperitat de la indústria del suro entre el 1870 i el 1900 i, posteriorment, en la dècada dels 60 del segle XX, com a conseqüència de la prosperitat turística aconseguida amb l’obertura del règim franquista a l’exterior i l’entrada dels primers turistes. La descripció que es pot fer de la població es caracteritza per ser un municipi “esquemàtic i el resultat és que la vila no es distingeix pels encerts urbanístics”³⁶⁴. El mateix Josep Pla, originari de la població escrivia que “urbanísticament parlant, Palafrugell és un desastre depriment i total”³⁶⁵. El creixement de la indústria del suro i els beneficis econòmics que va portar no es van traduir directament amb una millora del poble i en embellir-lo. Es van construir algunes cases o urbanitzacions destinades a la burgesia però que, en comparació en d’altres ciutats o pobles durant la mateixa època, no van destacar per convertir-se en un abans i un després per a la població i la seva projecció entre els municipis del voltant.

En aquesta línia, però, és evident que el paisatge, “la fesomia del caràcter de cada terra, un element bàsic de la identitat, el patrimoni natural”³⁶⁶ va evolucionar -o involucionar, segons quina sigui la mirada-. L’any 1935, la Generalitat de la Segona República va organitzar la Conferència de la Costa Brava amb la representació de membres d’ajuntaments, arquitectes i urbanistes, amb l’objectiu de preservar el paisatge de la Costa Brava, destacar-ne el valor i sobretot convertir-la en un pol d’atracció per el turisme. Després de la Guerra Civil i durant la segona etapa del franquisme, una vegada passada la postguerra, el règim va “eliminar tota

³⁶³Febrés, Xavier. *Palafrugell*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm.25. Diputació de Girona, Caixa de Girona, Girona, 1989, p.18.

³⁶⁴*Ibid*, p.56.

³⁶⁵*Ibid*, p.56.

³⁶⁶*Ibid*, p.58.

intenció de planificació raonable i lliurar a l'especulació desenfrenada un fenomen de la dimensió del turisme de masses³⁶⁷, que avui en dia és el model determinant i a seguir.

Palafrugell es caracteritza per tota una sèrie de pobles satèl·lit. Pel cas que ens ocupa, s'esmentaran els del litoral: Calella³⁶⁸, Llafranc, Tamariu i Aigua-Gelida. En el cas dels tres primers, aquests van sorgir com a població exclusivament de pescadors i mariners, ja que "els treballadors del mar han estat l'únic grup social que ha donat sentit i història de col·lectivitat a aquests pobles. Quan s'han vist substituïts pel turisme, la nova comunitat humana no hi ha teixit uns mecanismes socials propis. Ha desteixit els anteriors"³⁶⁹.

Es tracta de municipis que al llarg de l'any poden aplegar uns quants centenars d'habitants que ja no es dediquen a la pesca com a feina i que durant l'estiu, arrel de l'arribada del turisme, s'acaben convertint en uns quants milers més. En cap del dos casos, tal i com fonamentava l'afirmació anterior, no formen ja un col·lectiu amb un sentiment de pertinença com a poble, sinó que es tracta d'habitants, dispersos, a vegades desconeguts entre elles, que conviuen en un espai determinat. Alguns erudits locals com Ernest Morató, va elaborar una estadística relacionada amb la pesca entre el 1920 i el 1930 per poder observar com s'estructuraven els calellencs. Així doncs, la pesca estava dividida en els pescadors que gaudien o treballaven en embarcacions grans o bous i els terrataires o pescadors que es dedicaven a treballar més a prop de la platja, amb arts concretes i especialitats també més concretes. A partir dels anys 30, però, aquesta va començar a decaure perquè amb l'arribada del motor, Calella, per exemple, no tenia espai per a les embarcacions ja que les seves platges eren reduïdes³⁷⁰. Justament, amb l'arribada de la Guerra Civil la dedicació i l'ofici en sí de la pesca encara es va començar a reduir progressivament i de manera important. Tenint en compte aquesta base, el que anys més tard en el posterior franquisme va arrelar amb força com a una font d'ingressos important va ser el turisme.

Durant la Guerra Civil, doncs, algunes fàbriques que s'havien dedicat al suro fins aquell moment³⁷¹ van ser transformades en fàbriques per confeccionar material militar. Tanmateix, cal tenir clar que la vila no va patir tants bombardejos ni tant violents com altres poblacions properes com per exemple Palamós o Sant Feliu de Guíxols. Per tant, es pot considerar de manera important que la rellevància d'aquesta indústria i l'abandonament continu de la pesca només amb l'esclat de la Guerra van provocar que no es produïssin unions polítiques ni ideològiques de cap mena entre els pescadors i sindicats com la CNT o la UGT. Tanmateix, és

³⁶⁷*Ibid.*, p.59.

³⁶⁸Esteba, Miquel; *Calella. De la pesca al turisme*, Quaderns de Palafrugell, Ajuntament de Calella de Palafrugell i Diputació de Girona, 2001, p.124.

³⁶⁹*Ibid.*, p.64.

³⁷⁰Sala i Llopart, Blanca.; *Op. Cit.*, p. 96.

³⁷¹Febrés, Xavier; *Op. Cit.*, p.86.

cert com el Comitè Antifeixista va prendre el control del poder local a Palafrugell des del cop d'estat del 18 de juliol del 1936 fins l'acord del 27 de setembre del 1936 que restablia els ajuntaments al llarg de tot el territori català en relació a la proporció de partits que formessin part del nou consell executiu de la Generalitat. Tot i que la CNT, la UGT i un partit com el POUM formaven part del consistori, des del punt de vista dels pescadors no trobarem aquesta unió ideològica o política.

1.14.Palamós

A Palamós han estat molts els testimonis que han deixat empremta amb les seves experiències sobre el que suposava sortir a pescar i viure d'aquest ofici durant la Guerra Civil. Hem de fer referència que aquestes dades apareixen del projecte "Converses de taverna" del Museu de la Pesca de Palamós enregistrades fa uns anys i, per tant, alguns dels testimonis no es troben en les millors condicions de salut per poder-los entrevistar de nou.

Comencem amb Sisquet Benatges Llambrich, nascut el 1931 a l'Ametlla de Mar però que va anar a viure a Palamós fa 50 anys, on s'hi va casar i va tenir fills. Per altra banda també hi ha en Joan Llaveró, nascut també a l'Ametlla de Mar el 1931 i que des dels 5 anys es va traslladar a Palamós; va ser pescador fins els 40-43 anys quan ho va deixar a causa d'una lesió a la columna. També es va casar i va tenir els seus fills. Dins d'aquest grup també trobaríem a Vicent Gomis Rull, nascut a l'Ametlla de Mar el 21 d'abril del 1921 i que va arribar a Palamós entre els 9 i els 10 anys a banda de passar també per Roses. Una de les "anècdotes" sobre la guerra es situa l'any 1937 quan l'acuirassat "nacional" *Canàries* va enfonsar tres barques de pesca a Palamós -la "Set Germans", la barca del Pere de "les Barbes" i la "Glòria"- i en va fer presoners els seus pescadors. En Vicent va ser-ne testimoni. Van sortir a pescar al cap de Begur i el seu patró els va avisar que hi havia el Canàries, un dels vaixells de guerra de la flota franquista que més mal va arribar a causar a nivell marítim durant el conflicte. En Joan era una de les persones que anava a les barques i el motiu pel qual van sortir a feinejar era que el Comitè de Milícies Antifeixistes (CNT-FAI) els va obligar a sortir ja que en cas que s'hi neguessin acabarien afusellats. Així que, per una banda havien de complir les ordres del sindicat mentre que per l'altra havien de quedar-se a port per ordre franquista; es van trobar enmig dels dos bàndols i el Canàries els va aturar.

D'aquest fet, en Joan n'extreia una conclusió: que les dictadures estan per les dues bandes i a tot arreu i esmentava que les lleis s'havien de fer per tots i que també van patir els de l'altra banda, no només els de Franco. Per ell el que va fer la FAI també era una dictadura, però marxista, ja que, per exemple, per anar a Sant Feliu de Guíxols havia de dir "*viva la FAI!*"³⁷². Una vegada el Canàries els va detenir, va fer pujar a bord els pescadors d'aquestes barques, els van obligar a tallar els cables, atracar a bavor o estribord i van fer que calessin foc a les seves pròpies barques. Després d'això, els van portar presos cap a Mallorca, allà van desembarcar i se'ls van emportar a un camp de concentració, on treballaven "a pic i pala"³⁷³ on s'hi van estar fins que la Guerra va acabar.

³⁷²Testimoni de Joan Llaveró.

³⁷³Testimoni de Vicent Gomis.

Aquest fet puntual que va tenir lloc a Palamós és important, en primer lloc, per destacar com la repressió franquista i els empresonaments van ser fets “a dit”, només com a mecanisme repressiu per demostrar a la població que el càstig a qualsevol oposició a l'alçament podia ser un exili forçós o acabar empresonat en un camp de concentració tenint en compte les pèssimes i precàries condicions de vida que hi havia en ells. Segons en Joan, un altre dels testimonis, l'aviació franquista ametrallava constantment la platja; en un d'aquests atacs van acabar morint totes les persones que eren allà. Com podem veure un altre exemple d'atac indiscriminat contra la població que es completava amb les detencions: segons els testimonis, es van detenir vint-i-dues persones de Palamós a les quals podem sumar-hi pescadors i barques d'altres poblacions: Barcelona, Sant Pol de Mar o Vinarós.

Encarnación Martí Brull, un altre dels testimonis, va néixer el 1928 a l'Ametlla de Mar i l'octubre del 1931 se'n va anar cap a Palamós; quan va començar la guerra tenia vuit anys. Recordava molt bé accions portades a terme per la CNT-FAI al municipi com per exemple la crema d'estampes, de sants o d'esglésies. A més a més, durant l'any 1936 a la vila hi havia més de deu barques d'arrossegament i entre set i vuit trenyines; el comitè antifeixista en aquests casos cobrava el peix que es venia i pagava el que volia a la gent a banda de les incautacions que feien de les barques. Respecte a la pròpia guerra i als atacs que hi va haver, l'Encarnación recorda que per exemple quan el Canàries s'acostava a la costa el seu pare tenia un tatuatge d'un sant crist al braç, cosa que el va salvar i que li conferia un aspecte de creient i adepta al moviment. Aquests atacs eren molt crus i l'aviació va ser una de les armes que més va malmetre i destrossar el municipi, sobretot el port, i fàbriques de municions perquè d'alguna manera s'havia d'aturar a l'enemic i perill roig.

Enmig d'aquest escenari, però, com ho feia la població per subsistir? En el cas del peix, la distribució entre la població no es sap exactament com es feia ja que les captures estaven incautades. Segons els testimonis, el Comitè se'l quedava i el venia a qui volia. Per altra banda, a través de les cartilles de racionament també es podia distribuir el peix que es subhastava al port quan desembarcava i s'anava a vendre a les peixateries després. Aquest sistema era l'utilitzat fins el 1936 i l'abril del 1939 es va fundar, finalment, el Pòsit de Pescadors de Palamós. A més a més no podem deixar de banda que es feien intercanvis de productes, com ja hem vist en d'altres municipis i com per exemple el peix es canviava per patates.

En definitiva per l'Encarnación hi ha dues coses importants a destacar: no s'haurien de remenar assumptes del passat perquè molta gent va morir i encara viuen els fills d'aquelles persones i, en segon lloc i segons la seva opinió, a Palamós la guerra va ser més crua que a altres poblacions.

Alguns altres dels testimonis trobats a Palamós per la seva participació en les jornades del Museu de la Pesca però pertanyents a d'altres poblacions són Telm Saragossa de 78 anys i Joan Nadal de 73 en el moment en què es van portar a terme les entrevistes; actualment tindrien 88 i 83 anys respectivament. Tots dos de Tossa de Mar. En Telm explicava que va viure molt malament la guerra. Com a membre de la confraria de pescadors des de fa més de trenta anys havia anat a pescar però no s'havia sentit mai pescador. La responsabilitat i la supervivència de la seva família va ser allò que el va empènyer a fer-se a la mar ja que el seu pare estava malalt i tornant de la guerra es va posar a pescar amb la trenyina que tenien a casa seva. En el seu cas, va compaginar aquesta feina amb la d'un hotel i com a alcalde del seu municipi. A més a més, s'ha de tenir en compte que des de Tossa en Telm arribava a Palamós per anar a pescar, malgrat no haver pogut menjar res degut a l'època de mal viure que passaven.

En Joan, per la seva banda, no s'hi va considerar fins els últims anys de la seva vida ja que va començar als 7 anys a anar a la mar i com ell mateix expressava va necessitar molts anys d'experiència i d'aprenentatge per arribar a sentir-se realment pescador. D'aquest testimoni n'apareix un altre, que ell anomena, conegut com Pepet Peres, ell sí pescador de tota la vida. Per en Joan era l'exemple d'un pescador, ja que “per dir-te pescador has de portar molts anys al mar, has d'haver salvat i t'han d'haver salvat molt”³⁷⁴. Ell seguia explicant que les dones tenien un paper important en aquest ofici com a remendadores, com ja hem anomenat en diverses ocasions. És precisament per la feina que elles també feien per ajudar als seus pares, marits i fills que aquest testimoni en va fer un vers recordant la imatge d'una dona de mar “amb el mocador negre en senyal de dol, la guinyota als llavis i la cara arrugada”³⁷⁵: “Remendadores aimades aviat sereu record. No us endureu la glòria, agulla d'argent ni d'or. Què en quedarà de vosaltres? Sou la història d'un temps passat i si aquest temps tornés enrere i algú us vulgués recordar serà perquè de memòria el cor ple haureu deixat”³⁷⁶.

Dins dels estudis i la informació d'entrevistes que s'ha extret de Palamós, un dels temes importants a parlar en el context de la guerra és el dels “caleros”, és a dir, les persones de l'Ametlla de Mar que van emigrar cap a Palamós. N'anomenarem algunes per tenir present alguns dels testimonis que van protagonitzar aquest viatge de sud a nord del territori. Trobem a Bàrbara Borràs Vergalet que va arribar a Palamós perquè el seu marit, l'any 1950 estava pescant en aquesta localitat. El seu cunyat hi havia anat abans de la guerra, durant l'enfrontament se'n torna a l'Ametlla i torna de nou a Palamós. També hi ha Francesc Jovenalle Llambrich. Se'n va anar cap a Palamós perquè allà hi tenia la germana lloc on es va casar i on té quatre fills, néts i besnéts.

³⁷⁴Testimoni de Joan Nadal.

³⁷⁵*Ibíd.*

³⁷⁶*Ibíd.*

Ramon Figueres, nascut a Palamós. Els seus avis, però, eren de l'Ametlla i van canviar de localitat. L'avi hi havia arribat el 1912 i s'hi va quedar. Se'n volia anar a Sant Feliu però va tornar a Palamós ja que allà no hi havia quillats i totes les embarcacions eren barques planes que treien a la platja perquè no hi havia port a diferència de Palamós que sí en tenia. A l'Ametlla de Mar gaudien del mar, hi havia pagesos i les dones es dedicaven a la recol·lecció d'olives. El problema és que no hi havia feina per a tothom i Palamós era un poble que en tenia més, per això s'hi traslladaven. A més a més, a l'Ametlla van prohibir les trenyines perquè amb aquest sistema morien molts peixos i els pescadors van buscar-se la vida en altres indrets.

Els "caleros" de l'Ametlla es van agrupar en la mateixa zona quan van arribar a Palamós: Sant Joan, al costat de l'església lloc on van estar-s'hi fins que els hi van anar donant les cases dels pescadors. Un altre dels avantatges de Palamós comparat amb l'Ametlla és que allà anaven a collir olives i garrofes mentre que a la costa brava també es podia anar al salí i a la fàbrica. Tots els testimonis d'aquella zona, en definitiva, parlaven de les dues "pàtries" que tenien: a Palamós eren caleros i quan anaven a l'Ametlla eren palamosins. Gràcies a la seva arribada a Palamós, però, la població també es va engrandir i es van començar a utilitzar tècniques diverses conegudes per ells i d'allà van arribar a altres zones com Roses i l'Estartit mentre que a Palamós a banda d'ells arribava gent de Vilanova i Cambrils.

Durant el segle XIX, l'arribada de la indústria del suro a Palamós va provocar que l'ocupació en la pesca disminuís ja que moltes persones van buscar feina a les indústries; de la mateixa manera, aquest creixement del sector secundari també va impulsar l'arribada de l'obrerisme i el sindicalisme a Palamós seguint per tot el Baix Empordà, sobretot quan es produïen crisis que demandaven la reivindicació d'unes millores socials³⁷⁷.

Entre el 1910 i el 1930 es van introduir canvis importants en la pesca a Palamós arrel de la seva evolució i que començava a entreveure la idea de "pesca industrial" que s'aniria aconseguint i marcava la seva incidència. Concretament es van introduir la teranyina com a evolució de la pesca a l'encesa i la vaca, alhora evolució del bou³⁷⁸.

A Palamós, arrel de la implantació de la indústria suro-tapera el sindicalisme de les fàbriques va anar en augment tal i com s'ha esmentat; de la mateixa manera aquest podia haver tingut una relació molt estreta amb el sindicalisme del moll ja que les relacions econòmiques de tots dos sectors eren estretes. Al voltant dels estibadors del port es van anar creant sindicats d'oficis diversos que s'adherien a la CNT. Precisament aquest sindicat va ser el que va aconseguir una gran preponderància ja que va convertir-se en un pol d'atracció d'aquella branca de l'obrerisme descontent i desencantat i també va arrossegar a un elevat nombre de persones

³⁷⁷ Alegret, Joan Lluís; Garrido, Alfons; *Història de la Confraria de pescadors de Palamós*, Museu de la Pesca, 2004, p.52.

³⁷⁸ *Ibid*, p.60.

que estaven a l'atur i es va convertir en el sindicat aglutinador del poder durant els primers anys del segle XX.

En el marc de la Guerra Civil, doncs, i de les col·lectivitzacions iniciades ens trobem davant d'un Palamós on es col·lectivitzaran principalment les indústries ja que els obrers les començaran a gestionar. I seguidament també es van col·lectivitzar els transports i la pesca. Aquesta última, pel cas que ens interessa, es va convertir en l'aliment principal d'intercanvi amb productes d'altres poblacions, perquè s'havia arribat a un moment en el qual no es podien explotar més els recursos agrícoles per tal de repartir-los entre tota la població. Així doncs, tant des de l'ajuntament com per part de les autoritats de la República es va començar amb el control de l'extracció i la comercialització del peix de manera que es volia evitar l'estraperlo en el món de la pesca i el mercat negre per abastir a tota la població³⁷⁹.

En el cas de Palamós, doncs, es va produir aquest control exhaustiu del peix i la seva venda, per tant la gestió de les captures van recaure en mans del mateix sindicat de la CNT.

³⁷⁹ *Ibid*, p.83. Extret del SAMP, Fons de l'Ajuntament, Llibre d'actes, 1936-1939, acta del 21/10/1936.

1.15. Calonge i Sant Antoni de Calonge

El terme municipal de Calonge està situat “en ple cor de la Costa Brava”³⁸⁰, en una vall de les Gavarres. El municipi està format per dos nuclis de poblament, per una banda Calonge i per l'altra Sant Antoni de Calonge. En el cas del primer, aquest es caracteritza per ser el municipi que recau més cap a l'interior, tot i que poc allunyat del mar, només a 2km.

En el cas del segon, és el nucli marítim per excel·lència situat al centre en sí de la badia. La població restant està esparcida en d'altres veïnats al voltant d'aquesta zona³⁸¹.

Contextualitzant la situació d'aquesta població en l'època investigada, es pot observar com els primers anys del segle XX, tant Calonge com Sant Antoni de Calonge, es caracteritzaven per l'explotació de la indústria suro-tapera. L'esclat i desenvolupament de la Primera Guerra Mundial va provocar que molts treballadors abandonessin els seus llocs de feina i per tant, que el poble patís una davallada econòmica que es mantindria fins l'arribada del turisme³⁸².

Una vegada iniciat l'esclat de la Guerra Civil, la CNT de Calonge va ser l'encarregada de portar a terme la municipalització de la terra que estava gestionada per la col·lectivitat agrària anomenada Aurora. A banda d'aquesta, es van produir altres col·lectivitats com ara les que remetien a sectors com el de la construcció, la del transport i la dels treballadors del bosc; a més a més, també van controlar i començar a gestionar les quatre fàbriques de taps de suro que constaven al poble³⁸³.

Com a sectors destacat, doncs, Calonge vivia de l'agricultura i de la indústria del suro. Just després de la Guerra Civil, Calonge pateix conseqüències importants que alhora s'agreugen arrel de la Segona Guerra Mundial. La població disminueix de manera dràstica, l'economia del context de guerra es troba bloquejada i la indústria del suro pràcticament està exhaurida. Sumat a les cartilles de racionament, a l'estraperlo derivat de la manca d'aliment i a la pobresa i fam extremes, a poc a poc el municipi intenta refer-se dels estralls del conflicte. Així doncs, una vegada iniciada la dècada dels 50, el turisme retorna a la població els bons nivells econòmics que havien perdut; l'agricultura es manté a la baixa però jardineria i construcció comencen un creixement destacat, cosa que generarà l'arribada d'onades migratòries sobretot amb origen al sud de la península ibèrica³⁸⁴.

³⁸⁰Centre d'Estudis Calongins “Colonico”; *Calonge i Sant Antoni*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 121, Diputació de Girona, 2005, p. 5.

³⁸¹*Ibíd*, p.5.

³⁸²*Ibíd*, p.80.

³⁸³*Ibíd*, p.66.

³⁸⁴*Ibíd*, p.70.

En conclusió, es pot copsar com la pesca, en aquests dos nuclis pertanyents al mateix terme municipal, tampoc va proliferar de manera destacada ni amb una quantitat de persones per les quals es pogués parlar del desenvolupament d'un ofici com a tal; per tant, per aquests motius tampoc les col·lectivitzacions van arribar a aquest sector.

1.16.Sant Feliu de Guíxols

Sant Feliu de Guíxols és una ciutat situada a la franja litoral del sistema mediterrani i pertanyent a la comarca del Baix Empordà. El terme municipal consta de 15,18km² que miren en diverses direccions i pobles com per exemple Santa Cristina d'Aro o Castell d'Aro. Es caracteritza per tractar-se d'una badia, petita, envoltada per les serres que van a parar al mar³⁸⁵.

Des del segle XVIII, Sant Feliu de Guíxols es va caracteritzar per apostar per la pesca com a activitat econòmica fonamental. Concretament, allà eren importants la captura de la sardina i l'anxova que es portava a terme des de Carnestoltes fins el mes d'agost, de manera que el mercat estava ple de peix fresc i salat a les zones de l'interior. En relació amb aquest tipus de pesca, destacava la salaó dels dos peixos que també era una oportunitat de feina per a moltes dones, guixolenques, que estripaven i salaven els peixos. Per acompanyar el propi ofici es va encetar una altra tasca que ajudés i encerclés a mode de tancament tots els passos des de la captura del peix fins al moment en què ja estava preparat per a la seva venda: la confecció de xarxes va aconseguir popularitat i va ser desenvolupada per diverses dones i nenes, encarregades d'elaborar-les per després vendre's per Espanya i també França³⁸⁶. No es pot pensar que únicament a Sant Feliu el mar estava dirigit a la pesca, sinó que també, com a apunt, des del segle XVIII van ser importants les drassanes a la població i la fabricació de naus de guerra, sobretot, va permetre l'ocupació de molts treballadors en l'ofici.

A banda de la pesca i la transcendència del mar, Sant Feliu, com altres poblacions de la zona, va destacar també per l'explotació del suro. Aquesta dualitat entre camp i indústria, entre sector primari i sector secundari, va provocar que la població s'anés expandint industrialment i urbanística fins a convertir-se en una petita ciutat industrial. La ciutat havia destacat per un model mariner i més lligat als recursos marítims i a poc a poc es va convertir en una població amb fàbriques, competència entre elles, en el fons es va convertir en una ciutat de burgesos i obrers³⁸⁷.

L'inici d'aquesta etapa completament dual i el gran progrés modernitzador que Sant Feliu havia viscut, va comportar que la pesca, a principis del segle XX, fos l'activitat econòmica de flotació i d'ajuda quan les crisi industrials provocaven que alguns treballadors perdessin les seves feines i haguessin de buscar-se la vida en qualsevol altre activitat que els protegís de caure en la misèria.

³⁸⁵ Jimènez, Àngel; *Sant Feliu de Guíxols*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 8. Diputació de Girona, 1986, p.5.

³⁸⁶ *Ibid*, p. 30-31.

³⁸⁷ *Ibid*, p. 48.

Les fàbriques de suro van fer un salt endavant amb la incorporació de maquinària i avenços tècnics que s'havien produït i que, evidentment, beneficiaven al burgès però perjudicaven l'obrer, perquè les màquines podien fer la mateixa feina que ells i ja no era necessària tanta mà d'obra. Això va provocar un augment d'homes a l'atur però també la incorporació, quan era necessària, de la dona a les fàbriques de taps ja que el seu salari era més baix senzillament per no tractar-se d'un home³⁸⁸.

La indústria del suro, després de diferents moments amb alts-i-baixos va patir una crisi important als anys 30 quan a Espanya també van arribar els efectes del crac del 29. Hi havia problemes per exportar-lo i a més es van iniciar problemes amb altres països a causa dels aranzels³⁸⁹.

Amb l'esclat de la Guerra Civil, el Comitè de Milícies Antifeixistes liderat per la CNT-FAI va ser l'encarregat d'assumir les funcions policial i militar i alhora es van portar a terme col·lectivitzacions per encetar una nova estructura econòmica i social inspirada en l'anarquisme per abolir les classes socials, l'Estat i la desigualtat entre la població, en definitivament d'una societat autogestionada. Aquelles socialitzacions que concretament es van produir a Sant Feliu de Guíxols van estar enfocades a les Companyies d'Aigua, gas i electricitat, al tren i a l'agricultura³⁹⁰.

Si la pesca havia estat tant important, per què no es van produir col·lectivitzacions en aquest ram? Precisament, entre el 1930 i el 1950 la pesca a Sant Feliu de Guíxols va anar perdent importància en detriment de la de Roses i Palamós i, progressivament, va viure un decreixement en relació a la quantitat d'embarcacions i també a les tones que aquestes pesaven i podien transportar³⁹¹.

La davallada de la pesca sumada a les successives crisi per les quals passava la indústria surera, sobretot entre el 1940 i també el 1950, van convertir a Sant Feliu en una població que necessitava obrir-se a altres noves oportunitats laborals i de creixement, com per exemple el turisme. Laboralment va crear nous llocs de treball i també va provocar l'arribada d'onades migratòries d'altres zones de l'estat per treballar en la construcció d'establiments turístics i en les feines pròpies relacionades amb el sector.

Les conclusions que podem extreure és que un cop va esclatar la Guerra Civil i com a d'altres zones els Comitès de Milícies Antifeixistes van aconseguir el poder i van gestionar els pobles a nivell de seguretat però també en relació a les estructures socials, s'observa com el fet que la pesca hagués disminuït en importància respecte altres poblacions, això va comportar que

³⁸⁸ *Ibíd*, p.68.

³⁸⁹ *Ibíd*, p.74-75.

³⁹⁰ *Ibíd*, p.76-77.

³⁹¹ *Ibíd*, p.88.

no es duguessin a terme col·lectivitzacions en aquest sentit, ja que era minoritària respecte al que havia estat feia un temps i no hi havia una activitat comercial prou rica ni amb prou quantitat de captures com perquè valgués la pena que fossin gestionades per part dels sindicats.

1.17. Tossa

Tossa és un nucli format per pràcticament 39km de terrenys en consonància amb el mar. La població es troba situada a la part baixa de la Costa Brava, característica que fa que les seves costes siguin abruptes i de difícil accés. Aquestes difícils comunicacions la van convertir en un lloc que s'anés tancant a sí mateix fins a l'arribada del turisme, tot i que les seves carreteres complicades per arribar-hi encara hi són presents a dia d'avui.³⁹²

Els primers anys del segle XX van caracteritzar-se per ser òptims per a Tossa ja que hi havia feina a les fàbriques de suro i també al mar, de manera abundant, cosa que feia que la població es guanyés bé la vida i poguessin gaudir d'un dia a dia sense masses dificultats³⁹³.

Tossa també va viure de cara al mar i per tant la pesca, principal activitat dels tossencs, i sobretot el tràfic de mercaderies van ser nombroses i importants durant un temps concret.

No només la pesca, però, va ser present a la vida diària de Tossa, sinó que la vida al camp i per tant els conreus van tenir també el seu espai d'existència, entre d'altres oficis més artesanals com els carboners, els mestres d'aixa o els treballadors de les fàbriques de taps, entre d'altres.

Pel cas que ens ocupa, la pesca a Tossa ha estat viscuda i treballada per nombroses generacions d'habitants de la població. Com sempre, el repartiment de tasques en aquest poble no variava dels altres: els homes sortien a pescar i les dones s'encarregaven de preparar la salaó, remenant les xarxes i ocupant-se de la casa i de la família. Una vegada produït el començament de la Guerra Civil es va copsar a la zona com a nivell de col·lectivitzacions pràcticament no se'n van produir i des del punt de vista de la pesca menys i tot ja que durant els anys de guerra el peix no va escassejar sobretot si es comptava amb tots aquells mitjans –persones, barques i estris- per aconseguir-lo³⁹⁴.

Finalment i de nou, com a fenomen immensament repetit durant aquells anys, l'entrada del turisme va provocar que Tossa anés abandonant progressivament totes aquestes feines o activitats econòmiques que l'havien definit en un moment determinat i que iniciés el seu camí de creixement desmesurat i cap a noves oportunitats, potser més còmodes i tranquil·les, per als seus habitants.

³⁹²Leonart i Fabrellas, Jaume; Mundet i Torres, Maria del Pilar; *Tossa*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 14. Diputació de Girona, Girona, 1987, p.5.

³⁹³*Ibíd*, p.35.

³⁹⁴*Ibíd*, p.59.

1.18.Lloret de Mar

Lloret de Mar es situa a la zona costanera catalana i sumat a Tossa de Mar i a Blanes conformen la façana litoral de la comarca de la Selva; és a dir, des del sud, donen inici al que es coneix com la Costa Brava³⁹⁵. És un municipi format per tota una sèrie de cales i platges que recorren aquesta costa i que enriqueixen i embelleixen el seu entorn.

A nivell econòmic i laboral, ni Lloret, ni Blanes, ni Tossa van tenir la importància de Sant Feliu de Guíxols, Palamós o Palafrugell en el camp del suro i, en conseqüència, l'explotació del suro i la seva manipulació va arribar de manera tardana a la segona meitat del segle XIX. En aquest moment de davallada a nivell d'activitat comercial i marítima transoceànica, Lloret va tornar a mirar cap a dins i a recuperar tot allò que podia utilitzar del seu entorn més proper com per exemple boscos, camps, vinyes i hortes que van convertir-se de nou en les protagonistes i que encara al segle XX estaven en actiu i explotació constant³⁹⁶.

A nivell de la pesca, la primera referència de l'existència d'un pescador es remunta de nou al segle XIV, concretament a l'any 1372, però aquesta activitat es va mantenir al llarg dels segles fent que encara a principis del XX es tractés d'una feina destacada que coneixia i utilitzava diferents arts de pesca, les conegudes i principals en tota la zona litoral i que fins i tot va començar a fer ús del motor a les teranyines desplaçant el funcionament manual que s'havia produït fins aquell moment. Un tret molt important a destacar i que normalment es vol mantenir sempre amagat és que els pescadors, en nombroses ocasions, es veien obligats també a recórrer al contraban arrel de les dificultats pròpies de la seva feina i de com aconseguir diners per alimentar-se a ells i a les seves famílies³⁹⁷. Abandonant per uns instants la pesca, cal dir que a Lloret, durant la dècada dels anys 30, també hi havia alguna fàbrica de gènere de punt de no molta importància i que a nivell del sector primari, l'agricultura també destacava amb uns quants camps juntament amb vinyes que envoltaven la població i que trobaven un mercat important a la ciutat de Girona. Aquesta activitat del sector primari s'ha de destacar de manera important ja que, com en altres viles, ajudava al manteniment de les famílies de pescadors i juntament amb la pesca s'aconseguia més varietat alimentària juntament amb aquesta dualitat pròpia de les localitats costaneres³⁹⁸.

Curiosament, quan arriba la Guerra Civil a Lloret i el control de la població passa a mans dels comitès, es dona inici també a les col·lectivitzacions, però que en aquest cas només

³⁹⁵Domènech i Moner, Joan; *Lloret de Mar*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 38. Diputació de Girona, Girona, 1992, p.5.

³⁹⁶*Ibid*, p.52.

³⁹⁷*Ibid*, p.58-59.

³⁹⁸*Ibid*, p.147.

afectaran de manera oficial i rellevantal sector dels transports³⁹⁹. La pesca en aquell moment i durant els anys de la postguerra va viure una petita revifalla⁴⁰⁰, perquè el seu desenvolupament havia estat sempre lent tot i que moltes persones hi treballaven i de diferents generacions. Tot i així, quan es va produir l'alçament militar del 1936 el Comitè Local Antifeixista va convocar la Societat de Pescadors establerta en aquell moment a Lloret, "La Tranyina" per dur a terme una reunió. L'objectiu d'aquesta era que el comitè va proposar l'agrupació en forma de col·lectivització la màquina cabrestant que s'utilitzava per treure barques i aquelles teranyines que no fossin propietat de famílies pescadores, igual com s'havia dut a terme en altres empreses del municipi⁴⁰¹. El Comitè tenia la intenció de fer que la Societat de Pescadors s'encarregués d'incautar i controlar les empreses en general, inclosos aquests elements de les pesca, però els resultats no van ser els esperats ja que no es va produir cap resposta per part ni dels pescadors ni de la mateixa associació. Quan finalment van arribar a un acord i van donar la resposta, el pacte es basava en el fet que no seguirien endavant ni acceptarien cap de les pretensions ni demandes que fossin enviades des del Comitè i, per tant, s'oportarien a qualsevol demanda que afectés als socis de l'entitat, que eren, en definitiva, els propietaris de totes aquestes eines i màquines que es volien col·lectivitzar⁴⁰². A dia d'avui, es podria pràcticament afirmar que la pesca a Lloret va ser una de les poques activitats que no va ser col·lectivitzada.

Molts pescadors lloretencs, sobretot els més joves, evidentment, es van veure obligats a allistar-se a les milícies i a participar a la guerra i a mida que avançava el temps això provocava que hi haguessin menys persones dedicades a la pesca, tot i que aquesta es va anar convertint, cada cop més, en aquella activitat que es convertia en un recurs en època de crisi. No es pot deixar de banda el fet que si els pescadors s'atrevien a embarcar-se en ple conflicte encara estaven exposats a molts més perills dels que inicialment vivien ja que els bombardejos estaven a l'ordre del dia i es convertien en una presa fàcil per l'enemic⁴⁰³. Moltes persones del poble, havent-se dedicat o no a l'ofici, i per tant experts en altres feines però no en pescar, acabaven esdevenint els substituïts de tots aquests nois joves que eren enviats a lluitar a la guerra, de manera que el peix no faltava i que sobretot, hi havia moltes persones que es feien a la mar per tal d'aconseguir més aliment en aquells dies inestables on cada vegada més mancaven els recursos i els aliments i qui podia s'adreçava al mercat negre. Es podria definir que la pesca a Lloret de Mar va ser generosa en aquells moments quan, aconseguint-se grans quantitats de peix, moltes vegades s'acabava repartint entre persones de la població o estiuejants que s'havien quedat "tancats" al poble amb l'esclat del conflicte, i que ara eren les persones que ajudaven els

³⁹⁹ *Ibid.*, p.60.

⁴⁰⁰ Sala i Lloberas, Joan; *La gent de mar a Lloret*. Ultramar, Barcelona, 1986, p.22.

⁴⁰¹ *Ibid.*, p.160-161.

⁴⁰² *Ibid.*, p.162.

⁴⁰³ *Ibid.*, p.162.

pescadors amb les barques o la organització del peix o bé els que s'enrolaven i també intentaven sortir a pescar per aconseguir un mos.

Una vegada acabada la guerra, progressivament es va intentar recuperar la normalitat, tenint en compte l'alt nombre de víctimes que el conflicte va provocar en aquesta població, els pocs que van poder tornar i els presoners en camps de concentració o persones que van marxar a l'exili durant aquella època. Així doncs, la pesca seguirà sent un activitat del sector primari destacada i anirà mantenint la seva posició exceptuant moments tràgics o complicats com l'arribada de temporals que podien malmetre embarcacions i provocar que els pescadors no es poguessin fer a la mar.

Transcorreguda la primera etapa del franquisme i ja durant la segona etapa del la pesca va anar disminuint en importància a causa del fet que cada vegada eren menys les persones a dedicar-s'hi tenint en compte que hi havia altres oficis que sense ser tant perillosos ni cansats, podien obtenir beneficis d'una manera més ràpida, fàcil i segura. El desenvolupament del turisme, aquest també va tenir una incidència cabdal en el municipi provocant un auge en la construcció i com en les altres ocasions, en l'origen de noves oportunitats laborals i canvis estructurals en la població, sobretot a partir del 1958, moment en què la pesca i el nombre de persones que s'hi dedicaven va començar la seva davallada en detriment del sector dels serveis⁴⁰⁴. S'ha de tenir en compte que, abans de l'arribada d'aquest fenomen i de les noves feines que el turisme va dur amb ell, encara es podien veure pescadors de setanta anys a les barques sortint a pescar⁴⁰⁵. Els canvis respecte algunes embarcacions, l'arribada de les teranyines de niló i sobretot la incorporació de motors a les barques va comportar que cada vegada fossin menys, i excepcionalment les nissagues de pescadors de tota la vida, aquells que d'alguna manera lluitessin per aquesta activitat, ja que d'altres van anar abandonant el negoci, però sabent de primera mà que aquest progrés -per una banda- portaria a un final de la pesca irreversible i sense camí de retorn.

⁴⁰⁴ *Ibíd*, p.203.

⁴⁰⁵ *Ibíd*, p.202.

1.19. Blanes

Blanes és un municipi que pertany a la comarca de la Selva amb una superfície aproximada d'uns 18km². Es troba situat entre la plana de la Tordera i els turons de la serralada costanera i és el poble que enceta la Costa Brava des del sud⁴⁰⁶.

Des de temps passats, Blanes es va convertir en una vila que va extreure molt profit del mar. El transport marítim va ser cabdal durant l'època medieval i aquest estava intrínscament lligat a la construcció naval que es va dur a terme a la població des d'aleshores. Aquestes drassanes que afavorien el moviment comercial i financer i que la burgesia mercantil necessitava per fer front als seus negocis de maner efectiva i ràpida, van propiciar que també s'utilitzessin davant de les necessitats d'una armada de guerra i, sobretot, pel món de la pesca⁴⁰⁷.

Si prenem el context del segle XX, concretament el primer terç, els sectors productius encarregats del dinamisme de la població van ser, per ordre, l'agricultura i la pesca, el sector secundari i el sector dels serveis. El sector primari ocupava, en les dues activitats conjuntament, aproximadament el 60% dels treballadors de l'època; el sector secundari n'ocupava gairebé el 30%, i la resta s'inclouïa dins del sector terciari.

De tots tres sectors, el que va empènyer amb més força per aconseguir obrir-se camí i obtenir un lloc destacat per extreure beneficis, va ser el sector secundari. Abans de l'arribada de la més rellevant fàbrica tèxtil de Blanes, la SAFA, creada l'any 1923, es comptabilitzen en funcionament tres fàbriques de gèneres de punt, una altra fabricava teixits de cotó, sis es dedicaven a la confecció d'espardenyes i d'altres a esclops, taps de suro -comparable a l'activitat econòmica d'altres municipis de la Costa Brava-, cuir o veles per els vaixells, entre d'altres⁴⁰⁸.

Precisament, la SAFA va ser una de les empreses que amb l'arribada de la Segona República⁴⁰⁹ es va convertir en un dels punts febles de la vila per les demandes i reivindicacions a nivell social i sindical i per l'atur en un context de crisi. Molts dels obrers, per tal de ser escoltats en aquestes vagues, estaven plenament relacionats amb la CNT, fet que dificultava la presa de decisions per part del consistori sobre el que s'havia de fer en aquell cas⁴¹⁰. Fent un salt temporal, una vegada finalitzada la Guerra Civil i en ple franquisme, després de ser reconstruïda com a conseqüència d'un bombardeig que havia patit durant l'enfrontament, va començar la

⁴⁰⁶Bota-Gibert, Josep; i Reyes Valent, Toni; *Blanes*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 196. Diputació de Girona, Girona, 2018, p.5.

⁴⁰⁷*Ibid*, p.30.

⁴⁰⁸*Ibid*, p.42.

⁴⁰⁹Mestres i Rovira, Josep; *La vila de Blanes i el seu desenvolupament socio-econòmic. Els segles XVIII, XIX i XX (fins el 1936)*, Diputació de Girona, Girona, 1981, p.251.

⁴¹⁰*Ibid*, p.44-45.

seva etapa d'expansió i es va convertir en la fàbrica tèxtil pionera a Espanya en introduir fibres noves com per exemple la fibrana, el niló o el tergal⁴¹¹.

Uns anys després, quan es produeix l'esclat de la Guerra Civil, el Comitè de Milícies Antifeixistes encapçalat per la CNT, seguint el patró que desenvolupa arreu on pren el poder, porta a terme tota una sèrie de confiscacions de béns i propietats i de col·lectivitzacions en edificis com per exemple hotels o fàbriques, com la mateixa SAFA⁴¹².

Des del punt de vista de les terres i de la pesca, però, no es van produir col·lectivitzacions a la població de manera dràstica ni radical. La CNT buscava edificis o establiments de grans dimensions que poguessin ser reconvertits en locals d'ús diari. En el cas del sector primari, tot i que havia estat molt important, es va poder seguir desenvolupant amb una certa "normalitat", la que és possible trobar en anys de conflicte bèl·lic, en cas que existeixi. A Blanes, com en d'altres pobles, la dualitat mar i muntanya seguia vigent i les mateixes persones que sortien a pescar tenien una petita porció de terra per extreure algun cultiu i complementar la seva alimentació o bé dedicaven una part del seu temps en anar a treballar en el camp d'algun altre pagès de la població.

Finalment, igual com en d'altres poblacions, l'arribada del turisme a nivell nacional entre finals dels anys 50 i primers anys 60 va fer que Blanes passés de tractar-se d'un municipi que des del segle XIX havia gaudit d'un turisme de caire benestant, al nou fenomen del turisme de masses que ara començava a implementar-se. A partir dels anys 60 es van acabar de construir tots aquells hotels i establiments que van situar el municipi en un lloc privilegiat destinat a l'arribada de turistes de l'estranger⁴¹³. La principal conseqüència va ser la progressiva marginació de les activitats tradicionals, tant les que pertanyien al sector primari com al secundari, i la focalització exclusiva cap al sector dels serveis i, especialment, el turisme. Tanmateix, encara a dia d'avui Blanes segueix mantenint la seva pesca i destaca per ser una de les poblacions on aquesta activitat ha seguit vigent i s'ha pogut mantenir, sent encara important; tanmateix, la majoria de la població mira cada vegada més cap al sector dels serveis.

Aquesta informació ens lliga amb les entrevistes realitzades també a alguns pescadors de Blanes que han fet referència al que recorden d'aquesta època, tenint en compte tot allò que van sentir a parlar a casa seva durant la seva infància. Hem de ser conscients també que continuem lligats a Palamós amb els testimonis que vindran a continuació per la zona geogràfica en comú: la Costa Brava.

Així doncs comencem el relat de Blanes destacant en general quins eren els arts de pesca més característics d'aquest poble en concret. Hem de fer referència, com ja segurament és

⁴¹¹ *Ibíd*, p.50.

⁴¹² *Ibíd*, p.46.

⁴¹³ *Ibíd*, p.60.

té en compte, que la proximitat dels dos pobles i una semblança en el medi de les zones per capturar tot allò que es necessita per després vendre-ho, ens ajuda a comprendre que seran unes mateixes tècniques les que també es faran servir en el cas de Blanes. Així doncs, el palangre i el palangró eren força utilitzats, en el cas del segon es tractava d'un ham petit destinat al peix petit com per exemple els sards, les barades, etc. Els pescadors entrevistats en el cas de Blanes han estat principalment Francisco Castilla i el seu germà Antonio. El primer d'ells va néixer una vegada començada la guerra, però hi ha moltes coses del conflicte que recorda perquè li havien explicat a casa seva i d'altres de la postguerra que ell mateix va viure. En relació a aquest art de pesca, “després de la guerra hi havia molta misèria i es feia servir això (el palangró), amb barquetes petites”⁴¹⁴. A diferència d'aquest, el palangre estava destinat sobretot a peix més gran com el lluç o els bonítols. Una altra de les tècniques explicades era la sonsera, la que més es feia servir i que dos pescadors de Blanes, també desapareguts ja, “Saraco” i “Quiquino” eren dels que més la utilitzaven: “a les dues o tres de la matinada passaven pels carrers cridant *a tirar l'art!* i la gent que hi volia anar, anaven a la platja i cada persona tirava l'art cap a mar”⁴¹⁵. Dels beneficis que s'extreien un 50% era per l'amo de la barca i l'altra 50% es repartia entre la gent que hi havia anat⁴¹⁶. A més a més és important destacar les notícies trobades de l'època a la revista “Recull” en les quals s'informa que durant el 1936 i algun dels anys anteriors, l'abundància de captures va disminuir, cosa que sumada al context bèl·lic es va convertir en un problema important i molt gran. En relació amb això hi ha uns informes de Carles Bas Peired, doctor en Ciències Biològiques i membre del CSIC fins el 1983 que fou el gran especialista en ecologia i explotació dels recursos marins vius, en relació a les captures i el tipus de captures que es feien. Així, a principis de la guerra i després també en època de la postguerra s'observa que continua existint aquest problema de forma important que sumat al context aporta alguna pista sobre el fet que es podia portar a terme alguna activitat de contraban, malgrat que en les entrevistes és una informació que s'ha obviat i amagat força. A més a més no podem deixar d'anomenar la tècnica de l'arrossegament, que era la més habitual a la població. Tal i com ja hem esmentat es tractava d'una xarxa que es tirava amb unes portes que s'obrien. S'ha de tenir en compte perquè no podem deixar d'obviar que l'ofici era dur i normalment amb uns horaris que podien anar de les 5 del matí fins les 6 de la tarda⁴¹⁷.

Des del punt de vista de caire més social, podem observar com el mar o l'ofici que està relacionat amb aquest medi funciona de forma diferent i bastant independent al de terra. Segons Francisco Castilla, pescador a la localitat de Blanes, en època de Franco i per tant a partir de la

⁴¹⁴Testimoni de Francisco Castilla.

⁴¹⁵*Ibíd.*

⁴¹⁶Testimoni d'Antonio Castilla.

⁴¹⁷Testimonis de Francisco i Antonio Castilla.

Guerra Civil, “es pagaven tots els seguros de cop, a mar és un règim especial, diferent de terra. Abans el que es feia de la Confraria es pagava per associats”⁴¹⁸. Segons el que ell recordava, “mentre hi havia en Franco la pesca era sagrada, igual que els camperols, i es pagaven molt pocs impostos o gens. Abans però, al no pagar, la jubilació no estava coberta, ara sí...La jubilació s’estipula per tonelatge del barco. El barco més gran es cotitza més i hi ha més jubilació. A mar cada cinc anys representa sis anys treballats”⁴¹⁹.

Com a fets que van succeir durant la Guerra, és molt interessant destacar que el pare de Francisco i Antonio Castilla va lluitar a la Batalla de l’Ebre i posteriorment va ser presoner a Miranda de Ebro. Una de les anècdotes de les quals Francisco encara avui recorda és que el seu pare els va guardar durant un any i mig tres paquets de galetes perquè quan tornés a casa els seus fills poguessin menjar. En aquest sentit, una de les seves reflexions parlant sobre aquest tema és que “la persona que ho fa és perquè es veu obligat a fer-ho”⁴²⁰. A partir d’aquests fets que són més personals i hem de prendre amb pinces segons els casos, és interessant observar també com van sorgir altres elements que ens permeten fer un paral·lelisme amb poblacions pròximes com per exemple amb Malgrat. Quina és aquesta similitud? Doncs bé que “pels pescadors que tenien terra, el nivell de vida dels pescadors era més alt que el de la terra. [El que s’aconseguia] es canviava per altre peix, per oli, per patates...ja que no tothom tenia diners per comprar peix”. Quan es necessitaven productes de primera necessitat com per exemple la llet i no es podia canviar se’n feia mató perquè fos conservada. En aquest sentit, també hi ha el tema de la confraria i la informació i dades que d’ella hem pogut extreure ja que “durant la Guerra Civil, les activitats pesqueres foren molt minses per diverses raons: trasllat de vaixells a França, vaixells requisats, homes al front, manca de combustible, etc.”⁴²¹. Acabada la lluita, els Pòsits de Pescadors van continuar exercint les funcions que ja venien fent amb les variants que imposà el Règim. Ja prop dels anys 50, els Pòsits van ser substituïts novament per Confraries, sense el caràcter religiós de l’antiguitat”⁴²². Per Francisco Castilla i el seu germà, tot i que ell no ho recorda tant la postguerra va ser dolenta; el primer va començar a treballar amb set anys i recorda les cartilles de racionament, malgrat que reconeix que sempre va tenir un plat a taula i no va passar tanta gana com d’altra gent sí. Per acabar l’entrevista, crec interessant destacar una última reflexió que va fer d’acord amb aquella època sobre el fet que: “la necessitat t’ensenyà molt”⁴²³.

⁴¹⁸Testimoni de Francisco Castilla.

⁴¹⁹*Ibíd.*

⁴²⁰*Ibíd.*

⁴²¹*Ibíd.*

⁴²²Márquez i Ventura, Xavier; *50 Aniversari Sant Pere Pescador 1952 - 2002*, Confraria de Pescadors de Blanes, Blanes, 2002, p.51.

⁴²³Testimoni de Francisco Castilla.

El tercer dels testimonis blanencs és Albert Ros, pescador de tota la vida. Va començar a treballar als vuit anys, per necessitat, acabada la guerra. Venia de família de pescadors perquè un dels seus avis ho havia estat i va aprendre a fer de “remitger” i a tirar l’art a la platja sense quasi anar a l’escola; com ell mateix deia “encara que només es treien el peix, ja era una recompensa”⁴²⁴. Durant l’entrevista, l’Albert comentava com era el dia a dia de la pesca en una població com Blanes. Una de les particularitats que es repeteix a totes les poblacions és que les barques acostumaven a pertànyer a famílies. Per tant, entenem i tornem a observar que es tracta d’un ofici familiar: “qui naixia en una família de pescadors es dedicava a ser pescador”⁴²⁵. Així que la primera barca que van tenir a casa de l’Albert va ser un bussi anomenat “Canario” que mesurava dinou pams.

Hem dit que la pesca és un ofici familiar i per tant, tots els membres de la família s’hi integren. En el cas de les dones, quin és el seu paper? Totes treballaven per la barca. És a dir, tenien diferents i diverses ocupacions com per exemple desmallar les xarxes quan se n’anaven als sardinals, a l’anxovera o a bogues, entre d’altres. Anaven a vendre a la plaça o, en el cas de Blanes, també pels carrers del poble i sobretot, la seva principal ocupació era remendar els desperfectes de les xarxes després d’una jornada de pesca. Normalment d’això s’encarregaven dones grans, de sol a sol que també les sargien elles mateixes; o n’arreglaven o en feien de noves. Un altre dels trets importants per destacar a Blanes és que aproximadament la meitat de les famílies de pescadors d’aquella època estaven emparentades amb famílies de pagesos arrel dels matrimonis que es feien entre ells. D’aquesta manera sempre hi havia la seguretat que podrien aconseguir productes per alimentar a tots els membres de la família. A més a més, era quan es produïa un intercanvi: el pagès donava patates i el pescador peix.

En aquest moment la duresa de les condicions de vida i l’aparició del mercat negre van fer que hi haguessin pràctiques no del tot “morals”: l’estraperlo apareix i segons l’Albert Ros, els vaixells venien d’on fos. Un 50% era de Mallorca, venien a la costa catalana amb algú o alguna cosa per fer de pont: cafè, tabac i sucre, el que es feia d’intercanvi. Quan arribaven altres embarcacions els encarregats de fer el trasllat eren els pagesos amb els carros i els cavalls, sortien de la sorra, agafaven el camí i ho amagaven. En el cas de la droga, que l’Albert també va mencionar, va fer referència al fet que va començar a arribar cap als anys seixanta. D’entre els pescadors que participaven en aquest mercat negre, n’hi havia que es treien diners i d’altres que no s’hi volien involucrar. Si algú els descobria, arribava la repressió: “una gran pallissa, presó i

⁴²⁴ *Ibíd.*

⁴²⁵ Testimoni d’Albert Ros.

si era una persona *non-grata* estaria arxivat de per vida, també li podien confiscar tot el que tingués, o es podia arribar a l'assassinat"⁴²⁶.

Una de les grans conclusions del testimoni de l'Albert és la següent: "tothom va quedar amb el temor de la represàlia, tothom va intentar tocar terra a sobre per no sortir-ne més perjudicats i, com sempre ha estat és i crec que serà. Hi ha hagut el que se n'ha volgut aprofitar i ho ha fet, però pocs pescadors que van viure la República, la guerra i la postguerra se n'han volgut veure involucrats. La mostra: no ha sortit ni polítics, ni militars; si algun capellà amb idees afins al règim però ni pagesos, ni pescadors s'hi ha involucrat, ni ara, 75 anys després"⁴²⁷. Aquesta confessió parteix del fet que l'Albert Ros va sortir molt perjudicat d'aquell període ja que no va conèixer el seu pare, es va produir una repressió contra el germà de la seva mare i després de deu anys va poder sortir de la presó. Va estar confinat en camps, assenyalat per la dreta però que es va poder adaptar i va sobreviure. Precisament, una curiositat important és que fins dotze dies abans d'arribar la guerra no hi havia conflicte, només massacres per mar i aire. De Sitges a França el poble on més va costa l'arribada dels franquistes va ser Blanes per dos motius: un el riu Tordera i el segon la metralladora que apuntava a l'enemic des del castell de Sant Joan. El niu de la metralladora va aguantar dos dies i estava format per dos republicans i una guerrillera local, exiliada a França que va sobreviure a Argelers i en camps de concentració. A més, hi havia un hidroavió, en "Sabatetes" que sortia de Mallorca fins a Blanes i els bombardejava des del pont del riu Tordera i l'estació, passant per la Safa i la fàbrica de Can Tases, una fàbrica de manufactures que realitzava cuir per l'exèrcit i tot el que necessitaven: cartutxeres o bótes amb una secció on es feien bombes de morter.

Enfoquem la mirada cap a les col·lectivitzacions. A Blanes no n'hi va haver ja que tothom era "independent". El que hi va haver era la "cofradia" [sic: confraria]⁴²⁸. Al barri de S'Auguer, de pescadors, hi havia la confraria anomenada "La Pescadora" i a la part del moll, al Racó de Sant Antoni, la confradia de Sant Elm o de Sant Pere. Després de la Guerra va desaparèixer La Pescadora i va quedar només l'actual. Una dada important és que totes les confraries d'Espanya i els gremis actuaven amb el seu nom però sota la legislació dels sindicats verticals i del Movimiento Nacional amb el partit únic FET-JONS. El nom de "cofradia" prové de la denominació de Pòsits i després tot es va traduir per Confraria.

⁴²⁶ *Ibíd.*

⁴²⁷ *Ibíd.*

⁴²⁸ *Ibíd.*

1.20. Malgrat de Mar

La primera informació sorgida de les entrevistes a Malgrat de Mar va ser la figura dels nens que aprenien l'ofici des de ben petits. Durant les seves estones lliures, en acabar l'escola i en tots els moments que podien, tractant-se d'una feina que es vivia a les seves llars, s'iniciaven en l'ofici de manera que aprenien a manipular les barques, a arreglar els desperfectes dels materials i les eines que havien d'utilitzar per a treballar, a saber quins llocs eren els idonis, en cadascuna de les poblacions on visquessin respectivament, per sortir a pescar, quins tipus de peix es pescava segons l'època de l'any i quin era el millor moment per a fer-ho per tal de poder treure alguna cosa més que la manutenció diària de la seva família, entre altres casos. En aquest sentit, el fet que l'escola, en aquella època, s'acabés quan els nens i nenes tenien entre onze i catorze anys, fa encara més comú que molt aviat les criatures es prepararessin per fer-se a la mar, tal i com havien fet els seus pares i avis i com els hi estava destinat, tenint en compte que eren molt poques les persones que podien accedir a una educació superior i continuar estudiant. Dos dels pescadors entrevistats destacaven que es tracta d'un ofici on s'hi comença, en algunes ocasions a partir dels deu anys, i de manera més normal des dels dotze o tretze quan els infants començaven a tenir les vacances escolars ja que aquells que podien se n'anaven a la barca. Per tant quan arribaven a l'edat de quinze o disset anys ja sabien com es treballava en aquest món i en què consistia⁴²⁹. Un tercer també ens deia que “llavors no es podia triar ofici; el pare era pagès, havies de ser pagès; el pare era mecànic, havies de ser mecànic” i en el cas de les nenes “normalment també aprenien i s'anaven a remendar xarxes”. “Les dones normalment anaven a cosir i després com venia el peix anaven a plaça a vendre el peix, era l'activitat que feien més les dones en aquell temps”. També esmentava que “alguns dels pescadors tenien terra, i també anaven a pescar...però vivien més del camp, a vegades, que no una altra cosa”⁴³⁰. A més a més, segons diverses investigacions com les de Calo Lourido que

“describe algunos de los trabajos tradicionales femeninos y da cuenta de cómo existen importantes diferencias sociales entre las mujeres del mar. Como señala el autor, las mujeres de las familias más pudientes, que podían permitírselo, se concentraban en las tareas domésticas y colaboraban con la venta del pescado; mientras que las más pobres tenían que aportar, además, un sueldo a la casa teniendo, para ello, sólo tres opciones: transportar y vender pescado por los pueblos, atar redes o trabajar en las fábricas de procesado”⁴³¹.

⁴²⁹Testimoni de Josep Fontrodona i Josep Soler.

⁴³⁰Testimoni de Josep Bofí.

⁴³¹Tillion, Germain; *La condición de la mujer en el área mediterránea*; Península, Barcelona, 1993, p.93.

Per tant, la conclusió que podem extreure és que concorda amb diversos estudis fets sobre l'edat dels pescadors, unes dades que fluctuen fins els anys 1955-1960 on, per exemple, les piràmides d'edat de “Palamós i Roses són ingents però tenen una base sòlida. Els homes de menys de 30 anys formen més de la quarta part del conjunt. A l'Escala, la base de la piràmide és menys extensa però els pescadors de 30 a 40 anys hi són especialment nombrosos i reestableixen l'equilibri. Blanes té un nombre més reduït de pescadors, però bastant joves en conjunt. En els quatre ports els més joves de 40 anys formen quasi la meitat dels efectius”⁴³² i tanmateix aquestes són unes dades que han perviscut fins als anys posteriors a la postguerra, ja durant la democràcia: “los estudios realizados en los últimos años [se refiere a los setenta y ochenta del siglo pasado] sobre la población empleada en el sector marítimo-pesquero, señalan que la edad media de los activos oscila entre los 36 y los 37 años. [...]. La edad media de los trabajadores empleados en el sector marítimo-pesquero está por debajo de la que tiene el conjunto de la población masculina empleada en España (40,5 años) [...]”⁴³³.

Un dels aspectes fonamentals que ens atorguen aquestes fonts, a banda dels mencionats, per comprendre i donar una visió de quina era l'organització en una família de pescadors la trobem en el paper, importantíssim, que jugava la dona. El seu rol es va convertir en un pilar fonamental per a l'ofici i per a la subsistència de la mateixa família. Hem de tenir en compte, així doncs, que malgrat que ser pescador era un ofici d'homes per les dures condicions a les quals estaven sotmesos, la dona jugava un paper “a l'ombra” però era la base de l'economia familiar. La seva tasca dins d'aquest món era, per una banda, remendar i arreglar les xarxes que sovint es malmetien per la mar -hem de tenir en compte que abans les xarxes eren de cotó i per tant s'havien de mantenir ben conservades per evitar que es fessin malbé- i per altra banda, eren les encarregades de vendre el peix que els seus marits, pares o sogres, havien aconseguit durant el dia de feina. Aquesta venda, precisament, es feia a la plaça més concorreguda i centre de les poblacions pesqueres i per tant era una manera d'aconseguir fer arribar el producte a la resta de persones de la població. Aquestes dues tasques, en definitiva, eren essencials per al manteniment i la subsistència de la família, ja que evitaven despeses de materials tenint en compte la cura i la dedicació que posaven en arreglar-les i, per altra banda, suposaven la base dels beneficis familiars en vendre aquest peix o, en una època de guerra com la que tractem, en intercanviar-lo per altres productes.

Per altra banda, és important destacar que estem davant d'un grup del qual podem extreure una estreta relació o lligam entre el seu ofici i el pagès degut al fet que, en els casos d'ambdues poblacions, era comú i normal que els pescadors també gaudissin d'un “tros de

⁴³²Barbaza, Yvette; *El paisatge humà de la Costa Brava II*, Edicions 62, Barcelona, 1988, pp.166 i 168.

⁴³³Montero Llerandi, José Manuel; *Gentes del mar. Una aproximación sociológica al trabajo*, Instituto Social de la Marina, Madrid, 1989, p.45.

terra”, tal i com se l’anomenava en l’argot del grup, perquè en moments de temporals i de condicions climatològiques adverses hi hagués algun recurs per explotar i poder subsistir juntament amb la família. Aquesta relació és reafirmada a partir de la investigació d’Yvette Barbaza en la qual “el mal temps i els ocis forçats de l’hivern, la insuficiència dels recursos, el plaer, ben mediterrani, de beure el vi de la pòpia vinya, tot incitava el pescador a comprar un racó de terra [...]. Així es passava, ràpidament, al tipus de pescador-pagès. [...] La fórmula pescador-pagès està perfectament justificada a escala individual i fins i tot de grup, ja que cada pescador jove tendeix a esdevenir pescador-pagès [...]. La pesca sorgeix [...] primerament com una activitat diferent, exercida només pels més pobres, els qui no tenen res i que van a viure a les pobres cabanes al fons de les cales o en un racó de platja [...]. La pesca és un mal menor, una activitat d’emergència, que progressa en els períodes de crisi, de penúria, i recula quan torna la prosperitat”⁴³⁴.

Tenint en compte la feina de les dones, cal posar més èmfasi a les dures condicions d’un ofici com el de pescador. A banda d’horaris interminables que no tenien ni un principi ni un fi - tot depenia del peix a pescar i d’altres factors-, hem de sumar condicions climatològiques adverses ja que “mais vale ser pobre na terra que ter fartura no mar”⁴³⁵, problemes de salut que podien derivar de les llargues hores de feina i de les condicions en les que ho feien, i pocs beneficis per intentar engrandir i millorar les condicions en les quals treballaven: en aquell moment no podem parlar ni d’aparells tecnològics ni de barques amb gaires comoditats com les que actualment podem trobar.

D’acord amb l’ofici pròpiament dit, cal destacar una frase molt important que vaig copsar a l’inici d’unes de les entrevistes “els pescadors, quan són a mar, no són rics; es barallen”⁴³⁶. Aquesta contundent afirmació ens aporta moltíssima informació d’acord amb el fet que la guerra civil va ser un període de penúries, i d’alguna manera, també s’oposa a la visió que Emerencià Roig feia del grup social dels pescadors, afirmant que era un món en harmonia, que hem pogut veure anteriorment. Per ell, que va viure aquesta època, el context de la guerra civil es va convertir en un període “d’envejes, ràbies perquè (uns o altres pescadors) agafaven o no més peix, per la barca nova [...]”⁴³⁷.

Tanmateix, cal que primerament ens remuntem i observem quin era el mode d’operar que tenien aquests pescadors durant aquell període. És interessant observar com les tècniques amb les quals van treballar durant tot el període eren aquelles que ja provenien d’antic i es mantenien per tradició; aquest fet però va canviar a partir del moment en què va aparèixer “un

⁴³⁴Barbaza, Yvette; *Op. cit.*, pp. 286 - 287.

⁴³⁵García Allut, Antonio; Pascual Fernández, José (coords.); *Antropología de la pesca*, Asociación Galega de Antropoloxía, Santiago de Compostela, 1999, p.178.

⁴³⁶Testimoni de Josep Fontrodona.

⁴³⁷*Ibíd.*

motor de marca anglesa, que sense recanvis els pescadors anaven a la teranyina bogant, dura un any i després s'acaba la guerra”⁴³⁸.

Josep Soler i Josep Fontrodona, els dos entrevistats a Malgrat, opinaven que “l'època bona va ser la de la pesca artesanal quan es tirava l'art, un dels ormejos més antics”, tal i com hem pogut observar a l'inici del treball, “que era la *jámega*, segons els andalusos”⁴³⁹. Josep Soler explicava que aquest art que es va desenvolupar a Malgrat de Mar, consistia en “des de la platja, amb sis-cents metres de corda, traves l'art, la xarxa va amb un sac i es torna a la platja amb els estrops des d'on estiraven”. Aquest tipus d'art entre molts d'altres, servia per a capturar el peix que una vegada a mas dels pescadors “es portava a plaça: la boga, el sorell...el peix arribava viu a la plaça i si s'agafava més del que es podia vendre aquí (a Malgrat) s'enviava a Arenys, a Mataró, a Badalona”⁴⁴⁰.

En aquest moment de la conversa va intervenir Josep Fontrodona fent referència al fet que “hi havia gent que treballava a la terra, a la fàbrica [...] que anava a pescar per aprofitar uns diners” i hi havia “la persona que anava a cridar a les cases per anar-los a buscar” i normalment era el “sereno cridava a cada casa a les quatre o cinc del matí” és a dir, en moments en què s'havia de tirar l'art, calar-lo o recollir-lo, es necessitaven més que ajudessin als altres pescadors i patrons i això suposava, per les persones que també treballaven un tros de terra o eren empleats en un altre lloc aconseguir uns diners més. Per tant “els que tiraven la xarxa cobraven deu pessetes i per anar-la a buscar o a tirar altre cop; un de normal cobrava cinc pessetes”. Els pescadors, a més a més, sortien a feinejar ben d'hora i al migdia tornaven “depenent de la pesca” amb la qual cosa “s'agafava de tot” allò que podien pescar i que apareixia capturat a les xarxes. També hem de tenir en compte que les xarxes no eren com les actuals i per tant “les xarxes que preparaven, de cotó, s'havien d'estirar perquè si no es podrien”⁴⁴¹.

Com que el poble de Malgrat es caracteritzava per no tenir port, les embarcacions no eren molt grans i majoritàriament la força de tracció per estirar les xarxes i treure-les del mar es feia amb l'ajuda de cavalls; a més a més de sumar-hi totes aquelles persones, començant pels familiars més directes, pares i fills, que es passaven l'ofici dels uns als altres i que eren els que anaven a treballar. Moltes més persones van anar a tirar l'art durant el temps de la guerra civil, tant persones amb estudis que ja havien acabat les seves carreres com persones que ja tenien oficis ben definits⁴⁴².

Els pescadors malgratencs van assenyalar unes zones concretes on es pescava cadascun dels tipus de peix. En el cas del sonso la seva zona era sobretot de La Pilona direcció a Calella;

⁴³⁸*Ibid.*

⁴³⁹Testimoni de Josep Fontrodona i Josep Soler.

⁴⁴⁰Testimoni de Josep Soler.

⁴⁴¹Testimoni de Josep Fontrodona.

⁴⁴²Testimonis de Josep Fontrodona, Josep Soler i Josep Bofí.

també hi havia la zona d' "A Roquer" i una altra anomenada "A Palangre", segons els diferents tipus de tècniques o sistemes utilitzats, aquesta última quatre o cinc quilòmetres endins, i que estava situada davant del carrer del Carme (el carrer principal del poble), en una cordillera de roca on abundava i hi havia més peix. D'altres zones eren l'Astillero, davant la Conca (un càmping que hi ha actualment a la població), al riu Tordera, on hi ha els bancs de sorra o fins i tot canviant d'indret i arribant fins a Lloret, Blanes o la Planassa, en cales com Sant Francesc, Santa Cristina, Boadella o Fanals, entre d'altres⁴⁴³.

A banda del sistema de tirar l'art, també n'hi havia d'altres utilitzats a la platja malgratenc com l'artet, en el qual es feia servir un torn; la sonsera dedicat exclusivament als sonsos, el tresmall, es calaven nanses i també s'utilitzava el cóp o mantellina, en el qual per tal que el peix no passés, es feia la volta, s'estrenyia a partir d'un tub per on entrava el peix i d'allà ja quedava capturat. En el cas de les teranyines els pescadors explicaven que "les dues o tres que eren una mica grans anaven a treballar a la nit els cavalls les treien". En general eren pocs comparats amb les persones que treballaven en d'altres oficis. A més a més és interessant saber que segons un tipus d'art o un altre es calava a una hora o una altra del matí: els que calaven hi anaven a les quatre o a les cinc de la matinada i en canvi els que tiraven l'art hi podien anar a les sis, sumats als homes que ajudaven a preparar la xarxa per a l'endemà al matí. A més a més, per treure la xarxa si no hi havia peix o era poc el que s'havia capturat es podia treure entre catorze o quinze i setze o divuit persones; en el cas que la pesca del dia hagués estat abundant es necessitaven entre trenta i trenta-cinc persones per tirar i treure-la de l'aigua. Els arts normalment s'anaven tancant i segons el corrent que es seguia feien córrer a una o altra banda per anar-ho tancant. Quan es "xaugava" era quan es plegava la xarxa i es veia el peix que s'havia anat quedant capturat a dins, en aquell moment el cóp ja es podia obrir i es treia el peix⁴⁴⁴.

Una altra de les dificultats importants que marcava la gent de mar eren els horaris, si és que els podem anomenar així, per anar a feinejar. En aquest cas també depenia molt de les tècniques i dels peixos que s'havien de pescar sortir a una o altra hora a pescar, tal i com hem pogut recollir es començava de matinada i es podia acabar a les tardes o a la nit. I bé, no podem oblidar, tal i com van destacar els pescadors, que aquest món completament relacionat amb els homes també està format per un altre grup que és la que porta el pes fonamental de la família i del seu dia a dia: les dones. Aquestes, a banda d'encarregar-se de la casa i dels fills sortien a remendar les xarxes que els seus marits i fills utilitzaven per a treballar, de manera que les arreglaven i les mantenien en bones condicions perquè es pogués continuar amb la tasca i

⁴⁴³Testimoni de Josep Soler.

⁴⁴⁴*Ibíd.*

perquè no hi haguessin despeses innecessàries que suposaven molts diners mentre elles ho poguessin arreglar.

Josep Bofí, el tercer malgratenc entrevistat, ens explicava que el sereno avisava els homes de matinada i tornaven potser cap al migdia o a altres hores, perquè el fet de tirar la xarxa era molt complicat i es tirava molt lluny i els cavalls eren els que ajudaven. Es tractava sobretot d'una activitat familiar i “normalment hi anaven pares i fills [...] els avis sí que podien ajudar una mica prerò allavons setanta anys ja eren molt vells [...] tot era manual a diferència d'ara que tot són motors i màquines”. A part de tirar l'art, també hi havia la sonsera, calar peces de tresmall o calar nanses, depenent del tipus de pesca. “Hi havia també diferents zones per pescar, de la Piona cap allà, per agafar sonsos un altre puesto [...] al roquer, a palangre [...]”⁴⁴⁵.

El tema de les confraries de pescadors també és força destacable ja que “en aquella època hi havia confraries que depenien molt de Mataró, llavons hi havia una persona que cada any venia a revisar la barca i et posava un sello...uns documents que tenies a la barca”⁴⁴⁶ però clar la nostra pregunta és important perquè cal saber si hi havia algun pescador que estava afiliat a algun sindicat; segons en Josep Bofí “diria que no [...] en aquella època no [...]”⁴⁴⁷.

El nombre de persones que treballava en una barca anava en funció de cada família o dels patrons. Tal i com ens comentava Josep Bofí “en el cas d'en Fontrodona eren pare i fill, en Segol també pare i fill i en Magí també, tenia un germà que ja s'ha mort i el pare [...] llavons les embarcacions també eren petites, sobretot les teranyines, amb llum, que anaven a la nit a pecar sardina i seitó i es necessitaven cavalls per treure-les de l'aigua”. Hi havia un home que passava pel carrer que “crirava pel carrer. Sortiu gandules! Que porto sardines que encara salten!”⁴⁴⁸.

Òbviamment s'ha de tenir en compte que segons el tipus de peix que es pescava era necessari utilitzar un o altre tipus d'art de pesca. La seva tria, a més a més, depenia de l'època de l'any i del producte més freqüent en cadascuna d'elles. En el cas de Malgrat a l'hivern es feien servir els sardinals per pescar sardines; un dels últims pescadors malgratencs, ja desaparegut, que encara feia servir aquest art va ser Joan Segol. Tanmateix, després de la guerra civil els sardinals eren més comuns a les poblacions de Blanes, Pineda, Calella i Sant Pol fins la dècada dels cinquanta, concretament els anys 1954-1955. En el cas de la teranyina, per altra banda, els pescadors entrevistats recorden que va utilitzar-se fins l'any 1962, aproximadament, ja que posteriorment, tal i com hem esmentat les fàbriques i el turisme van fer minvar considerablement aquest ofici en el cas de la població malgratenca. Aquestes teranyines

⁴⁴⁵ Testimoni de Josep Bofí.

⁴⁴⁶ *Ibíd.*

⁴⁴⁷ *Ibíd.*

⁴⁴⁸ *Ibíd.*

portaven llums de benzina, tal i com hem vist anteriorment i quan aquest s'encenia s'esperava que el peix es posés a sota fins que es tancava amb les marques.

Per Josep Bofí, la seva conclusió és que “va ser una època que..que no vingui mai més si pot ser [...] això de les guerres porten...a alguns els hi va bé, s'enriqueixen, els altres al sot. Va morir molta gent, entre germans es mataven i [...] res”. “Sempre hi havia algú per fer-se veure de la Falange o de la FAI o la CNT, caps verds [...] sí, sí [...]”⁴⁴⁹. Com podem veure en aquesta afirmació, no tot el grup estava immers en una causa política, sinó que moltes vegades les persones que hi col·laboraven eren algunes i d'altres ho feien d'acord amb la necessitat del moment. Per tant, a partir d'aquí radica el trencament que en el cas dels pescadors es produeix en contraposició als pagesos i obrers: molts d'ells es van veure immersos en una lluita que no era la seva, o si més no, era la que els havia de fer sobreviure. Per tant no es movien, en molts casos, per convicció política sinó per l'afany de supervivència durant la Guerra Civil.

Enmig del dia a dia de l'ofici i de les tècniques que es feien servir, però, també hi havia els problemes socials i polítics sorgits en aquella època, a l'ini de la guerra: en el cas de la família de Josep Fontrodona, durant els anys 1955-56 els van privar de la barca però casualment durant l'inici de la guerra també els va succeir el mateix a causa de les col·lectivitzacions. En aquest context també va aparèixer el pare d'en Magí, precisament una de les persones que formava part de la CNT-FAI i que va confiscar les barques a la família d'en Fontrodona. Entrant plenament en la problemàtica bèl·lica, just a l'inici de la guerra civil espanyola, en el cas de Malgrat de Mar ens trobem davant d'una situació violenta i política que ens porta a les col·lectivitzacions: “el Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer decretat per Tarradellas el 24 d'octubre de 1936 tenia com a objectiu reordenar i racionalitzar el procés endegat espontàniament pels obrers. No queda clar del tot si aquest decret estigué consensuat i emparat per les principals forces polítiques i sindicals o fou el resultat de les pressions de la CNT i l'enorme massa d'obriers que representava: el maig de 1937 aquest sindicat comptava amb 1.200.000 afiliats”⁴⁵⁰. El sindicat que es va imposar va ser el de la CNT-FAI que afectava o que estava destinat als treballadors, en definitiva, es tractava d'un sindicat obrer, i que també afectava als diferents oficis que es van anar implantant en aquest sindicat. En el cas de Malgrat, Finalment, d'acord amb la informació recollida fins ara, és interessant destacar el fet que les col·lectivitzacions iniciades a principis de la guerra l'any 1936 van arribar al seu punt i final durant l'octubre del 1937 perquè es va iniciar el procés de reclutament de les quintes de joves, nois de 25 anys, per anar a la guerra i, d'acord amb els homes joves que necessitaven per fer front a la guerra, no hi havia efectius per seguir amb el seu desenvolupament.

⁴⁴⁹ *Ibíd.*

⁴⁵⁰ Alegret, Joan Lluís; Garrido, Alfons; *Història de la Confraria de pescadors de Palamós*, Museu de la Pesca, 2004, p.54.

A Malgrat de Mar, el centre parroquial actual, situat al costat de l'ajuntament de la vila, era el local del Comitè Antifeixista, que també estava destinat a la venda de peix. Però en definitiva, anant a la problemàtica en concret cal destacar que aquells pescadors que van veure com se'ls col·lectivitzaven les xarxes o les barques i que no gaudien d'un altre ofici o activitat amb la qual poder subsistir -recordem que molts pescadors tenien trossos de terra per cultivar- van esdevenir famílies amb problemes de subsistència que, de forma obligada pel context es van veure integrats enmig d'aquestes accions i probablement del sindicat que les liderava.

A banda d'aquesta problemàtica, també és interessant destacar incidents concrets que es van produir en aquell moment, sobretot centrant-los en el municipi de Malgrat de Mar. El 30 de maig del 1937, el *Ciutat de Barcelona*, un vaixell que transportava mercaderies i passatgers, va ser enfonsat a la platja de Malgrat a causa del cop d'un torpede de l'aviació feixista. A resultes d'això i de la gran quantitat de passatgers que estaven indefensos a l'aigua, molts pescadors van agafar les barques que anteriorment els pertanyien per anar a salvar tantes vides com van poder. Finalment, el fet que en aquell moment les col·lectivitzacions estiguessin en ple funcionament, va suposar que per part del sindicat es produïssin càstigs o "tocs d'atenció" cap als pescadors, sobretot l'Enric Marès i el pare de Josep Fontrodona, el pescador entrevistat, que havien agafat les barques sense permís per anar a salvar els passatgers del vaixell d'una mort segura⁴⁵¹. L'Enric Marès també va estar obligat per part del sindicat a requisar les xarxes dels pescadors amb el carro que tenia. És important destacar però, una frase que va anomenar Josep Fontrodona durant l'entrevista: "qui no tenia terra i arribava la col·lectivització s'havia d'afegir a la qüestió per poder menjar", de manera que això ens indica, malgrat sigui el punt de vista i l'opinió d'una sola persona, que hi havia moltes persones que formaven part del sindicat per convicció però que en d'altres casos es convertia també en una obligació tenint en compte els temps que corrien i amb l'objectiu d'assegurar la supervivència de tota una família⁴⁵².

D'acord amb les col·lectivitzacions, en el cas de Malgrat de Mar hem pogut localitzar alguns documents, pocs, conservats encara a l'arxiu municipal que ens ajuden a aprofundir i a aportar mostres sobre aquesta temàtica. Hem de tenir en compte que si a Malgrat es van produir col·lectivitzacions va ser també perquè els sectors pescador i agrícola es van col·lectivitzar. En aquest sentit i tal com esmentàvem anteriorment, el Comitè Antifeixista "va expropiar les barques d'en Sebastià Fontrodona (avi) després de l'incident amb el pare marista al carrer de Sant Esteve. Aquest pescador era un dels que posseïa més arts a la població i tot aquest material, així com el d'altres propietaris de barques de la vila, va passar a la Col·lectivitat de Pescadors,

⁴⁵¹ Testimoni de Josep Fontrodona.

⁴⁵² *Ibíd.*

que es va formar els primers dies de la revolució”⁴⁵³. He volgut extreure aquesta cita del llibre de la Sònia Garangou i Tarrés sobre el poble de Malgrat de Mar ja que em sembla molt interessant la persona que hi apareix, precisament el pare del meu entrevistat. En aquest sentit, a l'arxiu he pogut trobar uns documents que expliciten diferents etapes en el període les col·lectivitzacions. Un d'ells està extret del llibre d'actes del ple de la sessió del 22 de juny del 1937, en el qual una sèrie de pescadors presenten un escrit a l'ajuntament on “manifesten desig de sortir-se de la col·lectivitat per la raó que no es conformen amb l'actuació de la mateixa”. Per les mateixes dates i tenint en compte les demandes que ja s'estaven realitzant s'observa com es produeix un acord entre els antics propietaris de les embarcacions i el grup que portava a terme les col·lectivitzacions per tal d'esperar que el Consell d'Economia donés una solució en la qual es retornen els ormeigs requisats. Per últim, un altre dels últims documents aconseguits, entre nombroses factures que donen informació sobre les activitat de la col·lectivitat, fa referència al fet que el 28 d'octubre del mateix any 1937 -precisament les mateixes dates a les quals feia referència Josep Fontrodona- en una reunió presidida pel comissari municipal i un delegat del Consell d'Economia de la Generalitat on es va decidir que les barques confiscades serien retornades als seus antics -i legítims- propietaris i que al grup o a la col·lectivitat només hi havia de quedar el que fos necessari i imprescindible per poder subsistir. És interessant poder veure a nivell territorial i en comparació amb un altre dels pobles del Maresme, Canet de Mar, com el fenomen de les col·lectivitzacions es va portar a terme a mitges. Això ens permet treure una altra conclusió, ja que si bé a llocs com Malgrat de Mar, no acaben de prosperar, en el cas d'altres municipis com Canet “potser perquè les dues famílies més importants de pescadors eren de dretes, la pesca només es va col·lectivitzar a mitges. El Comitè de Salut Pública va arribar a un acord amb les famílies de pescadors més importants de la vila: els Isern i els Espàrrich, en virtut del qual, la propietat de les embarcacions i de l'ormeig d'aquestes famílies passava a ser considerada del mateix Comitè, mentre que el sistema de remuneracions tradicional a base de parts, seguia vigent. La guerra imposava, doncs, no solament una nova manera de viure, sinó també una nova manera d'entendre la vida”⁴⁵⁴.

Una vegada acabada la contesa, i ja a l'inici de la dictadura franquista, és interessant observar com en diferents indrets entre els quals Malgrat i Blanes, es va produir la implantació d'un sistema de socors o de Seguretat Social per als treballadors. En aquells moments els pescadors tenien una mútua que el patró pagava en cas que es produís algun accident o es donés el cas d'alguna malaltia, element del qual els pescadors entrevistats van fer referència al fet que

⁴⁵³Garangou i Tarrés, Sònia; *Malgrat 1930-1940: els anys silenciats. República, revolució, guerra i dictadura a un poble de l'Alt Maresme*, Ajuntament de Malgrat de Mar, 6ª beca d'investigació “Vila de Malgrat de Mar”, 2005, p.196.

⁴⁵⁴Mas Gibert, Xavier; *Guerra-revolució i contrarevolució a Canet de Mar (1936-1943)*. (*Les dimensions d'una tragèdia*), Caixa d'Estalvis Laietana, Mataró, 2002, pp.242 - 243.

“d’accidents no n’hi havia pràcticament; la cosa no estava tant mecanitzada”; òbviament hem de tenir en compte que sortir o no a pescar depenia també molt dels temporals i del temps que feia, per tant en molts moments ja no es corrien certs riscos. Seguint amb la implantació d’aquest sistema, doncs, és important destacar com es va implantar la Seguretat Social per part del règim franquista. Primer van ser els mariners els que en van tenir, a partir de la meitat de la dècada dels cinquanta, mentre que posteriorment també va arribar als patrons. Estaven obligats a pagar una quota per la qual s’havia d’anar a mar i si no s’hi anava ja no es podia, per això moltes persones es van començar a buscar a la vida a les fàbriques, fet a través del qual observem que coincideixen aquestes dades.

A partir d’aquí i durant la mateixa època van sorgir les Confraries, que van rebre aquest nom a partir del règim franquista. La seva existència servia perquè els pescadors s’ajudaven en casos de mal temps ja que en la resta d’ocasions “cadascú va a mar per ell: de la mar secar”. Abans però d’aquestes agrupacions que han arribat fins als nostres dies amb aquesta denominació, és important destacar que l’any 1941 existia el que es va anomenar “Sociedad de San Pedro” que una vegada amb la instauració de la democràcia i ja amb Jordi Pujol com a president de la Generalitat, després del 1980, es va voler canviar pel nom de Confraries perquè era el realment tradicional. És interessant destacar que els presidents de les confraries rebien el nom de “patró major”. Hem de tenir en compte que les confraries o el que s’assemblava a elles i era un paral·lelisme van ser des del 1877 *Sociedades de Socorro*, és a dir entitats de socors mutus que eren “les formes d’associacionisme obrer més freqüents [...] ja que l’Estat encara no era capaç d’oferir un mínim de seguretat en cas de malaltia, atur o altres desgràcies [...]”⁴⁵⁵ que just abans de la guerra van rebre el nom de *Montepío Marítimo* i durant el conflicte es van establir com a *Montepío Marítimo Obrero*, denominació que es va mantenir durant els dos anys de les col·lectivitzacions, que finalment va acabar canviar després de la guerra quan Franco va atorgar el nom de “Confraria de pescadors”.

Una vegada arribats als anys cinquanta i seixanta, va ser el moment en què la pesca es va començar a perdre degut a l’arribada del turisme ja que realment es tracta d’un ofici de pobresa, que no tenia un futur brillant quan a mode de supervivència o quan a guanys o beneficis que podien ser obtinguts. Hem de pensar, abans de continuar, que el conflicte de 1936 - 1939 va ser un fre a l’arribada dels primers estrangers a la costa catalana: “l’any 1936, el turisme dirigit vers la Costa Brava encara era essencialment regional. Lògicament, doncs, havia de recuperar el seu ritme al final de la Guerra Civil. De fet, a penes s’acusà aquesta recuperació perquè els recursos del turisme regional eren molt limitats. [...] El moviment turístic restà molt estacionari fins al final de la Segona Guerra Mundial. Aleshores, el tancament de la frontera i

⁴⁵⁵ Alegret, Joan Lluís; Garrido, Alfons; *Op. cit.*, p.54.

els incidents franco-espanyols van crear noves dificultats, de manera que fou només a partir del 1950 que el flux turístic dirigit vers Espanya augmentà i es diversificà, i amb una rapidesa prodigiosa”⁴⁵⁶. Aquesta rapidesa en el marc de la Costa Brava, principalment, es va produir gràcies a “els factors conjunturals -coincidència entre la necessitat intensa i generalitzada d’esbarjo i de plaer que es manifestà després d’aquest període de patiments i privacions, i els efectes, retardats per la guerra, de les lleis socials adoptades per la majoria dels països occidentals -, els avantatges d’Espanya -canvi favorable de divises i d’un nivell de preus molt inferior al de tots els restants països occidentals- i els reclams de la Costa Brava -bellesa de paisatges, clima estival, proximitat amb la frontera, etc.”⁴⁵⁷. A més a més, en el cas de Malgrat de Mar, durant aquells anys es va produir l’obertura de les primeres fàbriques com ara la “Procrima” o “Spontex”, cosa que representava que les persones que hi anaven a treballar podien cobrar un sou fix i tenir una seguretat i estabilitat laborals majors. Entre aproximadament 1955 i 1965, es va produir la primera onada d’emigració d’andalusos cap a Catalunya fet que va comportar que la venda de peix augmentés una mica més perquè compraven sardines, barats o seitons, entre altres peixos.

⁴⁵⁶Barbaza, Yvette; *Op. cit.*, p.269.

⁴⁵⁷*Ibíd*, pp.269-271.

1.21.Santa Susanna

La petita vila de Santa Susanna va destacar ja des dels inicis del segle XX i en el context de la dictadura de Primo de Rivera i la posterior proclamació de la Segona República espanyola com un indret “sense obrers i sense sindicats”⁴⁵⁸.

Els anys que van anar des de la Segona República fins l'esclat de la Guerra Civil es van convertir, com en altres punts de Catalunya i d'Espanya, en tot un polvorí que va comportar la proliferació de l'anarquisme en diversos pobles i ciutats i que va iniciar el procés de col·lectivitzacions. En el cas de Santa Susanna l'agricultura era destacada i es caracteritzava perquè allà hi abundava el pagès que era propietari i que s'encarregava, o bé sol o bé amb l'ajuda dels jornalers, a cultivar les terres. Per altra banda, hi havia també aquelles persones que, sense provenir de famílies de pagès, tenien terres en propietat però no veien amb bons ulls el desenvolupament dels esdeveniments i el que succeïa en aquell moment. Tot i això, amb els propietaris pròpiament dits no es recorden molts problemes durant aquells temps ja que moltes famílies o bé havien abandonat directament les seves possessions ja que no vivien a la mateixa població o les havien cedit directament sense patir més problemes dels que el conflicte ja portava en sí.

A nivell de pesca aquesta no va ser destacada; tanmateix l'any 1938 va entrar en funcionament una nova mesura que era la d'intervenir la producció agro-pecuària⁴⁵⁹; sobretot es van controlar molts aliments agrícoles però probablement també van ser incautats aquells recursos que provenien del mar i que juntament amb el conreu aconseguien equilibrar els aliments en una època de penúries.

⁴⁵⁸Massons, Josep Maria; *Història de la vila de Santa Susanna*. Ajuntament de Santa Susanna, Santa Susanna, 2000, p.242.

⁴⁵⁹*Ibíd*, p.259.

1.22.Pineda de Mar

Joan Aragonès Morell, pinedenc de naixement, ens explicava des de la vessant més descriptiva i explicativa que la pesca era un ofici on s’hi començava a partir dels onze anys, aproximadament. Per situar-nos en l’àmbit temàtic de l’ofici també va afegir que les embarcacions més usuals que es trobaven durant els anys trenta i quaranta a Pineda eren les trenyines. Un tret destacable del municipi era la dualitat pescador-pagès; hi havia gent amb terra pròpia tot i que primer i per damunt de tot eren pescadors i d’altres que n’arrendaven una part per fer menjar a la família; també trobem conreus com la vinya.

En el cas de les dones, elles eren una altra part importantíssima del procés i de l’ofici ja que estem parlant d’un “matriarcat: a mar manen les dones”⁴⁶⁰. Es dedicaven a remendar les xarxes i venien el peix a la plaça, sobretot “la part” que sempre tenia el patró o el remitger⁴⁶¹, aquella que no es subhastava.

Des de la perspectiva política, al municipi de Pineda no es van produir col·lectivitzacions a “marc”⁴⁶². Una de les raons que ho justifiquen la trobem en el mateix POUM que deia que “la gent de mar és una col·lectivització pura, ja que les embarcacions estan formades pel patró i els remitgers i tothom té la seva part: es tracta d’un sistema cooperatiu”⁴⁶³. Aquesta afirmació és importantíssima per a la investigació perquè a través d’ella podem trobar un dels motius pels quals els pescadors no s’adhereixen de forma majoritària a cap sindicat existent. Com ho podem explicar? La paraula clau rau en “sistema cooperatiu” i “part”, com també veurem en la següent entrevista. En el cas de la pesca, el sou que cada pescador extreia de la seva jornada anava dividida segons el que es pescava cadascun dels dies. Si un dia no es podia sortir amb la barca aleshores ningú cobrava. Per tant, podem equiparar els pescadors amb els obrers d’una fàbrica amb una jornada laboral fixa i un sou mensual assegurat? La resposta és no. És per aquesta raó, una d’elles, que podem començar a treure a la llum una de les causes per les quals els pescadors actuen en funció de les necessitats que tenen en cada moment més que no pas afiliats a un sindicat que, segons l’argument que acabem de veure, no els podrà garantir uns mateixos drets laborals, perquè l’ofici en sí mateix surt fora del la dicotomia del sistema capitalista d’empresari-treballador, jornada laboral-sou. Així doncs, retornem al procés de col·lectivitzacions. Segons Joan Morell, les úniques persones, treballadors, que volien

⁴⁶⁰Testimoni de Joan Aragonès Morell.

⁴⁶¹*Ibíd.*

⁴⁶²*Ibíd.*

⁴⁶³*Ibíd.*

col·lectivitzar eren anomenats “quatre exaltats”⁴⁶⁴ a la vegada que “foravinguts”⁴⁶⁵ perquè per part dels mateixos pinedencs van acordar que no es col·lectivitzava res.

En aquell mateix context, una de les mesures que es va prendre va ser racionar el petroli, només qui podia pagar en tenia i la confraria tenia poder per fer-ho. Aleshores, si no es podia aconseguir es començava amb l'estraperlo i el mercat negre. Una de les coses que es portava a terme de manera constant era l'intercanvi de productes. Normalment podia ser de peix per carn o peix per fesols. En terminologia de ciències econòmiques, hi havia el que s'anomena una “transacció d'espècie”⁴⁶⁶ que arribava, fins i tot, al lloguer de la terra. Era comú que es fes un pagament en espècie en comptes d'utilitzar la moneda com a canvi. Tant si es tractava d'un lloguer -més usual- com d'una propietat -menys habitual-. Els Morell Aragonès, la família de l'entrevistat, tenien terres i vinya cosa que els hi aportava un afegit en els productes que podien intercanviar i també una certa “seguretat” tenint en compte que si un dia no podien sortir a la mar, podien sobreviure dels productes de la terra. Des de l'any 1936 i més tard trobem com es requisen els sants de les diferents esglésies i quan finalment entren els nacionals tothom marxa cap a altres parts de Pineda. Els voluntaris sorgits del POUM van entrar en camps de concentració o van passar a l'exili. Jaume Morell, per exemple, vivia a la zona de la platja i va tornar després de morir Franco. Era una persona de grans ideals i tot el que va viure va ser una cosa que el va acabar traumatitzant.

D'acord amb aquest temps de guerra, i ja d'abans, hi havia moltes coses que es “fiaven” fins que qui ho comprava tornés a tenir diners i ho pogués anar a pagar. Una de les persones que ho fiava era, precisament, Nicolau Morell. Tenia una botiga i s'autofiava amb els mateixos treballadors. Però durant el conflicte també ens trobem amb un gran contraban i ús del mercat negre. Hi havia barques que anaven a buscar “fardos” sobretot de tabac i pujaven per la riera de Santa Susanna. La Guàrdia Civil també hi participava i quan no en tenia cap benefici represaliava a aquells que ho portaven a terme.

Hem de tenir en compte que, segons Joan Aragonès Morell, abans d'acabar la guerra ja hi havia “seguretat social” a través de la Germandat de Sant Joan Baptista i durant el 1928-1929 es va crear la Societat La Fraternal on s'hi van englobar bona part dels pescadors amb l'objectiu de buscar millores, sobretot en el cas dels remitgers, davant les mesures o normes que, a bord, prenguessin els seus patrons. En aquest punt, la nostra interpretació es veu frenada perquè de fet aquesta societat actuava com a sindicat, però amb unes característiques diferents a les de CNT i UGT. Ideològicament, ens explicava aquest testimoni que dins l'ofici dels pescadors hi havia molt poca gent de dretes i feia referència a un comportament anticlerical -majoritàriament- de

⁴⁶⁴ *Ibíd.*

⁴⁶⁵ *Ibíd.*

⁴⁶⁶ *Ibíd.*

bona part dels pescadors de Pineda, cosa que no volia dir que no creguessin en Déu ja que eren “cantadors de missa”. En conclusió, aquest testimoni ens informa que el pescador és una “casta repudiada”⁴⁶⁷ ja que la feina al mar era molt dura -i més en temps de guerra- ja que suposava estar treballant les vint-i-quatre hores del dia, pràcticament.

En plena Guerra, van ser moltes les persones que van marxar al front; en el cas dels pescadors van continuar sent els mateixos -sobretot si parlem dels patrons de les embarcacions- però els remitgers i treballadors que tenien a les embarcacions sí que es van haver de substituir a causa del conflicte. Segons el testimoni, va ser un moment en què es pescava molt peix i qui sabia canviar-lo podia arribar a guanyar molts diners. Una vegada acabada la guerra i igual que en d'altres poblacions, hi va haver repressions però aquestes es van produir de forma molt puntual i depenent de cada cas.

Va ser a partir dels anys quaranta, però sobretot dels cinquanta, que el nombre màxim de trenyines, l'embarcació més nombrosa de Pineda, era, segons quan, d'entre onze i dotze. Justament aquest fet va coincidir amb la creació i obertura de la SAFA, davant la qual molts pescadors i d'altres persones hi van marxar ja que tenir una feina en una empresa suposava tenir un sou assegurat i per tant posar-se sota les ordres del model capitalista, cosa que en el cas dels pescadors no existia: no hi havia el concepte de “cap” ni el d’“assalariat”. En relació amb això, cal dir que el patró no perd res: quan es gasta tot s'acumula per la propera pesca ja que es tracta d'un sistema cooperatiu. La gent de mar és gent que ha donat el que té “s'han criticat a terra i s'han ajudat a mar”⁴⁶⁸; es tenia una consciència de pobresa elevada i per això un ajudava a l'altre; tenien l'instint de supervivència assegurat.

Per concloure amb ell, si haguéssim de destacar una frase que mostra el significat i el que representa ser pescador per acabar amb la informació d'aquest testimoni seria la següent: “l'aigua de mar es porta a la sang”⁴⁶⁹ i qui no havia nascut en una família de pescadors, per tant, mai podia acabar d'involucrar-s'hi tal i com feien ells.

Amb la visió d'en Joan Aragonès Morell s'hi assimilava i hi coincidia Josep Morell Noguera, familiar de l'anterior entrevistat, de 88 anys i també de Pineda de Mar. Durant l'entrevista, en Josep explicava que socialment els pescadors no estan organitzats ni amb treballadors ni amb amos. Tot el que se'n treu va a la “part” i es reparteix entre tothom a la barca. El paper de les dones també explica que era el de remendar les xarxes i que en llocs com Arenys de Mar eren donades d'alta d'una espècie de Seguretat Social. La dona de l'amo era també l'encarregada de vendre el peix.

⁴⁶⁷ *Ibíd.*

⁴⁶⁸ *Ibíd.*

⁴⁶⁹ *Ibíd.*

Políticament, aproximadament cap al 1929, els remitgers, pescadors joves, van fundar a Pineda la societat La Fraternal -societat molt important d'ajuda destinada al Socors Roig Internacional, que es dirigia a les persones que lluitaven al front-, cosa que ja ens havia explicat l'anterior testimoni coincidint amb la informació, que a la vegada estava afiliada a la UGT i tenia molta rellevància al terme municipal ja que un temps més tard "l'any 1934 fou el de la consolidació de l'estructura política del socialisme a Pineda [...] moment en el que pretenien solament difondre les les idees fonamentals del socialisme [...]"⁴⁷⁰ Aquesta societat estava formada per un total, aproximadament, d'entre 120 i 130 persones, totes elles que vivien de la pesca. Aquesta va canviar el nom per *Pósito de Pescadores* després de la guerra. Pere Morell Camprodon, el pare d'en Josep, formava part de la junta de La Fraternal i va ser empresonat després de la guerra. L'any 1945, just en el moment de l'apogeu, va deixar de pescar i uns cinc anys després serà quan realment s'iniciarà la davallada en el sector. En relació a aquesta serà amb l'entrada de la SAFA es va produir una gran davallada de pescadors; també donada per l'augment de les fàbriques dels voltants.

En conclusió, ideològicament en Josep Morell Noguera ens parlava que normalment es trobaven dos bàndols: patrons de dretes i treballadors d'esquerres però de fet les coses eren més barrejades; per la qual cosa no podem extreure conclusions clares sobre una idea determinada de posicionament dels pescadors malgrat moure's en aquest terreny de ningú.

⁴⁷⁰ Amat i Teixidó, Jordi; *Pineda entre dos temps: 1931-1939*, Ajuntament de Pineda de Mar, Pineda de Mar, 1995, p.87.

1.23.Calella

A nivell català, després d'iniciar-se el cop d'estat, les persones que formaven part de la CNT-FAI van dur a terme la organització dels anomenats i coneguts comitès revolucionaris. Principalment, eren els membres d'aquesta Federació Anarquista Ibèrica (FAI) els que en formaven part i segons algunes opinions "la seva feina consistia essencialment en caçar com a conills capellans, religiosos i gent d'ordre: propietaris, professionals liberals, fabricants...i també ho aprofitaven per dur a terme venjances personals, de les quals mai se sabrà el per què"⁴⁷¹.

Calella, població maresmenca entre Pineda de Mar i Sant Pol, es basava sobretot en una economia orientada cap a la indústria, de fet era una mena de ciutat industrial, i principalment el sector tèxtil dins d'aquesta. En el context de guerra, però, la producció industrial es va enfonsar, els preus a l'engròs van col·lapsar-se i el cost de vida, evidentment, va complicar-se ja que la inflació es va agreujar⁴⁷². El sector tèxtil, típic a Calella, va ser el que es va veure més agreujat per la crisi, ja que va viure dificultats per vendre tot aquell excedent de població que li sobrava. Un cop passat aquest trangul, les fàbriques van convertir-se en recintes de producció d'articles destinats a la guerra.

En aquest sentit, les col·lectivitzacions a Calella, van derivar-se cap a dues vessants diferents: la indústria i l'agricultura. Tenint en compte que al municipi la indústria del gènere de punt era la que va donar oportunitats de feina a més treballadors, durant els primers mesos de la revolució, coincidint amb el primer any de la guerra, les activitats laborals van quedar en suspens i quan van reorganitzar-se van ser els comitès revolucionaris i, concretament, d'incautació i després els d'empresa, els encarregats de desplegar el decret de col·lectivitzacions⁴⁷³. Alguns de les fàbriques col·lectivitzades, doncs, van ser la Tèxtil Calellense S.C., la fàbrica Llobet-Guri SA, que treballava el gènere de punt. Coneguda també com la fàbrica "de la carretera", es va convertir en un símbol no només per Calella sinó per tota la comarca del Maresme. Hi van arribar a treballar més de 1000 persones tenint en compte que la població de Calella en aquell moment era de poc més de 6000 persones i es va basar, principalment, en la fabricació de mitges i mitjons. En ella, no només hi van arribar a treballar persones de Calella, sinó que va destacar tant a la zona que va donar feina als habitants dels pobles del voltant com Pineda, Santa Susanna, Sant Pol, Malgrat i fins i tot, Palafolls⁴⁷⁴. Aquesta fàbrica, doncs, es veurà afectada en

⁴⁷¹ Amat i Teixidó, Jordi; *Calella en el temps*, Marrè, Barcelona, 2012, p.153-154.

⁴⁷² Amat i Teixidó, Jordi; *República i Guerra Civil a Calella. 1931-1939*. Caixa d'Estalvis Laietana, Mataró, 1994, p. 263.

⁴⁷³ *Ibíd*, p. 266.

⁴⁷⁴ *Ibíd*, p. 318-319.

temps de guerra quan serà bombardejada l'abril del 1937 i acabarà amb diversos desperfectes; la fàbrica Fill de Zenon Nicolau E.C., l'Àngel Cabutí, E.C., la Jaume Dalmau i Llibre E.C., entre d'altres. Van ser diverses les que van passar a col·lectivitzar-se tenint en compte el rendiment que s'hi podia extreure i els recursos que podien garantir de cara a la guerra. Es pot afirmar que a Calella hi havia 31 empreses i totes elles productores de gènere de punt⁴⁷⁵.

D'altres sectors industrials, sumats al tèxtil, que també es van veure col·lectivitzats van ser les tintorereries –intrínscament lligades al gènere de punt- que, en aquests casos, van ser controlades pels obrers però amb el beneplàcit del propietari ja que es tractava de petites empreses que fins el 1936 s'havien caracteritzat per ser molt conflictives.

Dirigint la mirada cap a un altre sector, es pot constatar que les col·lectivitzacions també van afectar al sector alimentari, a les arts gràfiques (impremta), la construcció, la fusta, la lampisteria i electricitat, els pintors o els transports, sectors minoritaris en comparació als altres, però que eren buscats i es pot considerar que necessitaven col·lectivitzar-se per refermar el control de les empreses i la producció per part tant de la CNT com de la UGT.

Aquest control dels obrers també va acabar afectant a la banca de la vila, sobretot en tres entitats bancàries concretament.

Canviant de sector, i dirigint la investigació cap al sector primari, l'agricultura va ser l'altra protagonista de les col·lectivitzacions que es van portar a terme a Calella. Concretament es van desenvolupar a través del Sindicat de Camperols de Calella STC-CNT, també sota la direcció del comitè. Tot i existir i fer-se efectiva, ni la mateixa col·lectivitat de l'agricultura “no fou de gran importància, ni pel nombre de terres controlades, ni per l'extensió o riquesa econòmica”⁴⁷⁶. Malgrat tot, l'agricultura era un sector al qual es recorria per a l'alimentació i la subsistència i, com a l'actualitat, existia i l'ocupaven una sèrie de pagesos. Segons alguns testimonis de l'època, “les terres del camp es varen col·lectivitzar d'una manera molt marginal, perquè sols es van incautar de segons quines terres”⁴⁷⁷. En comparació amb com el sistema de col·lectivitzacions s'havia iniciat, les propietats agrícoles que ara passaven a mans d'un conjunt de camperols, van significar un suport més, o un afegit al canvi social i estructural que ja s'havia estat implementant amb les col·lectivitzacions de pes com eren les industrials. En total, van ser controlades 9 propietats diferents, que per tant suposaven una part molt minoritària del que s'hauria pogut produir, per exemple, en una altra població.

A nivell calellenc, doncs, s'observa com la importància de la pesca a l'època i en aquell context era pràcticament inexistent ja que de manera destacada el que sobresortia en un indret com Calella era precisament la indústria i en aquesta s'hi van dur a terme totes les atrocitats

⁴⁷⁵ Amat i Teixidó; Jordi. *Op. Cit*, p. 269.

⁴⁷⁶ *Ibíd*, p.278.

⁴⁷⁷ *Ibíd*, p.278.

possibles, sobretot en aquells casos en què aquestes mateixes indústries havien canviat els seus models de producció i, per tant, en moltes ocasions s'havien utilitzat com a fàbriques d'armament per a sustentar a l'exèrcit de la república d'armament.

Aquest arrelament de la indústria s'observa encara molt més quan es té en compte que sobretot entre el 1957 i el 1958 Calella va entrar de ple en el sector terciari amb l'arribada massiva del turisme. D'ençà d'aquell moment la construcció va emprendre una gran embranzida i això, sumat a la reconversió de molts edificis cap a locals turístics va fer disminuir cada vegada més i de forma progressiva sectors com l'industrial que havia estat la base i el fonament del creixement de Calella des de finals del segle XIX i principis del segle XX⁴⁷⁸.

⁴⁷⁸ *Ibíd*, p. 293.

1.24.Sant Pol de Mar

La pesca a Sant Pol va tenir una importància cabdal ben bé fins a mitjans del segle XX ja que després de la Guerra Civil hi havia encara 300 homes en actiu. Durant la segona meitat de segle va anar perdent aquest pes perquè la manca de port va fer marxar moltes embarcacions i per tant, molts pescadors van marxar cap a Arenys, que era la localitat més propera amb port.

Arribats a l'any 1936, algunes de les persones que es dedicaven a l'ofici provenien també d'altres feines com per exemple fusters, sabaters, paletes o obrers de fàbrica, entre d'altres. Per tant, es van barrejar els pescadors, que es podrien anomenar "autèntics", amb aquells que s'hi dedicaven de manera ocasional per aconseguir un sobresou o alguns diners més que podrien afegir al que guanyaven diàriament.

A diferència d'altres municipis, Sant Pol destaca per ser una vila on "pervivia una evident riquesa pesquera"⁴⁷⁹. Dels censos que es coneixen, se sap que l'any 1936 hi havia 83 pescadors que apareixien en ells, tenint en compte que, tot i que pugui semblar estrany, aquesta xifra augmentaria durant la guerra tenint en compte l'atur que es va començar a percebre en d'altres sectors com per exemple el de la indústria.

En aquests casos, la pesca es va convertir en el refugi i mode de supervivència de moltes famílies en uns temps tant difícils com la guerra i la posterior postguerra. Així, aquest sector, a banda de ser l'ajuda per alimentar moltes boques, també va aprofitar tres circumstàncies diferents que li van aportar beneficis. En primer lloc, la campanya de la sardina; en segon lloc, les necessitats alimentàries que s'havien generalitzat i, en tercer i últim lloc, els alts preus de venda.

La situació de la pesca a Sant Pol en temps de guerra transcorria per dos camins diferents: per una banda, hi havia aquells pescadors que aprofitant l'arribada de la sardina havien aconseguit uns grans beneficis que es repartien entre ells segons el càrrec o posició que cadascú ocupava dins l'embarcació. Com a conseqüència, això provocava que molts d'ells poguessin adquirir productes als quals altres persones no hi tenien accés perquè no disposaven de tants beneficis a les seves respectives feines.

Per una altra banda, però, hi va haver altres pescadors que van ser sotmesos al control que es realitzava sobre el peix, i per tant, això els restava guanys davant l'alça dels preus en una època de penúries i de molta demanda però poca oferta com era el conflicte bèl·lic. Així doncs, és aquí on s'observa, a través de testimonis de l'època, com van existir les col·lectivitzacions en

⁴⁷⁹ Amat i Teixidó, Jordi, *Sant Pol de Mar (1931-1948). República, conflicte civil i primer franquisme*; Estudis Maresmenys/Història, Oikos-Tau, Vilassar de Mar, 1998, p.146.

la pesca però no dirigides a les barques sinó que el que va ser posat en comú i compartit va ser el producte que s'obtenia de la pesca: el peix. L'organització es feia de la següent manera, per la quantitat de caixes de peix que es pesqués, el comitè donava una quantitat de diners fixada que es repartien entre els pescadors, de manera que totes les captures, així, estaven controlades i els beneficis es dividien a parts iguals.

Cal tenir en compte que, en aquest cas, els pescadors estaven afiliats al Sindicat de Pescadors (Unió Obrera-UGT) Sant Pol de Mar, i en moltes ocasions tampoc es complien els acords que s'havien pres en les reunions de la organització.

Els elements que no poden ser oblidats són, precisament, els perills amb els quals conviuen els pescadors en aquella època, a banda de les pròpies dificultats de l'ofici, com eren patir i haver-se de refugiar de la manera que poguessin dels metrallaments de l'aviació nacional i a l'actuació dels vaixells franquistes⁴⁸⁰.

⁴⁸⁰ *Ibíd*, p.146-147.

1.25. Canet de Mar

Canet de Mar, com alguns autors l'han definit, es tractava d'una població amb una marcada "excepcionalitat" durant el període de la Guerra Civil. En el cas de les col·lectivitzacions, a Canet van esdevenir amb la màxima radicalitat comparada amb d'altres poblacions⁴⁸¹. Les causes d'aquesta radicalitat van ser que es van produir més enllà del que s'havia dictaminat per decret i, en conseqüència, no es van limitar –com era d'esperar– a les indústries més importants i a grans explotacions agràries que ja estaven gestionades empresarialment abans de la Guerra. A Canet, doncs, aquestes col·lectivitzacions van afectar a oficis i activitats manuals i artesanals que, a priori, no entraven dins dels paràmetres del procés d'una economia col·lectiva.

Des del punt de vista del sector primari, es va produir una important col·lectivització agrícola però com a també remarcable en el cas de Canet, es va produir la col·lectivització de tot el sector pesquer tot i que amb certs canvis respecte el que teòricament entenem com una col·lectivització. Les famílies més importants i poderoses pertanyents al sector pesquer van imposar la seva opinió i una mena de solució que, d'alguna manera, els afavorís a tots. Així, tant les famílies com el mateix Ajuntament capitanejat per la CNT van aprofitar-se dels beneficis que va generar, en el context de guerra, la manca d'aliments⁴⁸².

A Canet de Mar, les col·lectivitzacions es van mantenir durant tot el conflicte però és cert que abans fins i tot que aquesta s'acabés algunes col·lectivitats van tornar a l'activitat o economia privada. En el cas del sector primari, des del punt de vista de l'agricultura no van acabar de funcionar tal i com s'esperava ja que es trobaven a faltar diners, homes per a treballar i una direcció adequada per portar-les a terme; de fet la que sí que va obtenir resultats va ser la col·lectivització de la indústria, que es convertiria en la capdavantera a nivell d'activitat, sempre i quan des de la mateixa Generalitat va ser proveïda de matèries primeres i el subministrament elèctric era l'adequat – ja que a mida que el franquisme avançava els talls d'electricitat van ser constant-.

Fent una referència breu a l'agricultura com a recurs i aliment bàsic rellevant, la tasca que va portar a terme la Conselleria d'Agricultura i Proveïments va establir unes primeres mesures que consistien en el control de les produccions agrícoles en les hortes de regadiu amb una producció centrada, principalment, en patates, verdures i hortalisses. La CNT, enfront de la Unió de Rabassaires, va aconseguir molta importància ja que en formaven part pagesos autònoms la majoria dels quals treballaven alguna part de terres que eren propietat d'altres

⁴⁸¹ Mas Gibert, Xavier. *Guerra - Revolució i Contrarevolució a Canet de Mar (1936-1943). Les dimensions d'una tragedia*. Caixa d'Estalvis Laietana, Mataró, 2002, p. 36.

⁴⁸² *Ibid*, p.37.

persones. En el cas d'aquells que tenien una terra pròpia, tanmateix havien de complementar la seva feina amb el treball en terres d'altres pagesos, ja que els cultius que s'extreien no eren suficients per al seu consum⁴⁸³.

L'objecte d'estudi de la present investigació, però, ens porta a estudiar la col·lectivització del sector pesquer que sí es va produir a Canet de Mar. Des del moment en el qual el decret de col·lectivitzacions va entrar en vigor, les empreses pesqueres i les propietats individuals dels pescadors van passar de les mans privades a les col·lectives. Tanmateix, en el cas de Canet, s'ha de partir de la premissa que les dues famílies més importants del municipi eren d'ideologia de dretes. Aquest és un tret amb prou pes per relacionar-lo amb el fet que la pesca només va ser col·lectivitzada a mitges ja que el Comitè de Salut Pública va acordar amb les famílies de pescadors més importants de la vila (els Isern i els Espàrrech) que "la propietat de les embarcacions i de l'ormeig d'aquestes famílies passava a ser considerada del mateix Comitè, mentre que el sistema de remuneracions tradicional a base de parts, seguia vigent"⁴⁸⁴.

Aquestes dades representaven que, per exemple, en una barca amb patró i tres remitgers el benefici es repartia en sis parts. En cas que el patró no fos el propietari de la barca i de l'ormeig rebia la seva part com a tripulant però també mitja part que corresponia de la barca i de l'ormeig; així l'armador o propietari acabava rebent una part i mitja per la propietat o finançament de la barca i de l'ormeig.

Des del punt de vista de si els beneficis eren totals o no, les parts que es quedava la tripulació eren totalment netes, mentre que la part i mitja de l'armador es fragmentava en el manteniment de l'embarcació i de l'ormeig, és a dir reparacions o canvis d'accessoris sempre que fos necessari. Cal afegir que, tenint en compte que durant aquella època els motors a les barques ja havien entrat en funcionament, aquests també entraven dintre del repartiment de beneficis a la part i per tant també s'havien de revisar i mantenir perquè no fallessin al moment més inesperat. És el mateix que succeïa amb el pagament de la benzina o gasoil i els llums que es compraven en cas d'emprar la pesca d'encerclament amb llum.

És important tenir en compte que depenent del volum de captures en relació als beneficis que s'aconseguien, proporcionada un augment de l'import de les parts o una disminució d'aquests⁴⁸⁵.

Cal ressaltar que, en el context de l'economia de guerra, la pesca es va convertir en un sector sumament important i destacat a Canet. Amb l'esclat de la Guerra Civil la pesca d'encerclament –o de teranyina- va ser legalitzada a nivell de Catalunya ja que fins aquell moment havia estat prohibida. Amb aquest sistema que s'encarregava de pescar grans moles de

⁴⁸³ *Ibíd*, p.217.

⁴⁸⁴ *Ibíd*, p.242.

⁴⁸⁵ *Ibíd*, p.243-244.

peix blau, s'aconseguia una gran quantitat d'aliment, encara que no fos de la millor qualitat, que ajudava en un context de fam tan elevat.

Per tant, a Canet de Mar, la pesca es va convertir en un sector fonamental per ajudar en la supervivència de la població i aconseguir aliments en una època d'una gran mancança de recursos, destacant per un sistema de distribució dels menys irregulars. Els pescadors mai van deixar d'anar "a marc" i per aquest motiu les persones que anaven a la platja a ajudar-los també rebien com a recompensa i agraïment una caixa de peix que, en aquell moment, era de tant valor i tan necessitada⁴⁸⁶.

Finalment, es pot donar per acabada l'anàlisi de Canet de Mar destacant el cas de la col·lectivització de la indústria. En aquest cas, el pla es basava en col·lectivitzar la indústria mitjana i gran igual com la gran propietat agrària; a més a més, les empreses que es mantinguessin dins del sistema de propietat privada es veien obligades a sotmetre's al control obrer de manera que s'havien d'escollir comitès formats per aquells obrers per gestionar aquestes indústries i seguir-ne extraient un bon rendiment. En sí mateix, no es va tractar d'una economia totalment col·lectivitzada sinó d'una economia mixta ja que el pes requeia en el sector col·lectivitzat.

Com a conclusió, el funcionament d'aquesta col·lectivització en concret a Canet de Mar, comparada a un sistema tradicional modificat, va perjudicar a moltes persones ja que dins d'algunes famílies el que va succeir, fins i tot, va ser que alguns dels seus membres, amb idees llibertàries i membres de la CNT, van acceptar el sistema de col·lectivització mentre que, altres membres de la mateixa família, més grans, hi estaven en contra però van haver d'acceptar-lo i a més van veure cedir el que fins ara havien estat les seves propietats: barques, ormeig i la seva mà d'obra. A l'hora de cobrar, aconseguien potser com a màxim unes cinquanta pessetes setmanals (unes set diàries), mentre que els que havien defensat la col·lectivització des del primer dia (els mateixos membres de la CNT-FAI) es podien arribar a repartir 1000 pessetes setmanals tot i ser els que des del primer moment havien volgut canviar el repartiment de la riquesa a inicis de la comtesa.

Per tant, sense perdre de vista la gran importància del sector pesquer en una època de fam i d'una mancança molt gran d'aliments, la col·lectivització d'aquest sector va acabar perjudicant en molts casos als més febles, és a dir els que no eren propietaris de res, i, en canvi, els més forts –pescadors de dretes- van guanyar cada vegada més utilitzant encara el sistema tradicional però modificat i afavorint a aquestes famílies.

⁴⁸⁶ *Ibíd*, p.368.

1.26. Arenys de Mar

A Arenys de Mar, “fonamentalment, hi havia un creixent ambient anticlerical, que s’irradiava des del Govern, encara que la gent del poble continuava sent molt religiosa. Per als d’esquerres semblava que la religiosa. Per als d’esquerres semblava que la religió i les dretes eren una mateixa cosa. Consideraven que com els religiosos eren uns explotadors dels pobres, tant si eren capellans com simples religiosos. També eren uns explotadors els empresaris i els simples burgesos. Els anarquistes ja llavors deien que se’ls havia de neutralitzar i els més revolucionaris ja parlaven, obertament, d’exterminar-los a tots, sense excepcions.

Per als de dretes, els d’esquerra eren sobretot anarquistes, així com marxistes influïts per l’ambient revolucionari que s’estenia per Europa, atiat des de Rússia. Els republicans més moderats creien, ingènuament, que podrien liderar-los a tots i controlar-los en la governació de l’estat”⁴⁸⁷.

“Sense cap dubte crec que, a Espanya en general i a Catalunya en particular, abans de 1936 no hi havia un nombre significatiu de partidaris de l’extrema dreta (o feixisme), ni tampoc de l’extrema esquerra (o comunisme). Sobretot a casa nostra, a Arenys, no recordo que n’hi hagués ni un. El que sí que hi havia era un corrent d’anarquia, que anava creixent des d’abans de la implantació de la República i que ni els governants centrals, ni els autonòmics, no van poder o no van voler controlar. Tan sols se’n volien servir i, a fe de Déu que van aconseguir-ho, fins que els mateixos esdeveniments els van desbordar.

La tendència va ser d’anar radicalitzant els extrems de manera que, d’una part, es considerava que tot el qui era de dretes era feixista i així anomenaven, a títol d’insult, els qui creaven riquesa, els únics que oferien treball, i els presentaven com a uns explotadors. Així mateix, els militars i simplement els patriotes eren considerats enemics del poble, mentre que la religió i els religiosos eren tinguts com uns interessats col·laboradors dels altres dos.

D’altra part, la reacció va donar lloc als violents de l’extrema dreta, que creien que aquell que no pensava com ells era comunista i moltes vegades, encara que no sempre, en això tenien raó. Admiraven la forma com es va solucionar aquest problema a Alemanya i Itàlia”⁴⁸⁸.

⁴⁸⁷De Pons Solà, Josep; *Op. Cit.*, p.66.

⁴⁸⁸*Ibíd*, p.101.

“(…)Aviat van començar les col·lectivitzacions. Consistien a expropiar les fàbriques i tallers, petits o grans, que fins aquell moment havien estat dirigits pels seus propietaris. Els agrupaven amb altres d’iguals o semblants i els posaven sota la direcció d’un responsable polític que estava sotmès a les directrius oficials. (...)”⁴⁸⁹

Els exemples més representatius d’oficis col·lectivitzats a Arenys van ser la col·lectivització dels fusters, la dels lampistes o la dels electricistes. Tanmateix no es van aconseguir crear les col·lectivitzacions dels pagesos, les barberies, les pastisseries o les modistes, entre d’altres.

El seu funcionament a Arenys consistia en incautar les instal·lacions, maquinària i eines, tot propietat dels industrials, reunint a tots els oficis d’un mateix ram un en local del municipi. D’aquesta manera, també hi podia acabar treballant el mateix propietari, en moltes ocasions artesà, que deixava de controlar el negoci i es convertia en un assalariat⁴⁹⁰.

Un dels testimonis d’Arenys de Mar, extret de l’obra d’Eliseu Carbonell i Camós, és Josep Montmany, un pescador de la localitat. Des de ben petit va tenir una relació força estreta amb el mar perquè era el medi que més li agradava; tot i que la seva família no estava relacionada amb la pesca sinó que la tradició li provenia de la seva dona, ell es va convertir en pescador de manera progressiva i, de fet, per l’època que ens ocupa és una referència que hem d’utilitzar per parlar del port d’Arenys tenint en compte que s’inicia en l’ofici amb 21 anys però concretament l’any 1981. Per què va ser important aquesta obra de l’enginyeria que es va construir a tantes zones del litoral català? Per la present recerca, demostra que en un moment determinat del franquisme comencen les obres per dotar d’una nova infraestructura la població; el port. Sobretot a partir d’aquell instant serà quan Arenys de Mar començarà a rebre pescadors que provenen de diferents indrets de la costa i quan realment mirarà cap al mar d’una manera més definitiva. Els immigrants en aquell moment eren rapitencs i andalusos, de manera semblant al que va succeir durant la Guerra.

Retornant al port, la seva construcció es produeix a finals dels anys 40, concretament entre el 1947 i el 1948 de manera que es va presentar com una millora més per a la població seguida d’una operació de modernització que va veure, amb l’arribada del turisme barceloní a principis dels anys 50, va provocar un nou ressorgiment de la població, mirant al mar com a fil conductor de la història que explicaria aquest poble i els de la costa del Maresme des d’aquell moment d’obertura del règim fins a l’actualitat.

De la mateixa obra d’Eliseu Carbonell, podríem observar també un altre testimoni important però que ens relata com es va viure l’arribada dels pescadors d’altres indrets durant

⁴⁸⁹ *Ibid*, p.105.

⁴⁹⁰ *Ibid*, p.106.

els anys 50 i el que van representar. Josep Joaquim, conegut com “Estrella”, va ser un pescador de Sant Carles de la Ràpita que va arribar a Arenys a la recerca de l’abundància de pesca que allà podia trobar. A la meitat dels anys 40 es va situar a Barcelona, concretament al barri de la Barceloneta –barri portuari de pescadors i mariners de la ciutat- i des d’allà feia les seves anades i vingudes a Arenys en els dies de bonança aprofitant el que podia aconseguir d’aquestes jornades laborals. Què el motivava a fer aquest viatge entre aquests dos punts si a Barcelona també tenia l’oportunitat de pescar? Doncs bé, en el cas d’Arenys eren molts els avantatges que apareixien: una manca de vocació entre els habitants d’Arenys per dedicar-se a l’ofici, per tant escassetat de pescadors, una pesca abundant i un port de refugi començat que els podia protegir de les inclemències meteorològiques quan fos necessari.

Durant molts anys aquest pescador juntament amb la seva dona i el seu fill van fer molts viatges d’anada i tornada des de Sant Carles de la Ràpita fins a Arenys de Mar fins que, finalment, durant els anys 60, amb la construcció del barri de Sant Elm, el dels pescadors, van traslladar-se definitivament a la població maresmenca. Ell i la seva família són un exemple més del moviment que va viure la població entre els anys 50 i 60, quan es va consolidar l’arribada de nous pescadors al poble, i com tots ells són els qui realment viuen “de cara al mar” i aprofiten tots els recursos que aquest medi natural els hi pot donar.

1.27.Caldes d'Estrac

Caldes d'Estrac, o també coneguda popularment com Caldetes, és una població pertanyent al Maresme que històricament va quedar amagada respecte la preponderància d'altres poblacions del voltant. La pesca era una de les activitats econòmiques que destaca al municipi sobretot durant la primera dècada del segle XX, dinàmica que es compaginava amb el turisme que des de finals del segle XIX, provinent de Barcelona, havia començat a arribar a la vila.

A més de la pesca, hi havia també qui es dedicava a fabricar tots aquells utensilis que eren necessaris per a l'ofici diari i així els podia tenir preparats.

Caldes d'Estrac, igual com les poblacions del voltant, va patir un temporal molt important l'any 1911 que va provocar una mortalitat alta a la vila ja que bona part de la seva població es dedicava a la pesca⁴⁹¹.

⁴⁹¹ *Commemoració del centenari del temporal de l'any 1911*. Quaderns caldera, núm.1. Gavot, Ajuntament de Caldes d'Estrac, Caldes d'Estrac, 2011.

1.28.Sant Andreu de Llavaneres

Sant Andreu de Llavaneres és una vila dins de la comarca del Maresme que es caracteritzava des de temps antics per tractar-se d'una població amb àmplies terres de conreu i tot un seguit de residències que s'estenia fins a arribar a la platja.

Com a trets principals es pot afirmar que era una població de pagès i, més concretament, el tipus de conreu era de secà on destacava pròpiament la vinya. Després de l'explotació d'aquest cultiu, en van aparèixer d'altres de manera progressiva com per exemple la patata. Entre les dècades dels anys 20 i 30 del segle XX, es va produir un canvi a nivell de conreus que van passar a ser de regadiu⁴⁹².

Amb l'arribada de la Segona República, aquesta activitat dins del sector primari va seguir destacant de manera rellevant, sense que compartís l'espai amb altres activitats pròpies del mateix sector com per exemple la pesca. Amb l'esclat de la Guerra Civil i els primers mesos basats en l'intent de revolució dels sindicats d'esquerres, es van produir, administrats i gestionats pel Comitè de Milícies Antifeixistes, els primers processos de col·lectivitzacions. Aquestes, però, en un poble com Llavaneres, van seguir enfocats en l'agricultura. Així, el mateix any 1936 es va constituir la Col·lectivitat agrícola, ganadera i forestal de Llavaneres (AGF)⁴⁹³ per tal d'oferir recursos i, generalment, ajuda a hospitals de guerra. Amb aquestes col·lectivitzacions i de forma més ràpida es pretenia aconseguir que més material arribés allà on era necessari del bàndol republicà. Evidentment, d'aquesta col·lectivitat es podien extreure tots aquells aliments i queviures que eren de primera mà i que podien millorar la supervivència de la població en aquesta situació de guerra.

D'altres col·lectivitzacions que també es van produir a la població van ser la dels serradors i llenyaters o la dels transports.

Com a conclusió, podem observar que en un municipi com Sant Andreu de Llavaneres, potser perquè des de temps antics estava més avesat al camp i la platja quedava més lluny, on només s'hi havia instal·lat aquelles residències de persones adinerades, s'observa com la pesca no serà una activitat econòmica bàsica ni destacada. És de rebut pensar que el peix igual com la carn o d'altres productes, provenien d'altres poblacions del voltant, però el sector que tenia una major població ocupada havia estat i ho havia seguir sent durant la guerra, l'agricultura. En aquest sentit, no podem establir una comparativa sobre unes col·lectivitzacions produïdes en el món de la pesca en relació a d'altres municipis perquè la població dirigia la seva mirada cap a la terra i no cap al mar.

⁴⁹² Amat i Teixidó, Jordi; *Un temps, dues viles (1931-1939). La república, la guerra civil i el franquisme a Llavaneres i a Sant Vicenç de Montalt*. Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2003, p.17.

⁴⁹³ *Ibíd*, p.88.

1.29.Mataró

A la capital de la comarca del Maresme diversos sectors eren destacables, però principalment només un va tenir una importància cabdal i rellevant: la indústria i, més concretament, la tèxtil. Tot i que l'agricultura, la ramaderia, la pesca i, en un altre ordre, el comerç i el transport eren destacables, el sector secundari passava per davant del primari i terciari en una ciutat com Mataró.

La seva trajectòria industrial ja s'havia iniciat al segle XIX, però l'any 1936, amb l'esclat de la Guerra, Mataró era definida com una ciutat industrial on hi predominava el sector tèxtil –tenint en compte que la indústria tèxtil des de la seva arribada a Catalunya es configura al voltant del tèxtil, Mataró també destacarà per conrear aquest tipus d'indústria-. El tèxtil matoroní, consolidat especialment amb el gènere de punt va tenir un pes rellevant a la ciutat fins ben arribats els anys 70 del segle XX, en què la crisi del petroli va començar a posar impediments al seu funcionament i va provocar estralls en moltes indústries.

La predominança de la petita i mitjana empresa i el nombre d'obrers que treballaven en les indústries va provocar que les col·lectivitzacions cap a aquest sector es portessin a terme. Tot i la crisi que arrossegava des de finals dels anys vint com a resultat de la postguerra europea, durant els anys 30 es va veure un altre cop amenaçada per una altra crisi encara més forta que va comportar que es produís un gran augment de l'atur. Tot i això es va anar mantenint i el 1936 el nombre d'obrers ocupats era significatiu amb 6476 treballadors a les indústries⁴⁹⁴.

En aquest sentit, es van produir col·lectivitzacions en dos departaments que eren el d'Indústries Fabrils i el de Metal·lúrgia de manera que Mataró va basar-se en una organització molt semblant a la que en aquells moments ja s'estava utilitzant a València en què hi havia un departament que funcionava com un intermediari entre els encarregats de la compra del a producció i les pròpies empreses locals que seguien sent privades o aquelles que ja s'havien col·lectivitzat⁴⁹⁵.

Un segon sector força destacat encara per davant del primari, era aquell basat en el comerç i el transport. En aquest sentit, aquestes dades ens donen la idea que l'economia matoronina era desenvolupada i moderna en l'època que estem tractant. La ciutat es caracteritzava per tenir transportistes i recaders i, per tant, per un moviment de mercaderies i paquets important per l'època⁴⁹⁶.

⁴⁹⁴Xaubert i Vilanova, Josep. *Sociologia de la Guerra revolucionària a Mataró (1936-1939)*, Marrè, Barcelona, 2006, p.143-146.

⁴⁹⁵Colomer, Margarida. *La guerra civil a Mataró, 1936-1939*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006, p.131-132.

⁴⁹⁶*Ibíd*, p.149.

Respecte la investigació que ens interessa, el sector primari era important durant el primer terç del segle XX. En el cas del sector pesquer destacaven 196 persones entre patrons i treballadors tot i que, tal i com s'ha explicat a la primera part d'aquest treball, formaven un grup tancat i amb unes característiques culturals pròpies que, en moltes ocasions, els allunyava de la resta de població a la qual pertanyien.

Per fer una petita comparativa amb la ramaderia i l'agricultura, pertanyents també al sector primari, és important destacar que en el cas de la primera en el treballat era una activitat completament marginal ja que només 11 persones s'hi dedicaven i que l'agricultura era l'activitat majoritària dins del sector primari amb unes 1291 persones dedicades a ella, entre propietaris, masovers i jornalers⁴⁹⁷. Aquesta dada es pot unir amb la pesca, fet pel qual molts pagesos realitzaven intercanvis de productes amb els mateixos pescadors, però també aquests últims conreaven algun tros de terra per a poder complementar la seva dieta en una època de restricció d'aliments i productes.

A nivell del municipi de Mataró és molt interessant tenir en compte que es tracta d'una zona completament lligada a la terra i que, malgrat tractar-se d'una localitat del litoral, sempre "havia girat l'esquena" al mar, en paraules de la pròpia tècnica de l'Arxiu Comarcal del Maresme.

En aquest sentit, es tracta d'una altra zona en què, seguint la línia de bona part dels municipis de la costa catalana, el mitjà de subsistència principal era l'agricultura, incloent les mateixes famílies de pescadors. És per aquest motiu que, més enllà de la idea que els pocs pescadors que s'hi trobaven també vivien de l'agricultura, podem afirmar que Mataró era una vila costanera per la seva ubicació al litoral maresmenc, però mai va tenir una tradició pesquera com a tal ja que la inexistència de port en la localitat i la mirada cap a la muntanya va provocar que prevalgués el conreu per damunt de la pesca.

Podem destacar com, a més a més, dos dies després de la insurrecció militar, el 20 de juliol del 1936, són les mateixes organitzacions obreres que organitzen el Comitè de Salut Pública o Comitè Local Antifeixista. Tanmateix, es pot observar com els membres d'aquestes organitzacions obreres formen part de sindicats com la CNT i la FAI, de partits com ERC, de les Joventuts Llibertàries, dels socialistes, comunistes i de la UGT, d'Acció Catalana Republicana i, finalment, del POUM. En cap cas, es mostra una relació directa entre els membres que formen part d'aquestes organitzacions amb el fet que treballessin en la pesca, ans al contrari es tractava de treballadors relacionats amb el camp o amb petites fàbriques que podien existir a Mataró en aquells moments.

⁴⁹⁷ *Ibíd*, p.150.

En aquelles mateixes dates, concretament el dimecres 22 de juliol del 1936, es publicarà per última vegada el *Diari de Mataró*, que serà intervingut pel Comitè i, a partir d'aquell moment, serà redactat per periodistes afins al nou règim. Una de les notícies que apareix en primera pàgina de la publicació és que totes les forces lleials a la República ajudades per la població civil militant en les organitzacions obreres han de sortir als carrers per a aixafar la sublevació.⁴⁹⁸

Així doncs, què podem esbrinar d'aquesta nova afirmació? De nou, que els membres més actius en les forces revolucionàries que han d'ajudar a la República a frenar el cop d'estat pertanyen a organitzacions obreres, per tant, aquells grups que s'identifiquen plenament amb determinats oficis com, en una ciutat com Mataró, eren principalment treballadors de les fàbriques tèxtils o persones que poguessin participar en qualsevol altre tipus d'indústria. Tanmateix, de nou, no podem copsar cap referència a persones que formessin part del sector primari, i molt menys, es dediquessin a la pesca.

Malgrat tot, és a la pàgina 17 quan per primera vegada ens topem amb una referència a una acció revolucionària per part dels pescadors. En aquest cas, “els pescadors de canya ocupen i destrueixen l'ermita de Sant Simó; el retaule i els ex-vots són cremats en una foguera a la platja”⁴⁹⁹.

Quines dades ens proporciona aquest fet? Malgrat l'aparició dels pescadors formant part dels grups revolucionaris durant els primers dies de l'aixecament militar, no podem aferrar-nos a aquesta acció puntual per tal d'establir un model tant per a Mataró com perquè pugui ser comparat i extrapolat a les altres localitats costaneres. Això ens demostra que de manera completament puntual hi ha alguns homes –no dones- que es dediquen a la pesca i que participen en l'aturada a la sublevació atacant un dels pilars fonamentals d'aquesta i del que en finalitzar la Guerra Civil es convertirà en base imprescindible del franquisme: l'Església. Això ho veiem en la destrucció de l'ermita de Sant Simó, i en la crema posterior del retaule i els exvots a la platja. En primer lloc, cal recordar que durant els primers dies de la Guerra Civil van ser bona part dels monestirs, ermites, convents, esglésies, entre d'altres, que van ser atacats i saquejats per, principalment, les forces anarquistes. Curiosament, és interessant destacar que aquesta ermita mataronina tenia –i encara conserva a dia d'avui- una tradició marinera importantíssima ja que destacava per ser un lloc de devoció entre la gent de mar.

Aleshores, quina podia considerar-se la raó per la qual és atacada, i més, per gent de mar? La resposta la cerquem en el concepte de “pescadors de canya”. Quan es fa referència a

⁴⁹⁸ *Ibíd*, p.15.

⁴⁹⁹ *Ibíd*, p.17.

aquest tipus de pesca, cal aclarir que es tracta d'una activitat més aviat de supervivència que no l'ofici en sí, perquè es caracteritza per anar a pescar a la platja amb canya. En cap cas es pot assegurar obtenir una gran quantitat de peix; tal i com el mateix refrany deixa clar: “pescador de canya, pescador de gana”.

Per tant, davant d'un fet com la destrucció de l'ermita estaríem parlant que ha estat portat a terme per persones no pertanyents directament a l'ofici, que pesquen pràcticament com a afició o com una manera d'obtenir una mica més d'aliment per afegir a la seva dieta diària i que, per aquests motius, poden estar dedicant-se a altres oficis i pertànyer a grups o sindicats que dirigeixen la revolució durant els primers dies de la Guerra Civil. A més a més, es tractaria de persones que no sentirien una devoció especial ni molt marcada per les ermites o esglésies on es feien ofrenes als sants i a les santes relacionades amb el mar.

És de vital rellevància destacar que el lideratge de la revolució a Mataró és presa per part del sindicat anarquista per excel·lència acompanyat de membres d'altres partits polítics, com podem observar a continuació: “S'inicia la formació de dues columnes de milicians de Mataró i comarca. La primera, la columna Malatesta, organitzada per la CNT-FAI. La segona pel Comitè del POUM (...).”⁵⁰⁰

Per tant, de nou, podem copsar com ens trobem davant de les organitzacions líders de la contrarevolució tradicionalment ja estudiades per la historiografia. CNT-FAI, i com els membres que en formaven part, per definició, eren persones provinents d'oficis industrials més que no pas de la pesca. Cal seguir ressaltant la poca tradició pesquera de la ciutat de Mataró, que malgrat gaudir d'una important extensió costanera, mirava de cara a la muntanya –per tant, al camp- i d'esquena al mar.

Però, a banda de la no unió de membres de pescadors amb els sindicats d'obriers per naturalesa, un dels moments en els quals aquest sector apareix de manera important, és en la quantificació dels aliments dels quals disposava la població. El peix que es va vendre a la subhasta va adquirir uns preus desorbitats arran del conflicte bèl·lic iniciat i una de les publicacions de l'època *-Dietari de Llibertat-* va comentar el fet de manera sarcàstica⁵⁰¹.

-El peix és menjar de rics.

-¿Encara en queden, de rics?

-Sí! I els que han nascut de nou.

-No pot ésser...

-Doncs pregunta què val una terça de sardina.

⁵⁰⁰ *Ibíd*, p.24.

⁵⁰¹ *Ibíd*, p.65.

-La sardina, la menjaven els pobres.

-Ara la mengem els pobres que són rics.

-¿I el xanquet? ¿Qui menja el xanquet?

Només ha valgut set pessetes la terça, alguna vegada.

Aquest breu diàleg publicat ens indica la inflació dels preus del peix, a banda d'altres aliments de primera necessitat, i per tant ens remet a la idea que els pescadors formaven part del sector primari, d'un dels grups que subministrava la subsistència de la població en l'època, i, per tant, aquest factor unit a les pròpies dificultats de l'ofici pressuposaven que la seva atenció i treball diari estaven destinats a la pesca i allunyats del conflicte en terra ferma.

Respecte l'alimentació, cal destacar que no només amb el peix es van produir canvis, sinó que amb els productes de cultiu també es va portar a terme una reformulació de la seva venda. Així, s'obliga que tots els conreus no es podran vendre fora dels dos mercats municipals:

“La Conselleria de Proveïments fa públic un avís, pel qual, a partir del dilluns dia 24, queda prohibida la venda d'hortalisses i verdures fora dels dos mercats municipals. Tots els agricultors del terme queden obligats a portar tota la seva producció als referits mercats, on regiran els preus fixats per la Conselleria. L'ordre, però, només serà complerta parcialment”⁵⁰².

Juntament amb aquesta decisió de controlar els conreus per tal de situar-la en dos llocs determinats i tenir-ne un preus fixats i concrets amb els quals no es pogués especular, també ens trobem amb el fet que bona part dels homes que es dediquen a la pagesia seran cridats per a enrolar-se a l'exèrcit: “Els treballadors de la construcció i els del camp, pagesos i jornalers, lleves de 1926 a 1922, s'incorporaran a l'exèrcit entre els dies 3 i 15 de maig. (...)”

Un grup de paletes mataronins treballarà en les fortificacions que es fan en la línia Falset-Torre de l'Espanyol. (...)”⁵⁰³.

Si hi prestem la deguda atenció, estariem parlant de pagesos, obrers i paletes, per garantir la defensa republicana en el conflicte i aconseguir una línia fortificada de protecció davant l'enemic. És necessari, però, copsar que davant d'aquestes demandes no hi apareixen els homes dedicats a la pesca. De nou topem amb la idea repetida al llarg de la investigació sobre el fet que els pescadors, aïllats en el seu propi ofici mar endins, també s'allunyen del conflicte per assegurar la seva supervivència, la de les seves famílies i seguir subsistint. La seva pròpia dinàmica de feina els distanciava de la problemàtica que en aquell període s'havia iniciat, la

⁵⁰² *Íbid*, p.64.

⁵⁰³ *Íbid*, p.73.

pròpia població els manté marginats del seu dia a dia. A més, no es pot oblidar que en el cas de Mataró es vivia d'esquena al mar i, per tant, no hi havia una tradició prou clara en relació a la pesca. Bona part del producte provenia d'altres localitats costaneres properes, com per exemple Arenys de Mar, així doncs la majoria dels homes que serà cridats a la guerra es dedicaran a molts altres i diversos oficis més que no pas a la pesca en sí mateixa, llevat d'aquells que compaginin una de les feines mencionades anteriorment amb el fet de sortir a pescar –amb canya–.

El mateix 28 de maig de l'any 1937, s'aconsegueix una referència al peix des del punt de vista del seu repartiment per tal de fer-lo arribar a tothom per igual i quan la conselleria de Proveïments estableix “la classificació del peix per grups o categories, en fixa el preu màxim de venda i estableix el racionament (100gr. per persona) de les classes més senzilles”⁵⁰⁴.

Transcorreguda la guerra amb tota mena de conflictes i problemes referents a tots els àmbits de la societat, “la pesca, activitat prohibida des de l'entrada de l'exèrcit *nacional*, és novament autoritzada, des del paral·lel de Mataró cap al sud i només fins a sis milles de la costa. Els tripulants i els patrons hauran de presentar-se a l'Ajudantia de Marina amb tarja i fotografia segellada per la Comandància Militar, la qual cosa podrà fer-se *mediante el aval de dos personas reconocidamente afectas a la Causa Nacional*. Els patrons seran responsables dels tripulants; les embarcacions seran inspeccionades a la sortida i al retorn, només podran pescar en hores diürnes i no podran dur més combustible que el precís per a vuit hores de navegació”⁵⁰⁵. Tots aquests avals eren també destinats a altres persones de la població per a qualsevol activitat que volguessin desenvolupar; tanmateix, pel cas que ens ocupa, és important destacar com el sector pesquer comença a acatar les ordres i la nova organització del franquisme en matèria de producció alimentària, tenint en compte que l'ofici encara era viu tot i que no havia patit cap mena d'expropiació durant el temps de guerra ni, en definitiva, els seus membres havien participat tant activament dels sindicats reguladors d'aquell intent de revolució i transformació social.

⁵⁰⁴ *Ibíd*, p.75.

⁵⁰⁵ *Ibíd*, p.103.

1.30. Cabrera de Mar

Cabrera de Mar és el municipi del Maresme que va destacar per la instal·lació de fàbriques a la seva localitat ja des del segle XIX. El sector més rellevant era el tèxtil, evident en relació a altres localitats o ciutats del voltant com per exemple Mataró, i considerant que des del segle XIX Catalunya s'havia convertit en un dels motors de l'Espanya liberal i, sobretot, aquí destacava sempre, per damunt dels altres, el sector tèxtil⁵⁰⁶.

Valorant la gran rellevància d'aquesta indústria tèxtil, sobretot cal tenir en compte com algunes de les fàbriques continuaran en funcionament durant els anys 40 i 50 del mateix segle XX, durant la dictadura franquista.

Juntament amb el sector secundari, va tenir també incidència el sector primari però emmarcat en l'agricultura. Segons un dels testimonis de la població, Núria Carbonell i Roure⁵⁰⁷, pagesa i mestressa de casa, recordava que Cabrera era un poble petit on tothom es coneixia, potser per aquest motiu durant la Guerra Civil no van patir els estralls que, en comparació a d'altres pobles o ciutats, sí que s'hi van viure. Tenint en compte que ella provenia de pagès ni la seva família ni ella van passar gana ja que l'intercanvi amb altres famílies per algun altre producte, que fins i tot podia ser un llençol, els havia procurat sempre el sosteniment i la seva supervivència.

A nivell d'agricultura, un dels conreus més preuats era la vinya que es va unir a la incorporació de la indústria dedicada a la destil·lació de l'aiguardent; d'altres considerats rellevants van ser les patates o els tarongers. A nivell de pesca, però, fins al segle XIX s'hi havien situat unes drassanes on s'arreglaven les barques dels pescadors i, fins i tot, s'hi havia arribat a construir algun vaixell. Aquestes limitaven amb el terme municipal de Vilassar de Mar. Cabrera havia destacat per ser un poble pesquer sobretot fins la Guerra Civil, ja que durant aquesta primera meitat del segle XX una part de la platja havia estat també utilitzada per al contraban en què alguns pagesos fins i tot hi havia participat.

Des del punt de vista del context que s'investiga, durant la Guerra Civil es van produir també a Cabrera expropiacions, col·lectivitzacions i confiscacions⁵⁰⁸. Aquestes, però, de nou, van anar dirigides a les terres i van afectar especialment als grans propietaris tenint en compte, però, que durant els anys 20 i 30 del segle XX havia sorgit una nova classe de petits i mitjans propietaris que van substituir el model tradicional polaritzat entre els terratinents i els pagesos

⁵⁰⁶Cabrera de Mar, segle XX. Quaderns per a la memòria. Ajuntament de Cabrera de Mar, 2005, pp.3-6.

⁵⁰⁷*Ibid.*, pp.2-9.

⁵⁰⁸Escura i Dalmau, Xavier; *Cabrera de Mar: imatge i memòria*. Ajuntament de Cabrera de Mar, Cabrera de Mar, 2007, p.157.

sense terres. Així doncs, a Cabrera es col·lectivitzaran les grans propietats mentre que les petites explotacions seran conservades.

Tanmateix, a nivell de pesca, tot i existir i tenir un valor per a la població no se'n van produir ja que allò que donava més pes i aliment era l'agricultura i les terres col·lectivitzades eren aptes per a seguir-les cultivant.

1.31. Vilassar de Mar

Vilassar de Mar, població del litoral del Maresme per excel·lència, deu el seu nom a la mar Mediterrània. L'apel·latiu "de Mar" el va obtenir durant el segle XVIII, concretament l'any 1784, després de la seva segregació. Pels vilassarencs el mar sempre havia estat la font de riquesa i d'aliment, allà hi van arribar també nombroses arts de pesca, va ser escenari de contraban i, amb l'arribada del turisme, el paisatge es va anar reconvertint a aquelles zones que buscaven els banyistes i estiuiejants per passar uns dies de vacances i desconexió⁵⁰⁹. És més, el ferrocarril que passava pel poble, gràcies a la inauguració de la primera línia que unia les ciutats de Barcelona i Mataró, es va convertir també en la sortida de molts productes que s'extreien de la feina dels seus habitants com per exemple les mercaderies de les fàbriques o les captures de peix dels pescadors.

Així doncs, la localitat es caracteritzava, entre moltes de les nombroses activitats, per la dedicació a la pesca. Hi havia tant aquelles persones que s'hi dedicaven per ofici, com aquelles altres que ho practicaven per afició.

En el context de la guerra, hi va haver altres persones que també s'hi van afegir perquè intentaven trobar aliment de totes les maneres que fos possible. En aquell moment es tenien comptabilitzades, aproximadament, quatre barques de motor i una barca de rem, segons Josep Reixach i Travesa⁵¹⁰, conegut com a "Largo". El mateix entrevistat explicava que l'ofici consistia en anar a pesca cada dia, fins i tot els diumenges. De les captures que extreien, la seva venda es feia tant a la plaça de Vilassar com també a Mataró. A l'inici del conflicte tant ell com el seu pare, els dos membres de la família que treballaven en l'ofici, van seguir mantenint la normalitat en la seva jornada laboral però a mida que el conflicte avançava es van veure obligats a sindicar-se, moment en què se'ls va dir que d'ençà d'aleshores els diumenges ja no podrien anar a pescar; tanmateix el pare d'en Josep ho va seguir fent.

A nivell de col·lectivitzacions, malgrat que la pesca era existent i en part significativa, aquestes van estar lligades a les terres i a les empreses principalment. En el cas de les primeres, a més a més, ni propietaris ni arrendataris hi van estar d'acord fet que, en el cas d'un poble com Vilassar, van acabar comportant la organització d'una manifestació per tal de posar-hi fi.

Alguns testimonis extrets de l'obra de Francesc-Xavier Ramon i Pera, com Josep Mas i Estivill o Josep Maltas i Pujol recordaven que tant arrendataris com propietaris no van acabar patint tant les col·lectivitzacions com semblava tot i que per part del sindicat de la CNT l'objectiu era dur-ne a terme com més millor. En alguns casos arribaven camions que

⁵⁰⁹Serrano, Alexis; *Vilassar de Mar desaparegut*, Efadós, El Papiol, 2018, p.13.

⁵¹⁰Ramon i Pera, Francesc-Xavier; *Vilassar de Mar (1936-1939). Una història que no s'ha d'oblidar, però que no s'ha de repetir*. Oikos-Tau, Vilassar de Mar, 1998, p.26.

s'emportaven collites i, per exemple, sí que es van controlar vinyes de propietaris de Barcelona que, estan fora de Vilassar, no coneixien el que estava passant; aquestes vinyes eren treballades per la gent de la localitat. Arrel del que s'explicava anteriorment sobre una manifestació que es va convocar, cal esmentar que van ser uns quants els pagesos que es van adherir a la manifestació contra la col·lectivització liderats per la UGT. Després de certes converses i en nom de la UGT es va acabar desconvocant aquesta manifestació i també les col·lectivitzacions es van veure finalitzades de tal manera que únicament van ser col·lectivitzades aquelles terres que havien estat abandonades pels seus propietaris⁵¹¹.

A banda de les terres, d'altres col·lectivitzacions que es van produir van anar dirigits a sectors que ja s'han destacat en molts dels altres municipis com per exemple el de la construcció, la fusteria, els sastres o els paletes i fàbriques diverses. En el cas d'aquestes, tot i aquest canvi de gestió, els treballadors van seguir conservant totes les màquines i, per tant, tot es va mantenir igual a com s'havia treballat fins aquell moment i als instruments que havien utilitzat⁵¹². A nivell de pesca, pel cas que ens ocupa i tot i semblar sorprenent, en el cas de Vilassar es va portar a terme la col·lectivització d'una barca, segons el testimoni de Vicenç Bernet i Lloret⁵¹³. Ell era l'encarregat dels comptes i recorda com també el peix es venia a la plaça. Alhora, rememora el fet dels bombardejos que patien per part dels nacionals mentre pescaven en els quals es protegien com bonament podien per no ser el centre d'aquells atacs. Així, en relació a la pesca, en un dels plens de l'ajuntament, concretament el que data del 13 de juliol del 1938 "es regula la venda de peix. Es farà al mercat. Es prohibeix la venda a la menuda, a la platja i a particulars. La venda a l'engròs només es farà quan la població estigui assortida. A les cues de venda tenen preferència els veïns sobre els forasters"⁵¹⁴. Un cop acabada la guerra i amb la fam que es patia, els pescadors feien intercanvi de peix per altres productes com per exemple lleties o pa; en general ni pagesos ni pescadors van passar gana ja que ambdós grups tenien les eines per tal de fer-se amb un aliment per sobreviure tant ells com les seves famílies.

L'anàlisi que es pot extreure d'aquestes dades és que, malgrat que la col·lectivització en el sector pesquer també va ser minoritària, possiblement per la mateixa onada reivindicativa dels pagesos que es van oposar a aquesta nova gestió que podia comportar més caos i desorganització que no avantatges, sobretot es va portar a terme un control del que eren les captures de peix i per tant, la seva venda posteriorment per tal d'alimentar als habitants del municipi primer i sobretot controlant que exclusivament hi hagués un únic lloc de venda al públic, en aquest cas, el mercat.

⁵¹¹ *Ibíd*, p.171.

⁵¹² *Ibíd*, p.172.

⁵¹³ *Ibíd*, p.174.

⁵¹⁴ *Ibíd*.

1.32.Premià de Mar

Premià de Mar, localitat del Maresme que també es va veure afectada per l'esclat de la Guerra Civil, es va caracteritzar igual com altres, per la creació dels anomenats comitès revolucionaris que en el cas d'aquesta població s'havien creat entre els dies 20 i 21 de juliol del 1936. En el cas de Premià, també comparat a d'altres municipis, es va organitzar un Comitè Antifeixista o Comitè Revolucionari. Aquest era l'epicentre i el nucli del control de la població però, alhora, s'encarregava de delegar certes funcions a altres comitès que s'havien anat creant paral·lelament als inicis de l'esclat revolucionari provocats pel conflicte bèl·lic⁵¹⁵.

La CNT era el sindicat principal i exclusiu que s'havia encarregat d'aglutinar el poder municipal a les seves mans, de manera que el Comitè, les primeres setmanes de la guerra, era l'òrgan governamental destacat a partir del qual s'administraven i es gestionaven de manera interna totes les poblacions.

Com a mesures que van anar apareixent aquells dies de la mà dels comitès i, per tant, de la CNT destacaven diferents incautacions com ara la d'una collita de patates amb l'objectiu de poder garantir aquest producte als habitants de la localitat i prohibir-li l'exportació cap a altres pobles o zones⁵¹⁶. Lligada a aquesta acció, se'n van anar succeint d'altres en relació a les col·lectivitzacions que es van produir de les botigues de queviures, per exemple, i que a més a més, concretament a la localitat de Premià van esdevenir un primer motiu de desavinences entre la CNT, ERC i la UGT. Els dos últims, partit i sindicat, no estaven del tot convençuts sobre si aquestes accions sobre les botigues d'aliments havien de tirar endavant de manera tant dràstica i autoritària, ja que els seus membres també reflexionaven sobre si la seva confiscació podia provocar més inconvenients per a la població que no avantatges.

D'altres col·lectivitzacions que es procediran a iniciar a Premià de Mar seran la de les terres, fàbriques diverses, la construcció, les barberies o, fins i tot, els cinemes⁵¹⁷.

És importantíssim destacar com, en el cas d'aquesta localitat, els pescadors⁵¹⁸, entre d'altres oficis, es trobaven sindicats a la UGT. Tenint en compte el poc seguiment que tenia aquest en comparació amb la CNT, precisament eren pescadors els que seguien les files de l'esmentat sindicat, ja que la CNT, al seu torn, controlava bona part dels sectors que es lligaven als anomenats "oficis diversos" com per exemple la construcció, la fusta, la pintura, el tèxtil, el cautxú o la metal·lúrgia, entre d'altres.

⁵¹⁵ Amat i Teixidó, Jordi; *Premià de Mar, 1931-1945...República, Guerra Civil i primer franquisme*, El Clavell, Premià de Mar, 2001, p.113.

⁵¹⁶ *Ibid.*, p.149.

⁵¹⁷ *Ibid.*, p.201.

⁵¹⁸ *Ibid.*, p.188.

Com s'ha pogut observar, la pesca, tot i la seva existència, no va tenir una influència destacada en la producció i subsistència de la localitat. Malgrat tractar-se el peix d'un aliment de vital importància i inclòs dins de la dieta bàsica i fonamental, hi haurà altres productes, sobretot els provinents de la terra, que li prendran el lloc. En aquest sentit, en el moment en què la CNT va dur a terme tot el seguit de col·lectivitzacions, ni el peix ni els utensilis de pesca van entrar en aquestes mesures, possiblement perquè no era l'ofici que destacava més a Premià i, per tant, tampoc era aquell d'on es podien extreure tants recursos en un context de guerra com el que s'estava produint en aquell moment.

1.33.El Masnou

El Masnou és una població que consta únicament de 3,30km², situada a la costa i localitzada entre Montgat i Premià de Mar, concretament al sud d'Alella i Teià. Fins al segle XIX, pertanyia al terme de Teià i a partir dels anys 20 del segle XIX es va independitzar.

Aquest municipi es va caracteritzar per una activitat marinera tradicional que sobretot va prendre la seva força a partir del segle XVIII quan va iniciar el seu comerç amb Amèrica, tot i que el gran apogeu va arribar a mitjans del segle XIX. Si bé és cert que a nivell de capitans i pilots de la marina mercant, el Masnou gaudia d'un gran prestigi i durant el segle XX el va mantenir, la pesca en sí com a ofici destacable no va assolir una rellevància destacable, ni tant sols en relació al propi ofici i a la subsistència que podia aportar a la població.

Des del punt de vista de la població, a partir dels anys 20 del segle XX el poble va viure un creixement exponencial una vegada ja a la dècada dels anys 30, concretament entre el 1930 i el 1936. En aquest sentit, es va convertir en la quarta vila de la comarca del Maresme en nombre de població darrere de Mataró, Calella i Arenys de Mar, amb 5069 habitants l'any 1936⁵¹⁹, ja que va viure un creixement accelerat des dels anys 20.

Tot i la importància de la marina, tal i com s'esmentava anteriorment, una de les causes per les quals la pesca no va sobreixir malgrat tractar-se d'un poble mariner i situat al litoral, va ser perquè el sector industrial al Masnou també va prendre un component i una importància cabdals. El municipi va ser destacat per empreses molt importants, com per exemples aquelles que fabricaven lones per posteriorment ser utilitzades per les veles dels vaixells, tendes d'acampada o tartanes, entre d'altres, per exemple la indústria Maristany. Així doncs, El Masnou es caracteritzava per ser una població amb una forta indústria i una vida comercial activa que es concentrava a la plaça del mercat i al mateix camí ral.

A nivell polític i sindical, la població va destacar per una forta polarització entre els dos sindicats més representatius a la població: per una banda la CNT i per l'altra la UGT. En el cas de la pesca, l'afiliació va recaure més en la CNT justament en el mateix 1937, pocs mesos després de l'esclat de la Guerra Civil, però on tenia una més clara predominança va ser sobretot en el sector tèxtil i la química, concretament en el vidre i la farmàcia, mentre que en el cas de la UGT, només com a esment, va tenir més presència en sectors agrícoles, de queviures, a oficis diversos de caire administratiu, al tèxtil, a la construcció, a la fusta i a la pintura.

Arribats a aquest punt, és importantíssim fer esment de quina va ser la direcció que van prendre els cenetistes i les col·lectivitzacions al Masnou per tal de destacar la poca influència

⁵¹⁹ Amat i Teixidó, Jordi. *República, revolució i guerra civil*. El Masnou, 1931-1939. ETD Micropublicacions, S.L., Barcelona, 1995, p. 8.

que aquí va tenir-hi la pesca. Tenint en compte que entre l'estiu i la tardor del 1937 l'atur va començar a augmentar de manera important, la CNT va fer èmfasi en el fet que si un sindicat estava format per persones a l'atur, aquest havia de considerar donar-los feina a través de tots aquells béns o patrimoni que havien col·lectivitzat perquè produïssin, en comptes de seguir ajudant-los amb subsidis⁵²⁰. Així doncs, les col·lectivitzacions al Masnou van estar enfocades a indústries de lones, com l'anteriorment citada, que havia estat convertida en indústria de guerra, empreses que eren forns de vidre, cristalleries, empreses de perfums, empreses relacionades amb el ram de la construcció, els fusters, empreses elèctriques, barbers, pintors o flequers.

És important destacar i portar a terme dues consideracions: la primera és que algunes de les col·lectivitzacions que es van produir van millorar els edificis i infraestructures de les mateixes instal·lacions de les fàbriques, tenint en compte que tant homes com dones hi treballaven per igual. La segona consideració per destacar és observar com la pesca no hi va tenir una incidència cabdal. S'ha de recordar que la marina era molt més rellevant però que la pesca, per tant, no apareix com un dels sectors determinants a l'època ni, per tant, tampoc col·lectivitzats, tot i que El Masnou era una població del litoral maresmenc.

⁵²⁰ *Ibíd*, p.47.

1.34.Montgat

Montgat, municipi pertanyent també a la comarca del Maresme i coneguda com a porta d'entrada a Barcelona, s'ha convertit amb el pas del temps en un dels testimonis més desconeguts i amagats en relació a la pesca.

Històricament, el barri dels pescadors era el de Tiana⁵²¹ i no es va convertir en el municipi que es coneix a l'actualitat fins ben bé el segle XX. L'inici de la localitat s'ha de buscar al segle XVIII quan la població que hi habitava es va situar al voltant del turó que portava per nom "Montgat", ja que des del mar es creia que la muntanya responia a la forma d'un gat. El poble, com moltes altres localitats maresmenques va patir durant els segles XVI i XVII els atacs i incursions de pirates que, a mesura que van anar disminuint, van donar pas al fet que els pescadors convertissin, progressivament, les seves barraques, en modestes casetes on poder-s'hi establir⁵²². Unes casetes que, a més a més, es descrivien per unes finestres que miraven cap al mar des d'on es podia vigilar si els pescadors tornaven o no a casa seva després d'una jornada de pesca.

Si d'aquesta localitat s'observa tant poca informació, a priori, és perquè la història del poble com a tal és curta, malgrat que el seu nom sigui conegut des de molts més segles enrere. Així doncs, és de rebut destacar que fins als inicis del segle XX Montgat era exclusivament un barri pertanyent a Tiana i no va ser fins el 1933, un cop iniciada la Segona República, que va ser reconegut com a municipi i, per tant, va rebre el seu estatus com a tal.

Pocs anys després, però, el 1938 el barri antic va voler també aconseguir la seva independència del nucli de Montgat; segons l'historiador Abelard Chimisanas, les causes assenyalaven el descontentament de la població per la industrialització que s'havia produït al barri de les Mallorquines⁵²³, que va veure augmentada la seva població i va aglutinar la majoria dels serveis. Aquest fet va comportar que el 7 de setembre del 1938 la Generalitat de Catalunya posés en funcionament un decret per dur a terme la segregació i, així, el 17 d'octubre del mateix any va aparèixer el nou nucli de Montgat de Mar. Tanmateix, però, tenint en compte que el context en el qual es va produir aquesta separació era el de la Guerra Civil i que els vencedors d'aquest conflicte van ser els franquistes, l'any 1939, amb la seva victòria, es van derogar tots els decrets de la Generalitat i, en conseqüència, aquest municipi que no va durar ni un any, va passar a la història completament⁵²⁴.

⁵²¹ *Montgat: la mar de bé*. Montgat, Ajuntament de Montgat, 2010.

⁵²² Vives, Judith; "Montgat mariner: el Maresme que conserva l'essència mediterrània", *Descobrir Catalunya*. Edicions 62, Barcelona, 1997. Núm.260 (oct.2019), p.54.

⁵²³ Pradas, Rafael; *Montgat, la gran transformació*. Ajuntament de Montgat, Montgat, 1993, p.13.

⁵²⁴ *Ibíd*, p.56.

A nivell econòmic, les fàbriques havien estat una potència destacada en el municipi, per exemple en sectors com la porcellana, cosa que l'havien transformat en una indústria capdavantera. Tanmateix, des del punt de vista del sector primari, i concretament en el cas de la pesca, ocupació tradicional dels montgatins, justament amb l'arribada d'aquesta indústria va ser quan va entrar en decadència. Fins aquell moment, principis del segle XX, les barques es treien de l'aigua per portar-les fins a la sorra de la platja amb l'ús de parelles de bous, tracció animal, que feia molt més fàcil i possible la recollida de les barques. La conversió cap a una mecanització, però, mai es va acabar produint ja que amb l'increment de la industrialització a la població, la pesca va viure una forta regressió, fet pel qual no es va considerar necessari o indispensable invertir en la millora de la varada per a les barques⁵²⁵. Justament, aquest context provoca també que el turisme que a principis del segle XX provenia sobretot de la ciutat de Barcelona, sigui també una activitat que comenci a ser rellevant a Montgat, i per tant les mirades dels seus vilatans s'adrecen a com poder treure rendiment d'aquesta nova dinàmica econòmica. És important no oblidar que en el sector primari també va destacar l'agricultura, de manera també similar a les altres localitats maresmenques, sobretot basat en el conreu de la vinya, les hortalisses, tarongers o garrofers i, passats uns anys, fins i tot les flors. En aquest sentit, Montgat era un municipi que va viure molt d'esquenes al mar i que valorava molt més l'agricultura i la indústria que no la pesca.

És evident com, paral·lelament al que havia succeït en altres municipis de la costa, a partir dels anys 60 el turisme no només local sinó l'europeu i, d'ençà d'aleshores, l'internacional va començar a irrompre de manera important, fet que va comportar que el sector terciari augmentés de manera destacada mentre que el secundari i sobretot el primari anessin disminuint, en el cas de la pesca fins a desaparèixer pràcticament del tot.

⁵²⁵Pradas, Rafael; *Op. Cit.*, p.13.

2. CONSULTA D'ARXIU I PREMSA

Aquest apartat respon a les dificultats al llarg de tota la investigació per aconseguir algun document, dada o informació que aportés llum a l'estudi des del punt de vista de la pesca.

A continuació, s'adjunten alguns documents relacionats amb el que s'ha pogut aconseguir en els arxius considerant que podien convertir-se en dades a tenir en compte i, per altra banda, aquella documentació extreta de diaris de l'època o arxius en línia per copsar cap a quines direccions la pesca hi apareixia, direccions contràries a la pròpia investigació.

S'ha de tenir en compte, però, que de tots els arxius consultats que apareixen no es va poder obtenir informació de primera mà, per aquest motiu només apareix documentació de Roses i Pineda de Mar.

A l'arxiu de Roses es van poder extreure documents diversos. Un d'ells, datat del 1937, feia referència al pagament de 18093,70 pessetes per l'import dels queviures que s'havien extret del Pòsit de Pescadors i havent descomptat el pagament de la farina a Castelló d'Empúries⁵²⁶. És un exemple de l'existència d'aquest pòsit al municipi i dels intercanvis que portaven a terme amb altres poblacions de productes diversos de primera necessitat ja que, per exemple, en el cas de la farina es podia elaborar pa i això convertia a les pròpies famílies en les encarregades de poder autoabastir-se.

Un segon document aconseguit a l'arxiu de Roses i datat de l'1 de març del 1939⁵²⁷ exposa tot un llistat de material que, d'acord amb Falange i les autoritats municipals, la Junta Gestora interina del Pòsit passi a fer-se càrrec de les existències de l'ex-sindicat de pesca.

En aquest cas ja ens situem just en el context de la victòria franquista i per tant es mostra aquest intent de canvi de denominació respecte els sindicats i pòsits cap al que es coneix que esdevindran les confraries de pescadors.

Un tercer document extret de l'arxiu de Roses amb data del 9 de març del 1954 tenia relació amb unes mercaderies que membres de la CNT⁵²⁸ havien deixat abandonades amb l'entrada de les tropes franquistes a la població i que van quedar emmagatzemades al local del Pòsit de Pescadors fins que algú en va fer un inventari. El document no especifica de quin tipus de mercaderies es tractava i, tal i com s'observa, a més a més la data d'aquest es contextualitza en la segona etapa del franquisme.

⁵²⁶ Veure a l'annex la imatge del document de l'Ajuntament de Roses amb data del 1937, p.250.

⁵²⁷ Veure a l'annex la imatge del document de l'Ajuntament de Roses amb data de l'1 de març del 1939, p.251.

⁵²⁸ Veure a l'annex la imatge del document de l'Ajuntament de Roses amb data del 9 de març del 1954, p.252.

En aquest cas el context s'escapa de la idea original d'aquesta investigació però era interessant poder fer referència al pas de la CNT per a la població i com els Pòsits de Pescadors podien servir com a lloc d'emmagatzematge.

De l'arxiu de Pineda de Mar es va poder aconseguir algun altre document que a continuació destaquem. Amb data de l'1 de març del 1939⁵²⁹ es poden observar tres documents en els quals es porta a terme una relació dels pescadors de Pineda de Mar que havien estat identificats com a pressumptes subjectes a cometre algun delictes. Al llistat de noms que apareix a continuació s'especifiquen els sindicats on s'havien inclòs, alguns d'ells a la UGT, o si s'havien vist involucrats en algun conflicte o situació concreta en algun moment.

S'observa també la portada del que eren els estatuts de la coneguda com a Societat de Pescadors "La Fraternal" de Pineda de Mar⁵³⁰ i, juntament amb ell, el document datat de l'11 de gener del 1942⁵³¹. En ell s'hi detalla una informació important sobre el període de guerra en què per part de "La Fraternal" es volia comprar l'instrument per varar les barques a la sra. Eulàlia Font Ramentol, venta a la qual aquesta s'hi va negar. Tanmateix, per part de la Societat de Pescadors es van dipositar uns diners al Banc d'Espanya com a acord conforme la compra-venta tirava endavant i es desenvolupava en plena normalitat. No va ser així, i en aquest 1942 els diners no havien estat cobrats perquè havien quedat bloquejats en el banc. Així doncs, en el document es resolia que els diners serien recuperats pel Pòsit de Pescadors i que s'indemnitzaria a la sra. Eulàlia Font pels danys ocasionats durant el període "roig" amb la meitat dels diners que fossin recuperats del banc.

Tot i no tractar-se exactament d'una col·lectivització, el problema sorgit durant la guerra amb l'intent d'una compra que no es fa efectiva pot fer pensar que la màquina per varar les barques es va seguir utilitzant mentre que la propietària no podia oposar-se'n o que l'assumpte hagués quedat a l'aire en què tots dos costats mantinguessin la seva posició i decisió al respecte. En aquest sentit, es pot copsar l'ambient de tensió i l'intent d'adquirir béns privats per convertir-los en material d'ús comunitari o col·lectiu durant el conflicte.

⁵²⁹ Veure a l'annex les imatges del document de l'arxiu de Pineda de Mar amb data de l'1 de març del 1939, p.253.

⁵³⁰ Veure a l'annex la imatge de la portada de la Societat de Pescadors de Pineda, p.254.

⁵³¹ Veure a l'annex la imatge del document de l'arxiu de Pineda de Mar amb data de l'11 de gener del 1942, p.258.

Des del punt de vista de la premsa i, enfocant l'anàlisi cap a la primera de les publicacions a destacar, el diari *El Diluvio*, s'iniciarà el recull de notícies que van aparèixer a l'època i que a partir de diferents informacions aportaven alguna dada sobre l'ofici de la pesca, tot i que no rellevant per a la present investigació. En aquesta cas, i malgrat no tractar-se d'una de les ciutats que s'integren en el marc geogràfic d'estudi, es procedirà a analitzar el que succeïa a Barcelona en el context de la Guerra Civil.

Així doncs, el 4 de juliol del 1936, pocs dies abans de l'alçament militar, es va publicar a *El Diluvio* una notícia respecte els conflictes socials que s'esdevenien en algunes poblacions de Catalunya entre la patronal i els obrers del sector tèxtil i on, a més, apareixia conjuntament una problemàtica entorn de la pesca⁵³². Aquesta consistia en les demandes que membres de l'Associació Obrera del personal que treballava a bord de les embarcacions de pesca i del Montepío d'Obrers Pescadors d'arrossegament presentaven al conseller de Treball reivindicant que l'horari de sortir a pescar es reduís tenint en compte que la quantitat de peixos havia disminuïts. Si l'horari es limitava, es donava temps a produir-se una regeneració de les espècies i a aconseguir que tornessin a augmentar per tornar sortir a pescar en la mesura que s'havia establerts fins aquell moment.

Aquestes reivindicacions no es van produir en exclusiva a nivell pesquer, sinó que com s'esmentava a l'inici, s'unien a a les demandes per part d'aquest sector a l'ajuda que tant ells com també la indústria necessitaven rebre del govern de la República ja que, si no era d'aquesta manera, podien patir unes conseqüències molt negatives i la supervivència en aquests oficis no estaria garantitzada.

Cal tenir en compte aquesta notícia per observar com les tensions sindicals són latents poc temps abans al cop d'estat del juliol del 1936, cosa que ens fa observar com les reclamacions per part de treballadors i el suport sindical darrere eren existents i calia que el govern estigués pendents de les classes treballadores de la població.

Aproximadament dues setmanes després de l'inici de la Guerra Civil, concretament el 31 de juliol del 1936, *El Diluvio* ens aporta una informació rellevant sobre la ciutat de Barcelona basada en el fet que el peix s'inclou dins la llista de productes del Comitè central d'Abastiments per controlar les existències que hi hagi a la ciutat⁵³³. Així doncs, aquest aliment qualificat "*de uso corriente*" s'afegeix a altres articles de primera necessitat com podien ser l'arròs, les patatas, el sucre o els ous, entre d'altres.

⁵³² Veure a l'annex la imatge de *El Diluvio* del 4 de juliol del 1936, p.259.

⁵³³ Veure a l'annex la imatge de *El Diluvio* del 31 de juliol del 1936, p.260.

És interessant aquesta informació perquè es pot observar com des del Comitè Central de Milícies Antifeixistes de Catalunya creat pel president de la Generalitat de Catalunya en aquell moment, Lluís Companys, però encapçalades i dirigides principalment per la CNT, es produeix un control de diversos productes amb l'objectiu que arribin a tota la població i dins d'aquesta organització destaca el peix.

Aquesta podria tractar-se d'una dada que indicaria que es podrien haver produït col·lectivitzacions en el sector pesquer, si més no, des del punt de vista de requisar i administrar les captures de peix que es realitzaven en aquells dies convulsos.

Amb data del 2 d'agost del 1936, unes dues setmanes després de l'esclat de la Guerra Civil, va aparèixer publicada una notícia en el mateix diari on no apareix cap referència a la pesca o als pescadors, però sí al procés de col·lectivitzacions⁵³⁴. Es tracta d'un document que, com el mateix titular indica, una comissió de petits industrials i artesans va enviar al president de la Generalitat de Catalunya i al Conseller d'Economia uns dies abans, el 29 de juliol, on s'exposa que com a mesura per seguir garantint la subsistència dels seus familiars proposen la col·lectivització d'aquests mateixos petits industrials i artesans en funció del gremi del qual formin part. És interessant observar com, en aquest cas, la proposta va venir donada per les mateixes persones que es dedicaven a l'ofici reflexionant sobre el fet que podia ser un bon projecte que els garantís seguir treballant i sobretot extreure el benefici que en aquell moment de conflicte era el més preuat: seguir vivint de l'ofici que havien realitzat sempre.

La propera notícia és una de les més rellevants que es poden destacar. Publicada el 20 de setembre del 1936, quan la guerra portava dos mesos de ple desenvolupament, des de la Federació Regional de Tramontana de la Indústria Pesquera⁵³⁵ pertanyent a la CNT, es porta a terme la crida per a la celebració d'un ple en el qual una de les dues preguntes que es sotmeten a discussió és si s'han de portar a terme incautacions de tot el que s'obtingui de la pesca amb l'objectiu de treballar col·lectivament⁵³⁶. Seguidament, l'altra qüestió és esbrinar, en cas que la primera proposta s'accepti i es desenvolupi, de quina manera s'hauria de procedir per assolir els objectius proposats i aconseguir una bona gestió dels recursos pesquers. S'exalta la idea de la col·lectivitat i que els pescadors són persones amb raonament i criteri que han d'argumentar per què accepten o s'oposen a aquestes propostes.

Malgrat que la notícia no es basi en la zona territorial que s'estudia en aquesta investigació, s'ha considerat adient comentar-la perquè en una zona tant propera a Catalunya – tant geogràficament com culturalment- com la Comunitat Valenciana és interessant observar

⁵³⁴ Veure a l'annex la imatge de *El Diluvio* del 2 d'agost del 1936, p.261.

⁵³⁵ Federació pertanyent al Sindicat de la Indústria Pesquera de Castelló. Informació extreta de l'obra de Manuel Vicent Balaguer titulada *Conflicto y revolución en las comarcas de Castelló, 1931-1938*. Google books, p. 177.

⁵³⁶ Veure a l'annex la imatge de *El Diluvio* del 20 de setembre del 1936, p.262.

com la riquesa del sector pesquer podia provocar que des del sindicat s'obtéss per cridar a la revolució social que s'estava produint i, en cas que les col·lectivitzacions haguessin estat reals, s'hauria trencat amb el capitalisme de base que també en el sector pesquer destacava en un model basat en el benefici dels patrons i l'explotació dels pescadors (treballadors) de les embarcacions.

Aquesta màxima precisament és la que s'ha pogut copsar i coincideix en zones com Roses o l'Escala, on s'hi unien dos elements bàsics: per una banda un sector pesquer explotat i abundant del qual s'extreia molt benefici, per l'altra, una majoria de persones que s'hi dedicaven que no gaudien de les millors condicions laborals i que reivindicaven un canvi cap a un model més just, social i equilibrat.

Seguint amb el mateix diari, *El Diluvio* informava el dia 23 d'octubre del 1936 que al port de Barcelona hi havia arribat una barca de pesca amb una important quantitat de peix⁵³⁷. La notícia feia referència al fet que s'hauria d'estudiar si es canviava el sistema de la venda de peix, fins aquell moment realitzat a través de la subhasta, per aconseguir que els preus fossin més equitatius i el producte fos accessible per a tota la població.

Tot i que la informació no destaca per tractar-se d'una temàtica política, és interessant com es busca la manera d'evitar que s'especuli amb un producte que es podia considerar de primera necessitat en un context com era el de la Guerra Civil.

El 30 d'octubre del 1936, concretament una setmana després de la notícia anterior, apareix una breu referència a la pesca per anunciar que s'ha constituït el Sindicat de Pescadors UGT per aplegar a les persones que es dediquen a aquest ofici i que està obert a aquelles que en vulguin format part⁵³⁸. A més a més, apareix quina és la seu del sindicat i on està ubicat.

És important remarcar que, almenys en el cas de Barcelona, la UGT s'observa com a sindicat aglutinador dels pescadors. En aquest sentit, es podria interpretar que la CNT ha perdut en part la força i rellevància que havia demostrat a l'inici del conflicte i que la UGT també és un sindicat prou representatiu pels treballadors de l'època.

⁵³⁷ Veure a l'annex la imatge de *El Diluvio* del 23 d'octubre del 1936, p.263.

⁵³⁸ Veure a l'annex la imatge de *El Diluvio* del 30 d'octubre del 1936., p.264.

El diari *Solidaridad Obrera*, veu de la CNT, és la següent font de premsa consultada per intentar aconseguir alguna dada al respecte de la pesca i els pescadors.

Una primera notícia extreta d'aquesta publicació i que data del mateix 17 de juliol del 1936, fa referència a la vaga que s'estava produint al port de Barcelona a causa del gran nombre d'hores treballades i el pobre jornal que cobraven els treballadors⁵³⁹.

La situació que es vivia al port era d'esclavitud, tal i com es reflectia en les declaracions d'algun dels treballadors entrevistats en la notícia. Es fa referència a la recuperació d'una jornada laboral digne, ja que en aquells moments treballaven 64 hores per un sou que no els permetia viure en unes condicions, si més no, estables, que havien obtingut amb la proclamació de la Segona República però que havien anat desapareixent durant el transcurs d'aquests anys.

Malgrat no tractar directament de la pesca, tal i com s'ha fet referència en aquesta investigació, el port i els seus treballadors, els estibadors, es caracteritzaven per una consciència obrera molt marcada i van ser dels sectors que es van incloure de primera mà en la lluita obrera de la CNT, tal i com en aquesta notícia apareix. Tanmateix, s'observa que paral·lelament a l'esclat de la Guerra Civil les tensions són molt elevades i l'ambient és convuls; a aquestes reivindicacions s'hi sumarà l'inici d'una guerra que pels anarquistes buscarà el canvi radical en la societat.

El 24 de juliol apareixia una notícia al mateix diari en la qual s'especificava que tota una sèrie de seccions del sindicat es reintegraven a la feina. Entre elles i pel cas que ens ocupa, destacava la indústria pesquera⁵⁴⁰.

Pel que es pot deduir, l'afiliació sota un sindicat, en aquest cas la CNT, suposava que les directrius sobre quan i com s'havien d'actuar eren clares i s'havien de mantenir i seguir. Així, en el cas de la pesca, com en d'altres seccions corresponents al sindicat, s'observa com almenys en el cas de Barcelona es funciona seguint les directrius que emanen des del sindicat.

El 30 de juliol del 1936, apareix una nova notícia a *Solidaridad Obrera* en la qual no s'observa de manera directa res relacionat amb la pesca, però és interessant perquè es tracta d'una crida als treballadors de les indústries per tornar a la feina⁵⁴¹. De manera freqüent en el diari s'hi van publicant informacions o notícies sobre sindicats d'ofici diversos com el de l'alimentació, el textil o la construcció i també apareixen dades sobre els camperols. En aquest cas es parla de la indústria a la ciutat de Barcelona i de com la CNT controla la producció per proveir com és degut als companys que estan lluitant a les terres d'Aragó.

Aquesta notícia és una molt bona mostra de com funcionava la CNT i quin era un dels seus objectius a l'hora de col·lectivitzar indústries. En un context obert de violència aquelles

⁵³⁹ Veure a l'annex la imatge de *Solidaridad Obrera* del 17 de juliol del 1936, p.265.

⁵⁴⁰ Veure a l'annex la imatge de *Solidaridad Obrera* del 24 de juliol del 1936, p.266.

⁵⁴¹ Veure a l'annex la imatge de *Solidaridad Obrera* del 30 de juliol del 1936, p.267.

que funcionaven sota les seves directrius destinaven bona part d'aquesta producció al front, de manera que els qui lluitaven per la defensa dels drets i llibertats poguessin aconseguir victòries i frenar els nacionals.

Datada del 19 d'agost del 1936 es podrà observar una nova notícia on apareixeran, en aquest cas, els camperols com a protagonistes⁵⁴². Des de la CNT es pren a l'escriptor realista Émile Zola i la seva obra "La Deblacle" com a punt de partida al missatge que es vol transmetre. Aquest es basa en enaltir la importància i la necessitat de la figura del camperol i el seu ofici ja que és sumament imprescindible per a aquells que lluiten com també per a la supervivència de la pròpia població.

De nou, ens situem davant del propi tret que definirà principalment el seguiment que tindrà l'anarquisme per part del camp i com el control i gestió de les explotacions juntament amb el poder o autonomia que aconseguiran els pagesos els farà convertir-se en protagonistes del relat històric.

El 22 d'agost *Solidaridad Obrera* publica una notícia que ocupa tota una plana del diari en què s'hi relata com la fàbrica Ford Motor Ibèrica està sota control obrer⁵⁴³. Al llarg de tota la informació que transmet s'observa com es fa referència a la organització de l'empresa per part dels obrers, al gran èxit que suposa per la revolució social que s'està produint i que vol transformar l'esdevenir de les coses, i com això està ajudant a la guerra per part del bàndol republicà.

Malgrat no tractar-se d'una informació directament lligada amb la pesca, de nou es copsa que les col·lectivitzacions estaven intrínscament lligades a la indústria, a més del camp, com s'observava en línies anteriors. Aquest fet demostra com, tot i que es produïa el control d'altres sectors, i que en el cas de la pesca també es van intervenir o bé captures o bé estris de feina, no van tenir ni el mateix valor ni el mateix pes pel que es podia extreure d'elles com en el cas del camp i la indústria, tenint en compte el moment de conflicte del qual es tractava.

El 29 d'agost del 1936 apareixerà una notícia molt més relacionada amb el món del mar però que no destaca a pescadors sinó a mariners⁵⁴⁴. En aquesta ocasió s'explica com un contingent significatiu d'homes dedicats a la marina es va desplaçar fins a terres aragoneses i es va enrolar a la mateixa Columna Durruti per aconseguir engruixir les files del combat que en aquells moments s'estava desplegant. Es fa elogi a la seva força i valentia per haver-se dirigit a la zona però en aquest grup no destaquen homes que provinguessin d'altres oficis dins de l'àmbit marítim.

⁵⁴² Veure a l'annex la imatge de *Solidaridad Obrera* del 19 d'agost del 1936, p.268.

⁵⁴³ Veure a l'annex la imatge de *Solidaridad Obrera* del 22 d'agost del 1936, p.269.

⁵⁴⁴ Veure a l'annex la imatge de *Solidaridad Obrera* del 29 d'agost del 1936, p.270.

El 8 de setembre del 1936 *Solidaridad Obrera* publicarà en primera portada els beneficis que la col·lectivització de la terra⁵⁴⁵ crearà i s'explica com els camperols, en un dels consells que s'han celebrat, ha pogut reunir i expressar les seves idees sobre la gestió i administració del camp i els seus discursos assentats en el seu dia a dia a la terra. Sota el paraigües de la CNT es fa una crida a aquests pagesos perquè segueixin amb la seva lluita i resistència perquè aquestes vagin endavant i perquè arrel d'elles es continui produint aquest canvi social que s'espera, no només pel camp sinó també per a les ciutats.

A més a més es fa èmfasi en aquesta doble lluita per aconseguir que triomfi la revolució: per una banda els homes que estan entregats a la batalla en el front i per l'altra els braços a la terra per assegurar la rereguarda i aporta tots els proveïments que siguin necessaris a tothom.

El 25 d'octubre del 1936 es publicarà al diari una notícia referent als problemes del sector pesquer però localitzats a la zona de Tramontana⁵⁴⁶, el que pertany al litoral valencià. La notícia fa referència a les col·lectivitzacions i a si realment aquestes s'estan portant a terme, cosa que no és així segons la notícia i tenint en compte els acords que s'havien pres en l'última reunió que havien celebrat tots els membres del Sindicat de la Indústria Pesquera.

S'han de tenir en compte diversos factors com per exemple la importància del producte com a base de l'alimentació o deixar de banda altres debats com els diners que uns o altres poden guanyar o no. La notícia de *Solidaridad Obrera* recau en focalitzar la seva mirada en l'origen de la pesca i la seva definició per excel·lència: la d'un ofici dur i complicat on la majoria de vegades no es guanya sinó amb el qual només es pot viure. Per aquest motiu es vol donar una resposta a les col·lectivitzacions.

Malgrat que la zona que tracta la notícia no és l'estudiada en aquesta investigació, és interessant tenir en compte si la manca de dades al respecte o en alguns indrets la manca de col·lectivitzacions podria relacionar-se amb el fet que les pescadors no estaven abesats a elles i no observaven els beneficis que podrien extreure'n.

El 4 de desembre del 1936 apareixerà una notícia relacionada amb l'elevat preu del peix⁵⁴⁷ al diari *Solidaridad Obrera*. En ella es fa una comparació entre el que representava la pesca a nivell espanyol abans de la guerra i en què s'ha convertit amb el conflicte. Abans aconseguia una riquesa que seguia a l'agricultura però amb el desenvolupament del conflicte aquest ofici havia quedat totalment paralitzat. Es fa referència que una quantitat important de peix amb destinació Barcelona arribava des de ciutats com Vigo, Sant Sebastián, Huelva o

⁵⁴⁵ Veure a l'annex la imatge de *Solidaridad Obrera* del 8 de setembre del 1936, p.271.

⁵⁴⁶ Veure a l'annex la imatge de *Solidaridad Obrera* del 25 d'octubre del 1936, p.272.

⁵⁴⁷ Veure a l'annex la imatge de *Solidaridad Obrera* del 4 de desembre del 1936, p.273.

Palma de Mallorca, però que en aquells moments tot és escassetat i aquestes grans quantitats no arriben.

La informació destaca de quina manera es portava a terme el repartiment de beneficis abans de la guerra, una meitat pel patró i l'altra meitat pels pescadors, molts d'ells malvivint perquè no aconseguien un sou prou òptim. Ara, però, guanyaven molt més perquè els preus de les captures havien augmentat ja que seguia existint una demanda molt més elevada que no la oferta que es confirmava amb l'escassetat de peix.

Alhora de vendre'l mitjançant primer la subhasta i després des dels establiments que pertocaven, el procés de col·lectivització s'havia encarregat de controlar els preus i els peixaters s'havien afiliat a la CNT. Quan es va incidir en el fet de completar les col·lectivitzacions i traslladar-les a tota aquesta indústria per regularitzar tots els preus, molts d'ells es van donar de baixa d'aquest sindicat i es van afiliar a la UGT.

La mateixa notícia destaca el perquè d'aquest canvi de sindicat: perquè tractant-se dels "peixaters" que no "pescadors", aquests "petits burgesos" volien seguir mantenint els seus guanys i beneficis i col·lectivitzar tota la indústria incloent-los a ells suposava fer un repartiment equitatiu i real del que es podia obtenir.

Aquest col·lectivització final, però, no es va posar en funcionament ni es va acabar de completar i això va provocar que en una ciutat com Barcelona no finalitzés. Es podria pensar que en altres poblets de costa més petits aquestes encara fossin més complicades si en una ciutat d'aquestes característiques tenien molts impediments per a poder triomfar.

El 5 de desembre del 1936, un dia després de l'anunci, es continua fent referència al problema dels preus i aquests es relacionen intrínscament amb el que són les col·lectivitzacions⁵⁴⁸ ja que aquestes no s'han completat quan tocava i la qüestió és per què. S'haurien de portar a terme per aconseguir com abans millor un equilibri amb els preus i els guanys que es repartirien entre els pescadors.

El 8 de desembre del 1936 apareix una publicació que fa un pas més enllà en la defensa de les col·lectivitzacions i aquesta és portar a terme una argumentació sobre les millores que ocasionarien si es posessin en funcionament⁵⁴⁹: preus equitatius i beneficis repartits que no serien els que es queden els peixaters, els especuladors reals, sinó que arribarien als pescadors. També es millorarien els instruments necessaris per emmagatzemar amb bones condicions el peix, com ara les cambres frigorífiques. Des del punt de vista social destacarien les assegurances socials per per un futur tenir sustentades la vellesa o la invalidesa per assegurar unes bones condicions independentment de la situació de cada pescador. Per últim, defensen

⁵⁴⁸ Veure a l'annex la imatge de *Solidaridad Obrera* del 5 de desembre del 1936, p.274.

⁵⁴⁹ Veure a l'annex la imatge de *Solidaridad Obrera* del 8 de desembre del 1936, p.275.

aferriçadament la col·lectivització davant de la municipalització ja que els ajuntaments no podrien gestionar ni administrar de la mateixa manera la indústria pesquera, complexa, com sí que ho farien les col·lectivitzacions.

El dia 9 de desembre del 1936 es seguirà tractant aquesta mateixa qüestió sobre els avantatges d'una col·lectivització per davant de la municipalització⁵⁵⁰. Aquesta vegada els arguments encara seran més sòlids; la col·lectivització té més capacitat per realitzar una bona gestió de la indústria pesquera, amb diversos integrants que convertiren la pesca en un nivell econòmic potent, més garanties i un control dels preus i amb una col·lectivització que, en definitiva, té per objectiu finalitzar amb els abusos.

La Vanguardia és el següent dels diaris a destacar arrel d'aquesta investigació. Algunes dades que s'han pogut obtenir durant el mateix període de temps s'inicien el 20 de novembre del 1936. En aquell moment apareixerà una plana de diari amb un mosaic d'imatges⁵⁵¹ que retrataven un dia de pesca a la costa catalana i amb un petit escrit on es feia referència al fet que la pesca a Catalunya s'estava convertint en una bona font de subsistència per a la població i per a la rereguarda.

El 27 de gener del 1937 es publicarà una notícia al mateix diari en la qual es fa referència a un congrés organitzat per la UGT on hi participen camperols⁵⁵². Com a punts de l'ordre del dia s'hi va parlar de col·lectivitzacions i, a més a més, de la manera com la UGT volia recolzar als membres de la CNT perquè entre tots poguessin unir forces i realitzar una correcte gestió dels canvis que volien introduir en la revolució social.

El 23 de març del mateix 1937 *La Vanguardia* publicarà una petita referència al sindicat de pescadors, alhora important, que destaca les decisions que s'han pres després d'un ple de delegats de Sindicats de Pescadors de Catalunya. Entre aquests es vol formalitzar una Federació Catalana de Ports, Pesca i Navegació, crear una cooperativa a Catalunya de producció i venda de peix, l'organització de la venda del peix del sindicat a Barcelona i sobretot que el govern controli tota aquella delinqüència que es produeix en pobles del litoral.

En aquest cas, s'observa de nou com aquesta publicació coincideix amb el moment en què a nivell de Catalunya no s'ha finalitzat el procés de col·lectivitzacions en la indústria pesquera i de manera general hi ha entrebancs i reticències en certs moments perquè aquestes es converteixin en el nou sistema de dominant dins d'aquest sector.

⁵⁵⁰ Veure a l'annex la imatge de *Solidaridad Obrera* del 9 de desembre del 1936, p.276.

⁵⁵¹ Veure a l'annex la imatge de *La Vanguardia* del 20 de novembre del 1936, p.277.

⁵⁵² Veure a l'annex la imatge de *La Vanguardia* del 27 de gener del 1937, p.278.

L'11 de febrer del 1937 es publica una notícia en què el conseller d'abastaments declara el dret a la lliure adquisició de peix a les platges del litoral⁵⁵³. Fins aquell moment s'havia declarat que la opció correcte residia en anar a comprar als mercats o botigues on el peix s'hagués posat en venda; tanmateix davant de noves normes aparegudes, el conseller fa referència al fet que es pot adquirir el peix a la platja sempre i quan aquest no es transporti d'un municipi a un altre i els preus, classes i quantitat de peix estiguin regulats.

El 13 de febrer del 1938 *La Vanguardia* fa referència a tota una notícia en la qual CNT i UGT tenen per objectiu col·laborar conjuntament per aconseguir diferents objectius⁵⁵⁴ com podrien ser economia, agricultura, acció social o col·lectivititzacions. En tots aquests àmbits la qüestió és poder aconseguir una unió entre ambdós sindicats per arribar a completar la revolució social.

Finalment, el 19 d'abril del 1938 la notícia que segueix vigent, recau en la compenetració entre la CNT i la UGT⁵⁵⁵ on a més de continuar amb les directrius abans esmentades també s'afegeix la unió amb d'altres com per exemple destacar la lluita a favor de la llibertat per frenar l'avenç del feixisme i des del punt de vista social fer que a Catalunya les famílies puguin disposar del mínim d'aliments necessaris per a la seva supervivència.

⁵⁵³ Veure a l'annex la imatge de *La Vanguardia* de l'11 de febrer del 1937, p.279.

⁵⁵⁴ Veure a l'annex la imatge de *La Vanguardia* del 13 de febrer del 1938, p.280.

⁵⁵⁵ Veure a l'annex la imatge de *La Vanguardia* del 19 d'abril del 1938, p.281.

CONCLUSIONS

La invisibilitat que apareix esmentada al títol de la tesi concorda amb bona part de la informació, tant la que s'ha pogut aconseguir com la que no. Són moltes les dades analitzades en aquesta investigació començant pel retrat de la pesca i lligant-lo als veritables protagonistes de l'ofici. Si bé des d'un inici la meua mirada volia enfocar-se exclusivament en els pescadors, era importantíssim ressaltar les característiques pròpies de l'ofici per relacionar-lo amb aquest món pesquer. Aquestes fan que ens aproximem amb una mirada més profunda als motius pels quals hem parlat d'un sentit de revolució i de lluita sindical en algunes poblacions mentre que en d'altres, a priori, no s'hi va produir.

Com s'ha pogut observar fins al moment present, la revolució sindical que es va desenvolupar a tot Catalunya i en el conjunt d'Espanya en molts sectors laborals, en el cas dels pescadors no hi afectà d'una manera completa ni tant concisa. Així doncs, després de veure a través de les diverses fonts l'organització de la CNT i la UGT, a través d'alguns testimonis, d'algun document i de premsa, podem arribar a la conclusió que hem copsat com els pescadors es van constituir i s'han entès en una subclasse o subgrup -molt marcat i amb caràcter propi- dins del mateix sector primari que a la vegada podia actuar de manera semblant al grup dels camperols, però sempre en un segon terme. Podem entendre aquesta interpretació de la següent manera: el factor temps determina els dos oficis. El pescador feia la feina dia a dia i en canvi, el pagès podia tenir un o altre cultiu i guardar-lo sense perill que es faci malbé. Per tant, la investigació i les dades aportades fan pensar que els pescadors, comparats amb els pagesos, s'integren i s'afegeixen dins del mateix grup dels camperols com a subgrup amb un ofici i un mode d'actuació diferent, però a la vegada compartint certes semblances amb ells.

A partir d'aquí es van anar copsant les diferents mirades cap a la vessant no tant romàntica sinó real dels beneficis econòmics que es podien obtenir i, vet aquí, on rau la resposta o aproximació a la hipòtesi plantejada a l'inici de la investigació. La relació patró - remitger (treballador) i el sou d'un pescador a "la part" ens condueixen a una situació de riquesa o bé de pobresa segons el lloc que s'ocupava. Així doncs, en aquells municipis on es va produir una abundància més clara de millores de condicions arrel de les grans mancances que els pescadors arrossegaven des d'abans ja dels anys 30, com per exemple Roses o l'Escala, van ser les que van viure col·lectivitzacions generals i de pes i on, sobretot, els pescadors es van veure immersos en els sindicats obrers, principalment la CNT, amb l'objectiu de millorar la seva condició en aquell moment però també d'apostar per una revolució que capgirés el context polític i social en el marc de la Guerra Civil. Contràriament, en aquells municipis on abundaven les famílies de pescadors que anaven aconseguint sous mitjanament òptims o fins i tot aquells

pescadors que eren rics, no es van produir col·lectivitzacions d'una manera tant dràstica ni potent. Sí que hi va haver incautacions de certs ormeigs de pesca o de barques, com podien ser localitats com Malgrat de Mar, Blanes o Pineda, però no es va viure un moviment potent del sindicat anarquista en el sector pesquer. A més a més, aquests també eren pobles on el pes de la UGT a vegades era més visible davant del de la CNT en relació al fet que en el primer dels dos sindicats s'hi afiliaven aquelles persones que en certs moments no volien anar tant lluny en el procés col·lectivitzador.

Aquesta invisibilitat que s'ha fet visible -valgui la redundància- en aquesta investigació mostra i respon alhora com els pescadors, dins del seu marc d'acció i de treball, eren vistos i considerats com aquells marginats que vivien en el seu propi espai - temps i que no compartien en part el dia a dia amb les resta dels convilatans dels seus municipis. Això provoca que encara a dia d'avui siguin un grup en la història molt amagat i que, fins i tot, la recerca per aconseguir-ne dades en confraries o d'altres institucions estigui sumament restringida. Així doncs, si aquesta manera de fer la lliguem al propi ofici, no podem separar les dues perspectives ja que defineixen el seu tarannà i la seva actitud de supervivència, alhora com de marginalitat. La mirada que des de fora es dipositava en ells els descrivia com a persones que havien de sobreviure encara en unes condicions molt més dures i precàries en comparació amb els treballadors d'altres oficis perquè la mar constituïa un marc de desenvolupament perillós i en constant desequilibri. En qualsevol moment es podia sortir i no tornar i això provocava sempre posar per davant la seva supervivència i la de la seva família a interessos col·lectius.

Per tant, per concloure definitivament, els resultats de la investigació ens aporten una petita escaleta de llum a través de la qual podem afirmar que la manera de viure i sobreviure dels pescadors era pragmàtica i que a causa de les dificultats del seu ofici i de les penúries i problemes que hi podien patir, intentaven assegurar-se la seva supervivència de la manera més ràpida i eficaç que possible. Aquells que portaven patint injustícies des d'abans i tot dels anys trenta seran els qui portaran a terme una lluita més aferrissada a nivell de col·lectivitzacions i sindical, mentre que aquells que anaven treballant i aconseguien aliment per a la seva família s'allunyaven més de tota mostra de revolució. No podem oblidar que la dualitat pescador - pagès era ben existent en aquells moments i que, gràcies a això, moltes famílies de pescadors van aconseguir sobreviure en temps de guerra i fam.

Els homes invisibles i les seves famílies encara a dia d'avui mantenen una invisibilitat que, esperem en un futur, es vagi reconvertint cap a una mirada neta i més aproximada a la seva situació real durant els anys trenta i, concretament, en la Guerra Civil.

ANNEXOS

Documents arxiu de Roses

Ajuntament de Roses 1937

CARGAREME

AJUNTAMENT D Roses

PRESSUPOST ORDINARI DEL 1937

CARGAREME NÚM. <u>165</u>	CAPÍTOL <u>5</u>
CONCEPTE NÚM. <u>7</u>	ARTICLE <u>5</u>
	EPIGRAF <u>I</u>

EVENTUALS I EXTRAORDINARIS.

*El Dipositari dels cabals municipals es farà càrrec, de la quantitat de **DIVUIT MIL NORANTA TRES** pessetes **SETANTA** cèntims, que en virtut d'aquest cargareme entregarà a la Dipositaria **El Secretari de l'Ajuntament**, per l'import dels queviures trets de la Cooperativa del Posit Pescador i que s'ingresen en virtut de l'acord del Consell municipal de 16 del corrent, descomptades les pagades á Castelló d'Ampuries per farina.*

Ajuntament de Roses, 1 de març del 1939

Nº 2. En la villa de Roses a primero de Marzo de mil novecientos treinta y nueve, III año triunfal, se reunió la Junta Gestora Interina del Pósito, para quedar enterada de qué se ha dispuesto por las Autoridades Municipales, y por el Capitán de Corbeta D. Carlos Pardo, y con acuerdo de Palanga, para que se hiciera cargo de las existencias del ex-Sindicato de Pesca, instalado en la Casa Garrigolas, y también en la casa Marín, cuyas existencias que entraron en este Pósito, fueron las siguientes:

Secantes 100 paquetes.- Enganche de correa 20.- Plomo viejo 100 kilo
Plomo nuevo 80 kilos.- Agujas de remendar 20 docenas.- 1 báscula completa.-
Unas balanzas viejas, completas.- 10 potes pintura de aluminio de cuarto de k
152 botellitas de Netol.- Pasta de correa 5 pastillas.- Latas de aceite li-
nasa, 6 de 18 kilos.- Papel de esmeril 55 hojas.- Cepillos de esparto, 47.
brocha anillo, 137.- Pinceles planos, 137.- Pinceles pequeños, 50.- Bola
de madera, 30.- Secclamos, 25.- Globos Petromax, de varias clases, 75.-
Clavos Grandes, 10 paquetes.- Anzuelos 200 paquetes.- Una caja con 50 bolas
de cristal.- Pastecas, 2.- Sásulas, 9.- Pintura de 5 kilos, 10 potes.-
En botes pequeños, 40.- Metal blanco, 10 piezas redondas.- Una manguera de
7 metros.- Depósitos de Luces Petromax, 8.- Dos bombas completas de achicar
agua, y una sin completar.- Un juego de rejonos arrastre.- Un perol con
aceite de engrase.- Once artes de bou, completos.- 3 ruedas usadas de autom
vil.- Una lata 18 kilos valvolina.- Una medida de 10 litros.- 8 grilletas
giratorias.- Un bidón lleno de gasolina.- Depósitos vacíos de 50 lits. para
gasolina, 5.- Pares de remos, 6.- Puertas de bou, 3.- Un gancho.- Varios
bidones vacíos para aceite de engrase.- Una cabina.- Seis cabos caniqué.-
12 malletas.- Suradetas, 1.700.- Pinturas de varias clases, 200 kilos.- Fla-
tos de luz, 10.- Madejas hilo de palangre, 10.- Mielas de esparto, 17.-
Guarda cabos, 150.- Hilo 925 kilos.- Calones de madera, 90.- Rollos de cañi
no de 5 kilos, 15.- Cable 5.000 metros.- Aceite de engrase 500 kilos.- Una
caja grande con piezas sueltas Petromax.- Hilo torzal 18 kilos.- Cerdón luz,
negro 3 rollos.- Rollos estopada 4.- Redes traíña, 900 metros.- 2 máquina
de servir el timón.- Un rollo de correa para máquina.- Aros de bolas, 2.-
agnetos usados, 4.- Dinamos usadas, 2.- Juegos de cojinetes, 3.- Bolas de
ventar el motor, 4.- Unas cuantas metros de redes viejas de traíña.- Dos
ros de cabos de lim-pieza de motor.- Un bidón de 200 litros, vacío, de
alcohol.- 5 motones de madera de un ojo.- 2 paquetes de lápiz plomo.- Dos
motores de 30 H.P.- Unas piezas sueltas viejas de motor.- 100 kilos pintura
de patente.- Tres Luces Petromax, y dos depósitos de gasolina, dos de aire
al motor, y unas cuantas piezas sueltas de motor Bolinder's.- Tres cuñatas de
motor, y 3 áncoras.- Tres baterías viejas.- 6 paquetes de mecha encendedor.
tres traíñas, y una en construcción.-
Todas las mencionadas mercaderías, excepto las tres traí
y una en construcción, tienen un valor aproximado de setenta a setenta y cin
co mil pesetas. Y para que conste a los efectos procedentes, levantamos el
Acta correspondiente, que certifico y firmo con mis compañeros de Junta.

El Presidente.	El Secretario.	El Administrador
PEDRO PALGAS.	DANIEL COLL.	JUAN ESPRIT.

recibí
Jaime Buscató.

Ajuntament de Roses, 9 de març del 1954

4

En el día de Hoy, y a petición de los interesados Daniel Coll Jaime Busento, Juan Salas, Pedro Falgas y Juan Espelt, hacemos constar que de las mercancías encontradas abansadas por los elementos de la C.N.T. en las casas denominadas María y Garrigolas, que desde tres días antes de entrar las tropas Nacionales el día 9 de Febrero de mil-novecientos treinta y nueve hasta el primero de Marzo, del mismo año, no se supo la cantidad en existencia de dichas mercancías porque oficialmente ninguna Autoridad no se sabe mandara tomar inventario alguno, por lo tanto las Autoridades Locales junto con el beneplacito de los militares, el primero de Marzo del mismo año, mandaron llevar las dichas mercancías al Local 303 al del Pozito Pescador, y es cuando se hizo oficialmente el Inventario que no sabemos ni un momento es el mismo que consta en la libreta de ACTAS de dicha Entidad.

Y para que conste, libramos la presente en la villa de Rosas a nueve de Marzo de mil-novecientos cincuenta y cuatro

El Alcalde
Antonio Serra

*El Sub. Jefe Local
y Daniel Coll*

Antonio Serra

AYUNTAMIENTO DE ROSAS

COMUNIDAD DE PESCADORES DE ROSAS

JURADO P. M. GALLEGO

N.º

Tarifa oficial Ptas

Arxiu Pineda de Mar

1 de març del 1939

AYUDANTIA MILITAR DE MARINA
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
del Distrito de
Maturo
III

Núm. 26

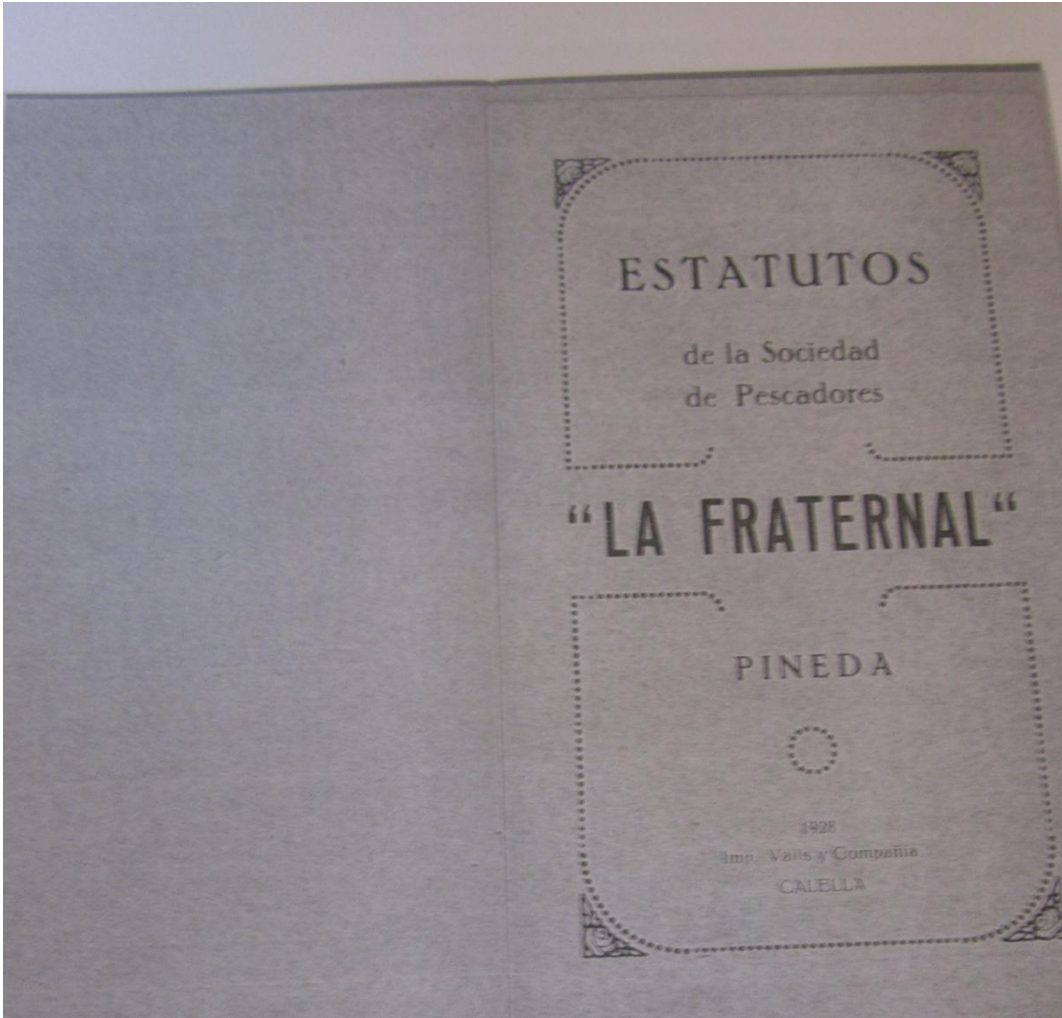
Señor Comandante Militar de esa Plaza de
Pineda

En virtud de Oficio del Señor Comandante Militar de Marina de esta Provincia Marítima de fecha 25 del pasado mes, tengo el honor de remitir a V.S., una relación de pescadores de esa playa, con los informes que esta Ayudantía de mi cargo ha obtenido, por si en ellos hubiera materia delictiva; rogándole al mismo tiempo, ordene les sean recojidos, la cédula de Inscripción Marítima, cédula de inscripción, o documento que se encuentre en su poder, con el permiso correspondiente para navegar, y remítirmelo a esta Ayudantía para su archivo, hasta tanto se resuelva su situación.

Dios guarde a V.S. muchos años.
Maturo 1 de Marzo de 1939, 111 A.T.
El Ayudante Militar de marina
[Firma]

RECEIVED
MARITIME
1-9-39
54

Portada dels estatuts de la Societat de Pescadors "La Fraternal"

Relación del Pueblo de pescadores de PINEDA

- ANTONIO MORELL..... De izquierda, U.G.T. contrario al Régimen, no se distinguió.
- FACUNDO ARAGONES..... Rojo, era de la Junta de pescadores Marineras, quitó la parte correspondiente a los Patrones para ayuda de los rojos, afiliado a la U.G.T.
- AYERRES RIUS..... De la U.G.T.; obligado aunque tampoco es adicto a las derechas.
- PONCIO MORELL..... id id, fomo parte de la Junta Directiva
- ENRIQUE BUCH..... id id, este indirectamente hacia cuanto daño podía a los d rechas.
- ALBERTO PUIGVERT..... Rojo de la U.G.T., no se distinguió por haberse enfermado, pero esde malas ideas.
- FRANCISCO ALIS..... De la U.G.T.ª pertenecia a 3 Sindicatos (Bigo Comites) y a la Junta del Sindicato textil, llevando armas por las calles.
- JOSE BUCH COLL..... id id, bastante avanzado, sinque se significara en esta localidad.
- Joaquin Lloveras..... Formaba parte de las Milicias.
- JUAN PLANCHART..... Un charlatan de la U.G.T. con ideas bastante avanzadas, considerandole el director de todos ellos.
- SALVADOR PINAS..... Significado izquierdista de los que hablaba.
- JOSE BUSCH ALSINA..... De izquierdas, fomo parte de las mil armadas, practico registros en domicilio de las d rechas.
- JOAQUIN ORTEGA..... Anarquista (es detenido).
- JUAN MARTI ESTOL..... Significado de Izquierdas, quiso barcas de los de derechas y mata es prisionero.
- JUAN TAIKIDOR..... Vecino de Calella, marchó volunt

Que entreguen la libreta de Inscrición Marítima,
y la cédula de inscripción • el documento que tengan en
su poder con el permiso para navegar.

Antonio Morell
Facundo Aragonés
Andrés Rius
Poncio Morell
Enrique Buch
Alberto Riuvert
Francisco Alés
José Buch Coll
Joaquín Lloveras
Juan Planhart
Salvador Pinás
José Buch Alsina
Joaquín Ortega
Juan Martí Estol
José Merino

*Preparar
Mar 10
May 10
Jun 10*

Mar 10

Mar 10

Ayudantia Militar de Marina
de
MATARO

27
Sr. Comandante Militar de la Plaza de Pineda

Como ampliación a mi comunicación nº.45 de fecha 1º del actual, he de comunicar a V., que en la relación que tuve el honor de remitirle, debe ser incluido el Patrón, RAMON MORELL, el cual según los informes que obran en esta Dependencia, era de la U.G.T. y no se significo, pero esto no obstante, según información posterior, firmo como testigo, una denuncia contra el Agente de Policia Maritima de esta entonces Subdelegación Maritima, FRANCISCO BADALONA TOMAS, persona según mis antecedentes, de derechas, el cual llego a estar encarcelado por los rojos; y en previsión de que fuese por este motivo despedido al nuevo régimen, se lo manifiesto al ob

11 de gener del 1942

En Barcelona a once de Enero de 1942

Don Joaguin Xistol Raquel como Presidente del Pósito de Pescadores de Pineda y Dª Eulalia Font Ramentol y reconociéndose con esta capacidad para celebrar este contrato dicen:

Don Joaguin Xistol Raquel, como Presidente del Pósito de Pescadores de Pineda, quiso obligar a Dª Eulalia Font Ramentol a la venta de la máquina de barar barcas, sita en la playa de Pineda, a lo cual se negó terminantemente la citada propietaria.

Que a pesar de dicha negativa, la Junta de la Sociedad de Pescadores La Fraternal de Pineda, depositó en el Banco de España a nombre de la citada Dª Eulalia Font Ramentol, en dos resguardos la cantidad de pesetas 14.539.- y de pesetas 960,75, considerando una como importe de la venta y otra como importe de la última liquidación de arrendamiento hasta el de Octubre de 1937.

Que la citada Dª Eulalia Font Ramentol a pesar de ello, se negó a verificar la venta y a aceptar los depósitos; con lo que dichas cantidades han quedado bloqueadas en el Banco de España.

Que necesitando, actualmente el consentimiento de dicha señora Dª Eulalia Font Ramentol, para desbloquear los dos depósitos y retirarlos, pasan a formular el presente convenio en los siguientes términos:

1^a .- Dª Eulalia Font Ramentol, se compromete a retirar los dos depósitos, sin que ello implique en lo más mínimo ratificación de la presunta venta, a que querían obligarla en el período rojo.

2^a .- Don Joaguin Xistol Raquel, como Presidente del Pósito de Pescadores de Pineda y en representación del mismo, se compromete a satisfacer a Dª Eulalia Font Ramentol y en concepto de indemnización por las pérdidas sufridas durante el período rojo, en cuyo período no percibió ninguna cantidad, la mitad del importe líquido que resulte, ~~de los dos depósitos~~ ~~de los dos depósitos~~ ~~de los depósitos~~, ~~de los depósitos~~, de dichos dos depósitos, quedando la otra mitad restante de la propiedad del Pósito de Pescadores de Pineda.

3ª Don Joaguin Xistol Raquel, como Presidente del Pósito de Pescadores de Pineda, confirma que ello no implica en modo alguno la compra de dicha máquina, la cual reconocen de propiedad absoluta de Dª Eulalia Font Ramentol. Ambas partes por su respectivo interés, aceptan el presente convenio y lo firman por duplicado en Barcelona a Once de Enero de Mil novecientos cuarenta y dos.

Todas las partes de Eulalia Font Ramentol Joaguin Xistol Raquel
que serán a cargo Eulalia Font Ramentol

Prensa

El Diluvio

4 de juliol del 1936

Conflictos sociales

Las negociaciones entre patronos y obreros del ramo mercantil :: Para la solución del paro en la industria textil se celebró una reunión en la Generalidad :: Manifestaciones del consejero de Trabajo :: Solución del conflicto de los garajistas :: Los conflictos en algunas poblaciones de Cataluña

LOS PATRONOS Y OBREROS DEL RAMO MERCANTIL

Al escribir estas líneas está a punto de finalizar el plazo convenido para la firma de las bases objeto de discusión entre patronos y obreros del ramo mercantil al firmarse el laudo que puso fin a la huelga.

A las diez de la noche estaban aún reunidas las representaciones patronal y obrera en la consejería de Trabajo, hallándose dispuesto el señor Barrera a que, en cumplimiento de lo acordado, finalizaran las gestiones.

SOLUCION DEL CONFLICTO DE LOS GARAJISTAS

La Comisión que representa a los patronos de garajes y estaciones de servicio de Barcelona llegó ayer a un acuerdo, firmando un pacto colectivo con la representación de los obreros de dicha industria, dando por terminado el conflicto planteado. Como consecuencia de dicho pacto colectivo, hoy, a primera hora de la mañana, se reintegrarán al trabajo todos los obreros y deberán ser admitidos. Los patronos tienen la obligación de abonar a sus obreros el importe de los jornales de huelga. Las nuevas bases de trabajo entrarán en vigor el lunes, día 6, y serán oportunamente publicadas.

EL PARO FORZOSO EN LA INDUSTRIA

PROBLEMA DE PESCA

Ayer mañana visitaron al consejero de Trabajo una Comisión compuesta de elementos de la Asociación Obrera del personal de a bordo de los barcos de pesca y del Montepío de Obreros Pescadores de arrastre de Cataluña, los cuales le expusieron la necesidad de que se limiten las horas de trabajo en la región catalana a causa de la escasez de pescado, debido al abuso que se hace al no haber un límite. A tal efecto le entregaron un documento en el cual le comunican que en la asamblea general las respectivas Asociaciones acordaron limitar las horas de trabajo en la pesca de arrastre de Barcelona y Cataluña; así también en dicho documento le exponen las horas de trabajo que tienen, y, a pesar de ser muchas, el jornal que se saca del mar no llega a cubrir sus necesidades. El problema que se presenta a la clase pescadora de Cataluña es pavoroso; urge de todas maneras que se descansen al mar para repoblarse de peces. La Asociación, después de un amplio estudio, acordó la limitación de horas como mal menor. Es necesario, pues, que el Gobierno preste ayuda a los pescadores y a la industria, que por sí sola no tiene más remedio que desaparecer.

Para dar fuerza al razonamiento, la Asociación acordó convocar una asamblea general en Barcelona para el próximo día 12.

Ayer por la mañana fué a sario del Taulat José Pérez F domiciliado en la calle Puig taba herida incisa en la m siones en el antebrazo derec servado, que se causó al c de la línea B de la Compañí de Almogávores, entre las l llejos.

Después de asistido pasó

Las enfer que desfi

Para desembarzarse de l nos, que tanto afean a los diviesos, forúnculos, sarpul che, eczemas y todas las piel, hay que depurar la sa que contiene. Desde hace 5i sonas no emplean más que CHE del ABATE MAGNAT, mamente energética, pero síe 5 ó 6 días los granos se s En los casos más graves pi cura por más tiempo. El f litro de BOISSON BLAI MAGNAT cuesta 3'20 peset macias.

En el pasado mes de ju constituida la Unió d'Entita siendo su Junta ejecutiva dencia, Gavines de la Bai C. E. Minerva; cajero, Ag rinos; contable, Cooperativa cales: 1.º, F. C. Barcelonet Pedro Pescador; 3.º, U. C. La citada J. E. ya ha pondientes Comisiones de ferias.

Para la próxima fiesta m habrá premios para las call for gusto.

CRONICA DIARIA

Salvajismo fascista

La sublevación militar fascista ha sido tramada con una perversidad que infunde en el ánimo el más profundo pavor. Si; la maldad de los generales y jefes facciosos no tiene límites. Primero, por el engaño y la violencia, hicieron salir de los cuarteles a miles de hijos del pueblo que encontraron la muerte en las calles ametralladas por las fuerzas leales y los milicianos antifascistas. A muchos soldados que inspiraban recelos, se les asesinó antes de producirse el movimiento insurreccional, y a no pocos, se les dejó atados y reclusos en los calabozos de los cuarteles. De Barcelona referiremos un episodio horripalante. En algunos camiones salieron del cuartel de San Andrés ciento veinticinco soldados del 7.º regimiento de artillería ligera allí alojado. Sus jefes y oficiales habían cometido la felonía de asegurarlos que marchaban en defensa de la República. Aquellos miserables habían tenido la prevención de enviar el día precedente a sus casas a los soldados de reconocidas ideas republicanas y que supusieron no hubieran caído en la engañifa. Entre ellos figura el hijo de un excelente amigo nuestro. De aquellos ciento veinticinco muchachos, veinticuatro únicamente quedaron con vida. Los restantes fueron acribillados a balazos por los defensores de la legalidad republicana, bien ajenos a que los sacrificados eran carne del pueblo, víctimas inocentes del criminal militarismo fascista. Casos como ese, y más horribles aun, registranse en toda España. En Sevilla y Zaragoza la furia de los generales y jefes facciosos llega a extremos inconcebibles. Los relatos espantosos de las guerras carlistas no superan ciertamente en horror y en las escenas que estos días trágicos se desarrollan en los lugares de España dominados por la chusma militar fascista. En el paroxismo de la embriaguez que a esos degenerados producen de consuno el alcohol y la sangre, cometen los actos más salvajes y perpetran los más horrendos crímenes. Regiones españolas hallábase aterradas bajo el yugo del militarismo fascista. En todo el país se organizan milicias populares que volarán en auxilio de los pueblos suzados. El proletariado español hallase arma al brazo, en pie de guerra. Los obreros que no están en campaña tienen a su cargo el servicio de vigilancia que realizan con admirable civismo. La sedición militar fascista, deshonra de España, tiene muy próximo su fin. Y ¡ay de los traidores que tanta sangre han hecho derramar al noble pueblo español!

República Federal

Las Constituyentes de nuestra actual República cometieron el craso error de proclamar la forma unitaria en vez de la federal. ¿Cuántos y cuánto contratiempos no nos hubiéramos evitado! La República federal es actualmente en España la única solución real y efectiva del problema político candente. Constituida en República federal, la cuestión de los Estatutos regionales no hubiera absorbido tiempo ni hubiera provocado antagonismos entre pueblos hermanos, ni se hubieran dado apariciones de privilegio a lo que sólo eran ansias reivindicatorias. Al fin y al cabo, en forma indirecta y más expeditiva, cambio de hecho por el de derecho a la República federal. No otra cosa significa que después de la implantación del Estatuto de Cataluña se haya ido al plebiscito en Vasconía y en Galicia para regirse también autónomamente. Con igual derecho, Valencia, Andalucía, Extremadura y las demás regiones leda pidiendo su Estatuto para terminar en una República federal que desde el primer momento, al discutirse la Constitución, podía haberse implantado. Este error de ticticia, y tal vez de doctrina, ha sido fatal para todos los buenos republicanos que desde el siglo XIX venimos predicando la federal, propugadora de todas las ideologías avanzadas. Actualmente, si hubiéramos tenido la República federal no hubiera sido ni tan siquiera posible la criminal intención fascista. Cada región,

constituida en Estado autónomo, hubiera resuelto sus problemas y hubiera desarticulado toda organización fascista en sus relaciones con los Estados. Actualmente, con República federal, no tendría Cataluña problema, como no la tendría Valencia, Vasconía y demás regiones no contaminadas con el virus fascista. Los Estados españoles, fuertemente confederados, habrían constituido un castillo inexpugnable contra el cual se hubieran estrellado todos los dardos de la reacción. Los dirigentes de Cataluña, hoy con mayor motivo que el de octubre de 1934, deben dirigir sus miradas hacia la República federal española. Los elementos obreros no deben tener en ello el menor recelo, ya que fue el partido federal por la sufragancia plena del jefe y apóstol Pi Margall el primer partido político que en su programa de 22 de junio reconoció las reivindicaciones justas del proletariado español, a cuya ludo ha estado siempre sin límite alguno doctrinal, pues todos los obreros consentidos deben que los federales admiten todos los avances y todas las ayudas sociales económicas que sean posibles poner en práctica, al extremo de haber más de una vez zentado Pi Margall la teoría de que el comunismo era un Estado perfecto, siempre que el organismo social adaptable fuese digno del mismo. JOSE PUNTI.

URGE UNA EFICAZ LABOR DE ASISTENCIA SOCIAL

En pro de los desamparados que empiezan y acaban la vida

Una de las más inmediatas conquistas del pueblo debe ser la de poner fin al secular y vergonzoso espectáculo que ofrecen las calles de nuestras ciudades por las que deambulan tantísimos niños y ancianos pertenecientes a la legión de los desamparados. Muchos de los primeros, víctimas de la más inicua de las explotaciónes, cual es la de hacerlos servir de anzuelo para que a su costa vivan decenas de millones de personas de la vagancia. La mayoría de los segundos, víctimas de la gran ingratitud y, por ende enorme injusticia social que representa permitir que vivan en el mayor de los abandonos gran número de ancianos que en su época vigorosa ofrendaron al país el máximo rendimiento de sus actividades o energías y que con su trabajo contribuyeron de una manera positiva al progreso de la tierra que, por haberlos visto nacer, también es suya. Por consiguiente, una de las primeras preocupaciones de los gobiernos sustentados por el Frente Popular debe ser la de reorganizar, sin pérdida de tiempo, todos aquellos problemas que afectan a esta importante parte del ramo de Asistencia social. La palabra "caridad" — lo hemos repetido mu-

chas veces — no puede ser más ingrata a los ojos de todos los ciudadanos de acreditado espíritu liberal. La suerte o situación de los sin hogar no debe depender, en el sucesivo, en ningún caso, de un apoyo particular o voluntario, la mayoría de las veces heredado de todo sentimiento anárquico-te fraternal, desde el momento que lo impide un egoísmo. Es el Estado republicano quien debe cuidar, con el mayor cariño y celo, de los niños desamparados y de los viejos sin fuerzas para sostenerse en el campo de la dura lucha por la vida. Unos y otros deben ser atendidos dentro de un régimen de libertad y justicia, ya que así procede según el artículo 1.º de la Constitución de nuestra República de trabajadores de toda clase. El Estado y la Generalidad de Cataluña disponen ahora de numerosos edificios pertenecientes a entidades hostiles al régimen y sólo posibilitar en gran manera la labor que en el sentido que indicamos tanto urge realizar. Esto aparte de todo cuando debe en pro de las familias de los heroicos y abnegados hijos del pueblo que han caído, y caigan, luchando por la causa de la nueva España.

Extranjeros

No pocos de los extranjeros que se van se llevan el recuerdo del afecto que supieron inspirarnos y del que les inspiramos. Conviniere con nosotros y supieron apreciar el hospitalario trato con que el extranjero se ve favorecido en España. Nos dejari porque la nueva situación económica del país les impide sostenerse aquí y quizás muchos, arrastrados por la avaricia que ciertos funcionarios extranjeros sembraron en los microfonos. Muchos de los extranjeros que se van deberían haber sido expulsados de España hace mucho tiempo por indeseables. Procedían de países donde el fascio está en el Poder y vivían aquí ejerciendo el espionaje y sirviendo de enlace entre sus Gobiernos y nuestros miserables generales vendidos al oro extranjero. Sus actividades fueron denunciadas centenas de veces a mostradas honorables autoridades que nada hicieron porque vivían en la enfora que los hombres campechanos sienten cuando logran apostrofar sus ideas en un clima de mando. Hicieron bien en marcharse esos extranjeros tarados. No les hubiéramos augurado mucha ni poca prosperidad en este país. Ni se le auguramos a los reñeses de miserrable servir sus intereses de información, sus planes de hegemonía internacional y sus aspiraciones de embudoarse en el mundo que que embute con a sus propios ciudadanos. No les ha de valer su condición de extranjero para salvarse de las leyes de España y de las castigos de la justicia. Somos sus enemigos irreconciliables y si de los esemigos debe tomarse el consejo, no es en su caso roto el que los damos de que absoquen, de que larguen amarras, de que se establezcan en el primer lugar de su país que haga escala en nuestro país. No estardé más que en consil el se acompañe. Hara, especialmente, si se los distinguido en los muestros fascistas que prepararon la miserable revolución de nuestros generados cuarteles. De algún país amigo aguardamos con impaciencia el gesto de retirar a sus representantes diplomáticos y enviarnos otras personas más dignas de representarlos y del respeto que el pueblo español siente por su historia y la trayectoria humana de su cultura. La mayoría de los extranjeros que se quedan son hombres que han adquirido entre nosotros carta de naturaleza, que consideramos españoles porque ellos nos honran y que se sienten honrados por nuestro afecto. Son leales y saben que nada han de tener de un pueblo que considera la destrucción de sus problemas y hubiera desarticulado toda organización fascista en sus relaciones con los Estados.

Realidad como el mayor de los crímenes y la realidad como la más preciada de las virtudes. Hemos hablado de los extranjeros que se van y de los que se quedan. Queremos decir algo de los que vendrán y de los que anuncian su llegada. No exige el pueblo de España pasaporte para atravesar la frontera cuando su lleva el corazón en la mano. Franco está la puerta y libre está el camino para llegar hasta nuestra alma. Pero a cuántos intentos venir a nuestra tierra con la amenaza en el entrecejo, por grande que sea la cantidad de acero con que cuentan, pasando dos veces antes de decidirse. Háganos leer la historia trágica de nuestro país. Puntos muy malos conquistadores y tuvimos que salir a escape siempre de España en donde nos llevaron nuestros nefastos gobiernos. Pero extranjero alguno entró en España en época de guerra que no tuviera que marcharse tarde o temprano, con las manos en las ancas. Y ese destino de las manos que a nuestra época, tenía sus inconvenientes, los tiene en alto grado ahora para los pueblos fascistas cuya sola originalidad consiste en haber añadido a la estupidez de su tiranía, venga como el mundo, la estupidez de adular tendiendo el dorso o la palma de la mano para ver al thieve.

Con el pueblo, hoy como ayer

Nuestros camaradas de La Solís tienen razón; los periodistas son obreros manuales; y en los presentes momentos en que se ventila el porvenir de la clase trabajadora deben ponerse al lado del pueblo. Porque somos hijos del mismo estamo con él como estuvimos siempre y como estaremos, sin dudas ni vacilaciones, mañana. Nos obliga también a ello la sed inextinguible de justicia que nos abrasa.

En el Ayuntamiento

EL COMITÉ CENTRAL DE ABASTOS. El Comité central de Abastos facilitó ayer la siguiente nota: La organización de los servicios que tiene a su cargo el Comité central de Abastos ha de irse ampliando a todos los artículos de primera necesidad o de uso corriente hasta que alcance y controle lo más exactamente posible las existencias que hay en la ciudad. A la luz de los artículos de primera necesidad intervenidos hasta ahora (arroz, alubias, garbanos, patatas, zanahor, huevos, bacalao, aceite y leche condensada), según el artículo de uso corriente, que damos a continuación: conservas de toda clase, pescado, carne, frutas, verduras, eschinas, carnes saladas o curadas, embutidos, pesca salada, harinas y otros preparados destinados a alimentos, pastas para sopa, frutas secas, café, té, cacao, especias (cañitas y anarín); extractos, mostos, preparados para la elaboración de caldos, chocolate, galletas, queso, manteca, mantequilla, sal, cereales, legumbres, tubérculos, vino, licor, vinagras, aguas minerales, sápones, lejías, desinfectantes, forrajes plenos de toda clase, los cuales serán de momento intervenidos, pero habrán de ser declarados cada ocho días en las oficinas del Comité (Vía Layetana, 16, entlo.), especificando las entradas y salidas, y el resto que haya para la semana siguiente. Los comerciantes que a partir del día 1.º de agosto dejan de cumplimentar lo que se ordena en la presente disposición, serán rigurosamente castigados. También sufriran fuerte sanción los que alteren los precios válidos de la anomalía de las presentes circunstancias.

MANIFESTACIONES DEL SESOR HUERTA. El consejero de Abastos, señor Hurtado, recibió ayer a los informadores municipales, a quienes dijo que se cumplían estrictamente las normas dadas por el Comité de Abastos en beneficio de todos. Añadió que los mercados ya se hallaban bien abastecidos y que en el futuro se irían haciendo normalmente los precios, buenos y baratos en menor proporción. Dijo que Murcia había llegado un camión con volatería, y que este servicio se normalizaría pronto. En cuanto al pescado — agregó — que había llegado un barco lleno, y que se había radiado a todos los puertos que pescan en aguas del Mediterráneo para que puedan dirigirse a Barcelona, donde tienen la venta asegurada. También del Cantábrico, y por tierras de Francia, se confía en tener pescado. Respecto a las frutas también se esperan importantes remesas de tierras de Levante. DONATIVOS. La Sociedad Cultural de la Guardia Urbana ha entregado al alcalde un donativo de 500 pesetas para las familias de las víctimas que han defendido al Gobierno. También han hecho un donativo los vecinos de la calle de la Sal, de Gerona. Los empleados municipales entregaron también con el mismo fin, un día de haber, calculándose con tal motivo se recaudará la suma de más de 75.000 pesetas.

VISTAS. El alcalde, don Carlos Pi Suñer, fué cumplimentado por el comandante del cruceo alemán "Almirante Scheer", señor Marchetti, y por su ayudante, quienes iban acompañados del consel general de Alemania, doctor Otto Koecher. El alcalde les devolvió la vista ayer al mediodía. Ayer al mediodía estuvo en el despacho de la Alcaldía el capitán señor Torres, de la segunda escuadra del cuerpo de guardias de asalto, para invitar oficialmente al Ayuntamiento de Barcelona al entierro del capitán de la Tercera Compañía de Seguridad Antonio Arenas y Llana, y del capitán de la 49 Compañía de Asalto Francisco Arraondo y Garrido, que murieron el día 19 del corriente en defensa de la República. En ausencia del alcalde, don Carlos Pi Suñer, fué recibido por su secretario particular, don Pedro Giras.

Avisos. Se ruega la devolución del camión marca Ford matrícula B. 65.485, para el servicio de la alimentación, calle de Muntada, número 20. — Se ruega la devolución del taxi B. 34.764, desaparecido el día 19, del garage Expósito. Su dueño vive en la calle de Carretas, número 12, piso segundo. — Se ha perdido un monedero con llaves, espátulas, vacunas y documentación. Se ruega su devolución a Francisco Galabá, Rivas, San Roque, 17, tienda. — Se labrara indicará al paradero del camión Chevrolet, número 35.242 B., a nombre de Establecimientos A. Galvin, Pedro IV, 451, Barcelona (camión color encarnado), teléfono 53.624. — 22 días 19 requeros al taxi número 40.323 del Garage Expósito del Paral·lel, se ruega a quien pueda dar detalles del mismo, que lo comunique a dicho Garage o al teléfono 33.023.

Interesante documento

Una comisión de pequeños industriales y artesanos ha dirigido al Presidente de la Generalidad de Cataluña y al Consejero de Economía, con fecha del 29 de julio, el siguiente documento cuyo texto reproducimos por considerarlo de palpante interés

En nombre propio y representación de un numeroso grupo de pequeños industriales y trabajadores emancipados y artesanos, creyendo injustas asimismo el sentir de estas clases sociales, dirijo a ustedes la presente para rogarles que den la atención en un pavoroso problema que afecta a miles familias.

Sabias y humanas leyes de justicia y reparación social, han ustedes promulgado. En la medida de lo posible van dando satisfacción a los justos anhelos del proletariado; pero al lado de ellos hay millones de pequeños industriales para los cuales nada se ha hecho. Esta sufrida clase de artesanos que en años y décadas producen infinidad de artículos de menaje casero, juguetería, piel, quincalla, etc., etc., es nada se han beneficiado con vuestros acertadas disposiciones.

Cuando sus obreros contactados por algún patrono, ningún jornal perciben. La paralización actual del comercio, les ha privado y priva de efectuar las habituales entregas de sus producciones a los intermediarios. En todas la capacidad de estos intermediarios (que ya en épocas normales, mal pagan sus artículos), impide tener economías y nos encontramos sin recursos de absoluto para el sostenimiento de nuestras familias en tanto se normaliza la situación.

Nos hemos acercado a las diversas organizaciones obreras en demanda siquiera de vales para constituirlos. Hemos sido rechazados por todos, alegando que no pertenecemos a sus organizaciones ni a las políticas antifascistas.

—¡Qué somos burgueses! — nos dicen.

Y destruyamos a nosotros esta palabra, es un sarcasmo ya que es fácil comprender que todos poseedores de la masa obrera. Nosotras que nosotras de íntimas rebeldías y deseos de supera-

ción para procurarnos una mejor situación no hemos vacilado en sufrir años y años angustias y penurias, fijos los ojos, y el corazón en la esperanza, de un mañana mejor, no merecemos esta calificativo y trato.

Rogamos, pues, respetuosamente, la promulgación de disposiciones que nos ayuden en estas horas críticas y de suprema angustia, para millones de hogares modestos. Pensad cuanto la contribución al engrandecimiento de Cataluña esta infinidad de pequeños industriales y artesanos entre la capacidad y la pared, es decir, entre el capital y el trabajo.

¡¡Ayudadnos!! No dejéis morir nuestro triunfo industrial, que con el socialismo que nos invade, el desaliento la desesperación y la miseria ¡Recurramos urgentemente!

A vuestra disposición tenemos algunos proyectos por si pueden darles una orientación sobre nuestros problemas, y posibles soluciones a los mismos, entre los cuales creemos imprescindibles:

Primero. La colectivización por grupos de todos los pequeños industriales y artesanos.

Segundo. La creación de comités de compra de primeras materias, y venta de los productos ya manufacturados a fin de evitar los intermediarios que escarcean inútilmente la producción.

Tercero. La concesión de créditos colectivos que librerían de la usura y, finalmente,

Cuarto. Hacer extensible a nuestra clase de seguros sociales, enfermedades, retiro obrero, invalides, etc., etc., que disfrutan los demás proletarios organizados.

Haced algo por nosotros. Respetuosamente lo pedimos por creerlo de justicia y disciplinadamente acordamos nuestras ideas y actuaciones.

A Vuestros órdenes, por la Comisión, Enrique Rivas, José Guixá, Antonio Rivas."

Federación Regional de Tramontana de la Industria Pesquera (C. N. T.)

Sindicato de la Industria Pesquera

¡Apreciadas camaradas, salud!
En el momento en que vivimos, este Comité, dándose perfecta cuenta de ello, creemos que debemos tener un estrecho contacto de codos, para marcarnos el camino a seguir y sobreponernos al ambiente social, con soluciones audaces que resuelvan los problemas que pesan sobre nuestra industria. Este Comité, teniendo presente las causas que pueden en parte resolverlo, es por lo que proponemos la celebración de un Pleno Regional.

Tengan en cuenta que después del último Pleno celebrado los días 9 y 10 de julio p.p.d., los acuerdos recaídos en dicho pleno la mayoría de los Sindicatos en los momentos actuales sobre pasaron de ellos, por lo cual requiere un nuevo reajuste de forma de trabajo si queremos que nuestro esfuerzo trabajo represente la voluntad de la nueva sociedad de justicia que nace de esta revolución social.

El Comité, que por exigencias del momento visitó a todos los Sindicatos, prevé momentos difíciles para nuestra industria, la cual sólo por voluntad de todos podrá salvarse de ello si con inteligencia, serenidad y valentía encontramos el camino, por el cual, salvando el interés general, llegamos a la compenetración espiritual de que sólo de nosotros depende la salvación de nuestra Industria.

Por lo cual, reunido el Comité Regional de Tramontana de la Pesca, acordó celebrar el Pleno extraordinario de todos los Sindicatos de la Industria Pesquera el día 11 del próximo octubre y siguientes a las diez de la mañana, en nuestro local social de la calle de Flassaders, número 21, pral., bajo el siguiente orden del día:

Nombramiento de mesa de discusión. Revisión de credenciales. Informe del Comité. ¿Debemos

ir a la incautación de todo lo concerniente a nuestra industria para trabajar en forma colectiva? En caso afirmativo ¿Manera y forma para que el éxito llene nuestra obra? Asuntos generales.

No tenemos que insistir en las ventajas que esto reportaría a nuestra industria el poder prescindir de un sinnúmero de intermediarios y al mismo tiempo unificar las condiciones de vida, nervio de la diferencia de clases, ya que coloca a unos en el plan de superioridad de la sociedad burguesa, contra ello debemos luchar si queremos vencer en la lucha empeñada contra el fascismo que es la burguesía y Banca, que representa el capitalismo.

Es de suma necesidad que los pescadores tengan conciencia de su valor como seres pensantes y recapaciten el paso que vamos a dar, no basta decir Sí o No, sino que es preciso vencer en la obra que queremos realizar, el trabajo colectivo nos rehabilitará como hombres, para dejar de ser bestias como fuimos hasta el momento presente todos los explotados en esta industria: Hay que vencer; este es nuestro lema.

¡Camaradas! Mandad delegados al Pleno Regional con el acuerdo de vuestras asambleas, y que el éxito nos acompañe. Es lo que desea el Comité.

Esperando que nuestro llamamiento será oído por todos para el bien de toda nuestra industria. Adelante. Viva la Federación Nacional y Regional de Tramontana de la Industria Pesquera, afecta a la C. N. T.

Os saluda fraternalmente por el Comité, el secretario general, Camilo Piñón.

Nota: Quedan invitados todos aquellos Sindicatos de la Industria Pesquera que radiquen dentro de nuestra Regional de Tramontana.

aprendices, veterinarios, odontólogos, alumnos internos, estudiantes, protésicos dentales, comadronas que el plazo de inscripción para el Sindicato terminará el día 30 de septiembre de esta fecha no se admitirá en este Sindicato.

ASOCIACION DE FUNCIONARIOS DE LA ASOCIACION NACIONAL DE TALENTOS DE BARCELONA

De acuerdo con la votación de la Junta de Olympia por la actual Junta convocada a la asamblea de la Sección (médicos, comadronas y veterinarios) a fin de afirmar sus posiciones el siguiente orden del día:

- 1.º Nombramiento de la mesa.
- 2.º Informe de la junta de señores.
- 3.º ¿Se acepta que nuestra estructura en Sindicatos de l'Ajuntament de Barcelona, sólo en la Federación Local de C. N. T.?
- 4.º ¿Caso de ser aceptado C. N. T. qué compañero creéis que nos como delegado en la Federación?
- 5.º Ruegos y preguntas.

ASOCIACION NACIONAL DE SEGUROS (U. G.)

Se avisa a todos los agentes o afectos no asociados, para que se presenten en las oficinas de la Asociación Nacional de Seguros (U. G. T.), rambla de Eixample, número 1, única asociación profesional existente en Barcelona, a fin de tratar asuntos de interés profesional.

SINDICAT PROFESSIONAL PINTORS (U. G.)

Este Sindicato convoca a su asamblea general que se celebrará a las seis de la tarde, en el D. C. I., rambla Jaime Comte de Ca, bajo el siguiente orden del día:

- 1.º Estudio de la cooperativa.
- 2.º ¿Cómo enlazar las dos?
- 3.º Nombramiento del Comité.

además, suplir las vacantes de

El presidente de la República en nuestra ciudad

Audiencia: El señor Azaña efectuó una excursión por los alrededores de la ciudad

El presidente de la República salió de la Casa de Camareros a las diez y cuarto de la mañana, dirigiéndose al Palacio del Parlamento, donde fué cumplimentado por el general de las EE. UU. de América, Mr. Perkins; José Garrea, delegado del Estado en el Comité Sedero; Ernesto Schopp; el ex ministro señor Barral; el diputado a Cortes señor Rabal Tuduri; el general de la Cuarta División, Aranguren; los generales Sampedro y Ja-

no Encarnación; el coronel Peñalver, el teniente coronel Gavín, jefe de los mosos de escuadra con todos los oficiales a sus órdenes y Alberto Caral, delegado del Estado en la Confederación Hidrográfica del Ebro Oriental.
Por la tarde, el señor Azaña salió de su residencia oficial en automóvil con objeto de hacer una excursión por los alrededores de la capital.

Avisos varios

Publicación suplicada

LA SOLIDARIDAD INTERNACIONAL CON EL PUEBLO ESPAÑOL

A pesar del régimen de terror fascista a que están sometidos los trabajadores de Letonia, llevan a cabo una campaña incesante a favor de los luchadores de España.

En septiembre, el Comité central del Partido Socialista y el Comité central del Partido Comunista de Letonia, publicaron un llamamiento común, dirigiéndose cinco mil ejemplares en la imprenta ilegal socialista Koloman Wallach, y otros cinco mil en la imprenta ilegal comunista Espartero.

El llamamiento termina diciendo: El que no quiera ver a su patria sumida en la esclavitud, el hambre y la guerra, tarde o temprano tendrá que hablar con su burguesía el lenguaje de los combatientes españoles del Frente Popular. Los que aspiren a la libertad y a una vida más digna, para ellos mismos, han de prestar ayuda a sus hermanos españoles. Por pequeña que sea nuestra ayuda nos colocamos en las filas de los que en el mundo entero luchan por la libertad.

¡Mueran el fascismo! ¡Abajo la guerra! ¡Gloria a los héroes de España!

Por la sección de Letonia del S. R. I. van recondados en septiembre 300 francos oro, que han sido enviados al Socorro Rojo español.

EL SOCORRO FESTIVAL DEPORTIVO DEL SOCORRO ROJO INTERNACIONAL (S. C.)

El Socorro Rojo Internacional, con el deseo de contribuir con el máximo esfuerzo a la magna obra de solidaridad antifascista, ha confeccionado ya de una manera perfecta, la gran manifestación deportiva, al circuito de Montjuich, para mañana, a las diez de la mañana.

Con la simple mención de los que actuarán en la misma queda demostrada la importancia del acto.

A la carrera de motos tomarán parte los destacados motociclistas:

A. Flores, Rudge 350; J. Gill, Norton 350; J. Olms, Rudge 250; A. García, Velocette 350; E. Vidal, B. C. A. 500; S. Vilas, B. C. A. 500; M. Torres, Rudge 500; P. Aranda, Norton 500; M. Teixidor, B. C. A. 500; S. Not, B. C. A. 500; J. María Borrell, Rudge 500; José Herr, Norton 500; S. Capdevila, Norton 500; A. Pedrassé, Rudge 500; R. Romá, Royal 500; P. Lázaro, Ariel 500; M. Fiol, X. X. X.

En la carrera de autos los siguientes coches y sus conductores:

Chevrolet, G. M. C.; Buick, cuatro motor mecánicos; Citroën, casa Citroën; Ford, Cera; Studobaker, aviación Girell; Policia; Policia; Chrysler, Policia; Citroën, casa Citroën; Ford, Policia; Bugatti, Fernando Aranda; B. M. W., Teixidor.

La entrada única será de una peseta.

¡Antifascistas! Asistid a este festival, cumplid con vuestro deber aportando vuestro dinero.

TOMBOLA - SORTEO DEL SINDICATO DE EXPLORADORES Y RECIOS OFICIOS A PROVECHO DE LAS MILICIAS Y HOSPITALES DE SANGRE

Números que salieron premiados en el sorteo del día 21:

Premio	Número	Premio	Número
1.	889	27.	1.618
2.	1.968	28.	1.634
3.	103	29.	1.730
4.	658	30.	8
5.	1.210	31.	1.280
6.	898	32.	494
7.	1.943	33.	280
8.	1.690	34.	1.441
9.	1.030	35.	962
10.	569	36.	447
11.	1.690	37.	751
12.	838	38.	1.947
13.	846	39.	1.622
14.	18	40.	1.630
15.	481	41.	1.429
16.	1.059	42.	1.831
17.	1.378	43.	1.049
18.	283	44.	456
19.	1.878	45.	899
20.	58	46.	311
21.	725	47.	709
22.	1.077	48.	1.871
23.	252	49.	3.438
24.	865	50.	171

ACTOS DE PROPAGANDA DE IZQUIERDA REPUBLICANA DE CATALUÑA

Mañana, a las nueve de la noche, tendrá lugar un mita organizado por Izquierda Republicana de Catalunya en el Casino Borrás de Castellbell y Vilár, con los oradores siguientes:

AVICULTURA

Se ruega a todos las publicaciones avícolas de España enviar un ejemplar al Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, Via Layetana, 32.

Una de las notas más sobresalientes de esta tómbola-sorteo que a provecho de las milicias antifascistas y de los hospitales de sangre ha organizado el Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, es el carnet al darse de alta pasen a recogerlo cualquier día laborable, de cuatro a ocho de la tarde, en el local social, paseo de Gracia, 51, 2.º

Se ruega a todos las publicaciones avícolas de España enviar un ejemplar al Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, Via Layetana, 32.

Una de las notas más sobresalientes de esta tómbola-sorteo que a provecho de las milicias antifascistas y de los hospitales de sangre ha organizado el Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, es el carnet al darse de alta pasen a recogerlo cualquier día laborable, de cuatro a ocho de la tarde, en el local social, paseo de Gracia, 51, 2.º

Se ruega a todos las publicaciones avícolas de España enviar un ejemplar al Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, Via Layetana, 32.

Una de las notas más sobresalientes de esta tómbola-sorteo que a provecho de las milicias antifascistas y de los hospitales de sangre ha organizado el Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, es el carnet al darse de alta pasen a recogerlo cualquier día laborable, de cuatro a ocho de la tarde, en el local social, paseo de Gracia, 51, 2.º

Se ruega a todos las publicaciones avícolas de España enviar un ejemplar al Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, Via Layetana, 32.

Una de las notas más sobresalientes de esta tómbola-sorteo que a provecho de las milicias antifascistas y de los hospitales de sangre ha organizado el Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, es el carnet al darse de alta pasen a recogerlo cualquier día laborable, de cuatro a ocho de la tarde, en el local social, paseo de Gracia, 51, 2.º

Se ruega a todos las publicaciones avícolas de España enviar un ejemplar al Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, Via Layetana, 32.

Una de las notas más sobresalientes de esta tómbola-sorteo que a provecho de las milicias antifascistas y de los hospitales de sangre ha organizado el Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, es el carnet al darse de alta pasen a recogerlo cualquier día laborable, de cuatro a ocho de la tarde, en el local social, paseo de Gracia, 51, 2.º

Se ruega a todos las publicaciones avícolas de España enviar un ejemplar al Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, Via Layetana, 32.

Una de las notas más sobresalientes de esta tómbola-sorteo que a provecho de las milicias antifascistas y de los hospitales de sangre ha organizado el Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, es el carnet al darse de alta pasen a recogerlo cualquier día laborable, de cuatro a ocho de la tarde, en el local social, paseo de Gracia, 51, 2.º

Se ruega a todos las publicaciones avícolas de España enviar un ejemplar al Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, Via Layetana, 32.

Una de las notas más sobresalientes de esta tómbola-sorteo que a provecho de las milicias antifascistas y de los hospitales de sangre ha organizado el Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, es el carnet al darse de alta pasen a recogerlo cualquier día laborable, de cuatro a ocho de la tarde, en el local social, paseo de Gracia, 51, 2.º

Se ruega a todos las publicaciones avícolas de España enviar un ejemplar al Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, Via Layetana, 32.

Una de las notas más sobresalientes de esta tómbola-sorteo que a provecho de las milicias antifascistas y de los hospitales de sangre ha organizado el Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, es el carnet al darse de alta pasen a recogerlo cualquier día laborable, de cuatro a ocho de la tarde, en el local social, paseo de Gracia, 51, 2.º

Se ruega a todos las publicaciones avícolas de España enviar un ejemplar al Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, Via Layetana, 32.

Una de las notas más sobresalientes de esta tómbola-sorteo que a provecho de las milicias antifascistas y de los hospitales de sangre ha organizado el Sindicato de Avicultores y Cunicultores de Catalunya, es el carnet al darse de alta pasen a recogerlo cualquier día laborable, de cuatro a ocho de la tarde, en el local social, paseo de Gracia, 51, 2.º

EL BARATO

Gran venta de LANERIA NOVEDAD para ABRIGOS y VESTIDOS con EXCEPCIONAL REBAJA

- LANAS novedad, para vestidos, el metro, a Ptas. 2'90
- LANAS selectas, gran colorido, el metro; a Ptas. 3'00
- LANAS angora, gran aceptación, el metr a Ptas. 3'25
- LANAS fantasía, para abrigos, 140 cm. el metro; a Ptas. 6'50
- LANAS gustos recientes, p.º abrigos, 140 cm. el m.; a Ptas. 7'25

Inmenso surtido en FRANELAS a precios de sensación

- FRANELAS para Kimonos, dibujos estupendos, el m; a Ptas. 1'10
- FRANELAS estambрина, gran colorido, el metro; a Ptas 1'50
- FRANELAS para pijamas, nuevos dibujos, el metro; a Ptas. 1'35
- FRANELAS pañete, gran variedad, el metr, a Ptas. 1'75

Cooperadora trabajadores, no faltéis. — El Comité.

SINDICATO UNICO DE FUNCIONARIOS DEL AYUNTAMIENTO DE BARCELONA (C. N. T.)

Se convoca a los compañeros que forman la sección de Cultura a la asamblea que tendrá lugar mañana, sábado, día 24, a las seis horas de la tarde, en nuestro local social, Junqueras, número 2, 1.º, para tratar el siguiente orden del día:

- Primero. Nombramiento de la Comisión técnica.
- Segundo. Ruegos y preguntas.

La Junta.

La Compañía Telefónica nos participa que el día 31 de octubre se cerrará "La guía de abonados de Catalunya" y en la misma figurarán todos los teléfonos que se solicitan hasta dicha fecha y las variaciones que los actuales abonados intervengan en las oficinas de la Compañía.

Todo intento de requisio ilegal debe ser denunciado a los Servicios de Transportes de la Generalidad de Cataluña

El Consejo de Transportes, adherido a la Consejería de Servicios públicos, ruega a todos los ciudadanos, y especialmente a los conductores y ocupantes de toda clase de vehículos, que comuniquen cualquier intento de requisio ilegal, o sea no autorizado por este Consejo.

Las denuncias deben dirigirse por teléfono a los números 82612 y 70148, o personalmente a nuestras oficinas, paseo de Gracia, 52, 2.º. Para la admisión de la denuncia será requisito indispensable el nombre del denunciante y la situación de lugar.

El Consejo de Transportes y la Consejería de Servicios públicos cuentan con fuerza suficiente para evitar cualquier clase de abuso y piden a todos los ciudadanos que cooperen con su colaboración energética y decidida a fortalecer nuestra autoridad.

Para percibir la indemnización de mutilado de guerra

La Consejería de Trabajo (Sección de Seguros Sociales de Mutilados de Guerra) ruega a todos los mutilados que lo sean a consecuencia de la lucha actual contra el fascismo se personen ellos o sus familiares por la oficina indicada, instalada en el piso principal de la Consejería de Trabajo, Via Layetana, 16, para proceder a su filiación a los efectos de las indemnizaciones correspondientes. Se ruega también pasen por esta oficina los familiares de los que hayan muerto en acción de guerra.

Dada la importancia de esta nota para los interesados, se espera que todos cumplirán este requisito.

Llega a Barcelona un abundante cargamento de pescado

Ha llegado al puerto de Barcelona la barca de pesca «Santa Adela» con un importante cargamento de pescado, por lo que todos los mercados de nuestra ciudad se encontrarán muy provistos de tan preciado elemento de vida.

Porque se estudia actualmente el cambiar la forma en que se efectúa la venta de pescado a los detallistas, que es a subasta, por otro sistema que evitara los precios siempre caros a que se cotiza.

LOS LIBROS ARDIENTES

L'Art i la Revolució social

Mañana se pondrá a la venta en todas las librerías y quioscos de Barcelona un libro que lleva el título de este suelto y va firmado por Ferrán Galicó.

Esta obra será muy discutida y de ella ocuparemos extensamente en una próxima edición.

Desde luego, en estos momentos revolucionarios, un viaje a las regiones del arte, donde se han forjado las retóricas del espíritu, y en compañía de Galicó, no es de despreciar. Estámos convencidos de que seremos muchos los que lo emprenderemos.

17 de juliol del 1936

24 de juliol del 1936

Federación Local de Sindicatos Unicos de Barcelona C. N. T.

Reunidos los Sindicatos que componen esta Federación Local, y conviniendo todos en la necesidad de normalizar la vida económica de Barcelona, han acordado que hoy se reintegren al trabajo las Secciones de los siguientes Sindicatos:

Integras las del Transporte.
Integras las de Campesinos.
Sección Prensa de Artes Gráficas.
Secciones de Enfermeros y Laboratorios farmacéuticos y dietéticos del Sindicato de Productos Químicos.
Secciones integras de la Industria Pesquera.
Secciones integras de la Industria del Automóvil.
Secciones de fabricación y distribución de gasolina del Sindicato Petrolífero.
Secciones de mecánicos, cilindreros, caldereros de hierro, fundidores, electricistas y lampistas del Sindicato del Ramo de la Metalurgia.
Sección del Transporte Ferroviario reducido a la Sección Mercancía, de la Federación de la Industria Ferroviaria.
Quedan autorizados también para normalizar el servicio de Correos los empleados de dicho Cuerpo.
Secciones de panaderos, ganaderos, harinas, cárnicos, hielo y gasosas, aceites, volatería y casa, cocineros, camareros de restaurantes, vaqueros y lecheros del Sindicato del Ramo de la Alimentación.
Sección Ultramarinos del Ramo Mercantil.

Secciones integras del Transporte Marítimo.
Luz y Fuerza íntegro, a excepción de cobradores y resisadores.

Secciones de limpieza pública y alcantarillado, pompas fúnebres (servicio de reparto, coches y oficinas), Obras del Puerto (limpieza diques, servicio de aguas íntegro, y grúas, en caso de precisión), del Sindicato de Servicios Públicos.

Los Sindicatos de Barcelona, y en su representación la Federación Local, encarece a todos los trabajadores afectados por estos acuerdos, procuren cumplirlo con la máxima precisión y unanimidad.

Si las circunstancias impusieran la necesidad de ampliar o reducir las Secciones autorizadas, se comunicará oportunamente.

Quedan exceptuados de dar cumplimiento a este acuerdo todos los trabajadores que en este momento se encuentran en pie de guerra, ya que no podemos abandonar nuestras posiciones mientras tanto el movimiento fascista no haya sido aniquilado en todo el territorio peninsular.

Las vacantes producidas por estos compañeros, así como los alistados en las milicias antifascistas, serán ocupadas por los obreros parados de las respectivas Secciones.

Por la Federación Local de Sindicatos
Unicos de Barcelona,
EL COMITE

30 de juliol del 1936

Se ha reanudado el trabajo en casi todas las industrias

Cumpliendo las indicaciones de los Sindicatos, ayer se reanudó el trabajo en casi todas las industrias de Barcelona. La ciudad ha adquirido su aspecto normal.

Los organismos sindicales de la C. N. T. controlan con gran eficacia el desarrollo de la producción. La revolución va entrando en su período

reconstructivo, y es necesario seguir las orientaciones que emanan de las organizaciones obreras responsables; así contribuiremos a la lucha entablada contra el fascismo y prestaremos apoyo decidido a los bravos milicianos que pelean en tierras de Aragón.

19 d'agost del 1936

Los campesinos, con la revolución

Hay en una de las obras más representativas de Zola, "La Débâcle", un campesino que, en tanto los hombres se destrozan en la guerra franco-prusiana; en tanto la pólvora mortífera oscurece el panorama campestre, él, lejos de los campos de batalla, va abriendo surcos a la tierra. El campesino de Zola trabaja y trabaja indiferente, en su vivir monótono, a lo que agita a su país. Hemos cruzado los campos feraces, la fértil y bien cuidada huerta valenciana; hemos pasado, con la celeridad del tren, junto a los arrozales, junto al verde de los huertos de naranjos; hemos cruzado los viñedos tarraconenses y los campos de frutales que decoran el llano del Llobregat, y al observar a esos campesinos atareados en sus labores agrícolas, activos, animosos, hemos establecido mentalmente un parangón entre ellos y aquel campesino de aire cansino, que pueo Emilio Zola en uno de sus libros.

Hemos observado trabajar con ahínco a los campesinos, y al paso del tren los hemos visto cómo levantaban la cabeza y nos gritaban

en alto lo que sus labios expresaban. Esos campesinos cuidan con amor la cosecha; la cosecha que luego servirá para que los bravos luchadores

tro ser el impulso revolucionario un instante que vivimos, sola la fuerza hermana con la que podremos batallar y alcanzar la victoria.

Lleváis, camaradas campesinos, la lozanía de vuestros campos, el ardor del sol que calcina vuestras campiñas y la robustez del árbol que sombrea el paisaje. Con vosotros, con vuestro laborar, con vuestra ayuda vehemente podremos conseguir la definitiva liberación.

X. X.

Saliendo al paso de falsos rumores

Los fascistas todavía están esperanzados de que los facciosos podrán conseguir el triunfo. La prueba de esto son los rumores que en determinados momentos se esparcen por la ciudad.

Después del brillante desembarco en la isla de Mallorca, se propaló el falso rumor de que nuestros valientes milicianos habían sufrido un duro contratiempo. No hemos podido hallar el hilo de la mendacidad callejera. Pero estamos dispuestos a descubrir a los autores del desasosiego ciudadano.

Pongan cuidado los fascistas en sus acciones canallas. Meditem en la gravedad de las medidas que tomaremos contra ellos. Si logramos castigarlos les daremos el mismo trato que reciben los trabajadores de las poblaciones facciosas.

Recomendamos a todos los trabajadores que cuando escuchen las barbaridades que propagan los fascistas, que los denuncien a los camaradas que están encargados de poner a raya a los fascistas.

Los falsos rumores terminarán. De esto respondemos.

HACIA UNA NUEVA ECONOMIA SOCIAL LA FORD MOTOR IBERICA, BAJO EL CONTROL OBRERO

Por CARLOS DE SIRVAL

Una actividad de reparación técnica, en todo momento, el mantenimiento de los...

En la industria, una gran parte del trabajo se realiza en el taller, y el taller es el lugar donde se produce el valor añadido. En el taller, el obrero transforma la materia prima en un producto terminado. Este proceso es el que genera el empleo y el ingreso para el obrero. Por lo tanto, el control obrero en el taller es esencial para garantizar la seguridad y el bienestar del trabajador.

Vistas de edificios industriales en general, y los edificios propios de Ford...

El taller, además de ser el lugar donde se produce el valor añadido, es también el lugar donde se genera el conflicto social. El obrero lucha por mejorar sus condiciones de trabajo, su salario y su seguridad. Este conflicto es el que impulsa el movimiento obrero y la lucha por la democracia en el trabajo.

Trabajos más sencillos, los cuales exigen un control obrero...

Trabajos más sencillos, los cuales exigen un control obrero...

En la industria, el control obrero es esencial para garantizar la seguridad y el bienestar del trabajador. El obrero debe tener voz y voto en las decisiones que afectan a su trabajo y a su vida. Este control se puede ejercer a través de los sindicatos y de los comités de empresa.

El control obrero en la industria es el resultado de la lucha social. El obrero lucha por mejorar sus condiciones de trabajo y su salario. Este control es el que garantiza la democracia en el trabajo y la seguridad del trabajador.

LA INDUSTRIA Y EL CONTROL OBRERO. El control obrero en la industria es esencial para garantizar la seguridad y el bienestar del trabajador. El obrero debe tener voz y voto en las decisiones que afectan a su trabajo y a su vida. Este control se puede ejercer a través de los sindicatos y de los comités de empresa.

Los marineros, en la lucha contra el fascismo

El movimiento iniciado por el Comité de Marina de la resistencia y de lucha contra el fascismo para la creación de las milicias que forman el Frente de Cartagena para luchar al lado de la Brigada Rojo de 'Chaparrín' y el Batallón Rojo de 'Martín' del Batallón Rojo de 'Martín' (Batallón Rojo de 'Martín') desde el primer momento se extendió a todos los puertos, las aguas pesqueras y a algunos de los puertos de guerra, que están en otros momentos en el Frente de 'Chaparrín'.

Por estas tierras de Aragón, el Frente de Lucha contra el fascismo se extendió a todos los puertos de guerra de estas tierras pesqueras, por lo que pronto desde los puertos de guerra se extendió a las comarcas de Aragón y de Aragón, formando así varias comarcas de acción de lucha contra el fascismo.

En todas las comarcas se están realizando un gran trabajo para algunos puertos, como en los puertos de guerra.

Los puertos que, gracias a los trabajos realizados en los puertos de guerra, se están realizando un gran trabajo para algunos puertos, como en los puertos de guerra.

Y si los puertos se están realizando un gran trabajo para algunos puertos, como en los puertos de guerra, se están realizando un gran trabajo para algunos puertos, como en los puertos de guerra.

En los puertos de guerra, se están realizando un gran trabajo para algunos puertos, como en los puertos de guerra.

El trabajo de guerra, se está realizando un gran trabajo para algunos puertos, como en los puertos de guerra.

En los puertos de guerra, se está realizando un gran trabajo para algunos puertos, como en los puertos de guerra.

En los puertos de guerra, se está realizando un gran trabajo para algunos puertos, como en los puertos de guerra.

Intervención de los marineros en Cartagena, el 10 de julio.

Los puertos de guerra, se están realizando un gran trabajo para algunos puertos, como en los puertos de guerra.

En los puertos de guerra, se está realizando un gran trabajo para algunos puertos, como en los puertos de guerra.

En los puertos de guerra, se está realizando un gran trabajo para algunos puertos, como en los puertos de guerra.

En los puertos de guerra, se está realizando un gran trabajo para algunos puertos, como en los puertos de guerra.

En los puertos de guerra, se está realizando un gran trabajo para algunos puertos, como en los puertos de guerra.

En los puertos de guerra, se está realizando un gran trabajo para algunos puertos, como en los puertos de guerra.

SOLIDARIDAD OBRERA

ORGANO DE LA CONFEDERACION GENERAL DEL TRABAJO DE CATALUÑA **AIT** PERIODICO DE LA CONFEDERACION GENERAL DEL TRABAJO DE ESPAÑA
AÑO VII - EPOCA VI Barcelona, martes, 8 de septiembre de 1936 NUMERO 1373

La colectivización de la tierra creará vínculos de fraternidad entre los productores del campo. El campo y la ciudad deben compenetrarse en lazo solidario. - La revolución tiene en el agro español brazos fuertes para la lucha en el frente y para asegurar la retaguardia

La voluntad constructiva de los campesinos

En importantes comités celebrados por los campesinos de la región catalana, convocados en nuestra C. N. T., ha pasado una vez más de existencia la espíritu constructiva y leña de los luchadores del campo. Ha evidenciado, en intensidad de hechos comprobables, las posibilidades para forjar un mundo nuevo.

Hasta siempre que no habéis podido justificar todos esos entusiasmos que han aflorado a Barcelona, desde todos los comarcas de Cataluña. Estaban anhelando de cambiar impresiones, de dar y de recibir sugerencias, máxime cuando la situación revolucionaria, extendida por todo el país, les ha impulsado a dar vida, incorporando a la realidad una buena parte de todo aquello que hasta la fecha proyectaban con imprecisa perfil en la fantasía del futuro.

Ha habido algunos momentos, durante las tareas del pleno, que hemos visto cruzar una ráfaga de pasión por entre el concepto técnico de momentos del campo; pero la seriedad, la circunspección, la atención reflexiva han dado la tónica a los debates. No podía ser de otro modo. Estas delegaciones, como bien ha dejado señalado uno de los participantes, no han venido a discutir para recibir pagueros rivales en forma de crítica a las acciones pasadas de vida. No han venido con pretensiones de buscar logros, de imponer criterios, sino de exponer, de proponer, respetando, en un simple surgen de libertad, el ajeno criterio. Y de por sí está en su espíritu, para salvaguardar el noble discernimiento y el respeto a la libertad que abarca en nuestras luchas que cultivan los campos.

Si la responsabilidad discursiva, sin esos divinos oráculos que cada siempre reflejan un lazo de paternidad, de engrinamiento; de manera que relaciones aconsejadas a sí en nosotros mismos, los campesinos han tratado sus problemas. De un modo claro y objetivo, distinguiendo en primer, han dicho cosas bellas y sencillas; han pasado de mostrar su capacidad constructiva que, unida a la de los obreros de la ciudad, creará, reducida a nosotros, en sí misma social del progreso y caduca, el mundo nuevo que dignifique al ser humano, involucrado con la máxima dicha el curso de la existencia.

Concretas las tareas del pleno, representadas comarcas delegadas, a vuestros lugares de resistencia con la seguridad de que irán fortalecidos por el optimismo y solidez transmitida a vuestros representantes el ante revueltas y fraternal que ha encausado las tareas del pleno celebrado.

Act de formación y llegada a las guerrillas de la F. A. I.

Sindicato Nacional del Transporte Marítimo AVISO IMPORTANTE

Este Sindicato pone en conocimiento de todos aquellos compañeros que hayan servido en la Armada como activos de mar, en presencia lo actuó en esta situación, sito en la Plaza del Comercio, núm. 8.

ADELANTE, CAMARADAS

La situación ha mejorado notablemente

A principios de la semana transcurrida, las noticias sobre las operaciones que se desarrollan en los frentes de batalla eran algo confusas. Parecía que el enemigo había realizado un enorme avance y que hasta había logrado algún éxito pasajero.

Pero en el día de ayer se ha despejado el horizonte. Por noticias directas del frente de Extremadura sabemos que nuestras milicias han cortado el paso a las fuerzas fascistas. En el sector de Oropesa, el enemigo ha sido barrido. La victoria de las milicias obreras ha hecho polvo a los asonados que trataban de abrir brecha en nuestras filas.

Además, el peligro de Talavera ha desaparecido. La moral de los camaradas ha resultado el milagro. Los moros y los legionarios han estado una dura lección. El campo de batalla ha quedado completamente cubierto de pagueros de las rebeldes.

Por último se anuncia con más ímpetu en Irún. Los trabajadores marítimos están combatiendo con un heroísmo inenarrable una de las páginas más brillantes del proletariado español.

En las labores y en los sillones del mundo San Marcial y de Beba ya se está luchando con un ímpetu revolucionario. Los trabajadores que abren el triunfo de las fauquieres representaría la pérdida inmediata y absoluta definitiva de sus prerrogativas de clase, y de las mejoras conquistadas al amparo de un impetuoso revolucionario, se están dispuestos a ceder el terreno a los enemigos más voraces del proletariado.

Por estas categorías raras se lucha en la zona de Irún con un denuevo de gigantes. La superioridad de armamento del enemigo es manifiesta. Pero a pesar de la diferencia de equipo, los obreros del Tercio no han podido cesar el momento que domina la ciudad de Irún. Y por las atribuciones de la metódica fratería han rodado los cuerpos de marines enemigos, que han sido abatidos por la santa furia de los camaradas de Guipúzcoa.

Con razón sobrada se le llama ya a la región norteña, el Verdín español. Todos los ataques del enemigo se han estrellado y se estrellarán contra los pechos de los trabajadores que prefieren perder sus vidas antes que permitir las cosas, repulidas y la genérica crítica del Sur, en los

Problemas de la industria pesquera

El último Pleno de Sindicatos de la Industria Pesquera, ha puesto en evidencia la falta de preparación de los pescadores para el estudio y resolución de sus problemas, y la necesidad de elevar la cultura técnica en nuestro país en lo que hace referencia al problema de la explotación de la Industria Pesquera.

Es necesario que la clase pescadora se educará y todo hace esperar que los acuerdos tomados en el último Pleno no serán olvidados por los pescadores organizados en los Sindicatos de la Industria Pesquera de la zona tricontinental.

Se ha intentado resolver el problema partiendo de unas bases sólidas y con unas orientaciones en completo desacuerdo con las presentadas por los organismos representantes de la organización confederal, en su empeño de reestructurar la vida económica del país sobre unas bases fascistas.

El problema de los pescadores en el sector económico, es que afecta a una rama de la producción que aporta al consumo unas toneladas diarias de alimento sano y nutritivo.

Es necesario que los Sindicatos de pescadores dejen atrás sus viejas actitudes y propongan soluciones acordes con el momento revolucionario en que vivimos, aunque para ello haya que luchar con determinadas privaciones, salvar determinadas dificultades y realizar importantes sacrificios.

Los pescadores exigen el sector básico de la industria pesquera y, por lo tanto, los llamados a organizar la producción, la distribución y el consumo en el marco de la nueva economía.

Toda subsistencia de la clase pescadora sin distribución de materia, conlleva a largas jornadas de trabajo y con un sistema de remuneración que los condena a la miseria, madre de la ignorancia y del embrutecimiento espiritual.

En cambio, como visto modernamente, a cada día nuestro trabajador, a toda una serie de gastos que, a la par que con desprecios, llevan una vida de miseria, incluso de vida y muerte, y sus acciones capitales.

Por dignidad y por amar nuestro país debe terminar.

Los pescadores deben tomar en sus manos la dirección de la producción y del consumo.

Por dignidad revolucionaria no debemos permitir que continúe la ignorancia que representa en estos momentos que existe un escarpado trabajo con el hambre del pueblo.

Es necesario y a la creación de una organización viable y eficiente, que a la par que asegure al pescador aquellas medidas económicas que le permitan satisfacer todas sus necesidades físicas y morales, permitan a las clases laboristas adquirir a precios razonables y en perfectas condiciones de conservación los productos de la pesca.

Hay que señalar las bases de una nueva estructura pesquera acorde con las

necesidades y las orientaciones revolucionarias del histórico momento que atraviesamos. Con organización que sirva a la producción, elevando a la industria de pescadores que se interponen entre los pescadores y la masa consumidora, aplicados a unos y a otros.

Esperamos que los pescadores no sean ciegos a nuestra llamada y realicen con sentido las sugerencias que en artículos próximos señalaremos.

Amelio Garriga

DONATIVOS

SINDICATO UNICO MERCANTIL
Bases de contribuciones de la Sección Peristeria, Maquinaria y Similares, a favor de las víctimas del fascismo (tercera lista):

Expensas de la zona Com. 1000 pesetas; de V. Sotelo (García Rodríguez), 40.50; de Pons y Viala Sierra, 40.50; de Viala J. Viala, 140; de J. Zetavari, 70; de Sicilia, 100.00; de Rafael Marañón, 100.00; de P. Fargas y Ferrnando, 100.00; compañero Luis Sorolla, 50; compañero Antonio Castejón, 10; de Vela J. P. 1.100.00; de Simón (Balmes), 100.00; de P. Fargas y Ferrnando, 100.00; compañero Abel Simón, 100.00; de Cortés, 100; compañero José Ordoñez, 10; de Miguel Gamella, 100.00; de J. Compañón, 100.00; de Rizo de H. Marañón, 100.00; compañero Francisco Peyró, 100.00; de Julianna, 100; de P. Ingelá, 1.000.00; de P. 100.00; de A. Tort, 100.00; compañero Juan P. 100.00; compañero Francisco Echeverría, 10; de J. Sotelo, 100.00; de Peristeria Viñetas, 100.00; de R. 100.00; de Galdames y Armentani, 100.00; de Marañón, 100.00; compañero Juan Robert, 100.00; compañero José Ruiz, 100.00; compañero Enrique Andrés, 100.00; de Iratola, 100.00; de Mijo de Quiroga Leopoldo, 100.00; compañero Pons Fabra, 10; de Planchón, 100.00; Jaime Valés, 10; de Camarero Robert, 100.00.

Total, 15.000.000 pesetas.

Por la Sección de Peristeria, Maquinaria y Similares. — El Secretario.

SINDICATO UNICO DE OFICIOS VARIOS

Propuestas de Mérida
Sindicato Unico de Oficios Varios, 100 pesetas; Mérida Francisco Estrella, 100; Mérida de Miguel Ferrer y Amado Ruiz, 100.00.

JUANQUIN BOIX

Este compañero nos ha entregado 10 pesetas para la columna de SCLL-DARIDAD OBRERA.

SINDICATO DE OFICIOS VARIOS DE SAN VICENTE DE CASTELLÓN

Este camarada nos ha entregado al Comité Pro Víctimas del Fascismo, C. N. T. - F. A. I., la cantidad de 100 pesetas para los que luchan en el Frente.

M. EXAGERADO PRECIO DE LAS SUBSISTENCIAS

El precio elevado del pescado. - Sus causas La falsa distribución - Sus remedios

UNA INDUSTRIA AFECTADA POR LA GUERRA

Seguramente que nadie desconoce que la industria pesquera, en España, era antes del levantamiento fascista las importantes, que seguía en potencia secundaria a la Agricultura. La riqueza estruendosa de nuestros mares, era inmensurable. Vivían de él más de cuatro millones de personas.

La guerra ha paralizado la pesca. No hay más que fijar la vista en el mapa de España, y se verá cómo casi todos los puertos del Cantábrico que nos servían pescado están en manos de los fascistas, y por consiguiente desde San Sebastián se importaban a Barcelona, como último medio, de cuatracentas a quinientas cajas diarias de pescadilla, merluza, rape, etc. Calculando que cada caja llevaba un peso neto de cincuenta kilos, faltan, nada más que de ese puerto, VEINTE MIL KILOS DE PESCADO diario. Vigo entraba a nuestra ciudad, unas veinte cajas diarias, a 60 kilos 1.200 kilos. Además, le seguían en importancia exportativas, Huelva, que remitía, a diario, dos cajones de pescado, o sea, unos 1.200 kilos. Más unos 2.000 kilos de pesca que llegaban diariamente procedentes de Francia, cuando la pesca no había sufrido la devastación actual. En resumen: que diariamente entraban en el Mercado Central de Pesca, por término medio, 1.500 cajas de pescado procedentes de todos estos sitios que, al peso neto promedio de cincuenta kilos importaban SESENTA TONELADAS DIARIAS DE PESCADO.

Actualmente, no puede recibirse pescado de San Sebastián, ni de Vigo, ni desde antes de Huelva, como tampoco de Palma de Mallorca, y por la baja de la pesca, restos de Francia.

LA ESCASEZ ES MANIFIESTA

Plantada la guerra, Barcelona sufrió en seguida los efectos fulminantes de la carencia y escasez del pescado. De las 1.500 cajas que llegaban a diario para alimentar abundantemente, tuvimos que conformarnos con un simple diario de trescientas a quinientas cajas que, a un peso neto de cincuenta kilos, se eleva la entrada a VEINTE TONELADAS DIARIAS. Falta, pues, cincuenta toneladas para completar las necesidades corrientes de la población, claramente. La diferencia es enorme. Luego ¿cómo han de sentir sus efectos.

LOS TRABAJOS IMPROBOS DEL SINDICATO DE LA INDUSTRIA PESQUERA

Los compañeros que forman el Sindicato de la Industria Pesquera se dieron en seguida perfecta cuenta del peligro que los amenazaba y se organizaron en un intento de articular el movimiento para conseguir mayor producción en las costas catalanas y parte de Valencia. Nuestros esfuerzos que han hecho en esta sentido todo lo que han podido.

COMO FUNCIONA LA INDUSTRIA PESQUERA

Partiendo los arribos del Norte, de Francia, de Andalucía y de Mallorca, quedan sucesivamente la producción de pesca a las costas de Cataluña y de Levante.

En estos puntos, ya deben de saber nuestros lectores, que, en las barcas llamadas de "boa" y las "sitras", barcas de pesca de mar, desde tiempo inmemorial las pesquerías deservíanse su vida a la "parte", lo que quiere decir, que el consumo por ciento del valor obtenido de la pesca, es para el patrón dueño de la embarcación y el diez por ciento por ciento se distribuye por partes iguales entre la tripulación de la barca. Antes de la guerra, esta forma distributiva del rendimiento del trabajo daba para mal vivir, pues la siembra era la más típica subsistencia de la gente de mar. Un pescador pescaba sencillamente—con mucha suerte—cincuenta o sesenta pesetas, más la comida, que era una verdadera hamaca. Actualmente, y según nuestras noticias, incluso los jóvenes novatos a que se cotizan los pescados por la falta de arribos de otros puertos, les tocan por pescador, de cincuenta a trescientas pesetas semanales.

LA INDUSTRIA NO ESTA TOTALMENTE COLECTIVIZADA

Al plantarse el problema de la colectivización, los compañeros de la Industria Pesquera conocieron varias maneras en Barcelona para ventilar este asunto. Las maneras fueron siempre muy sencillas. Porque en la distribución del pescado en los Mercados y tiendas de Barcelona intervinieron varios factores. Primero: los pescadores resistían al Mercado Central toda su pesca o parte de ella, para los puertos de origen cuando debían aglomerarse, para que sea vendida en pública subasta. Mientras se hacían estos trabajos de colectivización, los pescadores, o sea, los que venden el pescado en las tiendas y en los puestos de los Mercados—pequeños negocios—interesados todos en la C. N. T. Pero a medida que se iba perfeccionando la colectivización de toda la industria para regularizar los precios de venta, los pescadores se dan de baja de la C. N. T.—la mayoría de ellos—y se pasan a la U. G. T.

LA SIGNIFICACION DEL CAMBIO DE ORGANISMO BENEFICIA

¿Por qué se pasaron los pescadores a la U. G. T.? Porque es el fondo eran enemigos acérrimos de la colectivización de la industria y querían conservar, por egoísmo propio, su personalidad comercial, y entendieron que la U. G. T. era la entidad que podía ampararles—según ellos—en esta pretensión personal y larval. El caso es, que la mayoría se pasaron a la U. G. T. y la colectivización de la industria no pudo realizarse como habían propugnado los compañeros—más violentos de la cuestión—pertenecientes a la C. N. T. en el Mercado Central.

CONSECUENCIAS INMEDIATAS DE NO COLECTIVIZARSE LA INDUSTRIA

Al llegar las cosas a este punto, los compañeros que forman la Industria Pesquera en Barcelona, adheridos a la C. N. T. colectivizaron la venta, al por mayor, es decir, que todos los buques y costales del Mercado Central se hicieron cargo de los arribos del pescado, procediendo de los antiguos consignatarios—que eran unos quinientos—por cuenta propia efectúan esta operación.

Diciamos antes, que llegan actualmente a Barcelona unas trescientas o quinientas cajas de pescado. Sobre esta cantidad insignificante—por las circunstancias—sele granitar todo el personal distribuidor del Mercado Central, unos trescientos buques, cuya asignación oscila entre cinco y ciento diez pesetas. Total, unas treinta o cuarenta mil pesetas semanales.

LAS VENTAS SE REALIZAN A SUBASTA

Para satisfacer este punto y otros, como los extragos de costas, pagos de arribos, etc., se cobra un tanto por ciento de la venta, es decir, un diez por ciento. Si el pescado se vende a precios bajos, o sea, los corrientes de antes, es que una caja de merluza, por ejemplo, valía tres o cuatro pesetas en la comestible—seis para satisfacer en los puertos todos los gastos; pero haciendo liberal en la subasta de entregar la pesca a quien ofrezca más, una caja de merluza vale ahora sesenta o setenta pesetas, porque se rigen las ventas, bajo el sistema antiguo y burgués, "de la oferta y la demanda", ya que los pescadores de los mercados, como la pesca escasea, pugnan hasta el último para no quedarse sin mercancía para los puertos. Y de aquí surge que no puedes comer pescado todo que los adinerados, sin tener más nada ni cuenta, que vender toda mercancía que no sea susceptible al mismo nivel que permite un ahorro, se realizan un ahorro dentro la revolución, a todas luces inaudita. Naturalmente, en Barcelona, hay varios mercados y veras de cincuenta o sesenta toneladas del mismo arribos. La mayoría de los pescadores, tienen mesas y viviendas, deben satisfacer la luz y los arbitrios municipales y después sacar para vivir ellos. Total, que cuando llega la mercancía al público, va sobrecargada de tal forma, que sólo los barqueros pueden comerla.

SOLUCIONES AL PROBLEMA

Al plantarse la colectivización propuesta por los compañeros de la C. N. T., que tendía a simplificar los acuerdos propugnados por el Consejo de Economía, y apoyados los adheridos, para no hacerlo, bajo los pliegos de la bandera de la U. G. T., que admitió en su seno, seguramente—así darse cuenta—el espíritu burgués y el espíritu de los nuevos adheridos, se ha manifestado una idea, cuyos consecuencias las toca ahora el pueblo de una manera tajante, achacándose injustamente este desbarajuste a los compañeros que han procurado evitar el problema.

Si se ha colectivizado la distribución, cómo hacerse colectivizar la venta al por mayor, y entonces, todos los que intervienen en esta operación—que no son pocos—se hubieran visto precisados a realizar conjuntamente un sacrificio colectivo, no permitiendo otra ganancia más que la que pudiera obtenerse bajo precios amparados de la entrada de mercancías o quinientas cajas diarias, en último término, reducir el personal empleado en este asunto a la mínima cantidad, pues en lógico y natural que se faltan MIL cajas diarias en las ciudades, se puedan cobrar TODOS el mismo salario o ingresos por grupos de ventas que cubran legítimos a Barcelona, antes de la Revolución, MIL QUINIENTAS CAJAS.

En la colectivización y el sacrificio que señalamos, no hay solución al problema, si pena de que el Municipio intervenga en el asunto—como es su deber, porque controla la venta en los mercados—interzando las ganancias y evita los extragos que deben venir en cada mercado y las pérdidas que pueden permanecer abiertas, según a la vez, de un sacrificio de reducción de personal en las ventas al por mayor mientras dure la guerra.

Todo cuanto se haga que no sea en este sentido, no resolverá el problema, para MIL QUINIENTAS PERSONAS empleadas en la recepción y distribución, que vivían el 15 de julio cuando llegaban MIL QUINIENTAS CAJAS DIARIAS, es imposible que sobre TRESCIENTAS O QUINIENTAS cajas diarias, pretendan percibir TODOS las mismas ganancias y los mismos salarios de antes.

El problema es claro, y por hoy, basta.

Un avador polaco relata su intervención en los bombardeos de Madrid

En un periódico de Moscú se publica una interesante información con la cinta codificada que de sus oficinas hace el avador polaco Kadei, mercenario que fué de Franco y que ha regresado a Varsovia.

La última vez que bombardeó Madrid fué el día 24, y cuando yo llegó a España con otro avador polaco y dos mecánicos hambroguenses, en un barco alemán, en el que se transportaban dos aviones morales y armamento para Stalag. Desde esta capital los aviones a Sevilla, quedando enterrados en la segunda división, donde los recibieron con el mismo fascista. Además que me iban para bombardear Madrid varias veces al día, y cuando advertí que las noticias las lanzaban sobre las ciudades y los mares, así como que circulaban una ligera por órdenes de los fascistas, aunque al orden la compañía con "labor de corazón". De la descripción técnica que hace se desprende claramente que, además de aviones alemanes, los recibidos disponen de bombas y lanzacohetes de la misma inmundicia.

Recuerdo que ha mejorado notablemente la artillería y la aviación republicana en los últimos tiempos y que cada día se más progresos el viento sobre Madrid. En un solo día, hacia mediados del mes actual, fueron destruidos seis aviones fascistas.

El Comité Central, que es el encargado de suministrar a los establecimientos los alimentos para enfermos y niños, ha de solucionar este problema de vital interés.

LOS DETALLISTAS DEL PESCADO

Además de los que se gana, vamos haciendo los puestos de pescado. Nos interesa ver cómo se lleva este asunto, que ha sucedido, día atrás, día atrás. Los precios que vamos así bastante inferiores a los de la semana anterior. Subimos por este otro lado que a raíz del incidente planteado en el plano de Santa Catalina, el Sindicato de la Industria Pesquera había tomado medidas para reducir los precios.

No olvidemos la carencia ya que las pilas que vienen y no han suministrado hoy no pueden mandarlo—Vigo, Barcelona y las principales poblaciones urbanas del Norte, desde el día

CONTRA EL PRECIO ABUSIVO DE LAS SUBSISTENCIAS

El problema del pescado y su solución

DEFINICIÓN DE LAS SUBSISTENCIAS

Definimos como las Subsistencias todo el abastecimiento de los alimentos y, por tanto, todas aquellas materias que sirven para la alimentación de los animales, el ganado, el cultivo de la tierra y la explotación de las industrias que dependen de ellas. Las Subsistencias son, por tanto, el conjunto de materias que sirven para la alimentación de los animales, el ganado, el cultivo de la tierra y la explotación de las industrias que dependen de ellas. Las Subsistencias son, por tanto, el conjunto de materias que sirven para la alimentación de los animales, el ganado, el cultivo de la tierra y la explotación de las industrias que dependen de ellas.

FAVORES DE PREZIOS AL PUEBLO

En los Estados Unidos, por ejemplo, por un dólar, se puede comprar un pollo, un kilo de carne, un kilo de azúcar, un kilo de harina, un kilo de aceite, un kilo de leche, un kilo de pan, un kilo de arroz, un kilo de frijoles, un kilo de lentejas, un kilo de macarrones, un kilo de pasta, un kilo de queso, un kilo de mantequilla, un kilo de margarina, un kilo de leche condensada, un kilo de leche evaporada, un kilo de leche desnatada, un kilo de leche entera, un kilo de leche azucarada, un kilo de leche dulce, un kilo de leche salada, un kilo de leche estéril, un kilo de leche UHT, un kilo de leche UHT desnatada, un kilo de leche UHT entera, un kilo de leche UHT dulce, un kilo de leche UHT salada, un kilo de leche UHT estéril, un kilo de leche UHT UHT desnatada, un kilo de leche UHT UHT entera, un kilo de leche UHT UHT dulce, un kilo de leche UHT UHT salada, un kilo de leche UHT UHT estéril.

LOS PREZIOSOS DE LA C. S. S. EN VENTA CUBIERTA

Los preciosos de la C. S. S. en venta cubierta son aquellos que se venden en un local cerrado y que no se pueden comprar al por mayor. Los preciosos de la C. S. S. en venta cubierta son aquellos que se venden en un local cerrado y que no se pueden comprar al por mayor. Los preciosos de la C. S. S. en venta cubierta son aquellos que se venden en un local cerrado y que no se pueden comprar al por mayor.

LOS EXCONVENIENTES EN SU NEGOCIO CALVICIENADA LA CUBIERTA

Los exconvenientes en su negocio calvicienada la cubierta son aquellos que se venden en un local abierto y que se pueden comprar al por mayor. Los exconvenientes en su negocio calvicienada la cubierta son aquellos que se venden en un local abierto y que se pueden comprar al por mayor. Los exconvenientes en su negocio calvicienada la cubierta son aquellos que se venden en un local abierto y que se pueden comprar al por mayor.

¿POR QUÉ SE ENZERRA LA CALVICIENADA?

Se enzerra la calvicienada porque se quiere evitar que se pueda comprar al por mayor. Se enzerra la calvicienada porque se quiere evitar que se pueda comprar al por mayor. Se enzerra la calvicienada porque se quiere evitar que se pueda comprar al por mayor.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Una persona con un cesto en la cabeza.

Detalles de la salvaje represión vaticano-fascista

Los detalles de la salvaje represión vaticano-fascista son aquellos que se venden en un local cerrado y que no se pueden comprar al por mayor. Los detalles de la salvaje represión vaticano-fascista son aquellos que se venden en un local cerrado y que no se pueden comprar al por mayor. Los detalles de la salvaje represión vaticano-fascista son aquellos que se venden en un local cerrado y que no se pueden comprar al por mayor.

Comité de Economía de la Generalidad de Cataluña

Primera Jornada de la Nueva Economía

El Comité de Economía de la Generalidad de Cataluña ha celebrado su primera jornada de la Nueva Economía. En esta jornada se han discutido los problemas de la economía catalana y se han propuesto medidas para su solución. El Comité de Economía de la Generalidad de Cataluña ha celebrado su primera jornada de la Nueva Economía. En esta jornada se han discutido los problemas de la economía catalana y se han propuesto medidas para su solución.

Las enormes ventajas de la colectivización de la industria pesquera en Cataluña

LA REGULARIZACIÓN DE LOS PRECIOS

Una industria como la pesquera debe procurarse que las oscilaciones en los precios no las motive el desorden de la producción. Abolidas las subastas por una necesidad imperante, toda la actividad debe ser dirigida no solamente a la creación de grandes fábricas de salazón y conservas, sino a la instalación en Barcelona de grandes cámaras frigoríficas.

CÁMARAS FRIGORÍFICAS

Hasta la fecha, los únicos que tenían derecho a guardar los pescados, eran los pescateros—pequeños burgueses—; ellos, en realidad, eran los verdaderos almacenistas y los verdaderos especuladores. El pescado lo guardaban en almacenes mal acondicionados. Falta de higiene y a base de la refrigeración por hielo, sistema costoso y poco práctico por su derritiéndose rápida. El Ayuntamiento instaló hace algunos años en el interior del Mercado Central una especie de departamentos neveras, que, si bien al ser revestidas de zinc eran más apropiadas para la conservación del pescado sobraante, no obstante, el sistema es anticuadísimo y, en resumen, un medio más para conseguir ingresos por cada "nicho" alquilado por el sistema de la obligatoriedad y sin ninguna fiscalización observadora veterinaria. La creación de las cámaras frigoríficas, es una necesidad ineludible. Primero: para conservar el pescado en las debidas condiciones de salubridad y de limpieza. Segundo: para buscar la regularización de los precios, conociendo de antemano el consumo de la capital, y tercero: porque hay que salir de la rutina y acabar con el acaparamiento, que no beneficia más que a una sola clase, perjudicando a los pescadores y a la postre, indiscutiblemente, a los consumidores.

ESTABLECIMIENTO DE SEGUROS SOCIALES PARA LA VEJEZ E INVALIDEZ

El régimen capitalista no se ha preocupado ni mucho ni poco para dar solución a este problema de capital importancia para las clases productoras. Los pescadores mal alimentados y realizando un trabajo agotador por las humedades propias de su característico trabajo, llegan a la vejez agobiados por la penumbra y la miseria más desoladora. A los trabajadores del Mercado Central les pasa lo mismo. Las humedades les agotan y no tienen

tampoco la garantía que se merecen cuando son viejos de alcanzar el reposo merecido por su impropio trabajo. Esta cuestión de tanto interés para los unos y para los otros, solamente puede resolverse de una manera radical y justiciera, colectivizando la industria y señalando una edad tope para pasar a la fase del retiro obrero con medios suficientes para dejar este mundo sin maldiciones ni sufrimientos.

LA MUNICIPALIZACIÓN NO PUEDE RESOLVER EL PROBLEMA

Alguien ha dicho que la resolución del problema del pescado debía buscarse en la municipalización. Nosotros discrepamos en absoluto del procedimiento, porque el Municipio, su misión directriz y ordenadora cabe muy bien en los servicios meramente públicos, como son tranvías—si se quiere—, espectáculos públicos, viviendas, servicios de electricidad y gas; pero nunca su predominio y dirección sobre una industria tan compleja como la pesca. Las deficiencias que se observan actualmente en el desarrollo de la industria, obedecen más que nada a que la colectivización no se ha hecho tal y como debía hacerse. Los pescadores que perciben actualmente cada semana por su "parte" trescientas o cuatrocientas pesetas, han de comprender los primeros, que este asunto no puede perdurar. Que la guerra tendrá su más corta o larga duración; pero que finalizada ésta, de persistir su idéntica organización de trabajo volverían aquellas "partes" de hambre y de miseria de las cuarenta o cincuenta pesetas semanales y el plato de bazofia para la comida. Decía nuestro consejero de Economía J. P. Fábregas con un acierto clarividente el otro día, "que el hombre no tiene los ojos en el cogote, los tiene colocados en la frente, con el objeto de ir siempre hacia adelante y no hacia atrás". Y esto es una verdad inconcusa; es decir, las "vacas gordas" que ahora ven los pescadores, no deben cegarse y por tanto por propia salvación de los mismos, deben ser los primeros en comprenderlo y propugnar para la realización de la colectivización de la industria para que cese, con su miseria, la especulación por su trabajo. El Municipio no puede resolver este problema ni puede soldar con acierto todos los intereses que se debaten dentro de la industria pesquera. Si necesita ingresos, debe buscarlos en la municipalización de la vivienda, en los transportes, espectáculos públicos, etc., y no gravar en un solo céntimo los artículos alimenticios como se ha hecho hasta el presente, pues solamente con los impuestos que carga sobre el pescado, recauda en tiempo normal más de millón y medio de pesetas anuales, más los alquileres que percibe del Mercado Central, que suman unas miles de pesetas mensuales, y otro tanto no pequeño por los arriendos de los puestos en los Mercados y por el alquiler de las neveras—que favorecían la especulación—enclavadas en el mercado al por mayor.

Nos faltan aun bastantes cosas por exponer y, dado el interés del tema y de la importancia del asunto, lo dejaremos para proseguir mañana, esperando entretanto que los afectados vayan sopesando nuestras modestas sugerencias para ver si entre todos damos solución a un asunto que ha sido hasta el presente la pesadilla de una industria tan importante como la pesquera.

La solución del problema del pescado está en la colectivización y no en la municipalización

CAPACIDAD PARA REALIZAR ESTA OBRA

Dentro de los estamentos que forman el nexo de la industria pesquera, hay capacidades que, no solamente comprenden esta necesidad, sino que hay muchos ejemplos sobre tan importante y palpitante cuestión basados en datos fehacientes por el propio conocimiento cotidiano de la industria. Como hay también una serie de Cooperativas de pescadores y Puntos de los mismos, cuya fundación coincide con la explotación de los intermediarios (pescaderos). Estos organismos de carácter local en las playas, si bien realizan una función meritoria en favor de la clase, no es el todo. Aceptados a la colectivización general en Cataluña, las ventajas de expansión serían muy otras y los resultados muy diferentes.

INTEGRANTES DE LA COLECTIVIZACIÓN

Lo son todos los pescadores que abarcan la extensión controlada de la Federación Regional de Transcstana de la Industria Pesquera. Todos los componentes del elemento de la industria Pesquera y Afines de Barcelona. Todos los ligados del Mercado Central. Todos los vendedores de puntos fijos en los mercados. Los vendedores a sector de VENDEDORES AMIGALANES. Todas las firmas de pescado existentes en la ciudad y, por último, todos los LAUNDERS—A LOS PUEBLOS DEL INTERIOR DE CATALUÑA. Que están fuera de la colectivización los tiendas y puntos fijos de venta en las poblaciones de Cataluña, aunque todos ellos—en su totalidad—podrían constituir las ventas en cada localidad.

EL BLOQUE ECONOMICO SERIA EFICIENTE

Colectivizados todos los elementos pedidos, la industria adquiriría una potencialidad inestimable y definitiva y una solvencia económica de muchos millones de pesetas.

UN SOLO MERCADO DE VENTAS AL POR MAYOR

Toda la pesca de Cataluña iría consignada al mercado central colectivizado e "que dicho" centro actuaría únicamente la venta en la "placeta", para la colectivización lleva consigo simplificación en las operaciones, ahorro de mano de obra y economía en la distribución.

GARANTIA ECONOMICA Y EXACTITUD DE PRECIOS

Efectuada esta organización, los importadores del extranjero, del Mediterráneo y de las otras Indias y Canarias, se desenvolverían mucho mejor que hasta ahora, porque tendrían la exactitud de sus liquidaciones, la norma natural en sus pesos, un precio uniforme—jamás conseguido—, por tanto, una seguridad en el rendimiento de su trabajo y todas las seguridades para el cubrir de sus liquidaciones.

La organización de Cataluña sería un espejo donde podrían mirarse los demás zonas pesqueras e incluso con el tiempo adoptarían la misma organización catalana.

LA COLECTIVIZACION ACABARIA CON LOS ABUSOS

Los pescadores cesarían automáticamente de ser los parias del mar y la clase por remunerada. Los cooperadores del Sindicato de la Industria Pesquera, habrían cumplido su misión revolucionaria y, de acuerdo con el espíritu y normas de la Confederación Nacional del Trabajo, los consignatarios—aunque ya trabajan como los segundos—podrían cooperar con sus socios al fomento de la nueva concepción económica por tener cubiertas sus necesidades económicas y beneficiarse de todas sus ventajas. Los pescadores, con los consignatarios de mercado y dejar de ser el blanco de los especuladores. Igual fenómeno ocurriría con los de los tiendas y ambulantes. Y los exportadores recibirían una función social necesaria y todos en conjunto se dignificarían. Total, que la industria saldría del presente—que es un caos—, Las existencias en plaza estarían siempre aseguradas y garantizadas. Los precios serían bastante uniformes. La zozobra del futuro desaparecería para todos ellos. El pueblo se beneficiaría considerablemente de esta magna organización. Los precios del pescado serían aspididos al jornal medio de todas las clases obreras y por último, la industria recibiría un impulso tan necesario que nadie, en estos momentos, es capaz de calcular.

Repetimos que en todos los sectores señalados hay capacidades para llevar a cabo esta gran obra, lo que falta es solamente cooperación entre la U. G. T. y la C. N. T. para llevarlo adelante. Lo imposible no existe en la economía.

¡Manos a la obra! A comenzar con altura de miras este problema y con vistas siempre a la revolución triunfante.

20 de noviembre del 1936

24 de gener del 1937

I Congreso de Trabajadores de la Tierra (U. G. T.)

En la sesión de mañana del I Congreso de Trabajadores de la Tierra (U. G. T.), que ha estado celebrándose en el Casal de los Mares, se celebraron los debates de carácter de carácter técnico, entre los que se fueron discutiendo por su importancia los siguientes:

El proyecto de reforma del Reglamento de la Federación.

El estudio del Sindicato Agrícola, el de Reglamento de cooperativas, y el de crear un semanario que sea portavoz del campo.

En la sesión de mañana presentamos también los compañeros Vilanova, de nombre del Secretariado de la U. G. T.; Ricardo Zabala, de la Federación Nacional y el consejero de Agrarios de la Generalidad de Cataluña, Juan Comorera.

El compañero Vilanova dijo que la U. G. T. no puede hacer más que dedicarse por la liberación socialista de este Congreso, es el que se ha denominado que entre un año obtenga inmediatamente el de cesar las cosas para que haya beneficiada la economía.

Habló de lo que ha sido tema de la organización sindical de cara a la guerra, y que la Federación de Trabajadores de la Tierra desde el primer momento se tiene que estar organizada y que en el campo se trabaje activamente pensando en la guerra. También habló a los campesinos, en nombre de la U. G. T., que esta organización defienda sus intereses por mediación de todos sus hombres representantes en el campo.

También se refirió a los datos de la central sindical que son los de preparar los datos con la C.N.T., procurando tener en todos los sitios que sea posible Comités de Estable.

A continuación hizo uso de la palabra el compañero Zabala, delegado de la Federación Nacional, diciendo que este Congreso de campesinos catalanes está llamado a tener repercusión en la historia del proletariado de esta región y en el resto de España.

Añadió que la lucha por la libertad es tan vasta como el mundo, y hace historia del proceso español por la política de nuestro país que por voluntad de sus propios sin tener de descomponiendo en la guerra civil que vivimos.

Vilanova — dijo — queremos que nuestros esfuerzos a los de los camaradas de la C.N.T. y a los de todos los hombres de buena voluntad, pero a aquellos que se olvidan en momentos de crisis como a la actualidad — o con el caso de España, no podemos considerarnos compañeros.

También se discutió diciendo que en campo agrícola, la de los hombres que gustan como socialistas, está la de ser que al terminar la guerra los métodos habituales de nosotros como un pueblo cuyos distintos regímenes han estado contemplados en el momento y en el cual los hombres de distintos ideologías han luchado entre y han vencido.

Seguidamente, el compañero de Albaladejo, Comorera, dijo que las condiciones debían implantarse al ir a sus pueblos de acuerdo de este Congreso, que las relaciones con la U. G. T. de Euzkadi y la C.N.T. sean revolucionarias, pero que en el campo habría que ir creando grupos que hemos querido llamar homocéntricos, que apoyados en una posición individualista, además de tener una de decisión para imponerse lo que no es revolucionaria.

Si el pueblo se acostumbrara como se muestran y levantándose sobre como un solo hombre se quedara a sus órdenes, una malinchona dejarían pronto de existir.

En resumen, — consistió diciendo — acercar la guerra del campo a los frentes de lucha. Hemos visto que la capacidad de hombres que la ciudad ha aportado a la guerra son muchos más que los del campo. Todo en la guerra son iguales a todos por igual, y se necesitan aportar a ella todo nuestro esfuerzo.

Ello consistió de los sucesos del 1 de octubre y recordó que entonces los terratenientes aplicaron con todo rigor sus leyes sobre el pueblo. Figuras — dijo — que hacen ahora el problema sobre a nosotros.

Insistió — al terminar — en la necesidad de forjar en los campesinos un sentido de dignidad personal y colectiva para enfrentarse decididamente con estos grupos, como única manera para que desapareciera.

Hay que pensar que hasta ahora la guerra la hemos llevado a muchos kilómetros de aquí, de momento que nos damos cuenta de que es cualquier momento que vamos que han estado muchos hombres de Madrid y otras regiones luchando que nuestra nosotros. La guerra no se gana pensando en uno mismo si discutido en el país.

Hay que impedir a los trabajos del campo una totalidad como nunca la ha tenido.

Finalmente el presidente dijo por clausurado este primer Congreso de Trabajadores de la Tierra.

Los Sindicatos de Pescadores

En el pleno de delegados de Sindicatos de Pescadores de Cataluña de la Unión General de Trabajadores, celebrado en Barcelona anteayer, se tomaron, entre otros, los siguientes acuerdos:

Primero.—Constituir rápidamente la Federación Catalana de Puertos, Pesca y Navegación, según las normas de la Federación Nacional de las Industrias Marítimas.

Segundo.—Crear en Cataluña la Cooperativa de Producción y venta del pescado.

Tercero.—Organizar urgentemente en Barcelona la venta del pescado del Sindicato.

Cuarto.—Recabar la ayuda moral y material del Secretariado Regional de la U.G.T. para poder celebrar los próximos días 3 y 4 de abril el Primer Congreso de constitución de la Federación Catalana de Puertos, Pesca y Navegación, y para emprender por todo el litoral catalán, una campaña de propaganda y divulgación de los acuerdos de este pleno.

Quinto.—Dirigirse al Gobierno de la Generalidad, en demanda de que provea de combustible y otros útiles necesarios para la intensificación de la industria de pesca en Cataluña y que el Gobierno imponga su autoridad para resolver las anomalías y atropellos que elementos irresponsables cometen en pueblos del litoral, especialmente contra los pescadores, y sancionar a los elementos que pescan con explosivos.

La adquisición y venta de pescado

Se declara libre el derecho de adquisición en las playas de Cataluña

Vista la contradicción existente entre la orden de la Consejería de Abastos del 7 de diciembre de 1936, relativa al comercio de pescado en Barcelona y su ex provincia, y el decreto del 23 de diciembre de 1936, fijando las funciones de competencia de los Ayuntamientos en materia de abastos, entre las cuales se fija que es el régimen sanitario, así como el administrativo y fiscal, en los centros receptores de artículos comestibles al por mayor, particularmente de pescado, entre otros, cuya competencia viene establecida en el apartado B) del artículo primero del referido decreto del 23 de diciembre; visto el carácter local del Mercado Central de Pescado de Barcelona y establecimiento de propiedad municipal; teniendo, asimismo, en cuenta la necesidad de regular las operaciones de adquisición y venta de pescado en toda Cataluña, en forma que resulte más garantizado el abastecimiento general y los intereses de los consumidores; visto, todavía, que no es de aplicación al comercio de pescado el apartado A) del artículo segundo de dicho decreto del 23 de diciembre, que reserva la competencia de la Generalidad la adquisición en los mercados catalanes y peninsulares de partidas de géneros cuando son susceptibles de constituir con ellas grandes «stocks» para el abastecimiento general.

He resuelto:

Primero. — A partir de la publicación de la presente orden, es declarado libre el derecho de adquisición de pescado en las playas del litoral catalán, pero no la circulación de las partidas adquiridas, para la que será precisa una autorización, de la que previamente se habrán de proveer los compradores en la Delegación del Pescado de la Dirección General de Abastos.

Segundo. — Para obtener la referida autorización, será indispensable que los compradores se obliguen a formular, una vez efectuada la operación, una declaración jurada, en la que conste la clase, la cantidad y el precio del pescado adquirido, así como las cantidades, clases y precios de las partidas revendidas, con expresión del detallista al cual lo hayan sido. Habrán de obligarse, asimismo, a observar las normas de distribución y los márgenes de beneficio que les señale la Dirección General de Abastos.

Tercero. — El Mercado Central de Pescado de Barcelona seguirá siendo un establecimiento municipal, el régimen sanitario, administrativo y fiscal, el cual corresponde al Ayuntamiento de Barcelona, así como el de los mercados de venta al por menor y los establecimientos particulares de reventa de pescado, de conformidad con lo que establece el decreto del 23 de diciembre de 1936.

El consejero de Abastos, José Comorera.

NUESTRO DEBER
Adular a la mara, jamás

Siempre apostando a pasar y a recibir cosas del otro... (text continues with political commentary on social movements and labor unions).

ACCION SINDICAL Y POLITICA

Respuesta pública a las bases para la discusión de un programa de acción entre a C.N.T. y la U.G.T.

Responde a las bases que en el 2.º y 3.º puntos... (text continues with a detailed response to proposals from the C.N.T. and U.G.T. regarding labor action programs).

Página 3 - Domingo 22 de febrero de 1938

Respuesta pública a las bases para la discusión de un programa de acción entre a C.N.T. y la U.G.T.

Es una respuesta pública a las bases... (text continues with a detailed response to proposals from the C.N.T. and U.G.T. regarding labor action programs).

Resolución del Comité Nacional del Sindicato Español de Trabajadores

El Comité Nacional del Sindicato Español de Trabajadores... (text continues with the resolution of the Spanish Workers' National Committee).

Resolución del Comité Nacional del Sindicato Español de Trabajadores

El Comité Nacional del Sindicato Español de Trabajadores... (text continues with the resolution of the Spanish Workers' National Committee).

Resolución del Comité Nacional del Sindicato Español de Trabajadores

El Comité Nacional del Sindicato Español de Trabajadores... (text continues with the resolution of the Spanish Workers' National Committee).

Resolución del Comité Nacional del Sindicato Español de Trabajadores

El Comité Nacional del Sindicato Español de Trabajadores... (text continues with the resolution of the Spanish Workers' National Committee).

CANAS COLONIA Ceutana

Pacto de unidad de acción entre la C. N. T. y la U. G. T. en Cataluña

La Confederación Regional del Trabajo de Cataluña y el Comité de Cataluña de la Unión General de Trabajadores, reconociendo que el imperativo de las horas que vivimos exige de todos la máxima contribución a la lucha contra el fascismo hasta su total aniquilamiento y considerando que la unión de los trabajadores aumenta su capacidad de resistencia y es un poderoso instrumento de victoria, hoy en la lucha por la defensa de la libertad y de la independencia de los pueblos hispánicos dentro de la República y en todo momento en la obra constructiva y emancipadora del proletariado, respetando aquellas características que les son propias y en las cuales se fundamenta su razón de ser, suscriben el siguiente Pacto de unidad de acción:

Art. 1.º—La Confederación Regional del Trabajo de Cataluña y el Comité de Cataluña de la Unión General de Trabajadores, están de acuerdo con el programa de unidad de acción firmado en Barcelona el 15 de marzo de 1938 por la Comisión Ejecutiva de la Unión General de Trabajadores y el Comité de la Confederación Nacional del Trabajo, adaptado a las necesidades de Cataluña, solidarizada con los demás pueblos y trabajadores hispánicos, a su Estatuto y a las conquistas realizadas por los trabajadores.

Art. 2.º—La U.G.T. y la C.N.T. en Cataluña se comprometen a sostener la lucha contra el fascismo hasta el final, poniendo a contribución todos sus recursos materiales, morales y humanos para lo cual:

a) Velarán por el cumplimiento de las órdenes de movilización militar que dicte el Gobierno de la República, perseguirán y denunciarán a los emboscados, a los desertores y a sus cómplices, impulsarán la formación de reservas y colaborarán en las tareas de instrucción pre-militar al objeto de tener preparados en todo momento a los compañeros comprendidos en las tres quintas inmediatas a las llamadas a filas y hacer que nuestro Ejército Popular sea cada día más potente para precipitar la victoria definitiva sobre el fascismo;

b) Mantendrán una estrecha relación con los combatientes, organizarán visitas de conjunto a los frentes de batalla, se preocuparán de los camaradas incorporados al Ejército y de sus familias;

c) Velarán por el cumplimiento de las órdenes de movilización civil obligatoria para la construcción de fortificaciones y refugios de las poblaciones inmediatas al frente y de las costas, para la reparación y construcción de caminos y carreteras, para lo cual fomentarán el trabajo voluntario y colaborarán en las actividades de la defensa pasiva;

d) Colaborarán en la depuración de la retaguardia denunciando a los elementos de la quinta columna, a los derrotistas, a los escapadores y a los especuladores, crearán entre los obreros de la ciudad y del campo un severo espíritu de vigilancia especialmente dedicada al descubrimiento de los elementos saboteadores o que por su actuación débil también saboteen la causa antifascista desde los organismos públicos o desde los lugares de responsabilidad de la producción.

Art. 3.º—La C.N.T. y la U.G.T. en Cataluña renunciarán en sus propagandas de Prensa,

tribuna, etc., a realizar críticas violentas contra los postulados sindicales que las informen.

Art. 4.º—La U.G.T. y la C.N.T. en Cataluña consideran que para precipitar la victoria definitiva sobre el fascismo, se hace indispensable que en todos los organismos oficiales de carácter económico, técnico, consultivos y de cualquier otra clase tengan en ellos representación directa, compartiendo sus responsabilidades con los partidos y organizaciones antifascistas y velarán porque, como entidades productoras y de trabajo participen, preferentemente, en los de tipo económico.

Art. 5.º—La C.N.T. y la U.G.T. en Cataluña velarán por el mantenimiento de las conquistas revolucionarias alcanzadas como consecuencia del levantamiento fascista del 19 de Julio, procurando que adquieran legalidad jurídica y haciendo que se respete el Decreto de colectivizaciones.

Art. 6.º—La U.G.T. y la C.N.T. en Cataluña prestarán todo su apoyo para el mejor funcionamiento de las Federaciones Económicas de Industrias, Consejos Generales y Consejo de Economía de Cataluña, y también a los organismos paralelos que ha de crear el Gobierno de la República.

Art. 7.º—La C.N.T. y la U.G.T. en Cataluña procurarán que sean proporcionadas a las industrias en general y especialmente a las de guerra, las primeras materias indispensables para que la producción sea intensificada hasta el máximo y puedan incrementar los esfuerzos que los obreros están dispuestos a realizar para aumentar la producción.

Art. 8.º—La U.G.T. y la C.N.T. en Cataluña velarán porque los trabajadores y sus familias puedan disponer de un mínimo de artículos alimenticios a precios relacionados con el tipo de salario vigente, propugnarán el ingreso de todas las familias obreras a las Cooperativas de consumo y el establecimiento de comedores populares, comedores colectivos o de empresas comedores infantiles, cantinas escolares, etc. Los Sindicatos del ramo de la Alimentación y a los trabajadores mercantiles corresponderá especialmente, la vigilancia y la lucha contra los acaparadores y especuladores.

Art. 9.º—La C.N.T. y la U.G.T. en Cataluña defenderán las conquistas revolucionarias de lo

GRAN TEATRO DEL LICEO

TEMPORADA OFICIAL DE ARTE LIRICO

HOY martes, 19 abril 1938. Tarde a las cinco

en punto

AGUENTAMIENTO LIRICO

Primera representación de la zarzuela, en

tres actos, de Barbieri.

«JUGAR CON FUEGO»

por Conchita Panada, María Zaldívar, Pablo Gorgé, Pedro Terol, Ricardo Mayral y Antonio Palacios.

Maestro director: Ramón Gorgé

Decorados del escenógrafo Bullé

Escenificación de Eugenio Cavati

Jueves, tarde, segunda representación de:

«JUGAR CON FUEGO»

Fonts primàries

Les fonts primàries utilitzades en aquest treball provenen des de tres vessants o àmbits diferenciats: la documentació d'arxius, la premsa de l'època i els testimonis orals.

Memòria oral (entrevistes): realitzades a pescadors de Malgrat de Mar, Pineda de Mar, Blanes i Palamós.

Arxius

- Arxiu Nacional de Catalunya
- Arxiu Municipal de Llançà
- Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà
- Arxiu Municipal de Roses
- Arxiu Municipal de Castelló d'Empúries
- Arxiu Municipal de Sant Pere Pescador
- Arxiu Municipal de L'Escala
- Arxiu Municipal de Torroella de Montgrí
- Arxiu Municipal de Pals
- Arxiu Municipal de Begur
- Arxiu Municipal de Palafrugell
- Arxiu Municipal de Palamós
- Arxiu Municipal de Calonge
- Arxiu Municipal Castell-Platja d'Aro
- Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols
- Arxiu Municipal de Santa Cristina d'Aro
- Arxiu Històric Municipal de Tossa de Mar
- Arxiu Municipal de Lloret de Mar
- Arxiu Municipal de Blanes
- Arxiu Municipal de Malgrat de Mar
- Arxiu Municipal de Pineda de Mar
- Museu-Arxiu Municipal de Calella Josep M. Codina i Bagué
- Arxiu Municipal de Sant Pol de Mar
- Arxiu Municipal de Canet de Mar
- Arxiu Històric Fidel Fita, Arenys de Mar
- Museu-Arxiu de Sant Andreu de Llavaneres

- Arxiu Municipal de Cabrera de Mar
- Arxiu Municipal de Vilassar de Mar
- Arxiu Municipal de Premià de Mar
- Arxiu Històric Municipal del Masnou

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia específica

ALEGRET, Joan Lluís; *Els armelladers de Palamós. Una aproximació a la flota artesanal des de l'antropologia marítima*. Col·lecció Josep Pla, 4, Diputació de Girona, Girona, 1987.

- *Del corporativismo dirigista al pluralismo democrático. Las cofradías de pescadores en Cataluña*, Eres (serie Antropología), 1989, vol. III, 1989.

- *La dimensión organizativa del sector pesquero en Cataluña: las cofradías de pescadores*. Dins Antropología de la Pesca. Debates en el Mediterráneo, Universidad del Mar, Cursos de Verano de la Universidad del Mar, Murcia, Universidad de Murcia, 1999.

ALEGRET, Joan Lluís; GARRIDO, Alfons; *Història de la Confraria de pescadors de Palamós*, Museu de la Pesca, 2004.

ALEMANY, Joan; *El port de Barcelona*. Barcelona, Port de Barcelona, 1998.

AMAT i TEIXIDÓ, Jordi; *República i Guerra Civil a Calella. 1931-1939*, Caixa d'Estalvis Laietana, Mataró, 1994.

- *Pineda entre dos temps: 1931-1939*, Ajuntament de Pineda de Mar, Pineda de Mar, 1995.

- *República, revolució i Guerra Civil (El Masnou, 1931-1939)*, Gent del Masnou, El Masnou, 1995.

- *Germinal Esgleas (1903-1981). Una vida en roig i negre*, Grup d'Història del Casal, Mataró, 1996.

- *Sant Pol de Mar (1931-1948). República, conflicte civil i primer franquisme*; Estudis Maresmencs/Història, Oikos-Tau, Vilassar de Mar, 1998.

- *Premià de Mar, 1931-1945...República, Guerra Civil i primer franquisme*, El Clavell, Premià de Mar, 2001.

- *Un temps, dues viles (1931-1939). La república, la guerra civil i el franquisme a Llavaneres i a Sant Vicenç de Montalt*. Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2003.

- *Calella en el temps*, Marrè, Barcelona, 2012.

ARÍS, Núria; GARANGOU, Sònia; PIÑA, Joan; *L'Abans: Malgrat de Mar. Recull gràfic 1862 - 1970*, Efadós, El Papiol, 2009.

ARMANGUÉ, Joan; *La pesca dins l'economia del Port de la Selva*, EDXS Edicions, Figueres, 2011.

BARBAZA, Yvette; *El paisatge humà de la Costa Brava I*, Edicions 62, Barcelona, 1988.

- *El paisatge humà de la Costa Brava II*, Edicions 62, Barcelona, 1988.

BARREDA, Pere; BOIX, Lurdes; *Anar a fer tenda. Les acampades de pescadors escalencs a la Costa Brava*, Ajuntament de l'Escala i Ajuntament de Castell-Platja d'Aro, 2006.

BARRIS, Josep M.; FALGUERAS, Joan; SANTALÓ, Jaume; *Roses 1875-1975. Del model comercial a la revolució turística*. Ajuntament de Roses, Roses, 2001.

BOIX, Lurdes; *Pescadors de Catalunya, converses amb gent de la mar*, Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, Barcelona, 2003.

- *Arts i ormeigs de pesca*, Brau, Figueres, 2015.

BOIX i LLONCH, Lurdes i PIÑERO i COSTA, Miquel-Dídac; *L'Escala i Empúries*, Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 195. Diputació de Girona, 2018.

BOIX, Lurdes; BADIAS, Jaume; *Històries de pescadors de la Costa Brava*. Gavarres i Ajuntament de l'Escala, Cassà de la Selva, 2018.

BOTA-GIBERT, Josep; i REYES VALENT, Toni; *Blanes*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 196. Diputació de Girona, Girona, 2018.

BRASÓ, Ramon; *Història de Colera*, (Manuscrit). 1995.

BRUGUERA i BATALLA, Rafel; *Antoni Puig "Tonet", barber, àcrata i savi. L'anarquisme i la Guerra Civil a l'Escala*, CCG Edicions, Girona, 2010.

Cabrera de Mar. Segle XX. Quaderns per a la memòria. Ajuntament de Cabrera de Mar, 2005.

CARBONELL CAMÓS, Eliseu; DOÑATE, Miguel; ROMERO, Pablo; *Ser o no ser de mar. Arenys: història, patrimoni i antropologia marítima*, Girona: Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural: Documenta Universitari; Barcelona: Museu Marítim de Barcelona, 2011.

CASANOVAS i VILÀ, Vicenç.; *Vilassar de Mar: documental i històric*. Oikos Tau, Vilassar de Mar, 1978.

CASTELLÓ, Josep; *El perfil de la costa*, Palafrugell: Edició de l'autor, Palafrugell, 2003.

Centre d'Estudis Calongins "Colonico"; *Calonge i Sant Antoni*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 121, Diputació de Girona, 2005.

CLAVAGUERA i CANET, Josep; *Llançà*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm.84. Diputació de Girona, Girona, 2000.

CERRO i RAMON, Luís Del; *La pesca a Vilanova i la Geltrú: guia per a la visita del port i de la llotja del peix*. Diputació de Barcelona, Barcelona, 1990.

COLOMER, Margarida. *La guerra civil a Mataró, 1936-1939*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006.

Commemoració del centenari del temporal de l'any 1911. Quaderns caldera, núm,1. Gavot, Ajuntament de Caldes d'Estrac, Caldes d'Estrac, 2011.

Conferència Internacional del Treball, *Cuestiones relativas a los pescadores*, Ginebra, Oficina Internacional del Trabajo 1966.

Confraria de Pescadors de Palamós; *50 anys d'una processó marítima. 1950-2000: la Verge del Carme a Palamós*, Palamós, Ajuntament de Palamós, Museu de la Pesca, 2001.

CORREDOR, Anna Maria; "Temps de pescadors i comerciants a la platja de Pals". Estudis del Baix Empordà, Publicacions de l'Institut d'Estudis del Baix Empordà, núm. 17, 1998.

CORTÈS, Jordi; i SERRA, Roser. *Pals*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm.136. Diputació de Girona, 2008.

COSTA i FERNÁNDEZ, Lluís; *Begur*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 44. Diputació de Girona, 1993.

CROUS i COLLELL, Jesús; *Blanes: cronologia històrica, segle III aC-segle XX*. Ajuntament de Blanes, Blanes, 1994.

Dels mercaders d'Empúries als pescadors de l'Escala, Ajuntament de l'Escala: Museu d'Arqueologia de Catalunya-Empúries, 2012.

DE LA FUENTE, Pablo; *La fundació de Sant Miquel de Colera*, Ajuntament de Colera, Colera, 2006.

DE PONS SOLÀ, Josep; *De la meva infantesa i de la guerra 1936/39 a Arenys de Mar*, Arenys de Mar, 2015.

DIAZ i ROMANACH, Narciso; *Roses. Una vila amb història*. Ajuntament de Roses, 1991.

DÍAZ, Carlos; PALOU, Hug; i PUIG, Anna Maria; *La ciutadella de Roses*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 77. Diputació de Girona, 1998.

DOLL-PETIT, Rubén; *L'Abans: La Selva, Blanes. Recull gràfic 1863 – 1965*. Efadós, El Papiol, 2007.

DOMÈNECH i MIR; *Fundació de Calella, 1338-1988*, Virgili i Pagès, Barcelona, 1988.

DOMÈNECH i MONER, Joan; *Lloret de Mar*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 38. Diputació de Girona, Girona, 1992.

DOMÈNECH, Joan; SALA, Joan; *La pesca*, Quaderns de la Revista de Girona, núm.49, Diputació de Girona/Caixa de Girona, 1994.

ESCURA i DALMAU, Xavier; *Cabrera de Mar: imatge i memòria*. Ajuntament de Cabrera de Mar, Cabrera de Mar, 2007, p.157.

ESTEBA, Miquel; *Calella. De la pesca al turisme*, Quaderns de Palafrugell, Ajuntament de Calella de Palafrugell i Diputació de Girona, 2001.

ESTEBAN i SASTRE, Marina; *L'Escala, un exemple de supervivència*. Ajuntament de L'Escala, L'Escala, 2001.

- FALCÓ FONOLLERAS, Antoni; *Barques de pesca de Roses: memòria fotogràfica dels primers 100 anys del Pòsit de Pescadors*. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2020.
- FEBRÉS, Xavier. *Palafrugell*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm.25. Diputació de Girona, Caixa de Girona, Girona, 1989.
- *El Pintor i els pescadors de Calella de Palafrugell*, Columna, Barcelona, 1991.
- FERRER i GIRONÈS, Francesc; *Els moviments socials a les comarques gironines*, Girona, Diputació de Girona i AIGSA, 1998.
- FERRERÓS, Joan i VALLS, Josep; *Barques i fogons. Del Ter a Portbou*. El Mèdol, Tarragona, 1991.
- FULLOLA, Josep Maria; *Begur, un esbós de la seva història*. Begur, Ajuntament de Begur, Diputació de Girona, 1982.
- GARANGOU TARRÉS, Sònia; *Malgrat 1930 - 1940: els anys silenciats. República, revolució, guerra i dictadura a un poble de l'Alt Maresme*, Ajuntament de Malgrat de Mar, 2005.
- GARCIA, Xavier; *La vida marinera a Vilanova i la Geltrú*, Selecta, Barcelona, 1980.
- GARCIA i JACAS, Jordi; *Tempus Fugit, el Vilassar de Mar dels 50, 60 i 70*. Katelani, Vilassar de Mar, 2000.
- GUBERT MACIAS, Joan; *Portbou, segle XX*. PG Boniquet SA, Barcelona, 1990.
- Històries del port: Palamós 1902-2002*. Museu de la Pesca, Palamós, 2003.
- IBARZ GELABERT, Jordi; *Treballar a ciutat. Sindicalisme i relacions laborals dels estibadors del port de Barcelona durant la II República (1931-1936)*, Josep Lladonosa, Lleida, 2000.
- *Treballant el silenci. Les relacions laborals dels estibadors del port de Barcelona durant el Primer Franquisme, 1939-1947*, MMB, Barcelona, 2004.
- JIMÉNEZ, Àngel; *Sant Feliu de Guíxols*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 8. Diputació de Girona, 1986.
- LACOL, cooperativa d'arquitectes; *Vilassar de Mar fabril. Història i patrimoni industrial*, VII Beca d'Investigació i Recerca Local Ernest Lluch de Vilassar de Mar, 2014, Pagès Editors, Lleida, 2018.
- LE PLAY, Frédéric; *Campesinos y pescadores del norte de España: tres monografías de familias trabajadoras a mediados del siglo XIX*, Madrid : Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación. Secretaría General Técnica, 1990.
- LOLLAM i LOIRO, Pesoj; *Dos arts que feren història*, El Port de la Selva, 1995.
- LLEONART i FABRELLAS, Jaume; Mundet i Torres, Maria del Pilar; *Tossa*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 14. Diputació de Girona, Girona, 1987.

MALLOL i ORIOL, Josep; L'antic Port de la Selva. Editor i lloc de publicació no identificat, 1988.

MARTÍNEZ ABELLA, *El port de Sant Feliu de Guíxols*, Col·lecció Ports de Catalunya, Direcció General de Ports i Costes, Barcelona, 1984.

MÁRQUEZ VENTURA, Xavier; "50 aniversari Sant Pere Pescador 1952-2002", Confraria de Pescadors de Blanes, Blanes, 2002.

MAS i GIBERT, Xavier; *Memorial dels pescadors i els peixos. Converses amb Francesc Isern. Tres-cents anys de tradició marinera al litoral del Maresme*, Caixa d'Estalvis Laietana, Mataró, 1994.

- *Guerra - revolució i contrarevolució a Canet de Mar (1936 - 1943). (Les dimensions d'una tragèdia)*, Caixa d'Estalvis Laietana, Mataró, 2002.

MASSONS, Josep Maria; *Història de la Vila de Santa Susanna*, Ajuntament de Santa Susanna, 2000.

-*Història de la Ciutat de Calella*, Arxiu Municipal de Calella, 2005.

MATEO OVIEDO, José Antonio; *De espaldas al mar [Recurs electrònic]: la pesca en el Atlántico sur XIX y XX*.

-*Con arte y parte: los pescadores de l'Empordà en el siglo XVIII: treball d'introducció a la recerca*, 1999.

"Memòria de la Guerra Civil a l'Escala". *Camí de Ronda* (Centre de Documentació i Recerca Històrica de l'Escala), núm.1 (2010).

Memòria popular. Memòria d'un veterà de la mar (I). Fulls d'Història local XLVI, L'Escala, 1994.

Memòria popular. Memòria d'un veterà de la mar (II). Fulls d'Història local XLVIII, L'Escala, 1994.

MESTRES i ROVIRA, Josep; *La vila de Blanes i el seu desenvolupament socio-econòmic. Els segles XVIII, XIX i XX (fins el 1936)*, Diputació de Girona, Girona, 1981.

Montgat: la mar de bé. Ajuntament de Montgat, Montgat, 2010.

MORAGAS i BOTEY, Salvador; *Història breu de Premià de Mar. Memòries*, L'Aixernador. Col. "El Montalt" 5. Argentona, 1990.

MORAGAS i BOTEY, Joaquim; *Famílies marineres de Premià*. L'Aixernador, Col. "El Montalt" 18. Argentona, 1995.

MUNTANYÀ i MARTÍ, Maria Teresa; *Del sargit a l'armat dels arts de pesca*, Col·lecció Camí Ral, núm. 18, Rafael Dalmau, Barcelona, 2001.

Pescadors de l'antiga Empúries, Ajuntament de l'Escala: Museu d'Arqueologia de Catalunya-Empúries, 2006.

PLA i BOSCH, Joan; *Palafrugell, vida i miracles*, Edicions Baix Empordà, Palafrugell, 2001.

PLANAS i ROIG, Miquel; *Castelló d'Empúries*. Quaderns de la Revista de Girona, Diputació de Girona, 1987.

PLUJÀ i CANALS, Arnald; *Estudi del cap de Creus. La costa*. Alzamora, Girona, 1995.

-*Colera*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm.170. Diputació de Girona, Girona, 2014.

PRADAS, Rafael; *Montgat, la gran transformació*. Ajuntament de Montgat, Montgat, 1993.

PRAT, Enric; i SERNA, Erika; *Les ordinacions de la pesquera de Cadaqués (s.XVI-XVIII)*, Museu de la Pesca de Palamós, Palamós, 2006.

PRATS, Joan de Déu; *Llegendes de pescadors i altres històries de la mar*. Ediciones B, Barcelona, 2016.

PUJOL i SERRA, Esther; CARBONELL i CAMÓS, Eliseu; *Records d'una dona de mar*. Fundació Promediterrània per a la Conservació, l'Estudi i la Difusió del Patrimoni Marítim, Palamós, 2009.

PUJOL FARRÉS, Imma; *Dolores, la remendadora, remalla xarxes vora mar: el treball de la dona al Serrallo*. Centre d'Estudis Marítims i activitats del Port de Tarragona, Tarragona, 2016.

Quan Sant Pere es féu dir Empori. La Guerra civil a Sant Pere Pescador (1936-1939). Ajuntament de Sant Pere Pescador, P. Pagès, 2009.

RABASSA i MARTI, Fèlix; *Un segle de cooperativisme agrari a Blanes: En el 60è aniversari de la Cooperativa Agrícola de Blanes (1946-2006)*. Ajuntament de Blanes, Blanes, Cooperativa Agrícola de Blanes, 2006.

RAMON i PERA, Francesc-Xavier; *Vilassar de Mar (1936-1939). Una història que no s'ha d'oblidar però que no s'ha de repetir*, Oikos Tau, Vilassar de Mar, 1998.

Reglamento-tipo de pósito de pescadores: instrucciones y modelos de documentos necesarios para constituir un pósito de pescadores, Madrid : Ministerio de Marina, 1920.

RELATS i CASAS, Vicenç; *El Port de la Selva sota les bombes. Memòria dels bombardejos feixistes i altres fets tràgics de la Guerra del 36*, Gent i Terra, Santa Eulàlia de Ronçana, 2013.

RODRÍGUEZ, Roberto; *Pescadores del Rosita*, Colegio de Jalisco, Zapopan, 1996.

ROIG SIMON, Marisa; *Sant Pere Pescador*, Quaderns de la Revista de Girona, núm.99, Diputació de Girona, Girona, 2002.

ROLDÁN, Manuel; *Las colectivizaciones en Cataluña (dos años y medio de destrucción de vidas y riquezas)*, Talleres Gráficos, Barcelona, 1940.

Roses, 1875-1975. Del model comercial a la revolució turística. Roses, Ajuntament, 2001.

ROVIRAS, Antoni i TORRENT, Enric; *Torroella i l'Estartit*. Quaderns de la Revista de Girona. Núm.107. Diputació de Girona, 2003.

- SALA i LLOBERAS, Joan; *La gent de mar a Lloret*, Ultramar, Barcelona, 1986.
- SALA i LLOBERAS, Joan i DOMÈNECH i MONER, Joan; *La pesca*, Quaderns de la Revista de Girona, núm. 49, Diputació de Girona, Girona, 1994.
- SALA i LLOPART, Blanca; *Sa perola i la pesca a Calella*, Quaderns de Palafrugell, Ajuntament de Palafrugell, Diputació de Girona, 2008.
- SALICRÚ i PUIG, Manuel. *Crònica del temps de guerra a Mataró (1936-1939). Introducció als fets de juliol de 1936*. Museu Arxiu de Santa Maria. Centre d'Estudis Locals de Mataró. Mataró, 1989.
- SAULEDA PARÉS, Pere i SAULEDA PARÉS, Jordi; *La pesca i els pescadors*. El Sant Pol d'ahir i de sempre. Sant Pol de Mar, 2008.
- SERNACOBÀ, Èrika; "L'arxiu de la Confraria de Pescadors de Port de la Selva". *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, (en línia), 1997, vol.30, p.355-382.
- SERNA, Èrika i VILA, Pep; *Cadaqués desaparegut*, Efadós, El Papiol, 2020.
- SERNA, Èrika; "La Confraria de Pescadors: un segle de vida a Cadaqués". *Diari digital Empordà*, 05/12/21.
- SERRANO, Alexis; *Vilassar de Mar desaparegut*. Efadós, El Papiol, 2018.
- SOLANA, Miquel; *La gent de Palafrugell. Població i migració del segle XV al segle XX*. Quaderns de Palafrugell, Ajuntament de Palafrugell, Diputació de Girona, 2003.
- TRIJUEQUE i FONALLERAS, Pere; *Breu recull de la història de Palamós*, Palamós, Ajuntament de Palamós, 2000.
- TORRA, Eulàlia, i CARBONELL, Eliseu; *Les dones i el mar*. XII Premi de Recerca Ricard i Giralt. Museu Marítim de Barcelona, 2015.
- TURRÓ i ANGUILA, Jordi; "Les havaneres, cants de mar i de tapers". *Caramella*, núm.17, 2007, pp.57-61.
- *Les barraques de pescadors a la Costa Brava*, Fundació Ernest Morató, 2013.
- VICENS i BATET, Josep Maria; "Les xarxes i els perols de tenyir", *Revista de Girona*, Núm.171, juliol-agost 1995.
- VILA i MITJÀ, Mercè; *L'Escala, 1931-1947 (República – Guerra Civil – Postguerra)*. L'Escala, Ajuntament de l'Escala, 1994.
- VILAR i MASSÓ, Albert; *La Guerra Civil a Calonge*, Bar Xicu (Francesc Barnés) i Galeria Tot Art, 2001.
- XAUBET i VILANOVA, Josep; *Sociologia de la guerra revolucionària a Mataró (1936-1939)*, Marrè, Barcelona, 2009.

ZARAGOZA i RAIG, Telm; *Senyes, ormeigs i pescadors de Tossa. Segle XX*, Confraria de Pescadors de Tossa de Mar, Diputació de Girona, Generalitat de Catalunya i Ajuntament de Tossa de Mar, 2001.

Bibliografia general

ABULAFIA, David; *El gran mar: una historia humana del Mediterráneo*; Crítica, Barcelona, 2013.

ALBA, Víctor; *Los protagonistas de las colectivizaciones*. Ediciones Universidad de Salamanca, Narcea, 1990.

ALEGRET, Joan Lluís; GARCIA, Enric; MARTÍ, Miquel i VIVES, Marta; *La pesca a Catalunya*, Angle Editorial, Barcelona, 2003.

ALEGRET, Joan L.; *Etnologia de les societats marítimes: perspectives d'anàlisi, àmbits d'estudi i propostes de treball*, Càtedra d'Estudis Marítims (Universitat de Girona i Ajuntament de Palamós) i Museu de la Pesca.

ALEGRET, Joan Lluís i NADAL, Berta; *Les confraries de pescadors. La dimensió social de la pesca a Catalunya* (Manuscrit), Barcelona, Direcció General de Pesca Marítima, 1987.

ALEGRET, Joan Lluís i GARRIDO, Alfons; *Estudi de les fonts documentals en la recerca sobre història de la pesca a Catalunya*. Quaderns Blaus, núm.14, Universitat de Girona, Càtedra d'Estudis marítims, Museu de la Pesca, Palamós, 2005.

ALEMANY, Jordi i CASANOVAS, Àngels; *La navegació a Catalunya*, Diputació de Barcelona, Barcelona, 1987.

ALMEIDA SEGURA, Antonio; *Pesca y sus artes para patrones de pesca de altura*, Ed. del Patronato Central de las Escuelas Medias de Pesca, València, 1945.

AMADES, Juan i TARIN, José; *Leyendas y tradiciones marineras de Cataluña*. Diputación provincial, Barcelona, 1954.

AMADES, Joan; *Folklore de Catalunya. Costums i creences*. Volum III, Selecta, Barcelona, 1969.

ANSOLA FERNÁNDEZ, Alberto; *Los pósitos de pescadores. Una inusitada aventura reformista (1917-1943)*. Universidad de Cantabria, Santander, 2021.

APARICIO, Miguel Ángel; *El sindicalismo vertical y la formación del estado franquista*, Eunibar, Barcelona, 1980.

BALLESTER, David; *Marginalitats i hegemonies: l'UGT de Catalunya (1888-1936). De la fundació a la II República*, Columna, Barcelona, 1996.

- *Els anys de la guerra. La UGT de Catalunya (1936-1939)*, Columna, Barcelona, 1998.

- *Barcelona i la UGT, un segle d'història (1888-1988)*, Arxiu Històric de la Ciutat (Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona), Barcelona, 2002.

BARNOSELL, Genís; *Orígens del sindicalisme català*, Eumo, Vic, 1999.

- BARRAL, Carlos; *Pel car de fora. Catalunya des del mar*, Edicions Destino i Edicions 62, Barcelona, 1982.
- BAS, Carles; Camprubí, Raimon; *La pesca a Catalunya*, Destino, Barcelona, 1980.
- BAS, Carles; CARBONELL, Laureano; FOERSTER, Frederic; MALAGELADA, Frederic; MARTÍNEZ-HIDALGO, José M^a; MELCHOS, Manuel; Exposició “La pesca i els pescadors”. Diputació de Barcelona, Àrea de cultura, Drassanes Reials, Barcelona, 1983.
- BENAVIDES, Manuel D.; *Guerra y revolución en Cataluña*, Roca, México, 1978.
- BRADEMAS, John; *Anarco-sindicalismo y revolución en España 1930-1937*, Ariel, Barcelona, 1974.
- BRAUDEL, Fernand; *El Mediterráneo: el espacio y la historia*, Fondo de Cultura Económica, México, 1989.
- *La Méditerranée et le monde méditerranéen a l'époque de Philippe II*, 9a ed., Armand Colin, París, 1990, vol. I-III.
- *La Historia y las ciencias sociales*, Alianza, Madrid, 1968.
- *En torno al Mediterráneo*, Paidós, Barcelona, 1997.
- BOLINAGA, Íñigo; *Breve historia de la Guerra Civil española*. Nowtilus, Madrid, 2009.
- BURKE, Peter; *Visto y no visto. El uso de la imagen como documento histórico*, Crítica, Barcelona, 2005.
- CARPENTIER, Jean i LEBRUN, François; *Historia del Mediterráneo*, Base, Barcelona, 2008.
- CASANOVA, Julián; *De la calle al frente. El anarcosindicalismo en España (1931-1939)*, Crítica, Barcelona, 1997.
- CASTELLVÍ, Josefina (et al.), *Ecología marina*, Caracas, Fundación La Salle de Ciencias Naturales, 1967.
- Catalunya marítima. Crònica en blanc i negre: 1880-1980. La pesca tradicional*. Museu Marítim, Barcelona, 2004.
- CLIMENT SANJUÁN, Víctor; *Cómo vivíamos: alimentos y alimentación en la España del siglo XX*. Lunwerg, Barcelona, 2007.
- Coloquios monográficos sobre áreas pesqueras*; Bilbao, Banco de Vizcaya, 1976.
- COMAS i MORÉ, Maria Assumpció; *Del conreu de la terra i la pesca al turisme*. Club Marina, Lloret de Mar, 2001.
- Congreso de constitución de la Confederación Nacional del Trabajo (CNT)*. Prólogo de José Peirats, Cuadernos Anagrama, Barcelona.
- CONTI, Alessandro; *Surcadores de océanos*, Barcelona: Editorial Hispano-Europea, 1955.

CRUZ ARTACHO, Salvador i ALBERCA PONCE, Julio (coords). *El mundo del trabajo en la conquista de las libertades*, Universidad de Jaén, Jaén, 2011.

DEBARBIERI, Luciano; *La pesca: ambientes, técnicas y aparejos*. Anaya, Madrid, 1985.

Debat Costa Brava : ponències, comunicacions i documents de les jornades celebrades del 20 de novembre al 18 de desembre del 1796, Girona : Cambra Oficial de Comerç i Indústria, 1979.

DELGADO, Manuel; *La Ira Sagrada: Anticlericalismo, iconoclasia y antirritualismo en la España contemporánea*, Barcelona, 1992.

DE NICOLÒ, Maria Lucia; *Microcosmi mediterranei: le comunità dei pescatori nell'età moderna*, Bologna, Clueb, 2004.

DE SAGARRA, Josep Maria; *El cafè de la Marina*, Proa, Barcelona, 2003.

DUARTE, Àngel; *Història del republicanisme a Catalunya*, Eumo, Vic, 2004.

FLORIDO DEL CORRAL, David; *Estado, Asociacionismo y poder local en la conformación de la política pesquera*. (Tesi doctoral). Sevilla, Departamento de Antropología Social de la Universidad de Sevilla, 2002.

-*Evolución histórica y cultural de las almadrabas en el litoral atlántico meridional (siglos XVI-XX)*. Col·lecció Quaderns Blaus, núm.13, Palamós, Càtedra d'Estudis Marítims, 2005.

FONTANA, Josep; *Introducció a l'estudi de la història*, Crítica, Barcelona, 1997.

FRANQUESA, Ramon. *Las Cofradías en España. Papel económico y cambios estructurales*. Col·lecció Quaderns Blaus, núm.15, Palamós, Càtedra d'Estudis Marítims, 2005.

GABRIEL, Pere; "Sindicalismo y sindicatos socialistas en Cataluña. La UGT, 1888-1938", *Historia social*, núm.8, 1990.

- Historia de la UGT. Vol.4. "Un sindicalismo de guerra", 1936-1939, Siglo XXI, Madrid, 2011.

GARCÍA ALLUT, Antonio; Pascual Fernández, José (coords.); *Antropología de la pesca*, Asociación Galega de Antropoloxía, Santiago de Compostela, 1999.

GARCIA DOMINGO, Enric; *La pesca a Catalunya*. Angle, Manresa, 2003.

GARCÍA-DELGADO, Vicente; *La pesca al sardinal*. Associació de veïns i amics de Calella, Calella de Palafrugell, 2005.

GIFRE, Pere (coord.); *Història de l'Alt Empordà*, Diputació de Girona, Girona, 2000.

GILMORE, David; "Anthropology of the Mediterranean Area", *Annual Reviews*, 11, 1982, pp.175 - 205.

- *Current Anthropology*, v. 31, 4, 1990.

- GIMÉNEZ MARTÍNEZ, Miguel Ángel; “El sindicalismo vertical en la España franquista: principios doctrinales, estructura y desarrollo”. Volumen XXXI, enero-junio 2015, Universidad de Castilla-La Mancha. Revista Mexicana de Historia del Derecho.
- GONZÁLEZ GIMÉNEZ, Jesús; *El Mar Mediterráneo: régimen jurídico internacional: de las zonas de pesca a las zonas de protección*, Atelier, Barcelona, 2007.
- GONZÁLEZ LACE, Fernando; *La Economía del sector pesquero*, Madrid, Espasa-Calpe, 1988.
- GONZÁLEZ TURMO, Isabel; *La Antropología social de los pueblos del Mediterráneo*; Comares, Albolote (Granada), 2001, vol. III.
- GRAHAM, Helen; *The Spanish Civil War: a very short introduction*. Oxford University Press, New York, 2005.
- Història de la humanitat i la llibertat*, Sàpiens Publicacions, Barcelona, 2015, volum 16.
- HOBBSAWM, Eric; *Historia del siglo XX*, Crítica, Barcelona, 2009.
- IBARZ GELABERT, Jordi; *Imatges al moll. Els oficis de les feines d'estiba a la Barcelona dels segles XIX i XX*. Generalitat de Catalunya, 2008.
- JACKSON, Gabriel; *La República española y la Guerra Civil*, Crítica, Barcelona, 1982.
- JACKSON, Gabriel; CENTELLES, Agustí; *Catalunya republicana i revolucionària, 1931-1939*. La Magrana, Barcelona, 1982.
- KOTTAK, Conrad Phillip; *Antropología. Una exploración de la diversidad humana con temas de la cultura hispana*, McGraw-Hill, Madrid, 1996.
- La pesca a Vilanova i la Geltrú. Guia per a la visita del port i la llotja del peix*. Diputació de Barcelona.
- LIARTE, Ramon; *La C.N.T. al servicio del pueblo*, Producciones Editoriales, Barcelona, 1978.
- LOZANO CABO, Fernando; *La vida en el mar*, Madrid, Selecciones Gráficas, 1965.
- Oceanografía, biología marina y pesca. Paraninfo, Madrid, 1983.
- MASSANAS, Emili; *Aquells temps de la vela llatina!*, Edinau, Girona, 1986.
- MARTÍ, Carolina; *El paisatge de la Costa Brava: 50 anys de canvis*. Col·lecció Quaderns Blaus, núm.25, Palamós, Càtedra d'Estudis Marítims, 2011.
- MARTÍN RAMOS, José Luis; Historia de la UGT. Vol.2. “Entre la revolución y el reformismo, 1914-1931”, Siglo XXI, Madrid, 2008.
- MARTINEZ-HIDALGO y TERÁN, José Maria; *Enciclopedia general del mar*. Garriga, Barcelona, 1968.
- MONJO, Anna; *Militants. Participació i democràcia a la CNT als anys trenta*, Laertes, Barcelona, 2003.
- MONTELLÀ, Assumpta; *Contrabandistes de la llibertat*. Ara Llibres, Badalona, 2009.

- MONTERO LLERANDI, José Manuel; *Gentes del mar. Una aproximación sociológica al trabajo*, Instituto Social de la Marina, Madrid, 1989.
- NADAL i FORTIÀ, Joan; *La pesca en la Costa Brava*. G.E. i E.G., Girona, 1965.
- *La pesca a l'encesa*. Carles Vallès, Figueres, 1991.
 - *Ginyes i ormeigs de pesca: d'abans i d'ara, professionals i esportius*. Dalmau Carles Pla, Girona, 1992.
- NADAL, Berta; *Les Confraries de Pescadors al servei del sector pesquer*, Revista de Girona, núm.128, 1996.
- NASH, Mary; *Més enllà del silenci. Les dones a la història de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1997.
- NOUSCHI, André; *El Mediterráneo en el siglo XX*, Universidad de Granada, Universitat de València, Granada, 2008.
- OLLER, Francesc; *Bots i barques*, Noray, Barcelona, 1995.
- ORTIZ BRUNET, Esteve; *La pesca en Cataluña*. Asociación de Estudios del Mar, Tarragona, 2002, pp.97-107.
- ORWELL, George; *Homenatge a Catalunya*, Destino, Barcelona, 2019.
- PAGÈS BLANCH, Pelai; *La Guerra Civil espanyola a Catalunya (1936-1939)*, Els Llibres de la Frontera, Barcelona, 1987.
- PASCUAL, José L. i ALEGRET, Juan L.; *Estado actual de la antropología de la pesca en España*. Quaderns Blaus, núm.10, Universitat de Girona, Càtedra d'Estudis marítims, Museu de la Pesca, Palamós, 2004.
- PEIRATS, José; *La CNT en la revolución española*, tomo 1, Ruedo Ibérico, París, 1971.
- PÉREZ BARÓ, Albert; *Trenta mesos de col·lectivisme a Catalunya, cinquanta anys després*, Edicions 62, 1986.
- *Història de les cooperatives a Catalunya*, Crítica, Barcelona, 1989.
- PLA, JOSEP; *La Costa Brava*, Destino, Barcelona, 2009.
- *Contraban*, Edicions 62, Barcelona, 2009.
- PRESTON, Paul; *La Guerra Civil espanyola*, Base, Barcelona, 2006.
- *L'Holocaust espanyol. Odi i extermini durant la Guerra Civil i després*, Base, Barcelona, 2011.
 - *Un poble traït. Corrupció, incompetència política i divisió social*, Base, Barcelona, 2019.
- RACIONERO, Lluís; *La Costa Brava recuperada*, Lumberg, Barcelona, 1985.
- REBOLLO PUIG, Manuel (et. al.); *Naturaleza y régimen jurídico de las cofradías de pescadores*, Còrdova, Universidad de Còrdova, 1996.

- RACKHAM, Oliver et. al.; *El Mediterráneo en la historia*; Crítica, Barcelona, 2003.
- REBOLLO PUIG, Manuel, Falcón y Tella, Ramón; Llópez Benítez, Mariano; *Naturaleza y regimen juridico de las Cofradias de pescadores*, Universidad de Córdoba. Servicio de Publicaciones, 1996.
- Revista de estudios marítimos y sociales: publicación científica de caràcter anual*, Buenos Aires, Grupo de Estudios Sociales Marítimos de la Universidad Nacional de Mar del Plata, 2008.
- Riquer i PERMANYER, Borja de; *Aproximació al paper de les forces polítiques i sindicals*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1988.
- RISQUES, Manel (dir.); Duarte, Àngel; De Riquer, Borja; Roig Rosich, Josep M.; *Història de la Catalunya contemporània*, Pòrtic, Biblioteca Universitària, Barcelona, 1999.
- ROIG, Emerencià; *La pesca a Catalunya*, Noray, Barcelona, 1996, edició original 1927.
- *La marina del vuitcents*, Noray, Barcelona, 1996, edició original 1929.
- ROUNSEFELL, George A., Everhart, W. Harry; *Ciencia de las pesquerías. Sus métodos y aplicaciones*, traducido por el Dr. Carlos Bas del Instituto de Investigaciones Pesqueras, Salvat, Barcelona, 1960.
- SABORIDO, Jorge y SABORIDO, Mercedes; *La Guerra Civil española*. Dastin, Madrid, 2006.
- SALRACH, Josep M.; *Catalunya a la fi del primer mil·leni*, Eumo Editorial, Pagès Editors, Lleida, 2000.
- SANTACREU SOLER, José Miguel; *Tres claves de la Guerra Civil en el Mediterráneo, 1936-1939*; La Xara, Simat de la Vallidigna, 2008.
- SARALEGUI, Alfredo; *Pósito para pescadores*, Madrid, 1918.
- Seminari sobre la Guerra Civil i el franquisme a Catalunya*, Barberà del Vallès, 1997. Editor Francesc Bonamusa.
- SOBREQUÉS i VIDAL, Jaume (dir.); *Catalunya i la Guerra Civil*, Edicions d'Ara, Barcelona, 1983.
- SOLDEVILA, Ferran; *Síntesi d'Història de Catalunya*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1995.
- TEODORO i SADURNÍ, Manel; *Històries de mar*, Llibres del Setciències, Arenys de Mar, 2000.
- TERMES, Josep; *Federalismo, anarcosindicalismo y catalanismo*, Anagrama, Barcelona, 1976.
- *Històries de la Catalunya treballadora*, Empúries, Barcelona, 2000.
- TILLION, Germain; *La condición de la mujer en el área mediterránea*; Península, Barcelona, 1993.

UCELAY DA CAL, Enric; *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*, Magrana, Barcelona, 1982.

- Catalunya durante la Guerra Civil, dins MALEFAKIS, E. (ed.) *La Guerra Civil de España (1936-1939)*, Taurus, Madrid, 1996.

VEGA, Eulàlia; *El trentisme a Catalunya. Divergències ideològiques en la CNT (1930-1933)*, Curial, Barcelona, 1980.

- *Entre revolució i reforma. La CNT a Catalunya (1930-1936)*, Pagès Editors, Lleida, 2004.

VILANOVA, Mercè; *Les majories invisibles. Explotació fabril, revolució i repressió*, Icaria, Barcelona, 1995.

VILAR, Pierre; *La Guerra Civil espanyola*, Crítica, Barcelona, 1996.

VILLAGRASA, Fèlix; *La Segona República Espanyola i la Guerra Civil (1931-1939)*. L'Agrícola, Vilafranca del Penedès, 2013.

WHIELDON, Tony; *La pesca en el mar*. Tutor, Madrid, 2008.

Articles

- ALEGRET, Joan Lluís; *La pesca i els pescadors de la Costa Brava*. Revista de Girona, núm. 128, 1988, pp.26-34.
- ALEGRET, Joan Lluís; GARRIDO, Alfons; “Historia del puerto pesquero de Palamós: migraciones, asociacionismo y desarrollo”. *Áreas*. Revista Internacional de Ciencias Sociales, (27), 2008, pp.27-40.
- ANDREU TOMÀS, Agustí; “La Confraria de pescadors de Sant Pere i la pesca a les llacunes del Delta de l’Ebre”, *Revista Caramella*, núm. 29, 2013, pp.10-14.
- BACA, Juli; “Memòries de pesca amb Ton Castañer”. *Blanda*, núm. 18, 2015, pp.110-117.
- BAHIA, Joana; “Imágenes que hablan”. El uso de la fotografía en la investigación de campo, a *Historia, Antropología y Fuentes Orales*, núm. 29, pp.167-176.
- BARRIO GARCÍA, Gonzalo A.; “Las cofradías de pescadores en el derecho español”, *Anuario da Facultade de Dereito da Universidade da Coruña*, núm. 2, 1998, pp.161-188.
- BENAVENT i VALLÈS, Neus; *La dona en l’àmbit pesquer de Vilanova i la Geltrú*. Miscel·lània penedesenca, Institut d’Estudis Penedesencs, núm.16, 1993, pp.451-466.
- BOIX, Lurdes (coord.), “Les barraques de pescadors”, *Fulls d’Història Local de L’Escala*, L’Escala: Servei d’Arxiu i Publicacions, núm. 77, novembre-desembre 1999.
- CÁRDABA, Marciano; *La col·lectivitat de la indústria pesquera de Roses de Vicens Soler*, *Annals de l’Institut d’Estudis Empordanesos*, núm.34, 2001.
- CASABLANCAS i MUNTANYOLA, Josep Maria; “Sant Pol de mar i la mar: monogràfic”. *Ens: el nou santpolenc*, núm.12, 1995, pp.4-5.
- COMÍ, Guillem; “Passat, present i futur de la pesca a l’Ampolla”. *Veu del Baix Ebre*, núm.1839, Tortosa, 1993, pp.16-18.
- “La pesca al palangre i al polp al port de la Ràpita”. *Revista Mensual d’informació local*, núm.480, Ràpita, 1999, pp.6-9.
- MALLORQUÍ, Elvis; “Pagesos i homes de mar a Lloret”. *Gavarres*, núm.11, 2007.
- MARTÍ, Ignasi; “La confraria de pescadors, un referent per a tot el Mediterrani”. *Revista Cambrils*, núm.391, 2004, p.11.
- MILLAN i ROCA, Lluís; “La pesca a la Ràpita a principis de segle”. *Tresmall: semestral de lletres i pintures*. Foment rapitenc, núm.2, Sant Carles de la Ràpita, 1992, pp.53-56.
- “La pesca a la Ràpita i la seva incidència en la vida de la ciutat”. *Tresmall: semestral de lletres i pintures*. Foment rapitenc, núm.1, Sant Carles de la Ràpita, 1992, pp.47-49.
- NOLLA AGUILÀ, Joaquim; “Les barques de pesca a Torredembarra a finals del segle XIX i

principis del segle XX”. Recull de treballs, núm.13, 2012, pp.61-73.

PABLO, Moisès de; “Pescadors de Roses”. Descobrir Catalunya, núm.116, 2008, pp.40-49.

ROIG, Emerencià; “Blanes marítim: notes històriques”. Blanes, 1924. Recvll; 2.

ROS, Albert; “Memòria d’una pesquera especial. Els pescadors blanencs i el tauró anomenat llúdria”. Blanda, núm. 17, 2014, pp.107-115.

- “Supersticions i creences de la gent de mar”. Blanda, núm. 18, 2015, pp.20-29.

“Sant Pol, un poble amb llarga i rica tradició de pescadors”. *Ens: el nou santpolenc*, núm.12, 1995, p.3.

SENTÍS SAHUN, Eva; “Les nanses, pescar amb trampa”. Anjub: quadern de cultura tradicional i popular. Cambrils, núm.2, 1999, pp.4-9.

TORRENT i FÀBREGAS, Joan; “La localización comarcal de Sant Feliu de Guíxols”. Àncora, 1957.

VIÑAS i MOIX, Pere; “Tota una vida en marc. Pesqueres, arts i ormejos del s.XX a Blanes”. Blanda, núm.17, 2014, pp.116-133.

VIVES, Judith; “Montgat mariner: el Maresme que conserva l’essència mediterrània”, Descobrir Catalunya. Edicions 62, Barcelona, 1997. Núm.260 (oct.2019), pp.50-59.